Hög tid för Göteborg

SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020
SOM-rapport nr 79

Björn Rönnerstrand, Maria Solevid
och Henrik Oscarsson (red)

Redaktörer: Björn Rönnerstrand, Maria Solevid
och Henrik Oscarsson
© Författarna och SOM-institutet
Teknisk redaktör: Frida Sandelin
Illustration omlag: Catarina Kylberg
Omslag: Daniel Zachrisson
Redigering: Henny Östlund
Tryck: RisbergsAdbox, Uddevalla 2021
ISBN: 978-91-89673-50-2
ISSN: 0284-4788
ISRN: GU-STJM--79-SE

INNEHÅLL

Förord 5

Hög tid för Göteborg
Björn Rönnerstrand, Maria Solevid och Henrik Oscarsson 7

DEMOKRATI & DELAKTIGHET

Hur mår demokratin i Göteborg?
Henrik Oscarsson, Maria Solevid och Jakob Ahlbom 37

Göteborgare kontaktar politiker
Patrik Öhberg och Elin Naurin 65

Göteborgare tyckte bättre om sina lokalpolitiker förr i tiden
Sören Holmberg 75

TRYGGHET & TILLIT

Speglar mitt eget kvarter upplevelsen av min stad?
Lina Bjerke, Charlotta Mellander och Jonna Rickardsson 89

Förtroende och tillit i en segregerad stad
Björn Rönnerstrand och Maria Solevid 115

(O)trygghet i Göteborg? Från kust till inland
Hanna Sahlin Lilja, Sebastian Lundmark och Frida Sandelin 131

PRESSEN, PROMENADERNA & PANDEMIN

Göteborgska nyhetsvanor
Ulrika Andersson 157

”Helvetets förgård” eller ”Europas grönaste stad”?
Niklas Harring, Erik Jönsson och Mattias Sandberg 171

Göteborgarnas vaccinvilja
Björn Rönnerstrand och Frida Sandelin 187

METODREDOVISNING

SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020
Frida Sandelin 213

BILAGOR

Om författarna 227

SOM-institutets böcker 231

Karta över stadsområden med tillhörande mellan- och primärområden 239

FÖRORD

Hög tid för Göteborg är en forskarantologi som uppmärksammar två viktiga jubileer: Göteborgs första 400 år som stad och demokratins hundraårsjubileum. Boken är SOM-institutets 79e forskarantologi sedan starten 1986.

Boken bygger framför allt på data från fem SOM-undersökningar i Göteborg gjorda mellan åren 2016–2020. Undersökningarna har under perioden genomförts med ett totalt urval om 30 000 slumpmässigt utvalda personer av Göteborgs befolkning i åldrarna 16 till 85 år. Uppsättningen av enkätfrågor varierar något mellan åren, men innehåller också ett stort antal återkommande frågor om samhälle, opinion och politik med fokus på lokala förhållanden i Göteborg. Undersökningen 2020 kompletterade de tidigare vågorna med ytterligare frågor om göteborgarnas demokrati och delaktighet. Många kapitel i boken använder sig också av statistik som beskriver befolkningssammansättningen per sekundär- och primärområde i Göteborg, hämtad från Avdelningen för Statistik och Analys, Göteborgs Stad.

I boken medverkar forskare från olika ämnesområden och lärosäten. De sammanlagt 11 kapitlen rymmer en mångfald av perspektiv på den göteborgska demokratin, dess grundförutsättningar och sociala villkor. Varje författare svarar själv för sin tolkning av data och slutsatserna i respektive kapitel.

Ansvarig för datainsamlingen av SOM-undersökningen i Göteborg har varit *Indikator – Institutet för kvalitetsindikatorer.* Närmare uppgifter om undersökningen upplägg och genomförande finns i bokens metodkapitel.

Dataunderlaget från tidigare SOM-undersökningar är tillgängliga för akademisk forskning och utbildning via Svensk Nationell Datatjänst (SND) vid Göteborgs universitet. De publikationer som hittills utgivits av SOM-institutet finns förtecknade längst bak i föreliggande volym. Mer information om SOM-institutet finns på institutets webbplats.

Projektet har genomförts med hjälp av ekonomiskt stöd från Göteborgs Stad genom Konsument- och medborgarservice och Göteborgs 400-års-jubileum på Göteborg & Co.

Göteborg i september 2021

Björn Rönnerstrand
Fil. dr
SOM-institutet

Maria Solevid
Docent
Statsvetenskapliga institutionen

Henrik Oscarsson
Professor
Valforskningsprogrammet, Statsvetenskapliga institutionen

HÖG TID FÖR GÖTEBORG

BJÖRN RÖNNERSTRAND, MARIA SOLEVID
OCH HENRIK OSCARSSON

År 2021 är Göteborg internationellt känd som en modig förebild för hållbar tillväxt. Vi är en innovativ, öppen och inkluderande stad där alla invånare känner mening och delaktighet.

Hämtat ur Visionen för Göteborgs 400-årsjubileum (Göteborg 2021)

Denna bok uppmärksammar två viktiga jubileer. Göteborgs första 400 år som stad och demokratins hundraårsjubileum. Det finns mycket att vara stolta över och mycket att fira. Stadens utveckling från grundandet 1621 till dagens industri- och kunskapsstad. Det finns också historiska, demokratiska landvinningar att peka på och lyfta fram. Ett jubileum innebär en blick tillbaka, men högtiden kan också markera början på något nytt. Frågan är hur väl målsättningen från visionen för Göteborgs 400-årsjubileum – en öppen stad där alla invånare känner mening och delaktighet – stämmer med verklighetens Göteborg?

Jubileumsboken är en forskarantologi om demokratin i Göteborg. Syftet är att skärskåda den lokala opinionen och därmed ge en bild av stadens demokratiska allmäntillstånd och vad göteborgarna tycker om sin stad. Underlaget för vår analys är bästa tänkbara. Fem år i rad, mellan 2016–2020 har vi haft förmånen att ställa frågor till göteborgare i den lokala SOM-undersökningen. Totalt har mer än 15 000 göteborgare mellan 16–85 fått säga sitt om staden, medier, natur, kultur och politik genom SOM-undersökningen i Göteborg. Den femte omgången av SOM-undersökningen i Göteborg kompletterar tidigare undersökningar med ytterligare ett antal frågor kring demokrati och deltagande.

Analyserna i jubileumsboken görs i tid och rum. Dels skildras utvecklingen av opinionen över de fem år undersökningen varit i gång, dels ställs den göteborgska opinionen i relation till den nationella opinionen i Sverige. Men av störst vikt i boken är jämförelsen av opinion mellan olika områden inom staden. Analyser av göteborgarnas åsikter uppdelat per stadsdel eller efter sekundär- och primärområden ger en unik bild av den hyperlokala opinionen.

Detta inledande kapitel lägger en grund för övriga kapitel i boken. Det är en inventering av göteborgarnas syn på staden, dess styrelse och politiska utmaningar. Teman som avhandlas är göteborgarnas syn på demokratiskt deltagande och demokratins responsivitet, åsikter om politiska förslag och satsningar och göteborgarnas

Rönnerstrand, Björn, Solevid, Maria & Oscarsson, Henrik (2021). Hög tid för Göteborg. I Björn Rönnerstrand, Maria Solevid & Henrik Oscarsson (red) *Hög tid för Göteborg.* Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

syn på det jubileum som denna bok uppmärksammar. I det avslutande avsnittet ges en presentation av de i boken ingående kapitlen. Därtill presenteras bokens huvudsakliga slutsatser.

Göteborgarna syn på politiken och demokratin i Göteborg

Låt oss först ta fasta på göteborgarnas syn på politiken och demokratin i staden. Visionen för stadens 400-årsjubileum erbjuder en måttstock. Den säger att alla göteborgare skall känna delaktighet. Exakt vad som avses med delaktighet är inte klart, men delaktighet i det politiska beslutfattandet är en god kandidat. I den göteborgska SOM-undersökningen 2020 ingick frågor om hur stadens invånare ser på delaktighet och demokratiskt inflytande.

I tabell 1 redovisar vi göteborgarnas syn på påståenden som handlar dels om hur de uppfattar sin egen möjlighet till påverkan, dels om synen på den egna kunskapen om politiska frågor. Med avseende på påverkansmöjligheter är bilden inte särskilt ljus (se Oscarsson, Solevid & Ahlbom, 2021, i denna volym). Femtiofem procent av alla göteborgare anser sig inte ha något att säga till om i de beslut som stadens politiker fattar. Det är kanske inte särskilt överraskande – det är politikerna som fattar beslut i den representativ demokrati. Men att nästan lika många – 47 procent – inte anser att politiker bryr sig om vad göteborgarna tycker, är mer iögonenfallande. Det ger ett dåligt betyg åt den göteborgska demokratin. Det kan tyckas särskilt beklagligt med tanke på att en relativt stor andel av göteborgarna är insatta i de viktigaste politiska frågorna – i alla fall tycker de så själva. Ungefär 4 av 10 instämmer helt eller delvis i att de är insatta.

Det finns stora skillnader mellan grupper när det gäller uppfattningar om påverkan och känslan av att politiker bryr sig. En vattendelare är utbildning. En skillnad härvidlag är att högutbildade tar ställning i frågan i mycket högre utsträckning än lågutbildade. Alternativet ”Ingen uppfattning” samlar nära nog dubbelt så många svarande bland personer med låg utbildning jämfört med bland personer med hög utbildning. Men utöver det finns också skillnader i upplevd påverkansmöjlighet och känsla av att bli lyssnad på. Bland lågutbildade är andelen som instämmer helt i att de inte har något att säga till om och att politikerna inte bryr sig 38 respektive 23 procent. Motsvarande andelar bland högutbildade är 16 respektive 12 procent. Det samma gäller synen på den egna kunskapen om göteborgspolitiken. Ungefär hälften (48 procent) av de med hög utbildning instämmer helt eller delvis i att de är insatta i de viktigaste politiska frågorna i staden. Bland personer med låg utbildning är det ungefär en tredjedel (31 procent). Det skall dock tilläggas att skillnaderna i upplevd möjlighet till påverkan och kunskap mellan personer med olika utbildningsbakgrund är långt ifrån något unikt för Göteborg. Det är det vanliga i Sverige såväl som i andra länder.

Tabell 1 Göteborgarnas inställning till påverkan och den egna kunskapen om politiken i Göteborg, procent (2020)

	Instämmer helt	Instämmer delvis	Instämmer knappast	Instämmer inte alls	Ingen uppfattning	Totalt	Antal svar
Personer som jag har inget att säga till om i beslut som fattas av politiker i Göteborg	24	31	16	12	17	100	3 812
Politiker i Göteborg bryr sig inte särskilt mycket om vad personer som jag tycker	17	30	21	12	20	100	3 808
Jag är insatt i de viktigaste politiska frågorna i Göteborg	6	35	23	22	14	100	3 806

Kommentar: Frågan lyder *'I vilken utsträckning instämmer du i följande påståenden?'*.
Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2020.

I tabell 2 redovisas göteborgarnas syn på stadens politiker och tjänstemän. Inget i synen på de tre påståendena är särskilt smickrande för dessa två grupper. Ungefär 37 procent svarar att politikerna sysslar med politik för egen vinning. Ungefär samma andel – 37 respektive 40 procent – är skeptiska till påståendet att politiker försöker hålla sina vallöften och skeptiska till att tjänstemän gör vad som är bäst för staden.

Även dessa tre mått på vad som kan kallas *politisk alienation* är kopplade till utbildning. Generellt är personer med lägre utbildning mer skeptiska. Men en faktor av större betydelse är förtroende. Göteborgare som hyser misstro mot politiker i Göteborg instämmer i mycket högre grad i att politiker engagerar sig för egen vinning och motsätter sig påståendena om att politiker försöker hålla sina vallöften och göra vad som är bäst för Göteborg. Låt oss ta ett exempel när det gäller vallöften. Bland personer som hyser förtroende för politiker är det bara cirka 15 procent som inte tror att politiker försöker hålla vallöften. Bland personer som misstror politiker är denna andel omkring hälften (49 procent). Bilden av den löftesbrytande politikern är utbredd även på nationell nivå respektive i andra länder, detta trots att omfattande länder-jämförande forskning visar att politiker, åtminstone på nationell nivå, faktiskt håller en majoritet av sina vallöften (Naurin, 2011; Thomson m fl, 2017).

Tabell 2 Göteborgarnas inställning till politiker och tjänstemän i staden, procent (2020)

	Instämmer helt	Instämmer delvis	Instämmer knappast	Instämmer inte alls	Ingen uppfattning	Totalt	Antal svar
De flesta politiker i Göteborg sysslar med politik enbart på grund av vad de kan få ut personligen	9	28	23	14	26	100	3 809
De politiker vi väljer till politiska uppdrag i Göteborg försöker hålla sina vallöften	3	31	24	13	29	100	3 807
Man kan lita på att de flesta tjänstemän i Göteborg gör vad som är bäst för staden	6	37	26	14	17	100	3 812

Kommentar: Frågan lyder *'I vilken utsträckning instämmer du i följande påståenden?'*
Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2020.

Vankelmod kännetecknar göteborgarnas syn på de politiska partierna, det framgår av tabell 3. En tredjedel saknar uppfattning om huruvida de politiska partierna uppmuntrar engagemang eller om de ger väljarna alternativ i politiska frågor. En liten andel ställer sig positiva. Sex procent instämmer helt och hållet och 25 procent delvis i att partierna uppmuntrar engagemang. Omkring en tredjedel tycker att alternativ i politiska frågor saknas – 10 procent instämmer helt och 28 procent instämmer delvis.

Göteborgarna gillar kommunala folkomröstningar. Efter den rådgivande folkomröstningen om trängselskatten 2014, som tillkom efter ett folkinitiativ, valde politikerna att gå emot folkopinionen. Medborgarna röstade nej, men trängselskatten blev ändå kvar och såren i den göteborgska demokratin har fortfarande inte helt läkt sedan dess (se Oscarsson, Solevid & Ahlbom, 2021, i denna volym). En sammanställning från Sveriges kommuner och regioner visar också att det i nära 60 procent av fallen (18 av 31 omröstningar) är så att kommuner *inte* följer utslaget i rådgivande folkomröstningar som tillkommit efter folkinitiativ (SKR, 2020). Trots denna potentiellt avskräckande erfarenhet från Göteborg, men också andra kommuner, anser nästan två tredjedelar av göteborgarna sex år senare att folkomröstningar är ett bra sätt att avgöra kommunala frågor. Personer som saknar förtroende för politiker är något mer positiva till folkomröstningar, jämfört med personer som hyser förtroende. Bland göteborgare som saknar förtroende instämmer 31 procent helt och hållet i att folkomröstningar är ett bra sätt att avgöra kommunala politiska frågor. Bland personer som hyser förtroende är andelen 25 procent.

Tabell 3 Göteborgarnas inställning till politiska partier och kommunala folkomröstningar, procent (2020)

	Instämmer helt	Instämmer delvis	Instämmer knappast	Instämmer inte alls	Ingen uppfattning	Totalt	Antal svar
Politiska partier i Göteborg uppmuntrar personer att engagera sig politiskt	6	25	22	12	35	100	3 807
Politiska partier i Göteborg erbjuder inte väljarna några verkliga alternativ i politiska frågor	10	28	19	8	35	100	3 806
Folkomröstningar är ett bra sätt för att avgöra kommunala politiska frågor	29	32	13	12	14	100	3 806

Kommentar: Frågan lyder *'I vilken utsträckning instämmer du i följande påståenden?'*.
Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2020.

Snarlika frågor som redovisats i detta avsnitt har använts i internationella frågeundersökningar för att jämföra inställningen till demokratin och politiken i olika länder. Eftersom frågeformuleringen och svarsalternativen skiljer sig något går det inte att göra några direkta jämförelsen av resultaten. Men i en internationell jämförelse från 2014 var svenskarna generellt mindre benägna än folk i de övriga 34 i studien ingående länderna att instämma i att politiker inte bryr sig om vanligt folk eller att politiker engagerar sig i politiken för egen vinnings skull. Svenskarna var också relativt sett mindre benägna att hålla med om påståendet att partierna inte ger väljare alternativ och i den övre halvan av länder när det gäller åsikten att partierna uppmuntrar personer att engagera sig politiskt. När det gäller inställning till folkomröstningar låg svenskarna ungefär i mitten (Eder, 2017).

Göteborgarnas förtroende för aspekter av stadens verksamhet

I SOM-undersökningen i Göteborg har det under samtliga fem vågor ingått frågor om förtroende för hur Göteborgs Stad sköter sina verksamheter. I 2020 års undersökning kompletterades den generella förtroendefrågan med en version som specificerar tre olika aspekter av verksamheten: förtroende för att verksamheten bedrivs effektivt, att invånarna behandlas lika och att göteborgarna ges demokratiskt inflytande över staden.

Figur 1 redovisar resultaten från de tre frågorna. För det första är andelen som hyser ett ganska litet eller mycket litet förtroende större än andelen som hyser ett mycket stort eller ganska stort förtroende. Det gäller för alla tre aspekterna av stadens verksamhet. Exempelvis summerar andelen som saknar förtroende för

effektivitet i stadens verksamhet till 39 procent, att jämföra med 25 procent som hyser förtroende för detta. För det andra framkommer att det över lag inte är så stor skillnad i bedömningarna. Förtroendet för effektivitet, likabehandling och demokratiskt inflytande är ungefär lika stort. Andelen med mycket eller ganska stort förtroende för effektivitet, likabehandling och demokratiskt inflytande är 25, 27 respektive 24 procent.

Figur 1 Förtroende för stadens verksamhet: effektivitet, likabehandling och demokratiskt inflytande, 2020 (procent)

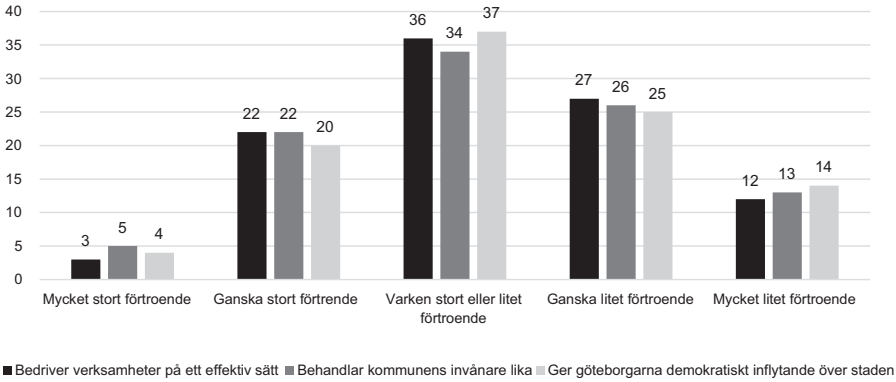

Kommentar: Frågan lyder *Allmänt sett, hur stort förtroende har du för att Göteborgs Stad: "Bedriver sina verksamheter på ett effektivt sätt", "Behandlar kommunens invånare lika" och "Ger göteborgarna demokratiskt inflytande över staden".*

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2020.

Vid en fördjupad analys framkommer intressanta skillnader mellan grupper. Under kontroll för en rad olika förklaringsfaktorer framkommer att yngre, nyinflyttade personer med låg utbildning och de som står till vänster politiskt hyser signifikant högre förtroende för att staden bedriver sin verksamhet effektivt. Vidare hyser yngre, män, personer med hög inkomst och de som är födda utrikes högre förtroende för att staden behandlar invånarna lika. Slutligen är förtroendet för demokratiskt inflytande över staden också högre bland yngre personer, män och människor som är födda utrikes, men även bland personer som står till vänster.

Partipolitiska skillnader vad gäller politiskt förtroende liksom skillnader mellan invånare i olika delar av staden är något som skildras mer ingående i andra delar av boken (se Oscarsson, Solevid & Ahlbom, 2021). Men noterbart är att personer födda utrikes hyser högre förtroende för att staden behandlar medborgarna lika och erbjuder göteborgarna demokratiskt inflytande. Vi återkommer till detta fynd när slutsatserna av boken summeras, i slutet av detta kapitel.

Vart är vi på väg?

Utvecklingen i staden Göteborg går åt fel håll. Det är en uppfattning som samlar en stor – och växande – andel göteborgare. I den göteborgska SOM-undersökningen 2020 svarade 43 procent att utvecklingen i Göteborg, allmänt sett, går åt fel håll. Andelen som tycker att utveckling går åt rätt håll är klart lägre: 29 procent. Det kan jämföras med hur göteborgarna ställde sig till denna fråga några år tillbaka i tiden. År 2016 var andelen positiva fler än negativa; 39 procent valde då ”åt rätt håll” och 32 procent ”åt fel håll”.

Motsvarade entydigt negativa utveckling går inte att finna nationellt. Den nationella SOM-undersökningen där samma fråga ställs visar att andelen som anser att utvecklingen går åt fel håll i Sverige är ungefär lika stor 2016 som 2020, låt vara att det under hela denna period är en större andel negativa än positiva (Martinsson & Andersson, 2021). Det som sticker ut i Göteborg är alltså inte pessimismen i sig, utan den stadigt ökande pessimismen vad gäller utvecklingens riktning. Tio procentenheters förändring på fyra år är ingen liten förändring.

Figur 2 Göteborgarnas uppfattningar i frågan om huruvida utvecklingen i Göteborg går åt rätt håll eller åt fel håll, 2016–2020 (procent)

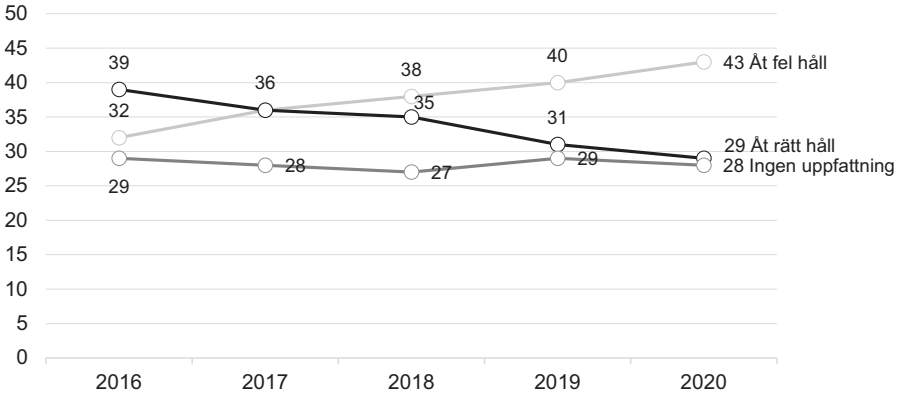

***Kommentar**:* Frågan lyder: *Allmänt sett, tycker du att utvecklingen i Göteborg går åt rätt håll eller åt fel håll?* Svarsalternativen framgår av figuren. Antalet svarande per år varierar mellan 2348 (2016) och 3858 (2020).

***Källa**:* SOM-undersökningarna i Göteborg 2016–2020.

Figur 2 döljer dock viktiga nyanser. Alla göteborgare blir inte mer pessimistiska i sin syn. Synen på utvecklingen i Göteborg har faktiskt blivit mer positiv bland yngre personer (16–29 år) under perioden 2016 till 2020. År 2016 var fördelningen i denna grupp 41 procent positiva mot 35 procent negativa. Fem år senare har andelen positiva ökat till 47 procent och andelen negativa minskat till 28 procent.

Bland samtliga övriga åldersgrupper (30–49, 50–64 och 65–85 år) finns motsatt utveckling; andelen negativa ökar över tid. Särskilt tydligt är detta i de två äldsta grupperna. I undersökningen 2020 svarade över hälften av göteborgarna i åldersgruppen 50–85 år att utvecklingen går åt fel håll.

Om nu många i Göteborg upplever att staden är på fel kurs, varthän skall staden styra? Nästa avsnitt avhandlar vilka frågor och samhällsproblem som ligger på göteborgarnas dagordning samt vad de tycker om olika politiska förslag i den lokala debatten.

Göteborgarnas viktigaste frågor och samhällsproblem

De frågor eller samhällsproblem som allmänheten uppfattar som viktiga är ofta en konsekvens av innehållet i mediernas rapportering. Fenomenet är välkänt och kallas för mediernas dagordningsfunktion. Dagordningsfunktionen handlar om att medierna påverkar individer i (minst) två steg: I första steget påverkar mediernas rapportering *vilka frågor* allmänheten uppfattar som mer eller mindre viktiga (engelska: *issue salienc*e). I det andra steget påverkar också medierna *vad invånarna tycker i frågorna*. Anledningen till att innehållet i mediernas rapportering har inverkan på allmänhetens dagordning handlar om att individer behöver ledtrådar om vad som är viktigt och vilka frågor som man ska prioritera, och mediernas rapportering erbjuder en sådan genväg. Vilka frågor som finns på mediernas, allmänhetens respektive politikernas dagordning ger därmed också inblick i vilka frågor vi kan förvänta oss politiska processer om och beslut i (Strömbäck, 2004).

I den nationella SOM-undersökningen har enkätfrågan om viktigaste frågorna eller samhällsproblemen ställts sedan 1987. Över tid kan både forskare, medier och medborgare följa hur frågor stiger och sjunker på dagordningen. I slutet av 80-talet låg miljöfrågan högst i topp. Under krisåren, både i början av 90-talet och i samband med den globala finanskrisen i slutet av 2000-talets första årtionde, var arbetsmarknadsfrågor det som störst andel svarande bedömde vara viktigast. Resultaten från den nationella SOM-undersökningen visar också att sjukvårdsfrågor låg i topp både i början och mitten av 2000-talets första årtionde. År 2015 och i samband med migrationskrisen hamnade integration/immigration första gången i toppen på medborgarnas dagordning. De senaste årens dagordningsraket är lag och ordning, som toppade listan 2019 och ligger tvåa efter integration/immigration 2020 (Martinsson & Andersson, 2021).

Tack vare SOM-undersökningen i Göteborg har vi också en unik möjlighet att kartlägga vilka frågor och samhällsproblem som invånarna i staden tycker är viktigast. Enkätfrågan i den lokala SOM-undersökningen lyder ”Vilken eller vilka frågor eller samhällsproblem tycker du är viktigast i Göteborg idag?”.

År 2020 toppar *lag och ordning* (34 procent) följt av *sociala frågor*[1] (27 procent) och *integration/immigration* (24 procent) listan över invånarnas viktigaste samhällsproblem. Vi kan konstatera att även den lokala dagordningen delvis bytt

karaktär under de fem år vi kan undersöka. Den största förändringen över tid är att infrastrukturfrågor har sjunkit på den lokala dagordningen. Valåret 2018 toppade infrastrukturfrågor listan med 28 procent av de tillfrågade som angav ämnet som det viktigaste samhällsproblemet i Göteborg. Även tidigare år har infrastrukturfrågor legat högt på invånarnas dagordning. År 2020 har siffran sjunkit till 15 procent och infrastrukturfrågor hamnar på femte plats. Jämfört med den nationella dagordningen har infrastrukturfrågor dock fortfarande en framskjuten position i Göteborg, och vi har god anledning att tro att vi skulle hitta liknande resultat i andra kommuner där större infrastrukturprojekt genomförts, om opinionen hade mätts på liknande sätt som i Göteborg.

Figur 3 Viktigaste samhällsfrågorna/problemen i Göteborg, 2016–2020 (procent)

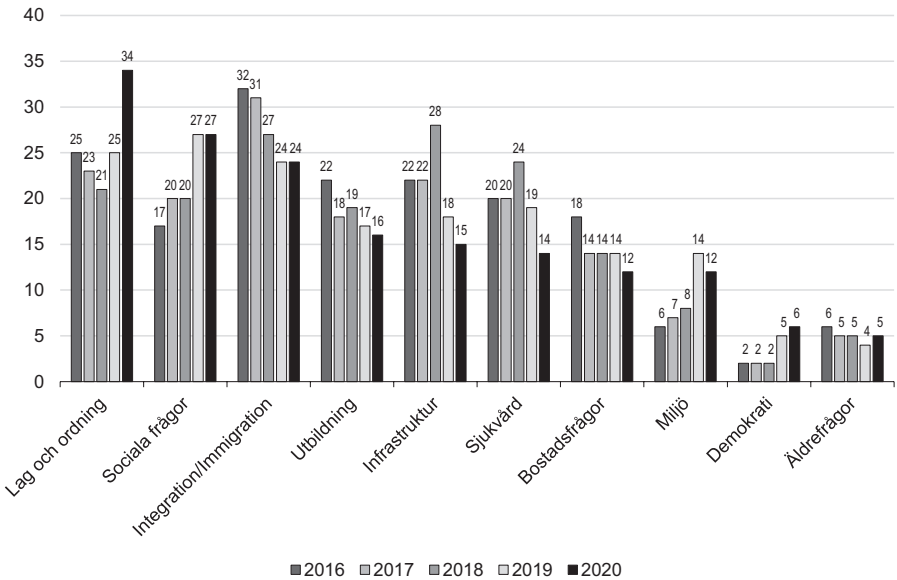

Kommentar: Figuren visar de 10 mest omnämnda frågorna/samhällsproblemen. Frågeformuleringen är: Vilken eller vilka frågor eller samhällsproblem tycker du är viktigast i Göteborg idag? Ange högst tre frågor/samhällsproblem. Antal svar: 2016: 3 456, 2017: 2 674, 2018: 2 539, 2019: 2 411, 2020: 3 556. De olika antalet svarande beror på att urvalen var större 2016 och 2020 (8 000) och något mindre 2017–2019 (5 000), se metodkapitlet av Frida Sandelin i denna bok.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

Lag och ordning har, på samma sätt som för den nationella dagordningen, stigit på göteborgarnas dagordning mellan 2016 och 2020. Frågan är tydlig etta 2020 med 34 procent som anger det som en viktig fråga/samhällsproblem i staden. Sociala

frågor har sedan 2016 uppfattats som allt viktigare bland göteborgarna och tillhör sedan 2019 toppen bland nämnda samhällsproblem. Integration/immigration hamnar år 2020 på tredje plats. Till skillnad från den nationella dagordningen har integration/immigration har sjunkit något på den lokala dagordningen, även om den fortfarande har en mycket framskjuten position. Andra intressanta rörelser är att omnämnandet av sjukvård som en viktig fråga/samhällsproblem minskar, trots över 1,5 år med en pandemi. Bostadsfrågor sjunker också på dagordningen medan frågor som handlar om miljö respektive demokrati ökat något över tid, om än från lägre nivåer.

Lag och ordning nämns även 2020 som det viktigaste samhällsproblemet i Göteborg bland sympatisörer till sju av tio partier med representation i kommunfullmäktige. Det är bara sympatisörer till Vänsterpartiet, Miljöpartiet och Feministiskt initiativ som *inte* har lag och ordning bland de topp-tre-nämnda lokala samhällsfrågorna. I stället ligger sociala frågor i topp bland sympatisörer till Vänsterpartiet och Feministiskt Initiativ medan miljöfrågor inte oväntat ligger i topp för Miljöpartiets sympatisörer i Göteborg. Bland sympatisörer till Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna, Moderaterna, Kristdemokraterna respektive Sverigedemokraterna är lag och ordning, sociala frågor respektive integration/immigration de tre viktigaste samhällsfrågorna, även om betoning och rangordning skiljer sig något åt mellan partiernas sympatisörer. Lag och ordning är en mycket tydlig etta bland Moderaternas, Kristdemokraternas, Sverigedemokraternas och Demokraternas sympatisörer med 37 (Liberalerna) till 56 (Demokraterna) procent som anger frågan som viktig. Bland Socialdemokraternas sympatisörer är det mer jämnt mellan lag och ordning (30 procent) och sociala frågor (28 procent) och bland Centerpartiets sympatisörer är det en lika stor andel – 27 procent – som nämner de tre toppfrågorna. Demokraternas sympatisörer skiljer ut sig genom att i högre grad ange infrastrukturfrågor som ett viktigt samhällsproblem i Göteborg, frågan hamnar på andra plats och nämns av 26 procent.

Om vi tittar närmare på vilka grupper av invånare som i högre grad nämner de tre samhällsproblemen högst upp på dagordningen, *lag och ordning*, *sociala frågor* respektive *integration/immigration*, finner vi intressanta skillnader (tabell visas ej). I en regressionsmodell där vi samtidigt tar hänsyn till kön, ålder, utbildning, hushållsinkomst, födelseland samt partisympati finner vi till att börja med att sannolikheten att *lag och ordning* nämns som ett samhällsproblem ökar med ålder. Sannolikheten är också högre bland svarande som bor i hushåll med medelhöga inkomster. Bland partiernas sympatisörer nämner samtliga samhällsproblemet i högre grad än Vänsterpartiets sympatisörer, men frågan är, som tidigare nämnt, särskilt uttalad bland sympatisörer till Moderaterna, Kristdemokraterna, Sverigedemokraterna och Demokraterna.

Tabell 4 De tre viktigaste samhällsproblemen/frågorna i Göteborg bland partiernas sympatisörer, 2020 (procent)

	1:a plats	2:a plats	3:e plats	Antal svar
Vänsterpartiet	Sociala frågor (30)	Integration/immigration (30)	Miljö (23)	517
Socialdemokraterna	Lag och ordning (30)	Sociala frågor (28)	Integration/immigration (19)	790
Centerpartiet	Lag och ordning (27)	Sociala frågor (27)	Integration/immigration (27)	139
Liberalerna	Lag och ordning (37)	Sociala frågor (28)	Integration/immigration (26)	179
Moderaterna	Lag och ordning (45)	Sociala frågor (31)	Integration/immigration (25)	551
Kristdemokraterna	Lag och ordning (45)	Sociala frågor (28)	Integration/immigration (26)	120
Miljöpartiet	Miljö (34)	Integration/immigration (28)	Sociala frågor (26)	243
Sverigedemokraterna	Lag och ordning (48)	Integration/immigration (35)	Sociala frågor (26)	270
Feministiskt initiativ	Sociala frågor (36)	Miljö (33)	Integration/immigration (29)	42
Demokraterna	Lag och ordning (56)	Infrastruktur (26)	Integration/immigration (25)	445
Annat parti	Sociala frågor (29)	Lag och ordning (26)	Integration/immigration (24)	137
Samtliga svarande	Lag och ordning (34)	Sociala frågor (27)	Integration/immigration (24)	3 956

Kommentar: Tabellen visar de tre samhällsproblem/frågor som störst andel av respektive partis sympatisörer nämnt. Om två eller fler frågor har en lika stor andel omnämnanden används rangordningen bland samtliga svarande för att avgöra vilken fråga som får vilken placering. Andel av de svarande som nämnt en samhällsfråga anges inom parentes.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2020.

Sannolikheten för att nämna *sociala frågor* som ett samhällsproblem är högre bland kvinnor, personer 65–85 år samt personer i hushåll med medelhög- eller hög inkomst. Slutligen, nämns *integration/immigration* i något högre grad som ett samhällsproblem bland 16–29-åringar jämfört med andra åldersgrupper. Sannolikheten att nämna *integration/immigration* ökar med utbildningsgrad och är även högre bland personer födda i Sverige jämfört med utrikesfödda. Inte oväntat är sannolikheten för att nämna frågan högst bland sympatisörer till Sverigedemokraterna, medan skillnaderna mellan övriga partiers sympatisörer är mindre.

Vad göteborgarna vill

Hur ser den göteborgska folkviljan ut vid tidpunkten för stadens fyrahundraårsjubileum? De signaler om ideologisk färdriktning och sakpolitiska ställningstaganden som göteborgarna sänder till sina företrädare i den lokala demokratin är givetvis av central betydelse för den representativa demokratin. Medborgarnas önskemål ska väga mycket tungt i en demokrati. Även om medborgarnas ställningstaganden i politiska sakfrågor formas i samspel med opinionsledare och genom påverkan från intresseorganisationer och politiska företrädare är medborgarnas åsikter och

värderingar en given utgångspunkt för en analys av den lokala representativa demokratin. Hur har opinionsläget sett ut i politiska sakfrågor?

I de fem SOM-undersökningar som genomförts i Göteborg under perioden 2016–2020 har vi haft möjlighet att ställa ett stort antal frågor om vad göteborgarna tycker om olika politiska förslag (se tabell 5). De flesta, men inte alla, förslag bär en tydlig göteborgsprägel och utgör i det avseendet en helt unik typ av demokratistatistik. Alla förslag har inte varit med i varje undersökning men tabell 5 ger en god överblick över vilka typer av förslag till förändringar av den förda politiken i Göteborgs stad som varit populära och mindre populära under perioden. Uppsättningen av förslag är axplock från den pågående lokala debatten och fungerar också som ett slags dokument över tidsandan. Framtida göteborgare kanske kommer att förundras över förslag om tiggeriförbud, elsparkcyklar och linbanor, eller förvånas av upptagenheten av infrastrukturprojekt som byggande av vägar, broar och tunnlar.

I tabellen har vi rangordnat förslagen efter popularitet. Överst återfinns förslag som vunnit stöd från en mycket stor majoritet av göteborgarna, såsom att satsa på billigare kollektivtrafik (balansmått +84) och ökad kameraövervakning (+64). På topp-fem-listan återfinns också två ytterst populära infrastruktursatsningar såsom dubbelspår till Borås (+63) och Marieholmstunneln (+58).

De minst populära förslagen handlar om att riva Nya Ullevi för att ge plats till bostäder och kontor (balansmått -49), minska allmännyttan (-49) och sälja Göteborg Energi (-50). Dessa förslag är det bara omkring var tionde göteborgare som tycker är mycket bra eller ganska bra.

Har göteborgarnas önskemål spelat någon roll? I vilken utsträckning har göteborgarna fått som de velat? Och i vad mån har den faktiskt förda politiken i staden stämt överens med göteborgarnas ställningstaganden i sakfrågorna? I det här sammanhanget har vi svårt att systematiskt besvara dessa frågor. Det skulle krävas noggranna studier av den förda politiken och fattade beslut på vart och ett av de olika områdena, något som ligger utanför vårt huvudsyfte. Vi låter det vara upp till läsaren att själv bedöma graden av överensstämmelse mellan efterfrågan (opinion) och utbud (policy). På några punkter är det uppenbart att folkviljan och förd politik harmonierar, som till exempel vad gäller Marieholmstunneln (invigd i december 2020) eller avvecklingen av de 21 stadsdelsnämnderna. På andra punkter är det dock lika uppenbart att majoriteten *inte* har fått som de velat, som exempelvis när det gäller trängselskatt och västlänken, två av de kanske mest avgörande frågorna i den göteborgska demokratin under det senaste decenniet.

Vi kommer att återkomma till opinionen kring trängselskatt och västlänken längre fram i boken. Båda sakfrågorna är nämligen skäligen misstänkta för att ha påverkat den lokala demokratin på ett negativt sätt under perioden, främst genom försvagade förtroendeband mellan medborgare och förtroendevalda och genom ett starkare missnöje med hur den lokala demokratin fungerar (se Oscarsson, Solevid & Ahlbom, 2021, i denna volym).

Tabell 5 Göteborgarnas inställning till 33 politiska förslag, 2016–2020 (procent, balansmått)

	Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag	Summa procent	Antal svarande	Balans-mått	Andel bra
Satsa på billigare kollektivtrafik	65	23	8	2	2	100	4 193	+84	88
Satsa mer på ett miljövänligt samhälle	46	37	14	2	1	100	3 295	+80	83
Öka kamera-övervakningen på allmänna platser	45	30	14	7	4	100	9 218	+64	75
Dubbelspår för tåg mellan Göteborg och Borås	37	30	29	2	2	100	14 534	+63	67
Marieholmstunneln (ny älvtunnel)	33	31	30	3	3	100	14 473	+58	64
Minska inkomst-skillnaderna i samhället	38	30	21	8	3	100	3 276	+57	68
Nya hus bör i högre utsträckning byggas i klassisk stil	34	30	26	6	4	100	1 841	+54	64
Bedriva mer äldrevård i kommunal regi	35	28	26	7	4	100	1 844	+52	63
Begränsa användandet av elsparkcyklar	35	25	22	11	7	100	4 181	+42	60
Omfördela mer resurser från rika till fattiga stads-delar i Göteborg	28	31	24	11	6	100	10 596	+42	59
En bro mellan Lindholmen och Stigbergstorget	23	28	33	7	9	100	3 819	+35	51
Avskaffa stadsdels-nämnderna	22	16	52	6	4	100	2 083	+28	38
Införa ett förbud mot tiggeri	35	19	16	12	18	100	12 506	+24	54
Avveckla det aktiva skolvalet i Göteborg	24	18	35	13	10	100	1 808	+19	42
Ta emot färre flyktingar i Sverige	23	19	26	17	15	100	3 294	+10	42
Bygga det planerade nya Centralbadet vid Gullbergsvass	12	19	47	10	12	100	1 808	+9	31
Sänka kommunalskatten	19	20	30	19	12	100	7 201	+8	39
Linbana över Göta älv	19	23	24	10	24	100	14 592	+8	42

Forts.

Tabell 5 forts.

	Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag	Summa procent	Antal svarande	Balans-mått	Andel bra
Utlysa klimat-nödläge i Göteborg	14	19	33	16	18	100	2 266	-1	33
Sänka skatterna	16	22	23	22	17	100	3 298	-1	38
Stoppa privatbilismen i innerstaden	16	22	20	21	21	100	9 152	-4	38
Förtäta befintliga bostadsområden	11	23	28	25	13	100	9 063	-4	34
Öppna fler flykting-boenden i Göteborg	12	20	30	16	22	100	3 288	-6	32
Västlänken (tågtunnel under Göteborg)	15	21	20	13	31	100	14 570	-8	36
Öppna fler flyktingboenden	10	19	28	17	26	100	4 979	-14	29
Trängselskatt i Göteborg	15	18	18	13	36	100	14 632	-16	33
Bygga bostäder på Heden	12	17	22	22	27	100	8 285	-20	29
Införa lottning till populära skolor	9	16	29	20	26	100	7 242	-21	25
Minska den offentliga sektorn	8	15	29	23	25	100	3 184	-25	23
Omvandla en del av hyresrätterna i allmännyttan till bostadsrätter	9	14	25	22	30	100	1 851	-29	23
Riva nya Ullevi för att ge plats till bostäder och kontor	7	9	19	27	38	100	2 296	-49	16
Minska allmän-nyttan genom att sälja bestånd till privata hyresvärdar	4	9	25	21	41	100	2 284	-49	13
Sälja det kommunala elbolaget Göteborg Energi till privata aktörer	4	7	28	23	38	100	1 829	-50	11

Kommentar: Frågan lyder *'Vilken är din åsikt om följande förslag som gäller Göteborg?'*. För frågor om infrastruktursatsningar användes frågeformuleringen *'Vilken är din åsikt om följande trafikåtgärder?'* och för dessa förslag har svarsalternativet ”ingen uppfattning” förts till kategorin ”varken bra eller dåligt förslag”. Förslagen är rangordnade efter balansmåttet, som beräknas genom att subtrahera andelen som tycker förslaget är dåligt från andelen som tycker förslaget är bra. Negativa balansmått betyder att det finns en övervikt för dåligt förslag medan positiva balansmått betyder att det finns en övervikt för bra förslag.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

Figur 4 visar göteborgarnas åsikter om trängselskatten, Västlänken och linbana över Göta älv under perioden 2016–2010. Det som redovisas är balansmått – det vill säga andelen respondenter som svarat att trafikåtgärden är 'mycket' eller 'ganska' bra förslag minus andelen som svarat 'ganska' eller 'mycket' dåligt förslag. Figuren visar att andelen negativa till trängselskatten varit större än andelen positiva under hela perioden 2016–2020. Stabilitet kännetecknar trängselskattopinionen.

När det gäller Västlänken är dramatiken desto större. Vi vet sedan tidigare att göteborgarna initialt var övervägande mycket positiva till en tågtunnel under Göteborg (se Andersson, Oscarsson & Solevid, 2018). De västsvenska SOM-undersökningarna visar att år 2011 (ej i figuren) var balansmåttet bland göteborgarna +43. Men opinionen blev dramatiskt mer negativ under åren som följde. Störst motstånd uppmättes år 2017 (-24). SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020 täcker in perioden efter byggstarten av tunneln 2018, och resultaten visar att västlänksopinionen har blivit mindre negativ. I undersökningen 2020 var det för första gången sedan 2013 åter helt jämnt mellan positiva och negativa göteborgare; 40 procent i båda läger (balansmått +/-0).

Figur 4 Inställning till trafikåtgärder, 2016–2020 (balansmått)

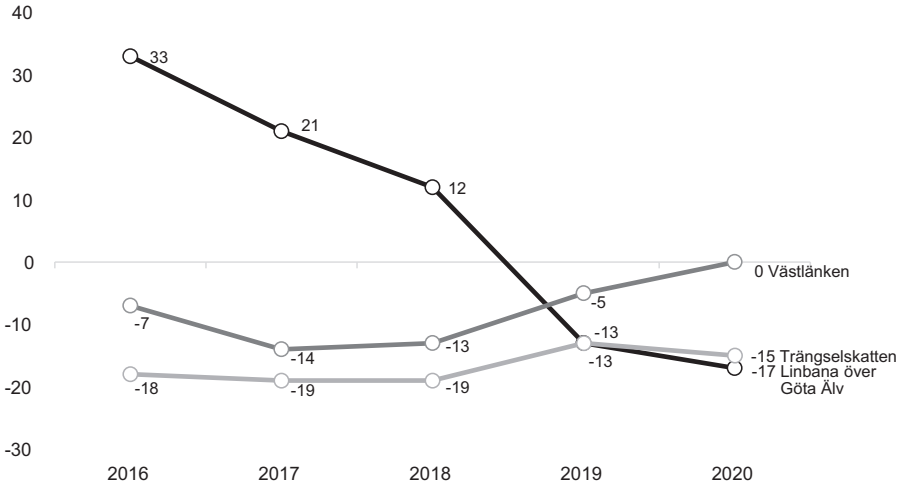

Kommentar: Frågan lyder: *'Vilken är din åsikt om följande trafikåtgärder?'*. Balansmåttet visar andelen som svarat *'mycket'* eller *'ganska'* bra förslag minus andelen som svarat *'ganska'* eller *'mycket'* dåligt förslag. Antalet svarande per år och trafikåtgärd varierar mellan 2 345 (Västlänken 2019) och 3 825 (Linbanan 2020).

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

Även linbana över älven-opinionen har tagit en dramatisk vändning under den korta tid som förflutit från idé, via ritbordet till slutligt skrinläggande (se figur 4). Linbanan var ursprungligen tänkt att vara kronan i Jubileumsprojektet. Turerna

i linbanefrågan, från initial entusiasm till skepsis, speglas också i göteborgarnas åsikter om förslaget. Det var en opinionsmässig övervikt för dem som var positiva till linbana under de tre första mätåren (2016–2018). Men stödet försvagades tydligt under de följande åren, för att år 2020 vara nere på minus 17.

Göteborgsandan – myt eller verklighet?

År 2010 briserade korruptionsskandalen i Göteborg. SVT-programmet Uppdrag Granskning kunde i två program i april och maj 2010 bland annat avslöja att kommunala tjänstemän tagit emot privata gåvor från ett byggföretag och gett samma företag uppdrag åt kommunen (SVT 2010, Amnå m fl, 2013). Händelserna fick mycket stor uppmärksamhet och *Muteborg* blev ett etablerat skällsord. Korruptionsskandalen ledde till flera förundersökningar och åtal om mutbrott och bestickning, samt i några fall också till fällande domar (Amnå m fl, 2013: 9).

Göteborgsandan, som under Göran Johanssons tid lyftes fram som ett unikt samarbete mellan näringsliv och politik, kom i Tillitskommissionens rapport att bli utpekad som en bidragande orsak till korruptionen. ”Det fanns, och finns, en institutionaliserad, historiskt omhuldad göteborgsanda – och en bild av denna anda – där gränsöverskridande samarbete, pragmatisk handlingskraft och synbara resultat står i centrum” (Amnå m fl, 2013: 7). Dock har slutsatsen om Göteborgsandan fått viss kritik eftersom det visat sig att Göteborg inte har högre partipolitiskt samarbete än andra kommuner, något som enligt kommissionen är förknippat med mer korruption. Däremot står Göteborg ut när det gäller antalet kommunala bolag (Dahlström, 2013; Erlingsson & Sundell, 2013). Historisk forskning påvisar också att Göteborgsandan troligen är en myt som fått fäste mycket tidigt och därefter blivit något av en självuppfyllande profetia (Christensen, 2021).

Korruption definieras oftast som missbruket av offentlig makt för privat vinning (Transparency International, 2021), vilket var precis vad som hände i samband med mutskandalen. På nationell nivå har Sverige under årtionden av kartläggningar från bland annat Transparency International visat sig vara ett av världens minst korrupta länder. Det lyfts dock fram att korruption, i den mån den förekommer i Sverige, dock torde vara mer utbredd på kommunal nivå än nationell nivå. Anledningen är att de svenska kommunerna har omfattande ansvar för offentlig service, att en stor majoritet av alla offentliga upphandlingar och direktupphandlingar sker på kommunal nivå, trenden att flytta kommunal offentlig service från nämnder till kommunala bolag samt den beslutsmakt som offentliga tjänstemän har i frågor om allt från föreningsstöd till bygglov (Erlingsson & Linde, 2011).

Tidigare forskning om korruptionsuppfattningar i Sverige visar att befolkningens uppfattningar om hur utbredd korruptionen är hänger väl samman med hur experter bedömer den faktiska korruptionsnivån (Dahlberg & Solevid, 2016), vilket betyder att befolkningen i länder med lägre grad av korruption, som Sverige, också uppfattar lägre grad av korruption generellt. Även tidigare forskning baserat

på resultat från den nationella SOM-undersökningen bekräftar att det över lag är en låg andel invånare i Sverige som har egna erfarenheter av korrupta beteenden som mutor. Däremot är det en större andel som upplever att det finns utbredd korruption bland politiker och offentliga tjänstemän (Arkhede & Harring, 2016) i Sverige.

Figur 5 Invånarnas uppfattningar om förekomsten av korruption bland politiker och offentliga tjänstemän i Göteborg respektive i Sverige, 2010–2011, 2015 och 2016–2020 (procent)

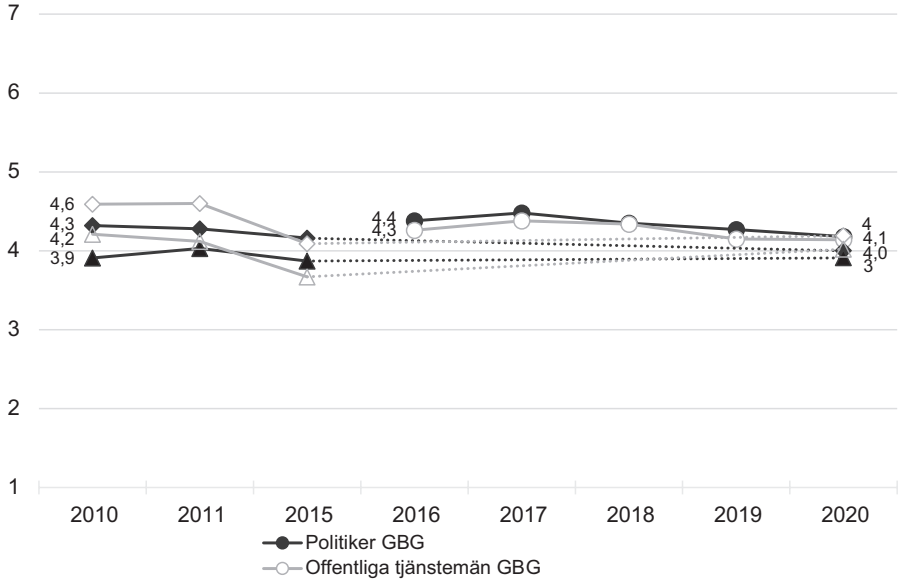

Kommentar: I figuren visas uppfattningar om i vilken utsträckning politiker och offentliga tjänstemän är inblandade i korruption. Frågan om Politiker GBG och Offentliga tjänstemän GBG lyder: *'Enligt din bedömning, i vilken utsträckning är följande yrkesgrupper i Göteborg inblandade i någon typ av korruption?'*. Frågan om Politiker SVE (och SVE (GBG)) och Offentliga tjänstemän SVE (och SVE (GBG)) lyder: *'Enligt din bedömning, i vilken utsträckning är följande yrkesgrupper i Sverige inblandade i någon typ av korruption?'* Svaren avges på en skala från 1 till 7 där 1 betyder *'Inte alls'* och 7 *'I mycket stor utsträckning'* samt *'Ingen uppfattning'*. I figuren ingår endast svar från dem som har en uppfattning i frågan. Politiker/Offentliga tjänstemän SVE (GBG) avser göteborgares svar på frågan om korruption bland svenska politiker och offentliga tjänstemän (Antal svarande=57-93/år).

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020, den nationella SOM-undersökningen 2010, 2011, 2015 och 2020.

Frågor om korruptionsuppfattningar har även ingått i SOM-undersökningarna i Göteborg mellan åren 2016–2020. Figur 5 ovan visar medelvärdet på invånarnas svar på frågan ”Enligt din bedömning, i vilken utsträckning är följande yrkesgrup-

per i Göteborg inblandade i någon typ av korruption?”. Svaren avges på en skala från 1 till 7 där 1 betyder ”Inte alls” och 7 ”I mycket stor utsträckning” samt ”Ingen uppfattning”. Frågeformuleringen har alltså en tydlig lokal förankring, medan frågan i den nationella SOM-undersökningen handlar om yrkesgrupper i Sverige. I figuren ovan visas medelvärdet bland dem som har en uppfattning. Det ska tilläggas att 25–31 procent de olika åren svarat att de inte har en uppfattning i frågan (lägst andel ingen uppfattning valåret 2018).

Som figuren visar har göteborgarnas korruptionsuppfattningar ändrats mycket lite mellan 2016 och 2020. Medelvärdet ligger under hela mätperioden mellan 4,2 och 4,5 för korruption bland politiker och mellan 4,1 och 4,4 för offentliga tjänstemän.

I figuren ingår också göteborgarnas uppfattningar om korruption bland svenska politiker och offentliga tjänstemän. Mätserien börjar här redan 2010 men vi kan konstatera att uppfattningarna inte skiljer sig särskilt mycket från göteborgarnas uppfattningar om korruption bland lokala politiker respektive offentliga tjänstemän i Göteborg. Figuren visar också hur invånare i Sverige som helhet bedömer förekomsten av korruption bland politiker och offentliga tjänstemän. I början av mätperioden (2010, 2011 och 2015) och särskilt i samband med mutskandalen bedömer göteborgarna i allmänhet korruptionen bland svenska politiker och offentliga tjänstemän som något högre än den genomsnittlige svensken. Även om skillnaderna är förhållandevis små kan vi konstatera att göteborgarna 2010 och 2011 i något högre grad instämmer i att det förekommer korruption bland politiker och offentliga tjänstemän i Sverige. Bauhr & Oscarsson (2011) visade också i sina analyser av korruptionsuppfattningar i Sverige att göteborgare år 2010 uppfattade att korruption förekom i något högre grad än vad invånare i Malmö och Stockholm gjorde. Huruvida detta är en konsekvens av mutskandalen kan vi självklart inte belägga, men det är onekligen en förklaring som ligger nära till hands. År 2020 är skillnaderna i korruptionsuppfattningar bland invånare i Göteborg respektive Sverige som helhet i princip borta. Sammanfattningsvis ger resultaten från de två SOM-undersökningarna inte någon entydig bild av att den uppfattade korruptionen idag skulle vara högre på lokal nivå jämfört med nationell nivå.

Göteborgarna utvärderar jubileumsprojektet

Planeringen av Göteborgs stads fyrahundraårsjubileum drog i gång tidigt, de första stegen togs redan 2009 och beslut om mål, visioner och teman togs 2012. Ett stort antal personer från akademi, kulturliv, näringsliv och föreningsliv engagerades och arbetade i sju olika perspektivgrupper. Medborgarna i Göteborg bjöds in att tänka fritt och komma med förslag på hur jubileet skulle firas. Tusentals förslag samlades in och publicerades i skriften 1680 idéer om Göteborgs 400-årsjubileum (Göteborg & Co, 2012).

Den 4 juni 2021 firade Göteborg sin officiella fyrahundraårsdag. På grund av Coronapandemin har dock en stor del av det planerade jubileumsprogrammet fått spridas ut över åren 2021–2023. En utvärdering av stadens arbete med jubileumsprojektet låter sig givetvis inte göras förrän jubileet verkligen är över och det går att göra ett bokslut över vilka idéer och förslag som till slut kom att förverkligas. Men vi har förstås ställt frågan till göteborgarna. I de fem SOM-undersökningarna i Göteborg som genomförts under perioden 2016–2020 har vi bett göteborgarna utvärdera jubileumsprojektet (se tabell 6). Vi har ställt frågan om vad de tycker om ”stadens satsningar inför Göteborgs 400-årsjubileum”. När SOM-institutet genomförde den första undersökningen 2016 var projektet ännu inte särskilt känt. En dryg tredjedel av göteborgarna (36 procent) uppgav då att de inte kände till jubileumsprojektet. Denna andel minskade något under de första undersökningsåren. Sedan ett par år tillbaka har andelen stabiliserats kring 25 procent. Kännedomen om projektet har stärkts något i takt med att jubileumsåret närmat sig.

Tabell 6 Göteborgarna utvärderar jubileumsprojektet, 2016–2020 (procent)

	Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Ingen uppfatt-ning	Känner ej till	Summa procent	Antal svar	Balans-mått	Andel bra
2016	6	19	13	4	2	20	36	100	3 376	+19	25
2017	7	21	14	6	2	19	31	100	2 627	+20	28
2018	9	21	14	6	2	23	25	100	2 496	+22	30
2019	7	23	15	7	4	22	22	100	2 368	+19	30
2020	6	19	15	9	4	22	25	100	3 896	+12	25
Samtliga	7	20	14	6	3	21	29	100	14 763	+18	27

***Kommentar**:* Frågan lyder: *’Allmänt sett, vad tycker du om stadens satsningar inför Göteborgs 400-årsjubileum?’* Sju svarsalternativ erbjöds till respondenterna (se tabellen).

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

De göteborgare som känner till jubileumsprojektet har under hela perioden haft en övervägande positiv uppfattning om satsningen. Resultaten är mycket stabila och det är svårt att utläsa någon egentlig trend. Andelen som tycker att projektet är bra har varierat mellan 25–30 procent under åren 2016–2020. Möjligen har uppskattningen av projektet varit något svalare vid startåret och vid den sista mätningen 2020, men det handlar om små skillnader. Jubileumsprojektet har varken blivit mer populärt eller mer impopulärt under perioden. Göteborgarnas stöd för projektet är inte högre men heller inte lägre än vid projektets start.

Jubileumsboken och dess kapitel

Jubileumsboken består av elva kapitel. Det första är det inledningskapitel som du läser nu. Det sista utgörs av en beskrivning av metod och tillvägagångssätt för SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020. Bokens övriga kapitel är indelade i tre delar med tre kapitel i varje. Den första delen kretsar kring demokrati och deltagande. Den andra delen behandlar trygghet, tillit och upplevelsen av staden. Bokens tredje del erbjuder en utblick mot göteborgarnas medieanvändning, friluftsliv och inställning till vaccination mot Covid-19.

Del 1: Demokrati och deltagande

Bokens första kapitel i delen om demokrati och delaktighet är skrivet av Henrik Oscarsson, Maria Solevid och Jakob Ahlbom. Den övergripande fråga som kapitlet ställer sig är: Hur mår den lokala demokratin i Göteborg? Genom att analysera flera olika indikatorer visar kapitelförfattarna bland annat att den göteborgska demokratin visserligen kännetecknas av kända skillnader mellan stadens områden när det gäller valdeltagande, där mer resurssvaga områden uppvisar betydligt lägre valdeltagande än resursstarka områden, men att andra indikatorer på medborgerligt engagemang inte skiljer sig åt lika mycket mellan var i staden man bor. Dock är det svårt att blunda för hur social och politisk ojämlikhet i delaktighet går hand i hand i staden. Förtroendet för lokala politiker och bedömningarna av demokratin i Göteborg ligger lägre än genomsnittet i Sverige, och det är tydligt att invånarna sedan flera år upplever att den lokala demokratin har tydliga brister. Skillnaderna i förtroendet och upplevelsen av demokratins funktionssätt följer dock andra mönster och drivs i mycket högre grad av ideologi, partisympati och inställning till Västlänken. Eftersom motståndet mot Västlänken är större i mer resursstarka områden är det också bland dessa invånare den lokala demokratin i högre grad förlorat i legitimitet.

Hur tar sig göteborgarnas engagemang uttryck? Patrik Öhberg och Elin Naurins kapitel ”Göteborgare kontaktar politiker” handlar om göteborgarnas kontakter med sina folkvalda politiker (och tjänstemän) i staden. Analysen visar att personer som är mer intresserade av politik tar kontakt i högre utsträckningen än ointresserade. Det kanske inte är så konstigt, men ett annat fynd bryter med förväntan. I motsats till resultat från den amerikanska forskningslitteraturen finns i Göteborg inte något samband mellan individens ekonomiska situation och benägenhet att kontakta politiker. Ett annat resultat från kapitlet är att det tycks finnas en ”valårseffekt” vad gäller politikerkontakter. En något högre andel göteborgare säger sig ha kontaktat en politiker i samband med valet 2018.

Det tredje kapitlet i bokens första del handlar just om synen på Göteborgspolitiker. Sören Holmberg skriver om de lokala politikernas popularitet och kännedom. Resultaten sammanfattas väl av kapitlets titel: ”Göteborgare tyckte bättre om sina lokalpolitiker förr i tiden”. Men Göteborgs politiker är inte bara

mindre omtyckta idag jämfört med för tjugo-tjugofem år sedan. Holmberg visar att de också mindre kända.

Del 2: Trygghet och tillit

Del två inleds med kapitlet ”Speglar mitt eget kvarter upplevelsen av min stad?”, där Lina Bjerke, Charlotta Mellander och Jonna Rickardsson skriver om göteborgarnas syn på staden. Bilden av Göteborg skiljer sig åt beroende på de socioekonomiska förutsättningarna i bostadsområdet. Generellt är personer som är bosatta i resurssvaga områden mer positiva till vad staden Göteborg har att erbjuda, trots att de upplever problem i det egna bostadsområdet.

Skillnader inom staden är ett tema som återkommer i Björn Rönnerstrands och Maria Solevids kapitel ”Förtroende och tillit i en segregerad”. Kapitlet utgår från två i den tidigare forskningen väl studerade samband: dels det positiva sambandet mellan förtroende för institutioner och mellanmänsklig tillit, dels det negativa sambandet mellan invandring/etnisk mångfald och tillit. Kapitlet visar att dessa två samband också gör sig gällande i Göteborg. Sambandet mellan ett index bestående av förtroendet för fyra olika samhällsinstitutioner – skola och förskola, polis, äldreomsorg och sjukvården – har ett starkt samband med människors grad av tillit. Vidare finns det ett tydligt negativt samband mellan andelen invandrare i bostadsområdet och tillit. Men kapitlet visar att påverkan av andelen invandrare på tilliten beror på förtroendet för en av institutionerna. Om människor hyser förtroende för skolan och förskolan så minskar en hög andel invandrare i bostadsområdet inte tilliten lika mycket.

Tilliten återkommer som tema i det sista kapitlet i bokens andra del. I kapitlet ”(O)trygghet i Göteborg? Från kust till inland” skriver Hanna Sahlin Lilja, Sebastian Lundmark och Frida Sandelin om otryggheten i Göteborg. Kapitlet redovisar faktorer som hänger samman med göteborgarnas upplevelser av otrygghet i sitt bostadsområde och tryggheten i Göteborg generellt. Ett viktigt fynd i kapitlet är att tryggheten skiljer sig åt mellan olika delar av den göteborgska lokalgeografin. I kustnära, resursstarka områden anser många att det egna bostadsområdet är en trygg plats, medan Göteborg som helhet upplevs som otryggt. Vidare visar kapitlet att boende i områden där andelen med hög utbildning är stor och i områden med en hög andel utrikesfödd befolkning känner sig särskilt otrygga. Tilliten har också en roll att spela för trygghet. Tillit till människor i det egna området hänger samman med högre trygghet i bostadsområdet och den generella mellanmänskliga tilliten med trygghet i staden som helhet.

Del 3: Pressen, promenaderna och pandemin

I den tredje delens första kapitel riktar Ulrika Andersson blicken mot göteborgarnas medievanor. I kapitlet ”Göteborgska nyhetsvanor” skildras lokala nyhetsvanor och hur användningsfrekvens och val av plattform hänger samman med ålder, samhällsintresse, boendeområde och bakgrund. Kapitlet visar att sociala medier fyller

en viktig funktion som distributör av nyheter framför allt bland unga, boende i resurssvaga områden och bland utrikes födda. Bland äldre, politiskt intresserade personer som är födda i Sverige dominerar traditionella medier.

I kapitlet betitlat ""Helvetets förgård" eller "Europas grönaste stad"?" skildras göteborgarnas friluftsvanor. Författarna Niklas Harring, Erik Jönsson och Mattias Sandberg visar på en ökning i andelen göteborgare som varit ute in naturen mellan 2019 och 2020, något som kan sättas i samband med Corona-pandemin. Men liksom tidigare forskning visar undersökningen att det finns socioekonomiska skillnader vad gäller hur ofta göteborgarna ägnar sig åt friluftsliv. Det är vanligare bland äldre kvinnor födda i Sverige och som har hög utbildning och hög inkomst. Även skillnader inom staden noteras. Att vara ute i naturen är vanligare bland personer som bor på Hisingen och i sydvästra Göteborg. Slutligen konstaterar författarna att personer som är ute i naturen tenderar att prioritera miljöfrågor och har bättre hälsa.

Hälsa är även i fokus i bokens sista kapitlet. I "Vaccinviljan i Göteborg" tar Björn Rönnerstrand och Frida Sandelin fasta på den befintliga forskningen om vad som förklarar människors inställning till pandemisk vaccination. Frågan som kapitlet ställer är hur personlig risk, socioekonomi, information/kunskap, förtroende och politisk ideologi hänger samman med göteborgarnas inställning till att vaccinera sig mot Covid-19. Resultaten visar att unga, utrikes födda och personer med god hälsa är mer skeptiska till vaccinet. Politiska faktorer visar sig också spela en viktig roll. Högre vaccinskeptiscism återfinns bland göteborgare som hyser misstro mot berörda myndigheter, har en negativ syn på demokratin och är politiskt alienerade. Även personer som sympatiserar med Sverigedemokraterna är mer skeptiska till att ta vaccinet.

Det göteborgska demokratins allmäntillstånd

Denna forskarantologi rymmer en mångfald av perspektiv på den göteborgska demokratin, dess grundförutsättningar och sociala villkor. Givet resultaten från kapitlen i boken blir frågan: hur är det ställt med den göteborgska demokratins allmäntillstånd? Att syntetisera resultaten låter sig inte göras utan visst avkall vad gäller precision. De slutsatser som presenteras är ett försök att teckna de grundmönster som framträder, inte att återge detaljer.

Tryggheten högt på den politiska dagordningen

Trygghet är en het politisk fråga i Göteborg jubileumsåret 2021. Staden har varit skådeplats för en rad uppmärksammade skjutningar och sprängningar där tredje man – ibland barn – fallit offer för gängkriminella och deras uppgörelser. Och med hela sex så kallade särskilt utsatta områden sticker Göteborg ut i ett nationellt perspektiv. Det vill styret i Göteborg ändra på. Målet är att det år 2025 inte skall finnas några särskilt utsatta områden i staden (DN, 2021-08-22).

Göteborgarna upplever en ökad grad av otrygghet idag jämfört med för några år sedan. Andelen som är oroliga för gängrelaterad brottslighet ökade mellan åren 2018 och 2020. Det samma gäller för andelen som är oroliga för att utsättas för misshandel/rån/våldtäkt.

Det går inte att fastställa orsak och verkan, men kanske har oron fått konsekvenser för opinionen i Göteborg. I SOM-undersökningen i Göteborg 2020 märks en ökning i andelen göteborgare som tycker att politiska frågor inom kategorin ”lag och ordning” är viktiga. Denna kategori är den mest populära bland sympatisörer till sju av tio partier med representation i Göteborgs kommunfullmäktige. Även andelen som skriver t-ordet ”trygghet” som viktig samhällsfråga är hög i Göteborg. Ytterligare en indikator som signalerar betydelsen av trygghet handlar om vad som bör göras politiskt. Ökad kameraövervakning är ett av de mest populära förslagen som ingått i SOM-undersökningen i Göteborg. Tre fjärdedelar av göteborgarna tycker det är ett bra förslag.

Förtroende för stadens politiker är sedan slutet av 00-talet klart lägre än motsvarande för rikspolitiker. Det stora genomslaget för frågan i den göteborgska opinionen har nog delvis sin förklaring i att andra frågor tappat sin aktualitet eller politiska sprängkraft. Migration och invandring har minskat sin opinionsmässiga dragningskraft för varje år som gått sedan flyktingvågen 2015 och när väl Västlänken börjat byggas har frågor kring infrastruktur fallit på dagordningen. Men likväl är genomslaget för frågor om trygghet något som kännetecknar det politiska Göteborg jubileumsåret 2021.

En göteborgsk demokrati i kris?

Den göteborgska demokratin har tydliga problem. Pessimismen kring vart utvecklingen i Göteborg är på väg breder ut sig. Förtroendet för stadens politiker är sedan slutet av 00-talet klart lägre än motsvarande för rikspolitiker. Vidare är nöjdheten med demokratin klart lägre i Göteborg jämfört med andra platser eller andra stora städer i Sverige. En indikator på hur allvarligt läget är syns i de data som samlas in i samband med valen. Det normala i svensk demokrati är att förtroendet för politiker och demokratins institutioner går upp under valår. I Göteborg är denna ökning liten eller, för vissa indikatorer, obefintlig. Något verkar också ha hänt med uppskattningen av och kännedomen om Göteborgs lokalpolitiker. I dag är Göteborgs folkvalda mindre omtyckta och mindre kända än vad de var för några decennier sedan. Tidigare analyser av SOM-undersökningen i Västsverige och Göteborg har också visat hur opinionen i infrastrukturfrågor över tid blivit tydligare kopplad till bedömningar av politiskt förtroende och demokratins funktionssätt (Andersson, Oscarsson & Solevid, 2017). Vi kan konstatera att även om Västlänken-opinionen nu när bygget av tunneln tydligt är igång uppvisar en lika stor andel positiva som negativa, och att infrastrukturfrågor sjunkit på den lokala dagordningen, sitter såren från år av konflikter och upplevd brist på responsivitet djupt hos vissa grupper av invånare.

Men allt är inte mörker. Förtroendet för politiker och bedömningar av demokrati ser för tillfället ut att vara på uppåtgående. Som detta kapitel också visar saknar begreppet ”Muteborg” empiriskt stöd i resultaten från SOM-undersökningarna. På det hela taget uppfattas korruptionen inte vara högre i Göteborg än i Sverige som helhet. Vidare är andelen soffliggare visserligen högre i Göteborg jämfört med i riket, men trenden för valdeltagandet i Göteborg är positiv – och har så varit fem år i rad. Det finns även vissa resultat som ger skäl för optimism blott mot bakgrund av dess stabilitet över tid. Den viktiga mellanmänskliga tilliten är visserligen ojämnt fördelad (mer om det strax), men väl på en stabil nivå i staden. Det bör ge en bra grogrund för en välfungerande demokrati i framtidens Göteborg.

Segregation och socioekonomi har stor betydelse, men på olika sätt

En fråga som återkommer i boken är hur socioekonomiska skillnader påverkar demokratin och dess grundförutsättningar. Det vore fel att säga att boken ger ett entydigt svar – tvärtom visar boken på behovet av nyanser. Segregation och socioekonomi är avgörande för många aspekter av demokratin och dess grundvillkor, men inte för allt och inte alltid på det förväntade sättet. Vissa aspekter av göteborgarnas liv verkar visserligen vara underställda en kraftig ”social gradient”. För andra delar av samhällslivet, bland annat göteborgarnas syn på och utvärdering av kommunens verksamhet, är betydelsen av socioekonomi och resurser däremot inte alls lika påtaglig, eller går emot förväntningar.

Å ena sidan vittnar många av bokens kapitel om bråddjupa skillnader i livsvillkor när det gäller trygghet, tillit och tillgodogörandet av vissa typer av resurser. Tilliten och tryggheten är markant lägre i stadens resurssvaga områden och där det bor många personer födda utanför Sverige. Tilliten är inte bara lägre bland personer med sämre socioekonomisk status. Vid sidan av den negativa effekt arbetslöshet, låg utbildning och låg inkomst har på tilliten kvarstår en effekt av den sociala sammansättningen i boendeområdet: en högre andel invandrare är kopplad till lägre tillit. Tryggheten följer delvis samma mönster – den är lägre i resurssvaga områden. Vidare är boende i socioekonomiskt starka områden bättre på att tillgodogöra sig olika former av sociala resurser; exemplen spänner från valdeltagande, användningen av nyhetsmedier, friluftsliv i stadens naturområden till att skydda sig mot Covid-19 genom vaccination.

Å andra sidan verkar socioekonomiska faktorer inte ge lika tydligt utslag när det gäller inställningen till och användning av kommunens verksamhet eller för vissa typer av demokratiskt deltagande. Till skillnad från social tillit är förtroendet för samhällets institutioner – skola och förskola, polis, äldreomsorg och sjukvård – endast svagt kopplat till var i staden personen är bosatt. Förtroende för hur staden bedriver sin verksamhet är högre i resurssvaga områden. Att notera särskilt är att utrikes födda personer hyser högre förtroende för att staden behandlar invånarna lika och ger göteborgarna demokratisk inflytande över staden. Vidare är benägenheten att kontakta en politiker oberoende av göteborgarnas ekonomiska situation.

Göteborgare bosatta i stadens utsatta områden står ut som mer nöjda med den service som staden och kommunen har att erbjuda. Därtill är personer i socioekonomiskt svaga områden mer nöjda med demokratin och möjligheten till inflytande.

Våra resultat har också visst stöd i tidigare forskning som visar att till exempel förtroende för samhällsinstitutioner inte är lägre bland invånare i mer utsatta områden (se Esaiasson 2020: 194–196 för en översikt). Våra resultat som tyder på lägre mellanmänsklig tillit och trygghet stämmer också väl in på tidigare forskningsresultat. Detta till trots får vi iaktta viss försiktighet när vi drar slutsatser. Svarsfrekvensen för SOM-undersökningen i Göteborg är lägre i de mer utsatta områdena (se Frida Sandelin, 2021, i denna volym). Vidare är enkäten på svenska vilket medför att svarspersonerna behöver kunna viss svenska för att besvara frågorna.

Givet den roll socioekonomiska faktorer brukar spela för politiska attityder blir en intressant fråga varför relativt sett resurssvaga göteborgare verkar vara mer nöjda med så många aspekter av stadens verksamheter. En tolkning av dessa resultat handlar om förväntningar. Personer som bor i välbärgade områden, som har en hög utbildning och god inkomst, kanske ställer högre krav på sin omgivning. Och dessa grupper hyser möjligen högre förväntningar när det gäller demokratins funktionssätt och den grad av inflytande medborgarna bör kunna räkna med. Om denna tolkning är riktig är det låga förväntningar som är huvudskälet till att personer i resurssvaga områden uppskattar vad staden har att erbjuda och är mer nöjda med demokratin.

En annan sorts förklaring kan ligga bakom skillnaden mellan resurssvaga och resursstarka vad gäller synen på kommunens verksamheter. Det kan handla om att olika grupper möter stadens verksamheter på olika sätt. Vissa områden är mer ”politiktäta” än andra i den meningen att det förekommer fler riktade satsningar (se Strömblad, 2003 för liknande resonemang). Biblioteken gör hembesök på adresser i Biskopsgården och inte i Hovås och demokratisatsningar inför valen koncentreras i stadens mer resurssvaga områden. I viss mån är staden mer synlig i stadens utsatta områden. Därtill fyller stadens trygghetssystem en viktigare funktion för resurssvaga individer, vilket kanske också kan göra att staden kommer i bättre dager.

En tredje tolkning handlar i stället om erfarenheter av politiken i Göteborg. Under det senaste decenniet har politiken och opinionen präglats av diskussioner om Västlänken och trängselskatten. Denna bok visar att dessa frågor har fungerat som ett sänke när det gäller demokratiindikatorer som förtroende och nöjdhet med demokratin. Vi kan visa att den negativa effekten varit mer påtaglig i resursstarka grupper och områden. Det organiserade motståndet mot exempelvis trängselskatterna har vunnit gehör främst bland personer i Göteborgs välmående södra förorter. På så vis har de uppmärksammade infrastrukturprojekten kommit att skapa en ”omvänd” social gradient i politikens Göteborg, som resulterat i en ovanlig situation där resurssvaga i högre grad än resursstarka hyser förtroende och sluter upp bakom demokratin.

Det är hög tid för Göteborg att dra lärdomar av de senaste decenniernas utveckling och börja bygga tillbaka förtroende för den lokala demokratin och för stadens politiker och verksamheter, samtidigt med arbetet med att jämna ut skillnader i politisk ojämlikhet i delaktighet. Staden står ännu långt från de stolta målsättningarna i jubileumsvisionen om att alla medborgare ska känna mening och delaktighet.

Kanske kan den positiva bilden av stadens verksamheter bland socioekonomiskt mer utsatta användas för att motverka de negativa effekterna av segregationen i staden. Förtroendet för stadens verksamheter kan användas för att bygga upp tillit mellan människor i resurssvaga områden. Nöjdhet med demokratin – som alltså är något mer utbredd i resurssvaga områden – kan vara en fördel när det gäller att jämna ut skillnader i valdeltagande. Kontakter med politiker är i Göteborg delvis frånkopplat socioekonomi. Det kan leda fram till ett större politiskt intresse och engagemang bland grupper som annars lätt hamnar utanför beslutsfattandet. Exemplen vittnar om något viktigt. Den välfungerande göteborgska demokratin är inom räckhåll, något som staden och göteborgarna har i sina egna händer.

Vägen mot en starkare göteborgsk demokrati kräver kunskap om dess grundförutsättningar och villkor. Ambitionen och förhoppningen med denna forskarantologi är att bidra till detta. Trevlig läsning!

Not

1 I kategorin ”Sociala frågor” ingår bland annat frågor inom trygghet, inkomstskillnader, jämlikhet, social segregation och utanförskap.

Referenser

Andersson, Dennis, Henrik Oscarsson & Maria Solevid (2018). Västlänken – en fråga om förtroende. I Anders Carlander & Björn Rönnerstrand (red) *Hemma Väst*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.

Amnå, Erik, Barbara Czarniawska & Lena Marcusson (2013). *Tillitens gränser*. Granskningskommissionens slutbetänkande. Göteborg: Granskningskommissionen.

Arkhede, Sofia & Niklas Harring (2016). Svenskarnas bild av korruptionen. I Jonas Ohlsson, Henrik Oscarsson & Maria Solevid (red) *Ekvilibrium*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.

Bauhr, Monika & Henrik Oscarsson (2011). Svenska folkets syn på korruption. I Sören Holmberg, Lennart Weibull & Henrik Oscarsson (red) *Lycksalighetens ö.* Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Christensen, Jan (2021). Myten om Göteborgsandan. I Jan Christensen, Per Cornell, Johannes Daun och Martin Linde (red) *Göteborg genom tiderna. Nedslag i stadens sociala och politiska historia.* Göteborg: Daidalos.

Dagens Nyheter (2021). *Rött ljus i fem fall av sex när Göteborg försöker få bort sina särskilt utsatta stadsdelar* av Lars Näslund 2021-08-22. https://www.dn.se/sverige/rott-ljus-i-fem-fall-av-sex-nar-goteborg-forsoker-fa-bort-sina-sarskilt-utsatta-stadsdelar/ (senast nedladdad 2021-09-20).

Dahlberg, Stefan & Maria Solevid (2016). Does Corruption Suppress Voter Turnout?. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 24(4): 489-510.

Dahlström, Carl (2013). *Var det Göteborgsandan som gjorde det?*. https://politologerna.wordpress.com/2013/06/14/var-det-goteborgsandan-som-gjorde-det/ (senast nedladdad 2021-09-07).

Eder, A. (2017). Cross-Country Variation in People's Attitudes toward Citizens' Rights and Obligations: A Descriptive Overview Based on Data from the ISSP Citizenship Module 2014. *International Journal of Sociology*, 47(1): 10-25.

Erlingsson, Gissur Ó & Jonas Linde (2011). Det svenska korruptionsproblemet. *Ekonomisk debatt*, 8(89): 5-18.

Erlingsson, Gissur Ó & Anders Sundell (2013). *Vem bestämmer i Göteborg? En nätverksanalys av nämnder och kommunala bolagsstyrelser*. https://politologerna.wordpress.com/2013/07/01/vem-bestammer-i-goteborg-en-natverksanalys-av-namnder-och-kommunala-bolagsstyrelser/ (senast nedladdad 2021-09-07).

Esaiasson, P. (2020). Förorten – ett samhällsvetenskapligt reportage. Stockholm: Timbro.

Göteborg & Co (2012). *1680 idéer om Göteborgs 400-årsjubileum*. https://www.goteborg2021.com/uploads/2018/03/Ideboken.pdf (senast nedladdad 2021-09-21). Göteborg: Tre böcker förlag.

Göteborg 2021 (2021). "Detta är Göteborgs 400 års jubileum", http://q.goteborg2021.com/om-goteborg-2021/ (senast nedladdad 2021-09-23).

Martinsson, Johan & Ulrika Andersson (2021). *Svenska trender 1986-2020*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. https://www.gu.se/sites/default/files/2021-04/1.%20Svenska%20trender%201986-2020_korrigerad%202021-04-26.pdf (senast nedladdad 2021-09-16).

Naurin, Elin. (2011). *Election promises, party behaviour and voter perceptions*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Oscarsson, Henrik, Maria Solevid & Jakob Ahlbom (2021). Hur mår demokratin i Göteborg? I Björn Rönnerstrand, Maria Solevid & Henrik Oscarsson (red) *Hög tid för Göteborg.* Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Strömbäck, Jesper (2004). *Den medialiserade demokratin. Om journalistikens ideal, verklighet och makt*. Stockholm: SNS Förlag.

Strömblad, Per. (2003). *Politik på stadens skuggsida*. Acta Universitatis Upsaliensis, Skrifter utgivna av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala, 152.

Sveriges kommuner och regioner (SKR) (2020). *Det förstärkta folkinitiativet*. Stockholm: SKR, https://webbutik.skr.se/bilder/artiklar/pdf/7585-852-4.pdf?issuusl=ignore (senast nedladdad 2021-09-15).

Sveriges Television (2010). *Så gjorde vi reportaget om mutskandalen*. https://www.svt.se/nyheter/granskning/ug/sa-gjorde-vi-reportaget-om-mutskandalen (senast nedladdad 2021-09-07).

Thomson, Robert, Terry Royed, Elin Naurin, Joaquín Artés, Rory Costello, Laurenz Ennser-Jedenastik, ... & Katrin Praprotnik (2017). *The fulfillment of parties' election pledges: A comparative study on the impact of power sharin"*. *American Journal of Political Science*, 61(3), 527-542.

Transparency International (2021). What is corruption? https://www.transparency.org/en/what-is-corruption (senast nedladdad 2021-09-29).

Demokrati
&
delaktighet

HUR MÅR DEMOKRATIN I GÖTEBORG?

HENRIK OSCARSSON, MARIA SOLEVID
OCH JAKOB AHLBOM

Sammanfattning
Hur mår den lokala demokratin i Göteborg? I det här kapitlet genomför vi en samlad analys av tillståndet i den göteborgska demokratin utifrån perspektiven politisk jämlikhet och legitimitet. Vi gör en bred kartläggning av några av de mest centrala nyckelindikatorerna i demokratiforskningen, så som invånarnas valdeltagande, intresse för politik, upplevda möjligheter att påverka politiska beslut, politiskt förtroende och nöjdhet med demokratin. Med hjälp av data från unika frågeundersökningar och officiell demokratistatistik spårar vi utvecklingen över tid och närstuderar variationer mellan olika delar av staden och grupper av invånare. Fram träder en lokal demokrati där många deltar och engagerar sig, men som samtidigt inte bedöms fungera särskilt bra. Våra resultat visar också att förutom de kända och stora skillnaderna i valdeltagande och politiskt intresse mellan stadens områden, är skillnaderna i bedömningen av demokratins hälsotillstånd i högre grad sammankopplade med ideologi, partisympati och inställning till Västlänken, och i lägre grad med var i staden man bor.

Runt om i världens länder riktas blickarna mot oroande auktoritära tendenser och tydlig demokratisk tillbakagång (Alizada m fl, 2021). Statsvetare följer händelseutvecklingen i detalj med hjälp av hundratals indikatorer. Även om demokratin på nationell nivå är helt avgörande för tillståndet hos de andra politiska nivåerna i flernivådemokratin kommer vi i det här kapitlet att rikta blickarna mot den demokratiska nivå som befinner sig allra närmast medborgare: den lokala demokratin.

I det här kapitlet studerar vi tillståndet i den lokala demokratin i Göteborg i samband med stadens 400-årsfirande. Den lokala politiken i Göteborg har under flera års tid minst sagt varit händelserik. Den har karaktäriserats av ett debattklimat med förhållandevis högt tonläge. Korruptionsskandalen 2010 gav Göteborg det mindre smickrande tillmälet ”Muteborg” och ledde fram till en granskningskommission 2013 som kartlade den så kallade ”göteborgsandan” (Amnå, Czarniawska & Marcusson, 2013). Därefter drevs en intensiv kampanj – initierad av bland andra tidningen GT – för namninsamling om ett folkomröstningsinitiativ i den brännheta frågan om införande av trängselskatt. I samband med valen 2014 hölls en rådgivande folkomröstning vars utslag – i likhet med en majoritet av de rådgivande kommunala folkomröstningarna efter folkinitiativ – inte följdes (SKR,

Oscarsson, Henrik, Solevid, Maria & Ahlbom, Jakob (2021). Hur mår demokratin i Göteborg?
I Björn Rönnerstrand, Maria Solevid & Henrik Oscarsson (red) *Hög tid för Göteborg*.
Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

2020).[1] Invånarna i Göteborg har också upplevt och medverkat i en flera år lång diskussion och protester emot den nya tågtunneln Västlänken. Som en direkt konsekvens av infrastrukturdebatten har två nya lokala partier fått representation i kommunfullmäktige, Vägvalet (2010–2018) och Demokraterna (2018–). Staden har också fått uppleva ett historiskt maktskifte 2018 då Socialdemokraternas 24 år långa maktinnehav ersattes av ett minoritetsstyre med Allianspartierna, realiserat genom ett avtal om valteknisk samverkan med Vänsterpartiet, Miljöpartiet och Feministiskt Initiativ.

Med utgångspunkt i den politiska utvecklingen i Göteborg, tillsammans med den ständigt närvarande diskussionen om politisk jämlikhet och demokratisk legitimitet, är vår analys av tillståndet i den lokala demokratin inriktad på att kartlägga attityder och beteende hos stadens medborgare. Frågan om hur den politiska jämlikheten i Göteborg ser ut handlar här om hur goda olika medborgargruppers möjligheter är att delta i och påverka den politiska nivån. Det handlar också om hur förtroenderelationerna till den politiska nivån kan karaktäriseras och i vad mån göteborgarna är nöjda med den lokala demokratin. Vår kartläggning handlar om hur befintliga sociala skiljelinjer bland medborgarna i Göteborg tar sig uttryck i politiska attityder och beteenden.

Som kommer att framgå av det här kapitlet är nivån för flera demokratiindikatorer beroende av var i staden man bor. Göteborg är även i demokratihänseende en starkt segregerad stad. Befolkningssammansättningen i olika stadsdelar ser mycket olika ut och lägger grunden för politisk ojämlikhet. Sannolikheten för politiskt inflytande genom intresse och deltagande varierar rejält mellan resursstarka och resurssvaga platser. Men när det gäller uppfattningar om politiskt förtroende ser vi också andra mönster, här är ideologi, partisympati och inställning till Västlänken viktigare förklaringsfaktorer.

I våra analyser kartlägger vi systematiskt en demokratiindikator i taget. Vi börjar med indikatorer som statsvetare brukar betrakta som viktiga för politikens och den demokratiska processens inflödessida *(input)* som till exempel människors politiska intresse, engagemang och delaktighet. Vi fortsätter sedan med politikens utflödessida *(output)* och behandlar utvärderingsindikatorer som till exempel hur medborgarna utvärderar den lokala demokratin och stadens tjänstemän och politiker. Vi avslutar kapitlet med att utveckla och analysera två demokratiindex för demokratins hälsotillstånd i syfte att ge en nyanserad beskrivning av hur den lokala demokratin i Göteborg mår.

Vi har förmånen att kunna använda ett mycket rikt undersökningsmaterial, vilket är ovanligt för studier av lokal demokrati. För jämförelser över tid använder vi data från undersökningar där tillräckligt många göteborgare deltagit för att tillåta jämförelser med riket som helhet. Närstudien av tillståndet i den göteborgska demokratin genomförs med hjälp av de fem stora lokala SOM-undersökningarna i Göteborg som genomförts under perioden 2016–2020 med totalt drygt 15 000 svarande.

Valdeltagande

Medborgarnas benägenhet att ta till vara på den kanske mest centrala demokratiska rättigheten – rätten att rösta – är ett klassiskt mått på demokratins hälsotillstånd. Sedan lång tid finns i Sverige en norm att det är en medborgerlig plikt att rösta i allmänna val. Normen har sin grund i en tidig insikt (jfr Tingsten, 1937) om att demokratins kärnvärden som *politisk jämlikhet* och *folkviljans förverkligande* är mycket lättare att uppnå om valdeltagandet är högt än om valdeltagandet är lågt. Ju fler som röstar desto större är möjligheten att resultat från allmänna val speglar medborgarnas jämlika vilja (jmf Persson, Solevid & Öhrvall, 2013).

Nivån på valdeltagandet i olika grupper och på olika platser har visat sig vara en utmärkt samlande indikator för graden av social integration. Vi vet att sannolikheten för att en viss individ går och röstar i stor utsträckning beror på vilka socioekonomiska resurser och vilken motivation en individ har (Verba, Schlozman & Brady, 1995), men också i hur hög grad individen är socialt integrerad – exempelvis genom språk, familj, nätverk och förankring på arbetsmarknaden. Att delta i val är en social handling (Bhatti, Fieldhouse & Hansen, 2020). Allt annat lika kommer en person med en viss uppsättning egenskaper att rösta i lägre grad om det är lägre valdeltagande i omgivningen. Samma fiktiva person kommer att rösta i högre grad om också fler i omgivningen går och röstar.

I figur 1 redovisas utvecklingen av valdeltagandet i andrakammarval och riksdagsval i landet som helhet och i Göteborgs Stad ända tillbaka till demokratins födelseår 1921. Resultaten visar att utvecklingen i Göteborg som väntat varit mycket lik landet som helhet, med en stark mobilisering av deltagandet i demokratiska val under perioden från 1920-tal till 1970-tal, följt av en nedgång under 1980- och 1990-talen och en successiv tillväxt efter millennieskiftet. Även i Göteborg har de fyra senaste riksdagsvalen inneburit ett förstärkt valdeltagande.

Resultaten visar att Göteborg under perioden haft ett lägre valdeltagande jämfört med det nationella snittet. Skillnaderna börjar synas i början på 1970-talet. Sedan dess har valdeltagandet i Göteborgs Stad systematiskt legat en eller ett par enheter lägre än rikssnittet. Skillnaderna har blivit något större över tid. Vid det senaste riksdagsvalet var valdeltagandet i Göteborg 84,3 procent, vilket är 2,9 procentenheter lägre än det nationella deltagandet på 87,2 procent (se figur 1). I SCB:s (2019) analyser av geografiska skillnader valdeltagandet visar det sig att skillnader mellan kommungrupper oftast är små. Valdeltagandet i riksdagsvalet är högst i kommuner som ligger precis utanför en storstad, och lägst i kommuner på glesbygden.

Figur 1 Valdeltagande i Göteborgs Stad jämfört med riket som helhet vid riksdagsval 1921–2018 och kommunval 1970–2018 (procent)

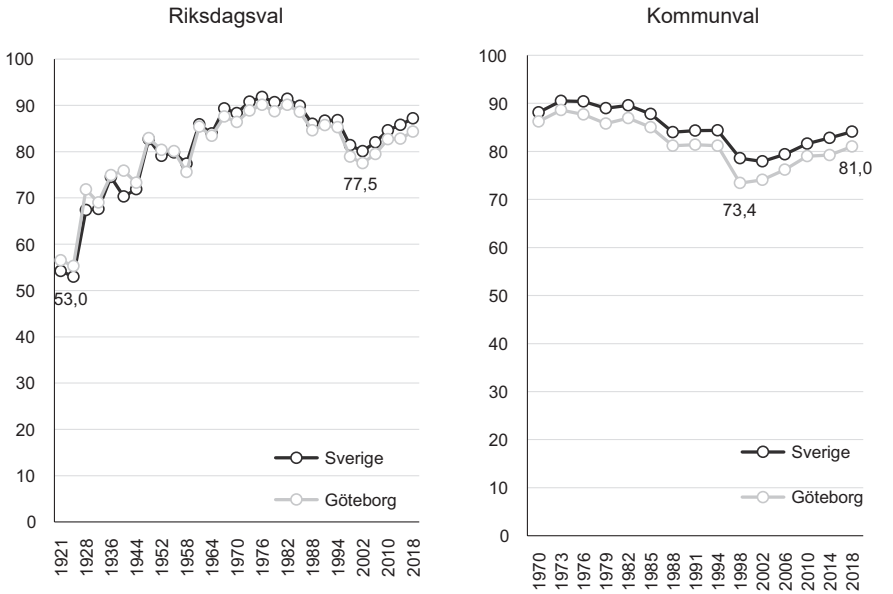

Kommentar: Resultaten visar andelen av den röstberättigade befolkningen i Sverige/Göteborg som röstade vid andrakammarval och riksdagsval under perioden 1921–2018.

Källa: SCB, Valmyndigheten.

Valdeltagandet i de lokala valen kan jämföras bäst från tidpunkten för den gemensamma valdagens införande 1970, efter de stora kommunsammanslagningarna (se figur 2). Utöver den gemensamma valdagen har två viktiga expansioner av rösträtten till de kommunala valen skett: 1976 fick utländska medborgare som varit folkbokförda i Sverige i tre år rösträtt och 1998 utökades rösträtten till kommun- och landstingsval också till i Sverige folkbokförda medborgare från andra EU-länder samt Island och Norge (SCB, 2019). Resultaten visar att de som haft rösträtt i de kommunala valen i stor utsträckning också har använt den. Genomsnittsvaldeltagandet under perioden är 81,8 procent. Rekordet i valdeltagande på den kommunala nivån i Sverige är dock närmare ett halvt sekel bort, från 1973 med 88,6 procent.

I allt väsentligt har valdeltagandet till kommunfullmäktigevalen i Göteborg följt den nationella trenden mycket tätt, med en långsam nedgång under 1970- och 1980-talen, en större nedgång i samband med 1998 års val, ett val där rösträtten alltså också utvidgades till nya grupper, med bottennoteringen 73,2 procent. Därefter har det ägt rum en återhämtning med ökat valdeltagande i fem val i rad. Långsamt har valdeltagandet kravlat sig tillbaka över 80 procent. I samband med

2018 års val röstade 81,0 procent av göteborgarna i kommunvalet – den högsta nivån efter millennieskiftet.

Figur 2 Valdeltagande i Göteborgs 96 primärområden i samband med riksdagsvalet och kommunvalet 2018 (procent)

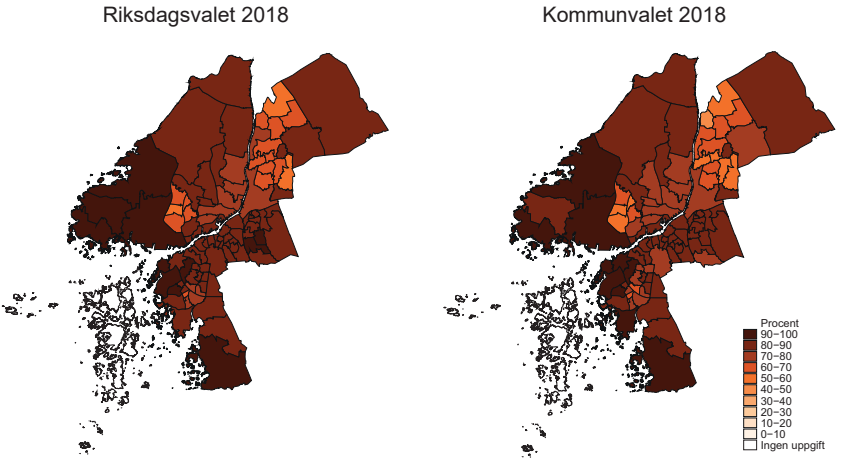

Kommentar: Observera att kartan illustrerar i vallokal räknade röster vilket betyder att valdeltagandet är något underskattat. I Göteborg var det cirka 8 700 röster som inte räknades i vallokal för kommunvalet och drygt 13 300 röster för riksdagsvalet vilket motsvarar ungefär 2,4 procent av rösterna i kommunvalet och 2,8 procent av rösterna i riksdagsvalet. En stor majoritet av dessa röster är sena förtidsröster som inte hinner skickas ut till vallokalerna utan istället räknas på onsdagen (de så kallade onsdagsrösterna). Uppskattningsvis 800–1 000 av dessa röster/val är ”vanliga” förtidsröster från valkretsarna i Södra Skärgården (uppskattningen baseras på en jämförelse med 2014 års val). På grund av vädret kunde dessa röster inte levereras till vallokalerna och därmed är i vallokal räknade röster, och också valdeltagandet, i den här rapporterade statistiken lägre än förväntat i valdistrikten Västra Göteborg Brännö-Asperö, Västra Göteborg Donsö-Vrångö samt Västra Göteborg Styrsö-Köpstadsö (som alla ingår i primärområdet Södra Skärgården). I genomsnitt är valdeltagandet 2018 cirka 55 procent i dessa tre valkretsar istället för uppemot 90 procent som i tidigare val. Vid slutförandet av kapitlet hade vi inte fått tillgång till det totalräknade valdeltagandet per valkrets som SCB har information om tack vare att röstlängderna sedan 2018 scannas in i efterhand. Av den anledningen markerar vi Södra Skärgården som ”Ingen uppgift” eftersom uppgiften vi har om valdeltagande inte är rättvis för detta område. En numrerad förteckning av stadens områden jämförbar med kartan i figuren finns längst bak i boken.

Källa: Valmyndigheten 2018 och Avdelningen för Statistik och Analys, Göteborgs Stad.

Precis som för riksdagsvaldeltagandet är deltagandet i valen till Göteborgs fullmäktige något lägre än rikssnittet. I de senare valen har avståndet varit omkring tre procentenheter. Liknande skillnader i valdeltagande går att se i andra större kommuner i Sverige (SCB, 2019). Rösträttsreglerna innebär att den röstberättigade befolkningen är något större i kommunval än i riksdagsval (Ibid, 2019). I städer som Göteborg finns relativt sett fler väljare som ännu inte hunnit bli

svenska medborgare och som till följd av en lägre integrationsgrad också deltar i lägre utsträckning. I Göteborgs fall var 441 000 röstberättigade till kommunfullmäktigevalet 2018 och 418 000 röstberättigade i riksdagsvalet samma år (www.valmyndigheten.se). Valdeltagandet bland de 20 000 göteborgare som endast har rösträtt i kommun- och regionalval är klart lägre än bland de medborgare som också har rösträtt i riksdagsvalet (SCB, 2019).

Den sociala sammansättningen av människor spelar stor roll för nivån på valdeltagandet i ett grannskap eller valdistrikt. Som vi diskuterade tidigare spelar den sociala omgivningen också stor roll för en individs benägenhet att gå och rösta. Kartorna i figur 2 illustrerar fenomenet med hur den sociala sammansättningen i distriktet påverkar valdeltagande. Om man känner till Göteborgs geografi känner man också igen att områden markerade med ljusare färg – som till exempel primärområden i nordöstra Göteborg och i de centrala delarna av Hisingen – inte bara präglas av lågt valdeltagande, utan också av lägre inkomster, högre arbetslöshet, högre andel utrikesfödda och högre andel som får ekonomiskt bistånd (Göteborgs Stad, 2017; 2021). Många av områdena karaktäriseras av polisen som utsatta eller särskilt utsatta områden (se kapitlet av Sahlin Lilja, Lundmark & Sandelin, 2021, i denna bok). Omvänt ser vi mörkare schatteringar och högre valdeltagande i kustnära områden i västra Göteborg och i centrala Göteborg.

Kontrasterna mellan olika områden i Göteborg är stora när det gäller valdeltagande. I valet till kommunfullmäktige 2018 skiljde nästan ofattbara 52,86 procentenheter i valdeltagande (i vallokal räknade röster) mellan valdistriktet Angered, Gårdsten Norra (41,17 procent) och valdistriktet Askim-Frölunda-Högsbo Sisjön S (94,03 procent) (Valmyndigheten, 2018).

Kontrasterna kan illustreras även på primärområdesnivån. De fem primärområden i Göteborg som hade högst valdeltagande 2018 är alla resursrika med en stor andel sysselsatta och högutbildade: Hjuvik (93,6 procent), Långedrag (92,6 procent), Billdal (92,2 procent), Bratthammar (92,1 procent) och Fiskebäck (91,9 procent). Omvänt tillhör de fem primärområden med lägst valdeltagande de socialt mest utsatta med högre arbetslöshet, lägre utbildning, lägre inkomster och högre andel utlandsfödda: Gårdstensberget (49,4 procent), Östra Bergsjön (53,6 procent), Norra Biskopsgården (54,9 procent), Lövgärdet (56,3 procent) och Eriksbo (57,3 procent).

De empiriska fynden är på intet sätt nya eller överraskande. I samband med valen uppmärksammas alltid de stora skillnaderna i valdeltagande mellan Göteborgs valdistrikt av såväl myndigheter, forskare och medier. Många kommuner sätter också i gång olika former av demokratiprojekt för att höja valdeltagandet i områden där lägre andelar av väljarna röstar. I Göteborg anställdes till exempel så kallade Demokratiambassadörer i syfte att höja valdeltagandet (Göteborgs Stad, 2018), men det är oklart om, och i så fall vilken, effekt de har haft.

Politiskt intresse och möjligheter att påverka

Politiskt intresse är den allra viktigaste motivationsförklaringen till varför människor går och röstar eller på andra sätt engagerar sig i politiska handlingar (Prior, 2010; Verba, Schlozman & Brady, 1995). Men alla medborgare är inte intresserade av politik. Likt många andra politiska faktorer skiljer sig nivån av politiskt intresse mellan olika grupper av människor, och de sociala skiljelinjer vi ser reproduceras ofta också när det gäller politiskt intresse. Forskning visar också att politiskt intresse grundläggs redan i yngre tonåren och att det stabiliseras från 20-årsåldern (Prior, 2010; Russo & Stattin, 2017; Shehata & Amnå, 2019).

Bland göteborgarna svarar två tredjedelar (65 procent) att de är mycket eller ganska intresserade av politik när vi frågar dem. Det handlar givetvis om en överskattning av den verkliga intressenivån som beror på att göteborgare med lågt intresse för politik inte är lika motiverade att delta i frågeundersökningar. Detta förhållande bedöms dock inte nämnvärt påverka analysen av förändringar över tid och skillnader mellan olika grupper. I SOM-institutets göteborgsundersökningar 2016–2020 finns inga avgörande förändringar över tid (visas ej i tabell), vilket inte förvånar givet tidigare analyser som visat att graden av politiskt intresse i befolkningen är mycket stabil (jfr Jansson & Oscarsson, 2017; Hedberg & Holmberg, 2016).

Även om det inte finns särskilt tydliga trender över tid råder desto större skillnader i politiskt intresse mellan olika befolkningsgrupper. Vid varje given tidpunkt kan vi förvänta oss att ett tvärsnitt visar bekanta skillnader. Det politiska intresset bland göteborgarna varierar enligt klassiska återkommande mönster som inte är särskilt överraskande (se tabell 1). Låt oss ta några exempel: Intresset är starkare bland män (71 procent) än bland kvinnor (60 procent), starkare bland de med universitets- och högskoleexamen (74 procent) än bland de med obligatorisk grundskola (51 procent), starkare bland tjänstemän och företagare (72 respektive 71 procent) än bland arbetare (58 procent) och starkare bland höginkomsttagare än låginkomsttagare.

Eftersom politiskt intresse är så intimt kopplat till inkomst och utbildning finns det också tydliga skillnader mellan olika primärområden. Kartan över var i Göteborg de mest intresserade invånarna finns är talande (se figur 3). I områden som Änggården, Heden, Långedrag, Kungsladugård, Haga och Skår är andelen politiskt intresserade som högst, med skattningar på över 75 procent mycket eller ganska intresserade. Klart lägre nivåer noteras för områden som Länsmansgården, Hammarkullen, Frölunda Torg, Ängås, Guldringen och Gårdstensberget där strax under femtio procent betraktar sig som politiskt intresserade.

Figur 3 Andelen politiskt intresserade och upplevd möjlighet att påverka politiska beslut i Göteborgs 96 primärområden, 2016–2020 (procent)

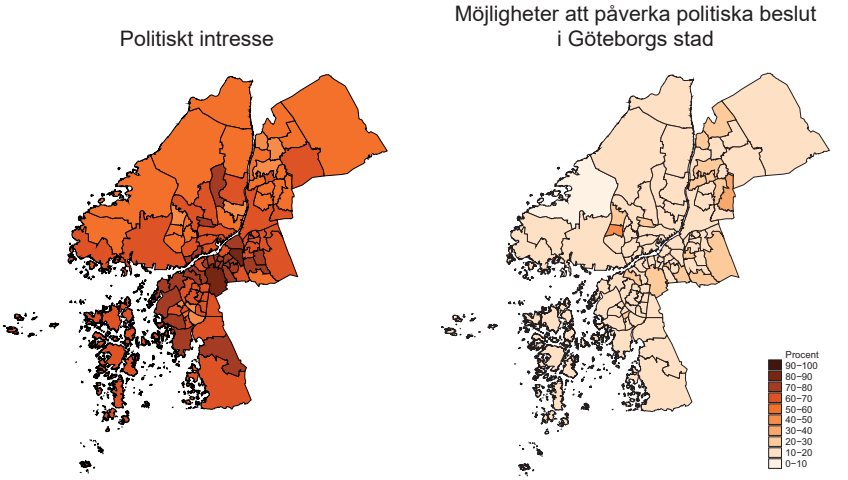

Kommentar: Frågan om politiskt intresse lyder: *'Hur intresserad är du i allmänhet av politik?'*. Fyra svarsalternativ användes: *'mycket intresserad', 'ganska intresserad', 'inte särskilt intresserad'* och *'inte alls intresserad'*. Den vänstra kartan visar procentandelar som svarade *'mycket intresserad'* eller *'ganska intresserad'*. Frågan om möjligheter att påverka politiska beslut lyder *'Vilka möjligheter anser du att du har att påverka politiska beslut i: Göteborg Stad'*. Svarsalternativen är *'Mycket goda möjligheter', 'Ganska goda möjligheter', 'Varken goda eller dåliga möjligheter', 'Ganska dåliga möjligheter', 'Mycket dåliga möjligheter', 'Ingen uppfattning'*. Den högra kartan visar andelar som svarat *'Mycket goda möjligheter'* eller *'Ganska goda möjligheter'*. Analyserna bygger på omkring 14 500 svar. En numrerad förteckning av stadens områden jämförbar med kartan i figuren finns längst bak i boken.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

Politiska faktorer som styr nivån på det politiska intresset är om man ideologiskt identifierar sig åt vänster eller åt höger. Sambandet mellan ideologisk identifikation och politiskt intresse är kurvlinjärt – individer som står klart till vänster eller klart till höger har avsevärt starkare politiskt intresse än personer som själva kategoriserar sig som ”varken till vänster eller till höger”. Det politiska intresset är som allra starkast bland Vänsterpartiets och Demokraternas sympatisörer med skattningen 80 procent intresserade (se tabell 1).

I tabell 1 redovisar vi också svarsmönster för hur ofta göteborgarna ägnar sig åt att diskutera politik. I allt väsentligt speglar indikatorn diskussionsfrekvens att det finns ett grundläggande intresse för politik. Därför varierar vanan att diskutera politik på likartat sätt som politiskt intresse. Diskussionsfrekvensen är lägre bland lågutbildade, arbetare och låginkomsttagare än bland högutbildade, tjänstemän, företagare och höginkomsttagare. Hög samvariation med resursvariabler innebär att det knappast blir några överraskningar när det gäller var i Göteborg det dis-

kuteras mycket politik: I stadsområdena Centrum och i Sydväst är göteborgarna mer diskussionsbenägna än på Hisingen och i Nordost.

Medborgarnas känsla av delaktighet tar sig också uttryck i hur de bedömer sina egna möjligheter att få sina röster hörda. I vår analys har vi valt att använda indikatorn som en inputfaktor – som ett mått för graden av politisk självtillit (*efficacy*) – trots att känslan av påverkansmöjligheter mycket väl också kan vara färgade av egna positiva eller negativa erfarenheter av påverkansförsök. Politisk självtillit delas vanligen in i en intern och extern dimension. Den interna dimensionen handlar om individens uppfattning om den egna förmågan att kunna påverka, medan den externa dimensionen rör uppfattningar om huruvida man skulle bli lyssnad på vid sådana påverkansförsök (se Arkhede, 2016; Falk, 2019). Nedan redovisar vi hur göteborgarna bedömer sina möjligheter att påverka politiska beslut i Göteborgs Stad, en bedömning som handlar om extern politisk självtillit (se inledningskapitlet för redovisning av ytterligare faktorer som relateras till politisk självtillit).

Göteborgarnas självskattade möjligheter att påverka politiska beslut i Göteborgs Stad följer intressant nog inte samma svarsmönster som för självskattat politiskt intresse. Kartan över upplevda möjligheter att påverka är därför mycket olik den för politiskt intresse (jfr figur 3 t h). Nivåerna är förstås en sak. Andelen göteborgare som tycker att de har mycket goda eller ganska goda möjligheter att påverka politiska beslut i staden får betraktas som relativt låg, 17 procent (se tabell 1). Under perioden 2016–2020 varierar andelen som upplever att de har mycket goda eller goda möjligheter att påverka mellan 14 och 20 procent med de högsta skattningarna valåren 2018 och 2019 (visas ej i tabell). Skillnaderna mellan olika göteborgare är inte lika stora som för politiskt intresse. Högutbildade och yngre upplever att de har större möjligheter att påverka beslut än vad lågutbildade och äldre gör. Det finns också en ideologisk och partipolitisk dimension: vänsteridentifierade och sympatisörer till rödgröna partier upplever sig ha bättre möjligheter att påverka än högeridentifierade och sympatisörer till höger. Minst påverkansmöjligheter upplever sympatisörer till Sverigedemokraterna (6 procent), Demokraterna (6 procent) och Vägvalet (2 procent). Bland invånare med negativ inställning till Västlänken svarar endast 9 procent att de upplever att de kan påverka politiska beslut i staden.

En iögonenfallande skillnad är den mellan olika väderstreck vad gäller upplevda möjligheter att påverka. Medborgare i nordöstra Göteborg har en något högre andel som upplever goda möjligheter att påverka politiska beslut (22 procent) än göteborgare i sydväst och på Hisingen (båda grupperna 15 procent). Som vi kommer se längre fram i kapitlet är detta bara en av många demokratiindikatorer som ligger högre i de nordöstra delarna av Göteborg, vilket nyanserar analysen av tillståndet för demokratin i olika delar av staden.

Tabell 1 Sju olika demokratiindikatorer bland samtliga och i olika undergrupper av göteborgare, 2016–2020 (procent)

	Inputfaktorer			Outputfaktorer				
	% politiskt intresserade	% upplever möjlighet till påverkan	% diskuterar politik varje vecka	% nöjda med demokrati i Sverige	% nöjda med demokrati i Göteborg	% förtroende för Göteborgs förvaltning	% förtroende för politiker i Göteborg	Antal svars-personer
	(a)	(b)	(c)	(d)	(e)	(f)	(g)	
Samtliga	65	17	46	69	58	47	34	14 783
Kön								
Kvinna	60	17	44	70	61	49	36	7 657
Man	71	17	47	67	55	45	33	7 052
Ålder								
16-29	59	25	43	70	69	65	41	2 894
30-49	65	19	46	69	59	50	36	4 953
50-64	67	14	48	68	54	40	31	3 484
65-85	70	11	44	67	52	35	29	3 452
Utbildning								
Låg	51	13	27	63	59	42	28	1 401
Medellåg	56	16	37	63	58	46	31	3 370
Medelhög	67	15	47	66	56	46	32	3 510
Hög	74	19	54	74	59	49	38	6 226
Yrke								
Tjänsteman	71	16	50	72	56	45	35	7 010
Arbetare	57	17	39	64	61	50	33	4 593
Företagare	72	14	52	64	49	38	27	1 101
Hushållsinkomst								
Max 300 000 kr	59	17	38	65	60	50	35	3 277
301000-700000 kr	66	16	46	67	57	47	33	5 839
Mer än 700 000 kr	72	18	52	74	57	46	36	4 788
Stadsområde								
Nordost	56	22	38	67	64	53	37	1 884
Centrum	71	18	52	70	58	49	36	5 702
Sydväst	65	15	45	68	57	44	32	2 478
Hisingen	62	15	41	67	56	44	32	4 710
Vä-hö-position								
Klart till vänster	83	25	66	72	65	59	47	2 115
Något till vänster	67	22	45	80	69	59	46	3 263
Varken vä eller hö	52	15	35	65	57	45	30	3 944
Något till höger	67	13	45	68	52	39	28	3 644
Klart till höger	74	11	53	51	41	30	19	1 465
Bästa parti								
Vänsterpartiet	84	20	66	70	60	53	41	1 711
Socialdem.	60	26	38	83	77	65	52	3 006
Centerpartiet	61	23	43	82	70	60	45	535
Liberalerna	72	17	51	80	60	47	40	943
Moderaterna	64	13	40	69	58	42	29	2 317
Kristdem.	62	14	42	67	57	44	35	443
Miljöpartiet	63	27	47	84	77	68	53	917
Sverigedem.	66	6	49	31	31	25	12	975
Feministiskt Init.	78	21	66	65	61	58	41	315
Vägvalet	74	2	53	49	15	9	2	292
Demokraterna	80	6	56	57	29	15	10	1 103
Annat parti	52	9	41	43	34	29	11	495
Åsikt Västlänken								
Bra	67	27	46	79	74	65	51	5 260
Varken eller	60	18	41	74	66	56	41	1 841
Dåligt	69	9	49	58	41	28	19	6 299

Kommentar: Resultaten visar sammanfattande mått för de olika demokratiindikatorerna bland samtliga göteborgare och i olika undergrupper. (a) Frågan om politiskt intresse lyder *'Hur intresserad är du i allmänhet av politik?'* Tabellen visar andelen svarande (i undergrupper) som svarat *'Mycket intresserad'* eller *'Ganska intresserad'*. (b) Frågan om möjlighet till påverkan lyder *'Vilka möjligheter anser du att du har att påverka politiska beslut i: Göteborgs stad'*. Tabellen visar andelar som svarat *'Mycket goda möjligheter'* eller *'Ganska goda möjligheter'*. (c) Frågan om politisk diskussion lyder *'Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande: Diskuterat politik'*. Tabellen visar andelar som svarat *'Flera gånger i veckan'* alternativt *'Någon gång i veckan'*. (d) Frågan om nöjdhet med demokratin i Sverige lyder *'Allmänt sett, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i: Sverige'*. Tabellen visar andelar som svarat *'Mycket nöjd'* alternativt *'Ganska nöjd'*. (e) Frågan om demokratin i Göteborg lyder *'Allmänt sett, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i: Göteborgs Stad'*. Tabellen visar andelar som svarat *'Mycket nöjd'* alternativt *'Ganska nöjd'*. (f) Frågan om förtroende för Göteborgs Stad lyder *'Allmänt sett, hur stort förtroende har du för hur Göteborgs Stad sköter sina verksamheter'*. Tabellen visar andelar som har *'Mycket stort förtroende'* eller *'Ganska stort förtroende'*. (g) Frågan om förtroende för Göteborgspolitiker lyder *'Allmänt sett, hur stort förtroende har du för politiker i Göteborg'*. Tabellen visar andelar som har *'Mycket stort förtroende'* eller *'Ganska stort förtroende'*. Frågan om Västlänken lyder *'Vilken är din åsikt om följande trafikåtgärder?: Västlänken (tågtunnel under Göteborg)'*. Svarsalternativen är Mycket bra, Ganska bra, Varken bra eller dåligt, Ganska dåligt, Mycket dåligt samt Ingen uppfattning. Tabellen visar andelen Bra (mycket bra+ganska bra), Varken eller respektive Dåligt (ganska dålig + mycket dålig) bland de som har en uppfattning i frågan.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

För att summera präglas resultaten från våra analyser av demokratiindikatorer för politisk input – det vill säga vilka signaler som går in i det politiska systemet, hur starka de är och vilka grupper av medborgare som har intresset, engagemanget och möjligheterna att göra sig hörda – av stor stabilitet. Vi ser inte några stora förändringar över tid – göteborgarnas intresse för politik och uppfattningar om påverkansmöjligheter visar mycket små rörelser i närtid – men vi ser desto tydligare skillnader mellan olika göteborgare. Skillnader i intresse är inte särskilt överraskande utan följer väl vad vi vet sedan tidigare och även vad vi visat i analyser av politiskt deltagande: de medborgare som är mest intresserade och i den lokala demokratin är de som är mer socialt integrerade och etablerade, såsom äldre, högutbildade och höginkomsttagare. När det gäller upplevda möjligheter att påverka ser terrängen annorlunda ut. Överraskande nog är känslan av påverkansmöjligheter inte lika driven av socio-ekonomiska resurser som när det gäller exempelvis valdeltagande eller intresse. Istället tycks den ideologiska, och partipolitiska komponenten tillsammans med inställning till Västlänken vara oväntat stark. Erfarenheter av den politiska händelseutvecklingen i staden Göteborg under de senaste tio–femton åren är en potentiell förklaring, som vi har anledning att återkomma till längre fram.

Därmed lämnar vi kartläggningen av våra inputindikatorer och går vidare till demokratiindikatorer som visar hur göteborgarna värderar själva utfallet av den politiska och demokratiska processen (nöjdhet) och vad effekten blir på attityderna till stadens verksamheter och de förtroendevalda politikerna (förtroende).

Förtroende för politiker och verksamheter i Göteborg

Med politiskt förtroende avses en vertikal relation mellan invånare och den politiska nivån. Själva förtroendet grundar sig i en utvärdering av hur individen tycker olika politiska institutioner eller aktörer presterar jämfört med de egna normativa förväntningarna. Centralt i politiskt förtroende är därför också begreppet legitimitet som handlar om hur invånare i ett land, region eller kommun, uppfattar respektive accepterar att det finns en makt centrerad i politiska institutioner som bestämmer över nationens, regionens eller kommunens gemensamma angelägenheter (Easton, 1975).

Begreppet politiskt förtroende kan sedan delas upp i två komponenter, specifikt förtroende och diffust förtroende. Specifikt förtroende handlar om det villkorade förtroende en person har för politiker och politiska beslutsfattande församlingar och där förtroendet utvärderas beroende på hur man tycker dessa politiska aktörer levererar eller presterar. Med diffust förtroende menas istället ett stöd för det övergripande politiska systemet eller regimprinciperna (ex de demokratiska principerna) utan någon förväntning på ”leverans” i form av politiska resultat (Easton, 1975). Man kan se det politiska förtroendet som en hierarki där det diffusa stödet, som stödet för demokratins principer, befinner sig högst upp och där förtroendet blir alltmer specifikt när vi går från demokratiska principer, till bedömningar av demokratin, till de politiska institutionerna och till sist de olika politiska aktörerna och våra folkvalda politiska representanter (Norris, 1999).

Eftersom specifikt förtroende påverkas av vad politiken levererar i form av output, eller politiska resultat, påverkas också sådana förtroendebedömningar av politiska händelser och invånarnas bedömningar av hur politikerna sköter olika politikområden. Det betyder också att specifikt politiskt förtroende varierar mer över tid och mellan olika grupper av invånare. Diffust politiskt förtroende anses i grunden vara mera stabilt och svårpåverkat. I princip ska det krävas både allvarliga händelser och att den politiska leveransen uteblir upprepade gånger för att demokratins själva grundvalar också ska ifrågasättas (Easton, 1975).

Hur är det då ställt med det politiska förtroendet i Göteborg? I den här delen av kapitlet undersöker vi tre indikatorer: förtroende för politiker respektive Göteborgs Stads verksamheter och bedömningar av demokrati. Om vi använder Easton och Norris begreppsapparat ligger bedömningarna av demokratin lite närmare diffust förtroende medan bedömningar av förtroendet för politiker och verksamheter är specifikt förtroende. Vi börjar med det specifika förtroendet.

I figur 4 redovisas utvecklingen över tid för göteborgarnas förtroende för sina egna kommunpolitiker. Data är hämtade från de återkommande SOM-undersökningarna i Västsverige. Vi jämför utvecklingen med förtroendet för rikspolitiker i samma grupp. Resultaten är tydliga och visar trender i förtroende som är unikt utmärkande för Göteborg: i synnerhet efter 2008 har göteborgarnas förtroende för politikerna i Göteborg minskat dramatiskt samtidigt som det generella politikerförtroendet

varit oförändrat. Sedan 2014 ligger förtroendet för politiker i Göteborg omkring 10 procentenheter lägre än förtroendet för rikspolitiker. Endast omkring var sjunde göteborgare uttrycker att de har ett mycket stort eller ganska stort förtroende för stadens politiker.

Vad är det som hänt i Göteborg? Liknande förändringar finns inte i andra kommuner i Västra Götaland (när Göteborg jämförs med ett genomsnitt av övriga svarande i Västsverige, se SOM-institutet, 2019). Göteborgarna har tappat förtroendet för de lokala politikerna, men denna ökade misstro har inte påverkat synen på svenska politiker generellt. Det stärker ytterligare misstanken om att förtroendetappet har orsakats av den lokala händelseutvecklingen, att det handlar om ett ”hemmakokt” göteborgsproblem. Till sist kan vi också konstatera att förtroendet för politiker i Göteborg stigit något 2018–2020. Kanske är göteborgarnas politikerförtroende på väg att återhämta sig.

Figur 4 Göteborgarnas förtroende för politiker i Göteborg jämfört med Västsvenskars förtroende för sina kommunpolitiker, 1998–2020 (procent)

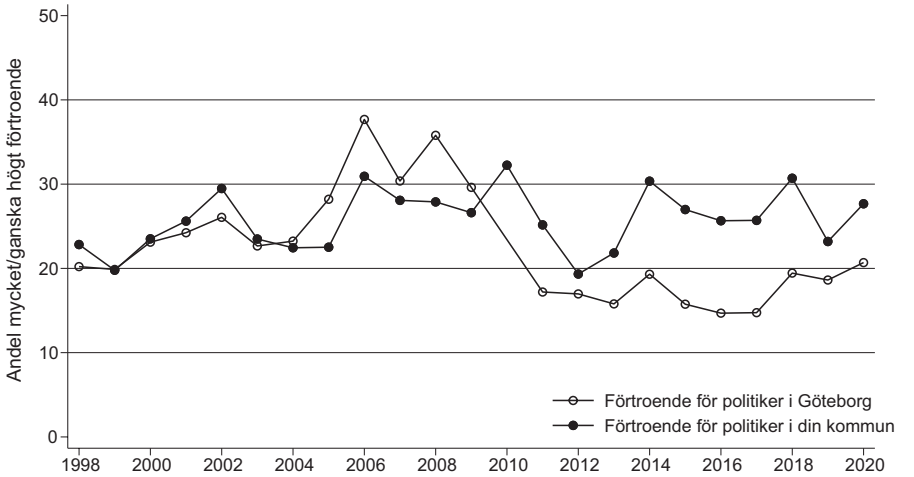

Kommentar: Frågan lyder: *’Allmänt sett, hur stort förtroende har du för politiker i Göteborg?’*. Fyra svarsalternativ användes: *’mycket stort förtroende’, ’ganska stort förtroende’, ’varken stort eller litet förtroende’, ’ganska litet förtroende’* och *’mycket litet förtroende’*. Under åren 1998–2020 har svarsalternativet *’ingen uppfattning’* erbjudits; i sammanställningen har *’ingen uppfattning’* uteslutits ur procentbasen. I analysen har de som svarat *’ingen uppfattning’* förts till kategorin *’varken stort eller litet förtroende’*. Resultaten i figuren bygger på 67 161 svarande.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1998–2020.

I figur 5 har vi kartlagt förtroendet för göteborgspolitiker (t h) och förtroendet för skötseln av stadens uppgifter (t v) i Göteborgs 96 primärområden. Intressant

nog tenderar förtroendet att vara högre i nordöstra Göteborg än i norra delarna av Hisingen och i sydväst (se även tabell 1). Exempelvis är andelen med högt förtroende för skötseln av staden omkring tio procentenheter högre i stadsområdet Nordost (53 procent) än stadsområdet Hisingen (44 procent).

Figur 5 Andel göteborgare som har högt förtroende för hur Göteborg stad sköter sina uppgifter respektive har högt förtroende för politiker i Göteborg, 2016–2020 (procent)

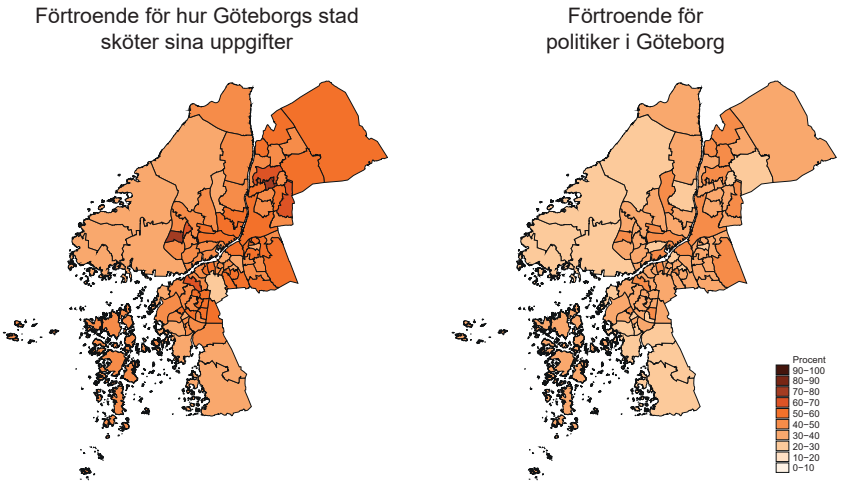

Kommentar: Frågan om verksamheterna i Göteborg stad lyder: *'Allmänt sett, hur stort förtroende har du för hur Göteborgs Stad sköter sina verksamheter?'* Fyra svarsalternativ användes: *'mycket stort förtroende', 'ganska stort förtroende', 'ganska litet förtroende'* och *'mycket litet förtroende'*. Frågan om politikerförtroende lyder: *'Allmänt sett, hur stort förtroende har du för politiker i Göteborg?'*. Fyra svarsalternativ användes: *'mycket stort förtroende', 'ganska stort förtroende', 'ganska litet förtroende'* och *'mycket litet förtroende'*. Kartorna bygger på ca 14 500 svarande. En numrerad förteckning av stadens områden jämförbar med kartan i figuren finns längst bak i boken.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

Kvinnor, yngre, högutbildade och tjänstemän är exempel på grupper där förtroendet för göteborgspolitiker och för hur staden sköter sina uppgifter tenderar att vara något högre (se tabell 1). Omvänt är förtroendet lägre bland män, äldre, lågutbildade och företagare. Precis som vi kunnat visa i många tidigare analyser (se till exempel Andersson, Oscarsson & Solevid, 2018) finns i Göteborg ett tydligt samband mellan å ena sidan ideologi och partisympati och å andra sidan olika indikatorer för förtroende. Det finns ett högre förtroende för stadens politiker och verksamheter bland rödgröna partiers anhängare och bland ideologiskt vänsterlutande göteborgare. Och det finns ett klart lägre förtroende för stadens politiker och verksamheter bland personer som står långt till höger politiskt, och

som sympatiserar med partier som Sverigedemokraterna, Vägvalet och Demokraterna. Till sist spelar inställning till Västlänken stor roll. Det är konsekvent ett mycket lägre politiskt förtroende bland invånarna som tycker Västlänken är en dålig trafikåtgärd. Skillnaden i andelen som har stort politiskt förtroende för politiker i Göteborg skiljer över 30 procentenheter mellan invånare som tycker Västlänken är bra (51 procent stort förtroende) och invånare som tycker den är dålig (19 procent stort förtroende)

Utvärderingen av den lokala demokratins output bär således en stark prägel av partipolitik och inställning till Västlänken. Det stämmer också bra med Eastons teori, vi talar här om ett *specifikt* förtroende som är mer beroende av politisk färg på de majoriteter som styr och faktiskt förd politik (policy). Det är naturligt att inte alla hyser högt förtroende på samma gång, särskilt inte om man är missnöjd med leveransen. Utvärderingen av hur demokratin fungerar – det diffusa stödet – bör dock vara mer robust och inte påverkas lika starkt av maktväxlingar eller aktuellt politiskt utfall. Hur det är med den saken ska vi undersöka nu.

Nöjd med hur demokratin fungerar

Sedan flera decennier används i länderjämförande analyser ett utvärderande mått för hur nöjda medborgarna är med demokratins sätt att fungera. Som vi diskuterade i förra avsnittet är det ett slags diffust systemstöd som avses att mätas. Internationell forskning visar att i västeuropeiska länder som Sverige är det främst demokratin som *procedur* som i första hand utvärderas av medborgarna, och inte vad demokratin levererar (Dahlberg, Linde & Holmberg, 2015).

Frågan om hur nöjda människor är med hur demokratin fungerar har länge använts även i nationella frågeundersökningar. I figur 6 redovisas hur stor andel göteborgare som varit nöjda med demokratin nationellt och lokalt under perioden 1996–2020. Resultaten är hämtade från de årligen återkommande nationella SOM-undersökningarna. De visar att Göteborgarna varit som mest nöjda med den nationella demokratin: under perioden efter millennieskiftet har andelen nöjda varierat mellan 50–80 procent. Demokratin i göteborg var god tvåa under perioden 1999–2010 men har därefter oftast fått lägre uppskattning än den ”bortglömda” regionala demokratin, vilket avviker från det generella mönstret i befolkningen som helhet (Martinsson & Andersson, 2021).

I jämförelse med övriga svenska medborgare skiljer därmed göteborgarna ut sig när det gäller nöjdheten med demokratin i den egna kommunen, som numera är klart lägre än genomsnittet i riket. Det kraftigt sjunkande betyget för demokratins funktionssätt är ytterligare en tung påminnelse om att något inte riktigt står rätt till i Göteborg. På förtroende- och nöjdhetindikatorerna avviker Göteborg mycket tydligt från de nationella trenderna.

Figur 6 Göteborgarnas nöjdhet med den lokala och nationella demokratin jämfört med svenska befolkningens nöjdhet med den lokala och nationella demokratin 1998–2020 (procent)

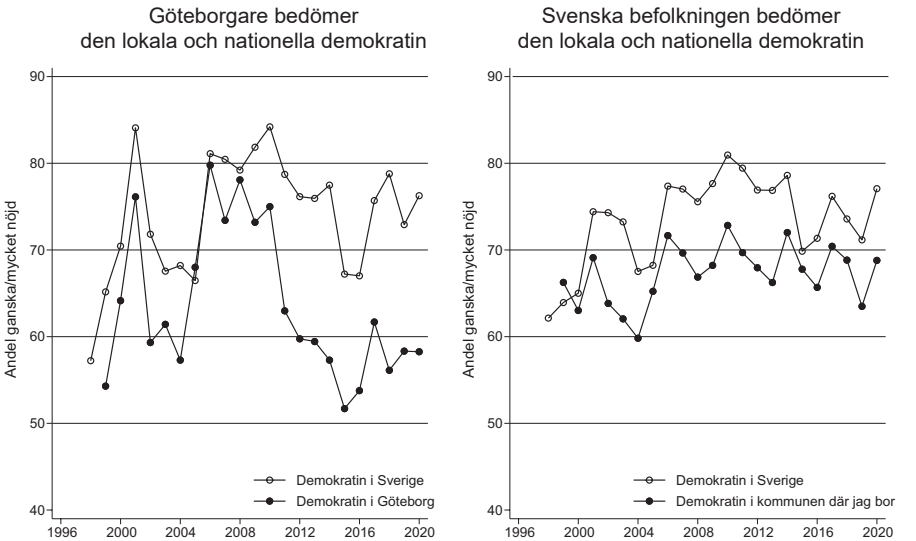

Kommentar: I figuren till vänster redovisas endast boende i Göteborg. Då resultaten är hämtade från nationella SOM-undersökningar är antalet deltagande göteborgare relativt begränsat i varje enskild undersökning, antalet svarande varierar mellan 78 och 323. Figuren till höger visar resultat för hela den svenska befolkningen, antalet svarande är omkring 2 500 årligen.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1998–2020.

Förtroendetappet för politikerna i Göteborg och den lägre nöjdheten med demokratins processer har i tidigare analyser kopplats samman med en bristande förankring av infrastrukturbeslut om trängselskatter och tågtunnlar (se t ex Andersson & Oscarsson, 2017; Andersson, Oscarsson & Solevid, 2018). I spåren av uppslitande debatter inför, i samband med och efter trängselskatteomröstningen 2014 har Göteborgs Stad byggt upp ett demokratiskt underskott som inte återfinns på andra platser eller i andra stora städer. Det är framför allt en ond spiral av sjunkande förtroende och ökat åsiktsavstånd mellan medborgare och beslutsfattare i staden som ligger bakom att göteborgarna inte känner sig lika nöjda med hur den kommunala demokratin fungerar som medborgare i andra delar av Sverige gör. Detta har också bidragit till att den så kallade valårseffekten – att förtroende för politiker och politiska institutioner samt bedömningar av demokratin blir mer positiva under valår – kraftigt försvagats eller uteblivit i Göteborg, både i samband med ”folkomröstningsvalet” 2014 och i valet 2018 (Solevid & Oscarsson, 2019).

Hur nöjda med demokratin är Göteborgare från olika delar av staden? Om vi lämnar jämförelserna över tid och istället jämför demokratibedömningar mellan

invånare i stadens primärområden ser vi i figur 7 att traditionella socioekonomiska omständigheter inte alls har samma inverkan på göteborgarnas sätt att utvärdera utfallet av politiken eller demokratins sätt att fungera. Nöjdheten med demokratin i Göteborg och i Sverige tender att vara något större på en del socioekonomiskt utsatta platser i nordöstra Göteborg än i mer välbärgade platser i västra eller centrala Göteborg. Skillnaderna syns tydligast när det gäller utvärderingen av hur bra demokratin fungerar i Göteborg. Andelen nöjda är 64 procent i stadsområdet Nordost, vilket är något högre än i Sydväst (57 procent) eller på Hisingen (56 procent).

Figur 7 Göteborgarnas nöjdhet med demokratin i Sverige och Göteborg i 96 primärområden, 2016–2020 (procent)

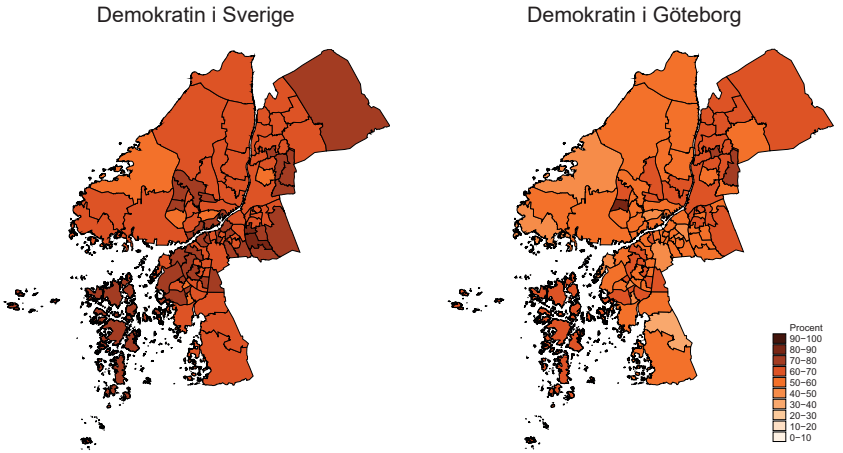

Kommentar: Resultaten visar andelen göteborgare som uppger att de är ”mycket nöjda” eller ”ganska nöjda” med hur demokratin i Sverige/Göteborg fungerar. Ju mörkare färg på primärområdet desto högre andel nöjda. Kartorna bygger på ca 14 500 svarande.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

Att en del av Göteborgs utsatta områden tycks hysa en stor andel personer som är relativt nöjda med hur demokratin fungerar kan verka överraskande och kräver en mer ingående analys än vad som är möjligt i det här sammanhanget. Fyndet ligger i linje med tidigare forskning (Esaiasson, 2020) som visat att invånarna i en del av de mest utsatta områdena i staden är relativt nöjda med sakernas tillstånd och att förtroendet för samhällets institutioner ligger i nivå med befolkningssnittet. Våra resultat kan inte utan vidare förklaras bort med att det är lägre svarsfrekvenser i de stadsdelar vi pratar om. Evidens från intervju- och observationsstudier stödjer slutsatsen att den större nöjdheten i utsatta områden inte enbart behöver vara en effekt av metodologiska problem med representativiteten (se metodkapitlet i denna volym: Frida Sandelin, 2021), utan en reell företeelse. Utfallet kan bero på

ingångsvärdena, det vill säga hur högt ställda förväntningarna är i olika grupper. Resonemanget är att det kan vara lättare att vara nöjd om man inte förväntar sig särskilt mycket. Omvänt, det är svårare att vara nöjd om det finns högt ställda förväntningar på vad den lokala politiken och den lokala demokratin ska leverera.

En andra förklaring kan vara att det faktiskt är de mer resursstarka områdena som avviker från våra förväntningar i så måtto att förtroende- och nöjdhetsnivåer är klart lägre än vad som är normalt givet sammansättningen av befolkningen. Norra delarna av Hisingen och de sydvästra delarna av Göteborg är platser där du har kunnat hitta starkast negativa reaktioner mot trängselskatter och västlänksbygge[2] – frågor där boende i nordöstra delarna av Göteborg inte varit lika berörda eller uppdelade. Ytterligare analyser visar också att boende i mer resursstarka områden, även när vi samtidigt prövar andra förklaringsfaktorer, är mer negativt inställda till Västlänken (se figur A1 i appendix).

I övrigt råder inga avgrundsskillnader mellan olika grupper av göteborgare när det gäller utvärderingen av den lokala demokratin (se tabell 1). Den göteborgska demokratin uppskattas något mer bland kvinnor än bland män (61 mot 55 procent), mer bland yngre 16–29 år än äldre 65–85 år (69 mot 52 procent), och bland arbetare än företagare (61 mot 49 procent). De största skillnaderna återfinns, återigen, när det gäller ideologi, partisympati och inställning till Västlänken. Nöjdheten med den lokala demokratin är lägst bland personer som står långt till höger i politiken (41 procent) och bland sympatisörer till Sverigedemokraterna (31 procent), Demokraterna (29 procent) och Vägvalet (15 procent). Det skiljer drygt 30 procentenheter i andelen nöjda med demokratin i Göteborg mellan svarande som är för (74 procent nöjda) respektive emot Västlänken (41 procent nöjda). Även det mer trögrörliga diffusa systemstödet, för att återvända till Eastons uppdelning, har blivit partipolitiserat i Göteborg under de senaste tio åren. Resultaten har långtgående konsekvenser för den göteborgska demokratin: Att bygga tillbaka en grundnöjdhet med hur det demokratiska systemet fungerar ska rimligen ta längre tid än att återvinna förtroende för politiker och förd politik.

Två demokratiindex

Vår undersökning har visat att det finns en del återkommande mönster i resultaten för många av våra demokratiindikatorer, även om vi också upptäckt en del mer överraskande skillnader. För att ytterligare fördjupa analyserna har vi skapat två demokratiindex för våra olika indikatorer på input- respektive outputsidan i den demokratiska processen.

Det första indexet har således med politikens *inputsida* att göra, och hit för vi de klassiska indikatorerna för politiskt intresse och politiska diskussioner samt en lång rad indikatorer för politiskt deltagande, såsom namninsamling, tjänstemannakontakter, demonstrationsdeltagande, mötesdeltagande och insändarskrivande (jmf Öhberg & Naurin, 2021, i denna volym). Detta additiva index har mycket god skalbarhet (Cronbachs alfa=.79). Vi har medvetet valt att utelämna valdelta-

gande från analysen eftersom det inte varit aktuellt mer än vid ett tillfälle under den undersökta perioden och eftersom vi inte har tillgång till validerade data på individnivå.

Det andra indexet handlar om politikens *outputsida*, och här återfinns våra indikatorer för förtroende och nöjdhet med demokratins sätt att fungera, jämför uppställningen i tabell 1 (Cronbachs alfa=.85.). Efter standardisering samvarierar de båda indexen inte alls (Pearson's r=.00). En faktoranalys bekräftar att en tvåfaktorslösning fungerar utmärkt för att reproducera svarsmönstren på våra demokratiindex.[3]

I figur 8 har vi försökt sammanfatta hur göteborgare som bor i olika primärområden positionerar sig längs de två demokratiindex vi skapat. Vi har inte fått plats att sätta ut alla namnen på primärområdena, och dessutom har vi uteslutit en handfull primärområden som samlat färre än 40 svar under perioden 2016–2020. Den horisontella x-axeln speglar medborgarnas utvärdering av demokratin i form av förtroende och nöjdhet: från befolkningen i Lorensberg, Hovås och Björlanda som är minst nöjda med utfallet, till befolkningen i Östra Bergsjön och Norra Biskopsgården som är mest nöjda och förtroendefulla. Längs den vertikala y-axeln positionerar sig våra primärområden efter graden av intresse och aktivitet: från Angereds Centrum och Frölunda Torg där befolkningen är minst politiskt aktiv, till Änggården och Haga där befolkningen är som mest aktiv.

Krysset i mitten av figuren representerar genomsnittliga nivåer av göteborgarnas grad av engagemang (input) och grad av nöjdhet (output). De olika primärområdenas placering indikerar hur befolkningen i primärområdet tenderar att förhålla sig till en tänkt genomsnittsgöteborgare. Det är dock viktigt att påpeka att de uppmätta skillnaderna mellan områdena är mycket små och att den huvudsakliga variationen i input- respektive output är mellan *individer*, och inte mellan (individer i) olika *områden*. Det vi ser i figuren är små variationer i utfall mellan olika primärområden.

Demokratikartan över Göteborg ser därför lite annorlunda ut än den geografiska. Ytterkantsområdena i vår tvådimensionella karta ger nya insikter och i det avseendet bjuder kartan möjligen på en del överraskningar. I den sydöstra kvadranten återfinns primärområden där medborgarna tenderar att kombinera ett starkt politiskt engagemang, intresse och deltagande med ett missnöje över hur demokratin fungerar, ett lågt förtroende för staden Göteborg och stadens politiker. Änggården får här representera ett primärområde där de boende är relativt sett mer engagerade men samtidigt relativt sett mer missnöjda än genomsnittsgöteborgaren: de *engagerade missnöjda*. I nordöst återfinns *de engagerade nöjda*, med exempel som Eriksbo och Sanna. I sydväst hittar du *passiva och missnöjda* göteborgare – de som varken är särskilt engagerade eller nöjda – på platser som Björlanda, Skattegården och Nolered. Slutligen, i områden där intresset för politik och det aktiva politiska deltagandet är relativt lågt men där befolkningen är nöjd med demokratins sätt att fungera och där förtroendet för staden och dess politiker är högt hittar du områden som Norra Biskopsgården, Gårdstensberget och Hammarkullen: *de passiva nöjda*. Återigen vill vi betona att det är relativt små skillnader mellan områdena i de fyra kvadranterna.

Figur 8 Primärområdesbefolkningarnas genomsnittliga värde på input- och outputindexet (medeltal)

Kommentar: De 96 primärområdena har positionerats efter befolkningens genomsnittliga värde på två demokratiindex: *input* (intresse, engagemang, påverkan, deltagande) och *output* (förtroende för stadens verksamheter, stadens politiker och nöjdhet med demokratin). Indexen har standardiserats och skalats om så att ett högt värde på inputindexet betyder högt politiskt engagemang och deltagande och ett högt värde på outputindexet betyder stort politiskt förtroende och nöjdhet. Primärområden med färre än 40 svarande har inte placerats ut på kartan.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

Våra två demokratiindex visar att den huvudsakliga variationen i göteborgarnas förhållande till den lokala demokratin är mellan *individer* och inte *platser*. Det är ett viktigt resultat. Det berättar för oss att graden av engagemang, intresse och deltagande, liksom utvärderingen av demokratins funktionssätt och förtroende för staden och dess politiker huvudsakligen beror på faktorer som varierar från göteborgare till göteborgare och inte från område till område. Om inte annat kan denna insikt få konsekvenser för till vilka grupper av medborgare man väljer att rikta demokratistärkande insatser.

Vi avslutar därför vår analys med att ställa frågan vilka individegenskaper som är viktigast för att förklara position längs input- och outputindexen, det vill säga om en individ är passiv–engagerad eller missnöjd–nöjd? Med hjälp av regressionsanalys har vi möjlighet att undersöka många förklaringsfaktorer samtidigt. Vi har sammanfattat resultaten av två regressionsanalyser i en graf som visar storleken och riktningen på de direkta effekterna av att tillhöra olika grupper (figur 9). Skalan på x-axeln är ostandardiserade regressionseffekter där positiva effekter betyder starkare engagemang (ihåliga prickar) och större nöjdhet (ifyllda prickar).

Figur 9 visar hur individegenskaper hänger samman med syn på politikens inputsida och outputsida. Politikens inputsida (graden av intresse, känsla att kunna påverka politiska beslut och engagemang) visar sig kunna förklaras bäst av faktorerna utbildning, vänster-högerideologi och partisympati. Allt annat lika förefaller det vara så att ju högre utbildning, ju starkare vänster- eller högeridentifikation och ju starkare sympati för andra partier än Socialdemokraterna och Moderaterna, desto starkare är göteborgarens engagemang i den lokala demokratin (positiva effekter). Det kurvlinjära sambandet med ideologi och det starka sambandet med utbildning kvarstår mycket tydligt i en flervariabelanalys. Vi konstaterar också att såväl positiv som negativ inställning till Västlänken, i jämförelse med åsikten ”varken eller”, är relaterat till högre intresse och engagemang. Faktorer som könstillhörighet och ålder uppvisar inte några direkta effekter, påverkan är snarare indirekt och kanaliseras via utbildning, ideologi och partisympatier.

När det gäller den lokala demokratins outputsida – förtroende för stadens politiker och verksamhet och nöjdhet med demokratin – ser vi klart starkare samband framför allt med ideologi, partisympatier, Västlänkenåsikt men också ålder. Figuren är en bra slutillustration av ett tillstånd som är unikt för den göteborgska demokratin: Förtroende och nöjdhet är lägre bland alla åldersgrupper jämfört med 16–29-åringar och klart lägre bland personer som identifierar sig till höger och som sympatiserar med partier som Demokraterna, Sverigedemokraterna och Vägvalet (jämfört med Socialdemokraternas sympatisörer). Svarspersoner med olika inställning till Västlänken gör helt olika bedömning av outputfaktorerna i vårt index: bland personer som är motståndare till Västlänken är det tydligt negativt förtroende och missnöje med den lokala demokratin, medan personer som är för Västlänken snarare ger något positiva bedömningar, i jämförelse med de som tycker Västlänken varken är bra eller dålig.

Figur 9 ***Sammanfattning av resultat från två regressionsanalyser av vilka förklaringar som har störst betydelse för input- och outputindex, Göteborg 2016–2020 (ostandardiserade regressionskoeffienter med konfidensintervall)***

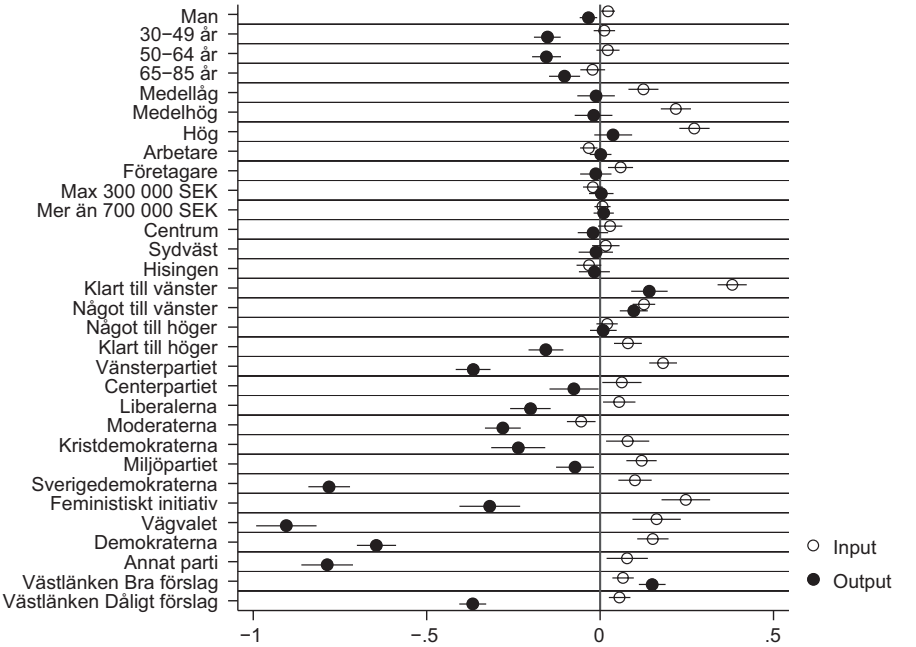

Kommentar: Resultaten bygger på 10 177 svarande. För information om frågeformulering, se kommentar under tabell 1. Referenskategorier är Kvinna, 15-29 år, Låg utbildning, Tjänstemän, 301 000 – 700 000 SEK, Nordost, Varken vänster eller höger, Socialdemokraterna och Västlänken varken bra eller dåligt förslag. Detta betyder att koefficienterna för grupperna Man, Ålder, Utbildning, Yrke, Hushållsinkomst, Stadsområde, Ideologi och Partisympati ska tolkas som en jämförelse med respektive referensgrupp.

Källa: De lokala SOM-undersökningarna i Göteborg 2016–2020.

Lokal demokrati i trångmål

Under perioden efter millennieskiftet har den göteborgska demokratin gjort en tämligen dramatisk resa. Även om deltagandet i allmänna val har följt en positiv uppåtgående trend har samtidigt en stor andel göteborgare tappat förtroende för stadens politiker och verksamheter på ett sätt som inte har någon motsvarighet i andra städer i Sverige under samma period. Även nöjdheten med hur demokratin fungerar har fått sig en törn. Enkätsvar från tiotusentals göteborgare under perioden vittnar om att den lokala demokratin i Göteborg utan tvekan befinner sig i ett svårt läge.

Resultaten i kapitlet blottlägger både kända och mindre kända mönster mellan stadens områden och olika grupper av invånare. När det gäller indikationer på politisk jämlikhet, valdeltagande och politiskt intresse råder det stora skillnader mellan stadens områden och mellan invånare med olika utbildningsgrad. Detta är kända mönster som årtionden av forskning om politiskt deltagande visat vara gällande både i Sverige och i de flesta västerländska länder. Social ojämlikhet reproduceras ofta i politisk ojämlikhet. Det senare gäller dock i lägre grad för upplevda möjligheter att påverka politiska beslut. När det gäller indikationerna på politisk legitimitet – göteborgarnas förtroende för politiker i Göteborg och deras nöjdhet med den lokala demokratin – följer resultaten inte i samma mönster som för indikationerna för politisk jämlikhet. År av infekterad debatt om Trängselskatten och Västlänken har skadat förtroendet för politiker i Göteborg och bedömningarna av den lokala demokratin. Göteborgarnas bedömningar av dessa indikatorer är klart lägre än deras bedömningar av nationella politiker och den nationella demokratin, klart lägre än övriga västsvenskars förtroende för sina kommunpolitiker, och klart lägre än det nationella genomsnittet i nöjdheten med den lokala demokratin. I våra analyser kan vi också konstatera att ideologi, partisympati, och motstånd mot Västlänken, snarare än var i staden man bor, i högre grad driver dessa outputfaktorer. Eftersom missnöjet med Västlänken är starkare i mer resursstarka områden betyder det också att den lokala demokratin tappat i förtroende bland grupper som normalt uppvisar stöd för densamma.

Den göteborgska lokaldemokratin dras med ett demokratiskt underskott och har problem på två fronter samtidigt. På inputsidan ser vi de mer väntade problemen med social och politisk ojämlikhet i intresse och engagemang, på outputsidan att grupper av (ofta) resursstarkare invånare upplever låg lokaldemokratisk legitimitet. Det kommer att krävas stora insatser för att ens börja jämna ut den sociala och politiska ojämlikheten, ett svårt arbete som Göteborg delar med många andra städer och länder. Det kommer sannolikt också att ta tid och krävas tålamod för att återvinna och bygga upp förtroende för lokala politiker och för stadens verksamheter till de nivåer som gällde före de lokala debatterna om trängselskatt och västlänksprojektet. Nya politiska majoriteter och en ny generation av politiska ledare har potential för en nystart när det gäller att försöka vinna stöd från de grupper som varit mest missnöjda med sakernas tillstånd. Västlänken är under konstruktion. Trängselskatterna är här för att stanna. I den meningen handlar det om sakfrågor som redan är avgjorda och som förlorat i betydelse som draglok för exempelvis nya partibildningar. Redan organiserade motkrafter till dessa infrastrukturprojekt står möjligen redo att utnyttja varje möjlighet till fortsatt mobilisering kring nya sakfrågor. Förankring, lyhördhet och fingertoppskänsla från det politiska ledarskapet – som kanske saknades eller inte uppfattades som tillräckligt viktigt när trängselskatter och tågtunnlar planerades – blir centralt för möjligheterna att få fler göteborgare mer nöjda och förtroendefulla under kommande decennier. En väl fungerande demokrati är en demokrati som lär sig av tidigare erfarenheter.

Noter

1 Mellan 2011 och 2020 har 31 kommunala folkomröstningar ägt rum efter folkinitiativ. Frågor som rör skola (nedläggningar, ny skolorganisation) och infrastruktur (t ex sim- och sporthallar, trafik och energi) är de vanligaste ämnena för omröstningen. I totalt 12 fall har kommunen följt utslaget i 18 fall har kommunen inte följt utslaget. I ytterligare ett fall som rörde bygge av ett fängelse i Svedala kommun drog Kriminalvården tillbaka förslaget. Det är vanligast att kommunen inte följer utslaget av folkomröstningar i skolfrågor. Se SKR 2020 för mer information.

2 De primärområden med fler än 40 svarande och som i genomsnitt (2016–2020) har högst andel med negativ inställning till Västlänken är: Bratthammar (73% negativ inställning), Säve (67%), Näset (66%), Hovås (65%), Lorensberg (62%) och Långedrag (60%). Procentbasen är beräknad bland de som har en uppfattning i frågan och med negativ inställning avses svarskategorierna ”Ganska dålig” och ”Mycket dålig” på frågan ”Vilken är din åsikt om följande trafikåtgärder?: Västlänken (tågtunnel under Göteborg).

3 De variabler som ingår i inputindexet är: ”Vilka möjligheter anser du att du har att påverka politiska beslut i: Göteborgs stad”, ”Hur intresserad är du i allmänhet av politik?”, ”Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande: Diskuterat politik”; samt följande exempel på politiskt deltagande (frågan inleds med formuleringen ”Det finns olika sätt att agera i samhälleliga och politiska frågor. Har du själv gjort någon av följande saker?”): ”Skrivit under en namninsamling”, ”Kontaktat en politiker”, ”Kontaktat en tjänsteman”, ”Deltagit i en demonstration”, ”Deltagit i möte om kommunens verksamhet”, ”Diskuterat politik i forum på internet”, ”Skrivit insändare till en tidning”, ”Arbetat i aktionsgrupp”, ”Skrivit eller kommenterat i sociala medier”. De variabler som ingår i outputindexet är: ”Allmänt sett, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i: Sverige”, ”Allmänt sett, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i: Göteborgs Stad”, ”Allmänt sett, hur stort förtroende har du för hur Göteborgs Stad sköter sina verksamheter”, ”Allmänt sett, hur stort förtroende har du för politiker i Göteborg”, ”Hur tycker du att kommunstyrelsen i Göteborg sköter sin uppgift” och ”Allmänt sett, tycker du att utvecklingen i Göteborg går åt rätt håll eller åt fel håll”. Inputindexet är skalat så att ett högt värde betyder ett högt politiskt engagemang och deltagande. Outputindexet är skalat så att ett högt värde betyder stort politiskt förtroende och nöjdhet.

Referenser

Alizada, Nazifa, Rowan Cole, Lisa Gastaldi, Sandra Grahn, Sebastian Hellmeier, Palina Kolvani, Jean Lachapelle, Anna Lührmann, Seraphine F. Maerz, Shreeya Pillai & Staffan I. Lindberg (2021). *Autocratization Turns Viral. Democracy Report 2021*. University of Gothenburg: V-Dem Institute.

Amnå, Erik, Barbara Czarniawska & Lena Marcusson (2013). *Tillitens gränser*. Granskningskommissionens slutbetänkande. Göteborg: Granskningskommissionen.

Andersson, Dennis & Oscarsson, Henrik (2017). Göteborgarna tycker om infrastrukturprojekt. I Ulrika Andersson & Annika Bergström (red) *En brokig gemenskap*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.

Andersson, Dennis, Henrik Oscarsson & Maria Solevid (2018). Västlänken – en fråga om förtroende. I Anders Carlander & Björn Rönnerstrand (red) *Hemma Väst*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.

Arkhede, Sofia (2016). Vilka känner att de kan påverka?. I Annika Bergström & Niklas Harring (red), *Hållbarhetens horisont*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.

Bhatti, Yosef, Edward Fieldhouse & Kasper Møller Hansen (2020). It's a Group Thing: How Voters go to the Polls Together. *Political Behavior*, 42: 1–34.

Dahlberg, Stefan, Jonas Linde & Sören Holmberg (2015). Democratic Discontent in Old and New Democracies: Assessing the importance of democratic input and governmental output. *Political Studies* 63(S1): 18–37.

Esaiasson, Peter (2020). *Förorten. Ett samhällsvetenskapligt reportage*. Stockholm: Timbro.

Falk, Elisabeth (2019). Möjligheter till politisk påverkan, när och för vem?. I Anders Carlander, Patrik Öhberg & Elias Mellander (red) *Ingen kommer undan kulturen*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.

Göteborgs Stad (2017). Jämlikhetsrapporten 2017 – skillnaden i livsvillkor i Göteborg. https://goteborg.se/wps/wcm/connect/3fe012fe-9367-4bd9-a0e9-52999da2ee7d/Jämlikhetsrapporten2017_171219.pdf?MOD=AJPERES (senast nedladdad 2021-09-17).

Göteborgs Stad (2018). Årsredovisning Göteborgs stad. http://arsredovisning.goteborg.se/2018/block-1-forvaltningsberattelse/demokrati/ (senast nedladdad 2021-09-17).

Göteborgs Stad (2021). Göteborgsbladet 2021. https://goteborg.se/wps/wcm/connect/f9df937b-2011-4fa6-a416-fcb9eaf20f4e/Göteborgsbladet+i+excel+2021.xlsx?MOD=AJPERES&CONVERT_TO=url&CACHEID=ROOTWORKSPACE-f9df937b-2011-4fa6-a416-fcb9eaf20f4e-nKWXgZy (senast nedladdad 2021-09-17).

Hedberg, Per & Sören Holmberg (2016). *Vägning för politiskt intresse med hänsyn taget till svarsbortfallet i Valundersökningarna*. Valforskningsprogrammets rapportserie 2016:3. Göteborgs universitet: Valforskningsprogrammet.

Jansson, Daniel & Henrik Oscarsson (2017). Svenska folkets politiska intresse 1960-2015. I Ulrika Andersson (red) *Slutna rum och öppna landskap*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.

Persson, Mikael, Maria Solevid & Richard Öhrvall (2013). Voter turnout and political equality: Testing the law of dispersion in a Swedish natural experiment. *Politics*, 33(3): 172-184.

Prior, Marcus. (2010). You've either got it or you don't: The stability of political interest over the life cycle. *The Journal of Politics*, 72: 747-766.

Russo, Silvia & Håkan Stattin (2017). Stability and Change in Youths' Political Interest. *Social Indicators Research*, 132: 643–658.

Sandelin, Frida (2021). SOM-undersökningen i Göteborg 2016-2020. I Björn Rönnerstrand, Maria Solevid & Henrik Oscarsson (red) *Hög tid för Göteborg.* Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

SCB (2019). Deltagandet i de allmänna valen 2018. https://www.scb.se/contentassets/6d0a96c916144051a5cb1f8b372fe80f/me0105_2018a01_br_me08br1901.pdf SCB, Avdelningen för befolkning och välfärd, Örebro(senast nedladdad 2021-08-31).

Shehata, Adam & Erik Amnå (2019). The Development of Political Interest Among Adolescents: A Communication Mediation Approach Using Five Waves of Panel Data. *Communication Research*, 48(8): 1055-1077.

Solevid, Maria & Henrik Oscarsson (2019). Röst(D)elning i Göteborg 2018. I Anders Carlander, Patrik Öhberg & Elias Mellander (red) *Ingen kommer undan kulturen*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.

SOM-institutet (2019). SOM-undersökningen i Göteborg. Den lokala demokratins förutsättningar. Presentation på Göteborgs stads demokratidagar. https://medarbetarportalen.gu.se/digitalAssets/1746/1746460_dag-1_demokratidagarna-som-institutet-oktober-2019_frida_bj--rn.pdf (senast nedladdad 2021-09-17).

Sveriges kommuner och regioner (SKR) (2020). Det förstärkta folkinitiativet. Stockholm: SKR, https://webbutik.skr.se/bilder/artiklar/pdf/7585-852-4.pdf?issuusl=ignore (senast nedladdad 2021-09-15).

Tingsten, Herbert (1937). *Political Behaviour*. Studies in Electoral Statistics. Stockholm: P. S. King & Son.

Valmyndigheten (2018). Valpresentation 2018. Val till kommunfullmäktige i Göteborg -röster, https://data.val.se/val/val2018/slutresultat/K/kommun/14/80/index.html, (senast nedladdad 2021-09-02).

Verba, Sidney, Kay Lehman Schlozman & Henry E. Brady (1995). *Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics*, Cambridge, MA: Harvard University Press.

APPENDIX

Figur A1 Sammanfattning av resultat från en regressionsanalys av vilka förklaringar som har störst betydelse för motstånd till Västlänken, Göteborg 2016–2020 (ostandardiserade regressionskoeffienter med konfidensintervall)

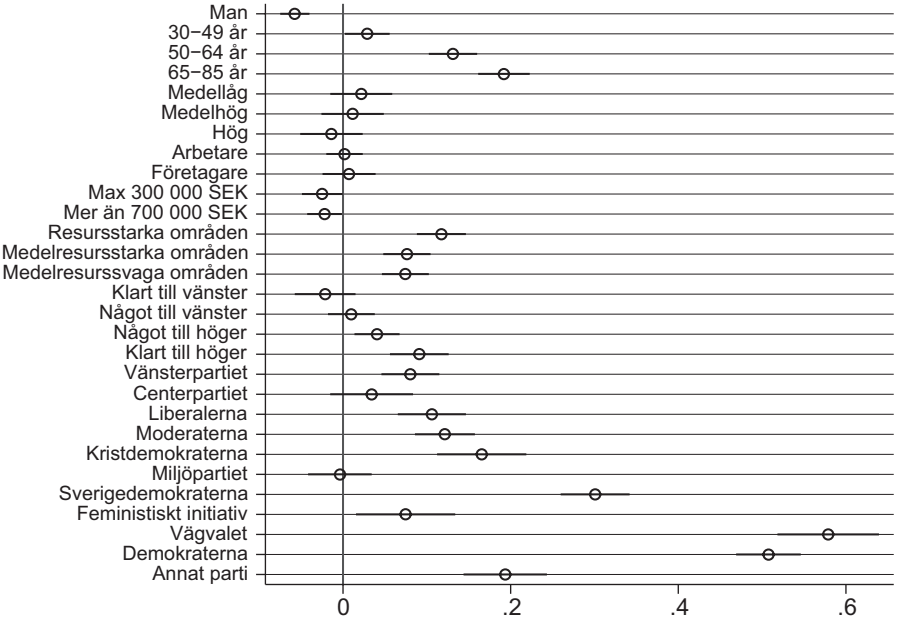

Kommentar: Resultaten bygger på en regressionsanalys med 10 807 svarspersoner med inställning till Västlänken som beroende variabel och kön, ålder, utbildning, yrkesgrupp, hushållsinkomst, resursområde, vänster-högerideologi och partisympati som oberoende variabler. Den beroende variabeln motstånd till Västlänken bygger på frågan *'Vilken är din åsikt om följande trafikåtgärder?: Västlänken (tågtunnel under Göteborg)'*. Svarsalternativ *'Mycket bra', 'Ganska bra', 'Varken bra eller dåligt', 'Ganska dåligt', 'Mycket dåligt'* samt *'Ingen uppfattning'*. I regressionsanalysen är '*Ganska dåligt'* och *'Mycket dåligt'* sammanslagna och har fått värde 1. *'Mycket bra', 'Ganska bra'* och *'Varken bra eller dåligt'* är sammanslagna och har fått värde 0. Figuren visar således vilka förklaringsfaktorer som har positivt eller negativt samband med Västlänkenmotstånd. För information om frågeformulering, se kommentar under tabell 1. Referenskategorier är Kvinna, 15-29 år, Låg utbildning, Tjänstemän, 301 000 – 700 000 SEK, Resurssvagt område, Varken höger eller vänster, Socialdemokraterna och Västlänken varken bra eller dåligt förslag. Detta betyder att koefficienterna för grupperna Man, Ålder, Utbildning, Yrke, Hushållsinkomst, Resursområde, Ideologi och Partisympati ska tolkas som en jämförelse med respektive referensgrupp.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

GÖTEBORGARE KONTAKTAR POLITIKER

PATRIK ÖHBERG OCH ELIN NAURIN

Sammanfattning
I dagens uppkopplade samhälle är medborgarna bara några knapptryck från sina politiker. Men bara för att det är enkelt att ta direktkontakt med en politiker innebär det inte att alla medborgare gör det. I det här kapitlet studerar vi i vilken utsträckning göteborgarna tar kontakt med sina folkvalda representanter och huruvida kontakter ökar under ett valår. Resultaten visar att göteborgarna kontaktar politiker något oftare under ett valår och att resursstarka göteborgare inte är mer kontaktsökande än andra.

Att ta kontakt med politiker är med dagens teknik inte särskilt krävande. Den som vill meddela sig med en politiker kan göra det från soffhörnet hemma, med hjälp av den smarta telefonens sociala medier-appar. Man behöver inte längre frimärke, god handstil eller postlåda. Inte heller behöver man vara särskilt modig eller van att uttrycka sig bland folk. Enkelheten till trots är det inte slumpmässigt vem som tar kontakt med en politiker. Det är oftast resursstarka människor, med stort politiskt intresse, som söker upp beslutsfattare. Därmed riskerar de som har mindre resurser och svalt politiskt intresse att inte bli lyssnade på i samma utsträckning (Verba, Schlozman & Brady, 1995). Kontakten mellan väljare och valda blir således villkorad mellan valen. Eller som det brukar heta, det är endast på valdagen som alla röster väger lika mycket.

Enligt politikerna själva är direktkontakter med folkvalda ett förhållandevis effektivt sätt för medborgarna att påverka politikens innehåll. I de svenska riksdagsundersökningarna, som genomförs vart fjärde år vid Göteborgs universitet, får riksdagsledamöter ta ställning till olika möjligheter som medborgare har att påverka det politiska systemet. Att ”kontakta en politiker” bedöms inte vara lika effektivt som att vara med medlem i ett parti eller att rösta, men det ses som mer framgångsrikt än att protestera, demonstrera eller att bojkotta. På en tiogradig skala bedömer politikerna att direktkontakter med politiker ligger runt värdet sju, vilket kan jämföras med värdet 8 för att rösta och värdet 4 för att demonstrera (Öhberg & Naurin, 2018; Naurin & Öhberg, 2013).

Kontakten mellan väljare och valda sker förstås inte bara på initiativ från väljarna. Politikerna söker sig själva ut i samhället för att tala med medborgarna. I det svenska systemet låter representanterna dock ofta partierna på central nivå sköta mycket av kommunikationen genom reklamkampanjer och partiledarnas olika utspel. Den sidan av kommunikationen som sker på initiativ av politiker och partier centralt

Öhberg, Patrik & Naurin, Elin (2021). Göteborgare kontaktar politiker. I Björn Rönnerstrand, Maria Solevid & Henrik Oscarsson (red) *Hög tid för Göteborg.* Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

har fått mer uppmärksamhet i forskningen jämfört med direktkontakterna från politikernas sida. Valår präglas förstås ofta av att politiker lägger i en extraväxel för att komma i kontakt med väljarna och under de senare valkampanjerna har åtminstone riksdagspolitiker ägnat mycket tid åt att knacka dörr. Riksdagsundersökningarna visar att vid valet 1985 var det knappt några riksdagsledamöter (6 procent) som på allvar gick runt och knackade på hos potentiella väljare. Under valrörelsen 2018 fanns ett klart större engagemang. Då sökte närmare 40 procent av ledamöterna upp väljarna i hemmet. När svenska väljare tillfrågades om de blivit uppringda eller fått besök av partiföreträde under valrörelsen 2018, svarade 10 procent att så var fallet. År 1985 var det fyra procent som svarade jakande på samma fråga (Oscarsson & Strömbäck, 2019). De svenska partiernas ökade engagemang för dörrknackningar är säkerligen inspirerad av de amerikanska valrörelserna, där politiker sedan länge genomför dörrknackningskampanjer. De statsvetare som följde med och studerade konsekvenserna drog slutsatsen att det var ett effektivt sätt att mobilisera väljarna (Jacobson, 2015). Senare års forskning har dock ifrågasatt slutsatsen att politiker kan övertala väljarna att rösta på dem (se Kalla & Broockman, 2018). Väljarna byter inte uppfattningar så enkelt att det räcker med ett samtal i dörröppningen.

I det här kapitlet studerar vi göteborgares kontakter med politikerna. Vi ställer tre frågor i centrum: 1) Kontaktar göteborgarna sina politiker ungefär lika ofta som svensken i gemen? 2) Varierar benägenheten att kontakta politiker med valår så att viljan att ta kontakt med politiker ökar inför val? 3) Vilka göteborgare är det som kontaktar politiker?

Namninsamlingar, om göteborgarna får välja

I SOM-undersökningen har göteborgarna fem gånger – 2016, 2017, 2018, 2019 och 2020 – fått svara på frågan: *Det finns olika sätt att agera i samhälleliga och politiska frågor. Har du själv gjort någon av följande saker?* Under åren har nio olika aktiviteter presenterats, däribland ”kontaktat en politiker”. Svarsalternativen är ”Ja, under de senaste 12 månaderna”, ”Ja, för en längre tid sedan” samt ”Nej”.

I tabell 1 har vi sorterat in de politiska aktiviteterna efter hur stor andelen är som har ägnat sig åt en specifik aktivitet under de senaste 12 månaderna. Av resultaten framgår att den vanligaste aktiviteten är att någon gång skrivit under en namninsamling. I genomsnitt svarar 61 procent att de har gjort det. 28 procent skriver att de gjort det någon gång under de senaste 12 månaderna. Att skriva och kommentera i sociala medier är också förhållandevis vanligt, även om 65 procent av göteborgarna säger att de *inte* har gjort det någon gång. Ungefär en fjärdedel av göteborgarna – 24 procent – uppger att de skrivit och kommenterat politiska och samhälleliga frågor i sociala medier under det senaste året. 12 procent säger att de har deltagit i en demonstration och 19 procent har demonstrerat för en längre tids sedan. Det är också förhållandevis vanligt att kontakta tjänstemän; 14 procent har gjort det under det senaste 12 månaderna och 18 procent har gjort det

någon gång. Tjänstemannakontakter är därmed klart vanligare än kontakter med politiker. Det är hälften så stor andel, 7 procent, som säger att de har kontaktat en politiker någon gång under de senaste 12 månaderna och 13 procent som säger att de har gjort det någon gång. Att kontakta politiker är således inte en av de mer vanliga metoderna som göteborgarna använder sig av för att påverka politiken. Andra mindre vanliga aktiviteter är att delta i möten om kommunens verksamhet (6 procent har gjort det under de senaste 12 månaderna och 14 procent har gjort det någon gång), skriva en insändare till en tidning (3 respektive 10 procent) och arbetat i en aktionsgrupp (2 respektive 7 procent). De aktiviteter som kräver störst ansträngning är också de som är minst vanligt förekommande.

Tabell 1 Andel göteborgare som uppger att de deltagit i politiska aktiviteter, 2016–2020 (procent)

Aktivitet	Ja, under de senaste 12 månaderna	Ja, för en längre tid sedan	Nej	Summa procent	Antal svarande
Skrivit under en namninsamling	28	33	39	100	14 610
Skrivit eller kommenterat i sociala medier	24	11	65	100	14 533
Diskuterat politik i forum på internet	14	9	77	100	14 525
Kontaktat en tjänsteman	14	18	68	100	14 515
Deltagit i en demonstration	12	19	69	100	14 562
Kontaktat en politiker	7	13	80	100	14 536
Deltagit i möte om kommunens verksamhet	6	14	80	100	14 529
Skrivit en insändare till en tidning	3	10	87	100	14 539
Arbetat i aktionsgrupp	2	7	91	100	14 513

Kommentar: Frågan lyder: *'Det finns olika sätt att agera i samhälleliga och politiska frågor. Har du själv gjort någon av följande saker? '* Svarsalternativen är *'Ja, under de senaste 12 månaderna'*, *'Ja, för en längre tid sedan'* samt *'Nej'*.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

Vår första fråga – huruvida göteborgarna kontaktar sina politiker oftare än svensken i gemen – får svaret nej. På riksnivå är det runt 9 procent som det senaste året har kontaktat en politiker, enligt den nationella SOM-undersökningen från 2020. Ur ett nationellt perspektiv verkar göteborgarna vara som folk är mest.

Göteborgare söker kontakt under valår

Vår andra fråga är huruvida benägenheten att kontakta politiker varierar med valår, det vill säga om viljan att ta kontakt med politiker ökar inför val. Om så är fallet kan det tyda på att den representativa demokratin i Göteborg följer rimliga

demokratiska cykler där kontakten mellan politiker och väljare vitaliseras under valkampanjer (Andersen, Tilley & Heath, 2005; Strömbäck & Johansson, 2007).

Figur 1 nedan hjälper oss att redovisa skillnaden över tid under de fem år som frågan ställts. Vi visar också samma analys för benägenheten att kontakta en tjänsteman, med tanken att kontakterna med tjänstemän rimligen borde vara mindre valårskänsliga än kontakterna med politiker. Vi konstaterar igen att göteborgare oftare tar kontakt med en tjänsteman än med en politiker. Orsaken till att kontakter med tjänstemännen är mer frekventa kan ha att göra med hur den svenska välfärdsmodellen är strukturerad. Det är främst tjänstemän som ansvarar för organiseringen av välfärdsstatens tjänster. I exempelvis det amerikanska systemet är det mer vanligt att medborgare hör av sig till politiker för att få hjälp med att överklaga ett ärende, lösa problem på en arbetsplats etcetera. Politiker har därför lokala kontor dit medborgare kan vända sig för att få hjälp med vardagsnära problem (Crisp & Simoneau, 2018).

Figur 1 visar att det är små skillnader mellan de år som de göteborgska SOM-undersökningarna har ställt frågan om kontakter med politiker. Siffrorna för dem som säger sig ha kontaktat en politiker under de senaste 12 månaderna var år 2016 7 procent och år 2017 6 procent. Under 2018 och 2019 var den något högre, 8 procent. 2020 minskade den till 7 procent. Under valåret 2018 ökade göteborgarnas benägenhet att ta kontakt med politiker alltså något i jämförelse med föregående år. Men det är inte någon skillnad mellan 2018 och 2019. En anledning till att det inte skiljer sig mellan 2018 och 2019 kan vara att när göteborgarna fick frågan 2019 och skulle tänka tillbaka på sina kontakter under det senaste året är det möjligt att de tänkte på vad de gjorde valåret 2018. Även om skillnaderna är små är de signifikanta, men vi kan inte säga att kontakten med politikerna tydligt intensifieras under ett valår.

Jämförelsen med tjänstemän indikerar att det var fler som kontaktade tjänstemän 2018 än 2017 även för tjänstemän. 2016 kontaktade 14 procent en tjänsteman. Samma siffra var 11 procent 2017, 14 procent 2018, 15 procent 2019 och 14 procent 2020. När vi jämför med hur det ser ut för de andra typerna av aktiviteter (inte med i figuren) syns liknade mönster som med politikerna. Kommentarer i sociala medier, deltagande i aktionsgrupper och i möten om kommunens verksamhet går upp något kring 2018. Överlag visar 2018 års SOM-undersökning i Göteborg mer politiskt deltagande jämfört med de andra åren då frågan ställts.

Utifrån det material vi har tillgång till kan vi inte veta vad göteborgarna säger till politikerna när de söker kontakt. Men vi ska göra ett litet försök att åtminstone få en viss indikation. Det brukar heta att ”hälsan tiger still”, vi tar det som utgångspunkt och frågar oss om de som tycker att Göteborg är en välfungerande stad avstår från att kontakta politiker i större utsträckning än de som tycker att Göteborg fungerar mindre bra. SOM-undersökningen i Göteborg har låtit göteborgarna svara på frågan: *Allmänt sett, tycker du att utvecklingen i Göteborg går åt rätt eller åt fel håll?, med* svarsalternativen ”Åt rätt håll”, ”Åt fel håll” samt ”Ingen

uppfattning". Vi använder den frågan för att se om uppfattningen gällande stadens utveckling har något att göra med kontakterna med politikerna.

Figur 1 Andel av göteborgare som under de senaste 12 månaderna kontaktat en politiker respektive en tjänsteman (procent, konfidensintervall)

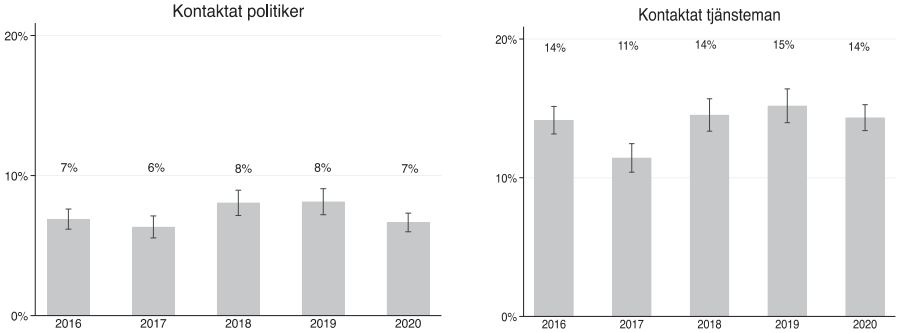

Kommentar: Frågan lyder *'Det finns olika sätt att agera i samhälleliga och politiska frågor. Har du själv gjort någon av följande saker'- 'Kontaktat en politiker', 'Kontaktat en tjänsteman'.* Svarsalternativen är *'Ja, under de senaste 12* månaderna*', 'Ja, för en längre tid sedan'* samt *'Nej'.* I figuren redovisas andelen som svarat jakande på det första alternativet.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg, 2016–2020.

Till att börja med kan vi konstatera att det i genomsnitt för de fem undersökningarna är fler som anser att utvecklingen i Göteborg går åt fel håll (39 procent) än vad det är som tycker att det går åt rätt håll (32 procent). Det finns också en betydande andel som inte har någon uppfattning (29 procent). Fördelningen mellan åren är påtagligt stabil.

Figur 2 påminner om figur 1. Men vi kompletterar bilden med att göra en uppdelning mellan svarspersonerna beroende på om de anser att utvecklingen går åt rätt respektive fel håll samt med deras benägenhet att kontakta en politiker respektive en tjänsteman. I figuren ingår inte de som inte har någon uppfattning om åt vilket håll utvecklingen tagit. Vi ser att i genomsnitt är det större andel missnöjda som kontaktar politiker. 10 procent av de missnöjda respektive sex procent av de nöjda tar kontakt. Motsvarande siffror för tjänstemännen är 17 och 13 procent. Hälsan tiger alltså still på så vis att de som är nöjda hör av sig i lägre utsträckning. Figur 2 visar även att de missnöjdas politikerkontakter inte är signifikant skilda valåret 2018. Tendensen är snarare att de som är nöjda hör av sig i större utsträckning i samband med valet.

Figur 2 Andelen nöjda och missnöjda som kontaktar politiker respektive tjänsteman, 2016–2020 (procent, konfidensintervall)

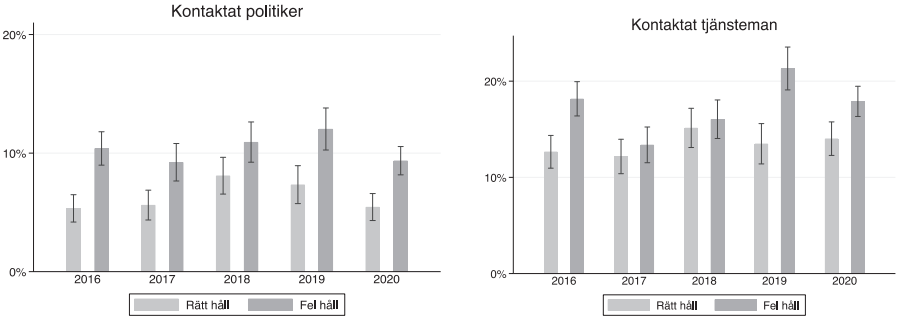

Kommentar: Frågan lyder *'Det finns olika sätt att agera i samhälleliga och politiska frågor. Har du själv gjort någon av följande saker'- 'Kontaktat en politiker', 'Kontaktat en tjänsteman'*. Svarsalternativen är *'Ja, under de senaste 12 månaderna', 'Ja, för en längre tid sedan'* samt *'Nej'*. I figuren redovisas andelen som svarat jakande på det första alternativet. Frågan om utvecklingen i Göteborg lyder *'Allmänt sett, tycker du att utvecklingen i Göteborg går åt rätt eller åt fel håll?* Svarsalternativen är *'*Åt rätt håll*', '*Åt fel håll*'* samt *'Ingen uppfattning'*. I figuren ingår inte de som inte har någon uppfattning om åt vilket håll utvecklingen tagit.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg, 2016**–**2020.

Som nämndes i inledningen är det bara på valdagen som allas röster väger lika. Perioden mellan valen är en tid då de mer resursstarka i större utsträckning aktiverar sig för att påverka politiken i den ena eller andra riktningen. Frågan är då om kontakterna blir mer intensiva under ett valår, eller om den allmänna mobiliseringen i samhället under ett år innebär att fler grupper försöker göra sina röster hörda. För att få en bild av vilken typ av personer som tar kontakt under ett valår och vilka som tar kontakt när det inte är valår tar vi hjälp av en regressionsanalys, där vi kan jämföra olika faktorer mot varandra. Modellen innehåller två komponenter – socioekonomiska bakgrundsfaktorer och politiska åsikter. Precis som tidigare använder vi kontakterna med tjänstemännen som en jämförelsepunkt.

I tabell 1, längst till vänster, undersöks hur göteborgares kontakter med politiker tar gestalt när det inte är valår. Det finns ett antal faktorer av betydelse. Göteborgare som tycker att utvecklingen går åt fel håll tar i något större utsträckning kontakt med en politiker (fyra procentenheters skillnad) än de som inte är lika pessimistiska angående utvecklingen. Likaså har ålder en viss betydelse när det inte är valår. Människor i den övre medelåldern, 50–64 år söker oftare kontakt med politiker än vad yngre personer gör (även här är skillnaden fyra procentenheter). Vi kan också se att de som anser att det går att påverka politiken i Göteborg är mer kontaktsökande när det inte är valår. 13 procent av dem som anser att det går att påverka politiken i Göteborg tar kontakt, medan åtta procent av dem som är mer tveksamma till det politiska systemets lyhördhet tar kontakt med en poli-

tiker. Den största skillnaden hittar vi bland dem som är intresserade av politik. Endast tre procent av de som inte är intresserade av politik säger sig ha kontaktat en politiker, medan 20 procent av dem som är mycket intresserade av politik har hört av sig till en politiker.

Studerar vi sedan hur det ser ut under ett valår, kolumnen ett steg åt höger, visar det sig att den enda grupp som i högre utsträckning söker kontakt med politiker under ett valår är de politiskt intresserade. I övrigt går det inte att urskilja några grupper som ökar sitt engagemang.

Även för tagna kontakter med tjänstemän finns vissa skillnader beroende på om det är valår eller inte. Precis som med politiker är det de missnöjda som är mer aktiva när det inte valår och skillnaden är i samma storleksordning, det vill säga fyra procentenheter. Men här finns också en könsskillnad. När det inte är valår tar kvinnor oftare kontakt med tjänstemän än vad män gör (två procentenheters skillnad). Göteborgare mellan 30 och 65 är mer flitiga med att kontakta tjänstemän än vad yngre göteborgare är. Den tendensen kvarstår och blir tydligare under valår. Oavsett om det är valår eller inte, så tar de välutbildade (de med universitetsutbildning) oftare kontakt med en tjänsteman. Den effekten stärks dessutom under ett valår från två till sex procentenheter. Göteborgare som anser att det går att påverka det politiska systemet är mer aktiva när det inte är valår än vad som är fallet med de som inte tror att systemet tar intryck. Men skillnaden försvinner under valår. Göteborgare som är politiskt intresserade tar i samma utsträckning kontakt med tjänstemän under ett valår som de gör andra år. Det är cirka 12 procent av dem som inte är intresserade av politik som har sökt upp en tjänsteman, vilket kan jämföras med att runt 26 procent bland de som är mycket intresserade av politik har tagit kontakt.

Om vi utifrån en resursmodell som bygger på att en person bor i ett välbärgat område, har högre inkomst än genomsnittet, är välutbildad samt politiskt intresserad är den beräknade sannolikheten att en sådan individ kontaktar en politiker när det inte är valår 20 procent och under ett valår är den 19 procent, det vill säga ingen skillnad. Motsvarande beräkning för kontakter med tjänstemän ger oss att sannolikheten är 28 procent att en resursstark individ hör av sig till en tjänsteman, oavsett om det är valår eller inte. Det betyder att de resursstarka har högre sannolikhet att kontakta en tjänsteman än vad det är att de kontaktar en politiker.

Tabell 2 Kontakter med politiker och tjänstemän när det är och inte är valår (ostandardiserade regressionskoefficienter, OLS)

	Kontaktat politiker		Kontaktat tjänsteman	
	Inte valår	Valår	Inte valår	Valår
Åt fel håll	0.04***	0.02	0.04***	0.01
	(0.01)	(0.02)	(0.01)	(0.02)
Till höger ideologiskt	-0.00	0.00	-0.01	-0.01
	(0.00)	(0.01)	(0.00)	(0.01)
Referens utgörs av 16-29 år				
30 – 49 år	0.02	-0.01	0.03*	0.08**
	(0.01)	(0.02)	(0.01)	(0.03)
50 – 64 år	0.04***	-0.03	0.06***	0.12***
	(0.01)	(0.02)	(0.01)	(0.03)
65 – 85 år	0.01	-0.03	0.01	0.04
	(0.01)	(0.03)	(0.01)	(0.03)
Man	-0.00	0.01	-0.02**	-0.01
	(0.01)	(0.02)	(0.01)	(0.02)
Välutbildad	0.00	0.01	0.02*	0.06**
	(0.01)	(0.02)	(0.01)	(0.02)
Referens utgörs av starkt soc.eko.område				
Medelstarkt soc.ekon.område	-0.01	0.00	0.00	-0.01
	(0.01)	(0.02)	(0.01)	(0.03)
Medelsvagt soc.ekon.område	-0.00	-0.01	-0.01	-0.03
	(0.01)	(0.02)	(0.01)	(0.03)
Svagt soc.ekon.område	0.01	0.03	0.01	-0.00
	(0.01)	(0.02)	(0.02)	(0.03)
Referens utgörs av lägre inkomst och tomma kolumner bredvid som de andra referenskategorierna				
Medelinkomst	-0.01	0.00	-0.00	0.00
	(0.01)	(0.02)	(0.01)	(0.03)
Högre inkomst	-0.01	-0.02	0.02	-0.02
	(0.01)	(0.02)	(0.01)	(0.03)
Förtroende för politiker	-0.00	-0.01	-0.01	-0.01
	(0.01)	(0.01)	(0.01)	(0.02)
Kan påverka systemet	0.05***	0.03	0.06***	0.05
	(0.01)	(0.02)	(0.01)	(0.03)
Politiker är korrupta	-0.00	-0.01	-0.00	0.00
	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.01)
Politiskt intresserad	0.07***	0.08***	0.07***	0.07***
	(0.00)	(0.01)	(0.01)	(0.01)
Antal	7076	1547	7068	1547
R^2	0.06	0.05	0.04	0.04

Kommentar: Frågan lyder *'Det finns olika sätt att agera i samhälleliga och politiska frågor. Har du själv gjort någon av följande saker'- 'Kontaktat en politiker', 'Kontaktat en tjänsteman'.* Svarsalternativen är *'Ja, under de senaste 12 månaderna', 'Ja, för en längre tid sedan'* samt *'Nej'.* I tabellen har de som svarat jakande på det första alternativet 1 och de andra alternativen 0. I analysen räknas 2018 som valår.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg, 2016**–**2020.

Göteborgare är inte mer kontaktsökande än andra

I en välfungerande demokrati finns en livaktig relation mellan väljare och valda. Politiker och medborgare behöver informera varandra och diskutera samhällsproblem och dess olika lösningar. Vi har i det här kapitlet närmare studerat hur benägna göteborgarna är att ta kontakt med politikerna. Resultaten visar att "att ta kontakt med politiker" inte är det vanligaste alternativet när det kommer till politisk påverkan. Mer vanligt är att göteborgare ägnar sig åt aktiviteter som är mindre tidskrävande, som att skriva under namninsamlingar och lämna kommentarer på sociala medier. Men det är också mer vanligt att ta kontakt med tjänstemän. Medborgarnas något försiktiga användning av politikerkontakter står i kontrast till politikernas egna bedömningar om kontakternas effektivitet. Antingen underskattar väljarna möjligheterna det innebär att få inflytande över politikerna, eller så överskattar politikerna hur mycket de låter sig påverkas av väljarna. Kanske ligger sanningen någonstans mittemellan.

Göteborgarnas kontakter med politikerna är emellertid inte villkorade efter deras ekonomiska status på det sätt som den amerikanska forskningen om representation kanske skulle kunna få oss att tro. Den välbärgade söker inte oftare kontakt än den sämre bemedlade. Däremot tar de politiskt intresserade oftare kontakt med politikerna för att påverka politiken och de som är politiskt intresserade är sällan representativa för det stora folkflertalet. Ofta är de välutbildade, ideologiskt till vänster, män och äldre (Bäck, Bäck, Gustafsson, 2015; Gidengil m fl, 2004). Det gör att politikerna med större sannolikhet får ta del av dessa gruppers politiska uppfattningar. Mer forskning skulle behövas för att ta reda på vad medborgarna säger till politikerna och vilka medborgare som säger vad. Vi vet ganska väl vad politikerna förmedlar ut till medborgarna. Kunskapsläget är sämre när det gäller vad medborgarna framför i den personliga korrespondensen till politikerna.

Referenser

Andersen, Robert, Tilley, James & Heath, Anthony F. 2005. Political knowledge and enlightened preferences: Party choice through the electoral cycle. *British Journal of Political Science*, 285-302.

Broockman, David E. & Ryan, Timothy. J. 2016. Preaching to the choir: Americans prefer communicating to copartisan elected officials. *American Journal of Political Science*, 60(4), 1093-1107.

Butler, Daniel, M. 2014. *Representing the advantaged: How politicians reinforce inequality*. Cambridge University Press.

Butler, Daniel M. & Dynes, Adam. M. 2016. How politicians discount the opinions of constituents with whom they disagree. *American Journal of Political Science,* 60(4), 975-989.

Bäck, Emma, Bäck, Hanna & Gustafsson, Nils. 2015. *Ungas politiska deltagande. Nya former och aktivitet genom sociala medier?* Regeringskansliet, 2014 års Demokratiutredning.

Crisp, Brian & Simoneau, William. 2018. Electoral Systems and Constituency Service. I Herron, Erik S., Pekkanen, Robert J. & Shugart, Martin S. (red) *Oxford Handbook of Electoral Systems*, Oxford, Oxford University Press.

Gidengil, Elisabeth, Blais, André, Nevitte, Neil & Nadeau, Richard. 2004. *Citizens*. Vancouver: UBC Press.

Jacobson, Gary C. 2015. How do campaigns matter? *Annual Review of Political Science*, 18, 31-47.

Kalla, Joshua L. & Broockman, David E. 2018. The minimal persuasive effects of campaign contact in general elections: Evidence from 49 field experiments. *American Political Science Review* 112(1): 148-166.

Naurin, Elin & Öhberg, Patrik. 2013. Call me Maybe? Politicians Views of Citizen-initiated Contacts with Elected Representatives. A Survey and Experiment with Swedish Politicians. I Dahlberg, Stefan, Henrik Oscarsson & Lena Wängnerud (red) (2013), *Stepping Stones: Research on Political Representation, Voting Behavior, and Quality of Government*. Gothenburg Studies in Politics: 133.

Oscarsson, Henrik & Strömbäck, Jesper. 2019. Political communication in the 2018 Swedish election campaign. *Statsvetenskaplig tidskrift* 121 (3):319–345.

Strömbäck, Jesper & Johansson, Bengt. 2007. Electoral cycles and the mobilizing effects of elections: A longitudinal study of the Swedish case. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 17(1), 79-99.

Verba, Sidney, Schlozman Lehman, Kay & Brady, Henry E. 1995. *Voice and equality: Civic voluntarism in American politics*. Harvard University Press.

Öhberg, Patrik & Naurin, Elin. 2018. Uppstår kontakt? Riksdagsledamöternas inställning till medborgarkontakter. I David Karlsson (red) *Folkets främsta företrädare.* Göteborgs universitet.

GÖTEBORGARE TYCKTE BÄTTRE OM SINA LOKALPOLITIKER FÖRR I TIDEN

SÖREN HOLMBERG

Sammanfattning
Göteborgska lokalpolitiker rosar inte marknaden när det gäller kännedom och popularitet. De är förhållandevis anonyma och föga uppskattade. Och det har inte blivit bättre över tid, snarare tvärtom. Dagens ledande kommunpolitiker i Göteborg är mindre kända och mindre populära än sina föregångare för tjugo-tjugofem år sedan. Det visar de årliga SOM-undersökningarna. Ett lysande undantag finns. Det är Göran Johansson (S). Han hade rekordhöga kännedoms- och popularitetsresultat under de många åren vid makten i Göteborg. Göran Johansson var kommunstyrelsens ordförande i Göteborg 1988–1991 och 1994–2009.

Sverige är en av de mest partiorienterade demokratierna i västvärlden. Partisammanhållningen är mycket hög när valda politiker fattar beslut i riksdag och kommunala församlingar. Och väljarna röstar också i allt väsentligt på partier, inte på enskilda kandidater. Den svenska representativa demokratin är baserad på politiska partier – inte på starka ledare eller individuella representanter.

I engelskspråklig litteratur brukar den svenska modellen benämnas *Responsible Party Model* (Thomassen, 2020). Partier med tydliga program som medborgarna kan välja mellan i allmänna val är grundbultarna i den representativa demokratin. Det betyder att partierna och deras ideologier och ståndpunkter måste vara välkända och därtill uppskattade för att systemet skall fungera tillfredställande.

Om partiernas valda representanter är kända och populära bland väljarna är däremot mindre viktigt. I en partibaserad demokrati skall partierna vara kända och helst också populära. Partiernas individuella företrädare kan vara mer anonyma men trogna arbetare i politikens trädgård. Dock, det behöver naturligtvis inte vara en nackdel om valda representanter är välkända och uppskattade. Det kan underlätta kommunikation med väljare och därtill bidra till ett individuellt ansvarsutkrävande. Men det centrala är att mesta ljuset riktas på partierna, och inte på enskilda politiker.

När vi i det följande skall se på hur kända och populära göteborgska lokalpolitiker är och har varit under de senaste tjugofem åren, är det alltså inte en av demokratins mest väsentliga frågor som kommer att studeras. Men något relevant är det. Och ett visst underhållningsvärde kanske berättelsen om mer eller mindre kända

Holmberg, Sören (2021). Göteborgare tyckte bättre om sina lokalpolitiker förr i tiden. I Björn Rönnerstrand, Maria Solevid & Henrik Oscarsson (red) *Hög tid för Göteborg.* Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

och populära göteborgspolitiker har. Åtminstone för sifferbitande göteborgare i jubileumstid.

Vår undersökningsteknik har varit densamma i alla västsvenska SOM-studier sedan starten 1994. Ett urval ledande lokalpolitiker i Göteborg har valts ut – oftast en för varje parti i fullmäktige – och presenterats för svarspersonerna i de årliga SOM-undersökningarna. Politikerna identifieras enbart med för- och efternamn utan partibeteckningar. De svarande får sedan uppge om de känner till de efterfrågade personerna, och – för dem de uppger sig känna till – ange hur mycket de ogillar eller gillar dem. Svarsskalan har elva skalsteg från -5 (ogillar) över +/- 0 till +5 (gillar). I analyserna har vi multiplicerat resultaten med tio för att förenkla läsningen. Popularitetsskalan varierar då mellan -50 (max ogillande) till +50 (max gillande).

Något minskad kännedom

Svenska folket är inte obekant med sina hövdingar. Partiledarna är mycket välkända med kännedomssiffror kring eller över 90 procent, om de inte är helt nya i ämbetet (Oleskog Tryggvason, Oscarsson & Wessman, 2021). Ledande statsråd som finans- och utrikesministrar är också oftast mycket kända (Oscarsson & Holmberg, 2016). Men sedan blir det snabbt sämre. Ledamöter i riksdagen har över tid tappat påtagligt i kännedom bland väljarna. Resultaten 2018 var nere på snitt under 30 procent av väljarna som kunde namnge någon riksdagsledamot från den egna valkretsen (Oscarsson & Holmberg, 2020). Motsvarande andel var över 60 procent i valen 1956 och 1960. Bland politiker med kännedom enbart bland minoriteter finns också regionala och lokala förtroendevalda (Holmberg, 2013).

I tabell 1 redovisas hur stor andel av göteborgarna som vid varje tidpunkt känt till ledande politiker i Göteborg. Resultaten presenteras först för samtliga boende i Göteborg och sedan bland partiets egna sympatisörer.

Resultaten i tabell 1 avslöjar mycket tydligt sanningen om föga kända lokalpolitiker. En stor majoritet av ledande göteborgska kommunpolitiker (oftast partiernas gruppledare) under perioden 1994–2020 var kända av blott en minoritet av väljarna (80 procent). Det var alltså enbart nio av totalt fyrtiosex undersökta politiker (20 procent) som kunde stoltsera med att vid åtminstone något mättillfälle vara kända av en majoritet göteborgare. Ett föga imponerande resultat, speciellt med tanke på att undersökningsmetod med stor sannolikhet ger upphov till överdrivet höga kännedomsresultat. Om vi skulle lyckas få med ej-svarande personer i undersökningen skulle kännedomssiffrorna med stor säkerhet bli lägre. Människor i bortfallet är med stor sannolikhet i genomsnitt mindre intresserade och politiskt kunniga än de som ställer upp och svarar i SOM-studier.

Tabell 1 Kännedom om ledande politiker i Göteborg bland samtliga boende i Göteborgs kommun, 1994–2020 (procent)

	Andel bland samtliga																								
Politiker (parti)	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2013	2014	2016	2017	2018	2019	2020
Göran Johansson (S)	79	82	81	75	85	75	75	80	74	75	72	76	83	77	81	74	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Anneli Hulthén (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	52	60	63	66	69	69	-	-	-	-	-
Johnny Magnusson (M)	69	66	61	56	63	56	56	56	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
David Lega (KD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	57	59	65	56	57	59	-	-
Ann-Sofie Hermansson (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	47	51	57	-	-
Frank Andersson (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	45	53	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jan Hallberg (M)	-	-	-	-	-	-	32	34	38	37	36	40	47	46	49	47	52	-	-	-	-	-	-	-	-
Margita Björklund (L)	44	50	44	43	48	44	47	50	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rune Zachrisson (L)	50	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jonas Ransgård (M)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	30	43	49	44	46	49	-	-
Martin Wannholt (D)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	39	38	49	45	45
Kia Andreasson (MP)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14	12	21	24	24	26	27	35	36	48	47	-	-	-	-	-
Theo Papaioannou (VV)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	25	38	47	39	-	-	-	-
Helene Odenjung (L)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	21	25	30	30	29	33	34	41	45	41	42	43	40	41
Claes Roxbergh (MP)	42	43	33	28	38	33	36	36	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kerstin Svensson (S)	32	39	31	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jörgen Fogelklou (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	39	37	35
Mats Pilhem (V)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19	27	37	-	-	-	-	-
Ulf Kamne (MP)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	30	31	37	-	-
Anna Johansson (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	36	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Daniel Bernmar (V)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	26	27	34	35	32
Karin Pleijel (MP)	-	-	-	-	-	-	-	-	19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	34	35
Axel Josefsson (M)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	31	31
Roger Andreasson (V)	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vivi-Ann Nilsson (S)	-	-	-	22	28	-	-	-	28	24	23	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jan-Åke Ryberg (V)	-	26	18	16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Claes Westberg (VV)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18	26	-	-
Emmyly Bönfors (C)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14	24	25	22
Ture Jacobsson (KD)	22	24	18	16	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Eva Selin (C)	24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jonas Attenius (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	24	24
Stina Svensson (FI)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20	18	22	23	22
Mikael Jansson (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18	23	20	-	-	-	-	-	-	-
Eva Olofsson (V)	-	-	-	-	20	15	17	21	19	16	18	20	22	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Alvar Persson (C)	-	22	17	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Arne Steen (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18	21	-	-	-	-	-
Solveig Lindström (S)	-	-	-	-	-	21	21	21	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lars Hansson (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	21	19	-	-	-
Erik Lithander (L)	-	-	-	-	-	-	-	-	20	16	19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Carina Liljesand (KD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12	10	16	18	15	17	18	20	-	-	-	-	-	-	-	-
Elisabeth Lann (KD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19	21
Ann-Marie Johansson (C)	-	-	-	-	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Marie Lindén (V)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	15	16	17	-	-	-	-	-	-	-	-
Anders Flanking (C)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	16	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lars Eklund (KD)	-	-	-	-	-	12	14	14	13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mats Brännström (C)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14	-	-	-	-	-	-	-	-

Kommentar: Frågan lyder: ”Var skulle du personligen vilja placera några kommunala politiker i Göteborg på nedanstående skala?”. Resultaten visar andelen göteborgska svarspersoner som kryssat för någon grad av sympati på en ogillar-gillarskala mellan -5 och +5 men *inte* de som kryssat för ”personen är okänd för mig”. Procentbasen är definierad som samtliga personer som besvarat enkäterna i Göteborg. Ett ”-” anger att politikerna i fråga inte ingick i det årets studie medan en ”*” anger att antalet svarspersoner är mycket begränsat. Partisympatierna har mätts med hjälp av en fråga om bästa parti alternativt en fråga om bästa parti i rikspolitiken; bästa parti i Göteborg 2016–2020. Antal svarspersoner är omkring 1 600 åren 1994–2015 och cirka 2 500 åren 2016–2020.
Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1994–2011, 2013–2014 och SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

Tabell 1 forts. Kännedom om ledande politiker i Göteborg bland partiets egna sympatisörer, 1994–2020 (procent)

	Andel bland partiets egna sympatisörer																								
Politiker (parti)	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2013	2014	2016	2017	2018	2019	2020
Göran Johansson (S)	83	84	85	83	83	76	76	79	75	79	80	76	80	77	81	73	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Anneli Hulthén (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	53	61	62	61	63	64	-	-	-	-	-
Johnny Magnusson (M)	78	74	68	66	71	65	67	64	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
David Lega (KD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	67	87	76	75	78	70	-	-
Ann-Sofie Hermansson (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	52	52	55	-	-
Frank Andersson (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	60	52	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jan Hallberg (M)	-	-	-	-	-	-	37	42	48	56	55	45	58	52	61	56	62	-	-	-	-	-	-	-	-
Margita Björklund (L)	52	54	52	54	56	57	69	61	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rune Zachrisson (L)	64	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jonas Ransgård (M)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	35	50	64	49	53	50	-	-
Martin Wannholt (D)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	76	85	88
Kia Andreasson (MP)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	13	21	29	22	23	18	41	38	39	55	-	-	-	-	-
Theo Papaioannou (VV)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	*	-	-	-	-	-	-
Helene Odenjung (L)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	23	31	40	46	36	47	45	53	63	69	67	52	64	60
Claes Roxbergh (MP)	30	39	27	27	45	35	42	36	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kerstin Svensson (S)	35	47	37	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jörgen Fogelklou (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	57	52	46
Mats Pilhem (V)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	26	31	46	-	-	-	-	-
Ulf Kamne (MP)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	26	29	39	-	-
Anna Johansson (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	41	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Daniel Bernmar (V)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	32	30	47	43	46
Karin Pleijel (MP)	-	-	-	-	-	-	-	-	16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	43	35
Axel Josefsson (M)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	36	37
Roger Andreasson (V)	41	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vivi-Ann Nilsson (S)	-	-	-	30	27	-	-	-	28	29	31	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jan-Åke Ryberg (V)	-	28	24	19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Claes Westberg (VV)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	31	50	-	-
Emmyly Bönfors (C)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	20	25	30
Ture Jacobsson (KD)	*	*	*	*	32	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Eva Selin (C)	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jonas Attenius (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	30	34
Stina Svensson (FI)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	30	33	28	54*	23*
Mikael Jansson (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	39	15	-	-	-	-	-	-	-
Eva Olofsson (V)	-	-	-	-	30	19	20	29	30	16	16	25	35	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Alvar Persson (C)	-	*	*	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Arne Steen (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	29	27	-	-	-	-	-
Solveig Lindström (S)	-	-	-	-	-	24	25	22	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lars Hansson (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	24	30	-	-	-
Erik Lithander (L)	-	-	-	-	-	-	-	-	29	18	25	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Carina Liljesand (KD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	9	27	24	25	42	*	33	-	-	-	-	-	-	-	-
Elisabeth Lann (KD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	23	30
Ann-Marie Johansson (C)	-	-	-	-	40	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Marie Lindén (V)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	16	26	26	-	-	-	-	-	-	-	-
Anders Flanking (C)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lars Eklund (KD)	-	-	-	-	-	12	11	20	23	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mats Brännström (C)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-	-	-	-	-	-

I senaste mätningen 2020 kan ingen göteborgspolitiker noteras för ett kännedomsresultat över femtio procent. Samtliga var endast kända av minoriteter bland medborgarna i Göteborg. Mest känd är Martin Wannholt (D) med 45 procent, tätt följd av Helene Odenljung (L) med 41 procent. Wannholt och Odenljung är också de mest kända politikerna bland de egna sympatisörerna med 88 respektive 60 procents kännedom. I botten med låga 21 procent kännedom återfinns Elisabeth Lann (KD), men också FI:s Stina Svensson (22 procent). Socialdemokraternas nye ledare Jonas Attenius har inte mycket bättre kännedomssiffror (24 procent). Anmärkningsvärt är också att Kommunstyrelsens nye ordförande Axel Josefsson (M) är så okänd. Hans kännedom är endast 31 procent. Det är den överlägset sämsta kännedomen för någon ledare för Kommunstyrelsen sedan SOM började mäta för snart trettio år sedan. Ordförande Göran Johansson (S) uppnådde nästan partiledarnivå i kännedom, som högst 85 procent 1998. Två andra styrelseordförande Johnny Magnusson (M) och Anneli Hulthén (S) hade som bäst en kännedom på 69 procent. Den mer sentida ordföranden Ann-Sofie Hermansson (S) var något mindre bekant för göteborgarna. Hennes högsta kännedomssiffra var 57 procent år 2018. I jämförelse med dessa resultat är Axel Josefssons hittillsvarande toppsiffra 31 procent remarkabelt låg. Hans kännedom år 2020 är också relativt låg bland moderaternas sympatisörer (37 procent), men flera andra politiker, dock med mindre ledande positioner än kommunstyrelsens ordförande, uppvisar lägre kännedom bland sina sympatisörer.

Figur 1 Kännedom om lokala Göteborgspolitiker 1994–2020 (genomsnitt, procent)

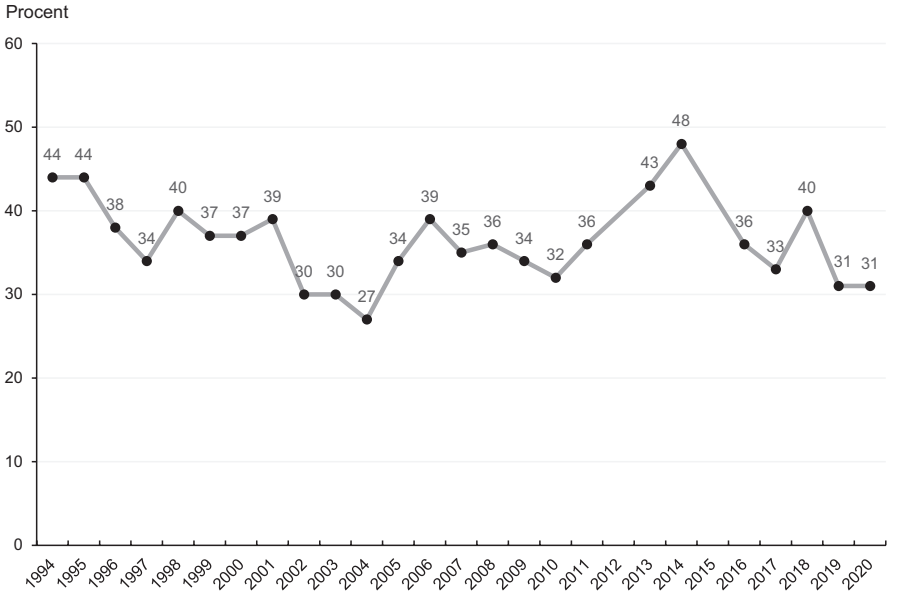

Kommentar: Resultaten är genomsnittlig kännedom för ledande lokalpolitiker i Göteborg. Data hämtad från SOM-undersökningar. Se vidare tabell 1. ***Källa:*** De västsvenska SOM-undersökningarna 1994–2011, 2013–2014 och SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

Medeltalet för göteborgspolitikernas kännedom 2020 är 31 procent – en historiskt låg siffra, men inget bottenrekord. I SOM-undersökningen 2004 var den genomsnittliga kännedomen endast 27 procent, högst bekantskap kan noteras för valåret 2014 med ett genomsnitt på 48 procent. Sett över alla mätningar sedan första studien 1994, kan en svagt nedåtgående trend iakttas i politikerkännedomen (se figur 1). Snittkännedomen åren 1994–1996 var 42 procent att jämföra med 34 procent för åren 2018–2020 – en minskning med åtta procentenheter.

En fem-i-topplista över Göteborgs mest kända lokalpolitiker under vår tjugofemåriga undersökningsperiod visar föga överraskande att den toppas av ordförande för Kommunstyrelsen och av politiker från de två stora partierna Socialdemokraterna och Moderaterna (se tabell 2). Klar 1:a är Göran Johansson (S) med moderate Johnny Magnusson på plats 3. Den ende icke-ordföranden är 4:e placerade David Lega från det mindre partiet Kristdemokraterna. Han kännedomsresultat på 65 procent sticker verkligen ut. Andra KD-politiker som vi mätt genom åren har som bäst uppnått en kännedom på 24 procent (Ture Jacobsson, 1995).

Tabell 2 Mest kända lokalpolitiker i Göteborg 1994–2020 (procent)

1	Göran Johansson (S)	85 procent	1998
2	Anneli Hulthén (S)	69 procent	2013
3	Johnny Magnusson (M)	69 procent	1994
4	David Lega (KD)	65 procent	2014
5	Ann-Sofie Hermansson (S)	57 procent	2018

Kommentar: Andel göteborgare som uppger att de känner till respektive politiker. Se vidare tabell 1.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1994–2011, 2013–2014 och SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

I botten på kännedomslistan i en enskild mätning återfinns två KD-politiker, Carin Liljesand med 10 procents kännedom 2004 och Lars Eklund med 12 procent 1999, samt miljöpartisten Kia Andreasson i början på hennes karriär 2004 med 12 procent.

Också något minskad popularitet

Man skulle kunna tro att förhållandevis okända politiker skulle kunna var populära bland de få som känner till dem. Men så är det inte. Ej heller finns det ett generellt samband mellan hög kännedom och hög popularitet (Holmberg, 2016).[1] Den mest kände göteborgspolitikern Göran Johansson (S) är visserligen också den mest populäre (+24 år 1995), men flera andra med hög kännedom har vid olika mättillfällen uppvisat negativa popularitetssiffror – Johnny Magnusson (M) -1 år 1994, Anneli Hulthén (S) -8 år 2014 och Ann-Sofie Hermansson (S) -4 år 2018 (se tabell 3).

Tabell 3 Populära och mindre populära Göteborgspolitiker, bland samtliga boende i Göteborgs kommun 1994–2019 (medeltal)

	Andel bland samtliga																								
Politiker (parti)	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2013	2014	2016	2017	2018	2019	2020
Göran Johansson (S)	+17	+24	+19	+14	+10	+9	+14	+16	+10	+8	+12	+19	+22	+19	+21	+18	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Anneli Hulthén (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+11	+12	+13	+7	-2	-8	-	-	-	-	-
Johnny Magnusson (M)	-1	+4	+5	+7	+7	+5	+7	+5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
David Lega (KD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+11	+6	+7	+5	+4	+3	-	-
Ann-Sofie Hermansson (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+3	+2	-4	-	-
Frank Andersson (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+4	+2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jan Hallberg (M)	-	-	-	-	-	-	+3	+3	+4	+4	+5	+9	+6	+5	+8	+6	+9	-	-	-	-	-	-	-	-
Margita Björklund (L)	+3	+5	+8	+8	+8	+8	+9	+7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rune Zackrisson (L)	-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jonas Ransgård (M)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+6	+3	+1	+1	0	-2	-	-
Martin Wannholt (D)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+7	+3	+2	-1	+4
Kia Andreasson (MP)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	-1	+1	-3	-3	-2	-3	0	-4	-11	-16	-	-	-	-	-
Theo Papaioannou (VV)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	-2	0	-1	-	-	-	-
Helene Odenjung (L)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+4	+3	+6	+5	+4	+7	+5	+1	+5	+4	+4	+4	+3	+1
Claes Roxbergh (MP)	-1	-1	+0	-2	-0	-5	-4	-5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kerstin Svensson (S)	+1	+1	+5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jörgen Fogelklou (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-21	-16	-18
Mats Pilhem (V)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	-2	-3	-	-	-	-	-
Ulf Kamne (MP)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-5	-6	-7	-	-
Anna Johansson (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Daniel Bernmar (V)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-4	-6	-4	-2	-3
Karin Pleijel (MP)	-	-	-	-	-	-	-	-	+3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-2	-3
Axel Josefsson (M)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-2	-4
Roger Andreasson (V)	+1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vivi-Ann Nilsson (S)	-	-	-	-1	+0	-	-	-	+1	-2	-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jan-Åke Ryberg (V)	-	+2	-1	+1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Claes Westberg (VV)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-1	-1	-	-
Emmyly Bönfors (C)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-2	-3	-3	-4
Ture Jacobsson (KD)	-2	+0	+0	+1	+3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Eva Selin (C)	+1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jonas Attenius (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	+4
Stina Svensson (FI)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-2	-4	-3	-2	-3
Mikael Jansson (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-4	-13	-6	-	-	-	-	-	-	-
Eva Olofsson (V)	-	-	-	-	+2	+1	-2	+1	+3	+2	-1	+1	+4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Alvar Persson (C)	-	-0	+2	-0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Arne Steen (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-10	-6	-	-	-	-	-
Solveig Lindström (S)	-	-	-	-	-	-2	-1	+2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lars Hansson (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-11	-13	-	-	-
Erik Lithander (L)	-	-	-	-	-	-	-	-	+4	+1	+1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Carina Liljesand (KD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	-1	+3	+2	+3	+5	+3	+4	-	-	-	-	-	-	-	-
Elisabeth Lann (KD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-3	-3
Ann-Marie Johansson (C)	-	-	-	-	+1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Marie Lindén (V)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+0	+1	-1	-1	-	-	-	-	-	-	-	-
Anders Flanking (C)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ 2	+2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lars Eklund (KD)	-	-	-	-	-	-1	-2	-1	-1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mats Brännström (C)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+2	-	-	-	-	-	-	-	-

Kommentar: Frågan lyder: ”Var skulle du personligen vilja placera några kommunala politiker i Göteborg på nedanstående skala?”. Resultaten visar medeltalsvärden (gånger 10) på en gillar-ogillarskala med värden mellan -5 och +5. Egna partiets sympatisörer har precis som i tabell 1 definierats med hjälp av svaren på en fråga om bästa parti. En asterisk (*) indikerar för få svarspersoner. Politikerna i tabellen har rangordnats efter graden av kännedom (jfr tabell 1). ***Källa:*** De västsvenska SOM-undersökningarna 1994–2011, 2013–2014 och SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

Tabell 3 forts. Göteborgspolitikers popularitet bland egna partisympatisörer, 1994–2020 (medeltal)

	Andel bland partiets egna sympatisörer																								
Politiker (parti)	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2013	2014	2016	2017	2018	2019	2020
Göran Johansson (S)	+31	+36	+31	+27	+29	+27	+26	+27	+26	+25	+27	+29	+35	+31	+31	+32	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Anneli Hulthén (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+18	+24	+28	+22	+11	+14	-	-	-	-	-
Johnny Magnusson (M)	+22	+24	+21	+20	+22	+21	+22	+20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
David Lega (KD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+26	+11	+28	+27	+26	+26	-	-
Ann-Sofie Hermansson (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+20	+21	+19	-	-
Frank Andersson (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+12	+13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jan Hallberg (M)	-	-	-	-	-	-	+16	+14	+21	+16	+18	+18	+18	+18	+20	+17	+19	-	-	-	-	-	-	-	-
Margita Björklund (L)	+9	+23	+24	+24	+24	+20	+17	+19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rune Zackrisson (L)	+11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jonas Ransgård (M)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+16	+16	+12	+15	+16	+16	-	-
Martin Wannholt (D)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+31	+29	+32
Kia Andreasson (MP)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	+16	+8	+5	+4	+8	*	+15	+8	+15	+8	-	-	-	-	-
Theo Papaioannou (VV)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	*	*	+26	-	-	-	-
Helene Odenjung (L)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+10	+15	+20	+14	+11	+14	+17	+15	+17	+20	+19	+23	+21	+16
Claes Roxbergh (MP)	+19	+11	+17	+19	+17	+13	+5	+8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kerstin Svensson (S)	+8	+10	+16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jörgen Fogelklou (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+21	+18	+19
Mats Pilhem (V)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+24	+21	+17	-	-	-	-	-
Ulf Kamne (MP)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+20	+18	+19	-	-
Anna Johansson (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Daniel Bemmar (V)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+21	+23	+30	+29	+27
Karin Pleijel (MP)	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+20	+22
Axel Josefsson (M)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+14	+13
Roger Andreasson (V)	+23	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vivi-Ann Nilsson (S)	-	-	-	+4	+10	-	-	-	+6	+5	+5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jan-Åke Ryberg (V)	-	+3	+8	+12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Claes Westberg (VV)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+16	+25	-	-
Emmyly Bönfors (C)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+16	+20	+19	+16
Ture Jacobsson (KD)	*	*	*	*	+15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Eva Selin (C)	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jonas Attenius (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+13	+16
Stina Svensson (FI)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+27	+28	+40	+38	+31
Mikael Jansson (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	*	*	-	-	-	-	-	-	-
Eva Olofsson (V)	-	-	-	-	+4	+7	+4	+10	+15	*	+16	+8	+20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Alvar Persson (C)	-	*	*	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Arne Steen (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	+2	-	-	-	-	-
Solveig Lindström (S)	-	-	-	-	-	+6	+3	+7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lars Hansson (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+15	+6	-	-	-
Erik Lithander (L)	-	-	-	-	-	-	-	-	+3	+3	+11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Carina Liljesand (KD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	*	*	*	*	*	*	*	-	-	-	-	-	-	-	-
Elisabeth Lann (KD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+10	+11
Ann-Marie Johansson (C)	-	-	-	-	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Marie Lindén (V)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+9	*	*	*	-	-	-	-	-	-	-	-
Anders Flanking (C)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lars Eklund (KD)	-	-	-	-	-	+2	+6	+1	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mats Brännström (C)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-	-	-	-	-	

När man skärskådar alla låga och negativa popularitetsresultat i tabell 3 kan man lätt få intrycket att göteborgspolitiker är ovanligt lite uppskattade. På vår popularitetsskala mellan -50 till +50 är det endast tolv personer som någon gång uppnått en modest popularitet på +5 eller högre (26 procent). Det är klart fler som någon gång fått erfara ett popularitetsutfall på den negativa minussidan. Det har hänt för trettio ledande göteborgspolitiker sedan 1994 (65 procent). I den senaste mätningen 2020 kunde endast tre politiker uppvisa plusresultat – Martin Wannholt (D) och Jonas Attenius (S), båda med +4, samt Helene Odenljung (L) med +1. Övriga sju ledande lokalpolitiker fick övervägande negativ uppskattning, Kommunstyrelsens ordförande Axel Josefsson (M) hamnade exempelvis på låga -4. Mest ogillad var Sverigedemokraternas Jörgen Fogelklou med -18.

Men så exceptionellt impopulära är kanske trots allt inte de göteborgska lokalpolitikerna. Åtminstone inte jämfört med partiledarna i rikspolitiken. Snittpopulariteten för göteborgspolitikerna 2020 är densamma som för partiledarna (Oleskog, Oscarsson & Wessman, 2021). Ett inte imponerande resultat på -4 i båda fallen. Varken Göteborg eller Sverige har särskilt uppskattade politiska ledare idag.[2]

Figur 2 Ledande lokala Göteborgspolitikers popularitet 1994–2020 (genomsnitt på en mätskala)

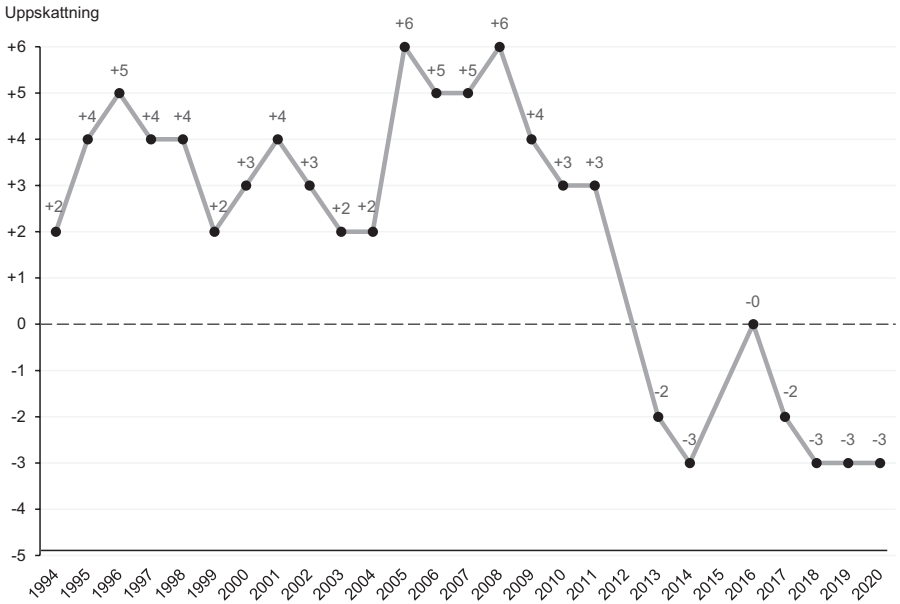

Kommentar: Uppskattningen kan variera mellan – 50 (ogillar) till +50 (gillar). Resultaten är genomsnitt för ledande lokalpolitiker i Göteborg. Se vidare tabell 3.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1994–2011, 2013–2014 och SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

Sett över tid har göteborgspolitikerna blivit något mindre populära. Genomsnittsuppskattningen var övervägande positiv från första mätningen 1994 fram till 2011. Resultaten pendlade mellan +2 till +6. Därefter har sittpopulariteten hela tiden varit på minussidan med resultat mellan -0 till -3 (se figur 2). En uppenbar förklaring är striden om Västlänken (tågbanan under Göteborg), som en opinionsövervikt bland göteborgare var emot 2014 och åren därefter, men som stöddes och genomfördes av en majoritet i fullmäktige (Andersson & Oscarsson, 2017, Solevid & Arkhede, 2017, Andersson, Oscarsson & Solevid, 2018).[3]

Den långsiktiga nedgången i popularitet sedan mitten av 1990-talet återfinns för representanter för samtliga partier – mest tydligt för Socialdemokraterna där den populäre Göran Johansson var svårersättlig.[4]

Ranglistan över Göteborgs mest populära lokalpolitiker under de senaste tjugofem åren toppas ohotad av Göran Johansson (S) med resultatet +24 år 1995. Hans efterträdare som ledare för Kommunstyrelsen Anneli Hulthén (S) kommer 2:a med +13 år 2011 (se tabell 4). Därefter på platserna tre till fem placerar sig tre borgerliga politiker – David Lega (KD), Jan Hallberg (M) och Margita Björklund (FP).[5]

Tabell 4 Mest populära lokalpolitiker i Göteborg 1994–2020 (medelvärden)

1	Göran Johansson (S)	+24	1995
2	Anneli Hulthén (S)	+13	2011
3	David Lega (KD)	+11	2011
4	Jan Hallberg (M)	+9	2005
5	Margita Björklund (FP)	+9	2000

Kommentar: Mätskalan kan variera mellan – 50 (ogillar) till +50 (gillar). Se vidare tabell 3.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1994–2011, 2013–2014 och SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

Göteborgska lokalpolitiker – oftast anonyma och inte särskilt uppskattade

Den svenska partibaserade demokratin står och faller inte beroende på om valda politiker är kända och populära. Men det är så klart tråkigt att Göteborgs kommunpolitiker är förhållandevis okända och därtill föga uppskattade. Och att det blivit sämre. Ledande lokalpolitiker i Göteborg är mer anonyma och mindre populära idag än för tjugo-tjugofem år sedan.

Ett inte så roligt besked att leverera så här inför jubileumsfesten. Som Claes Eriksson i Galenskaparna brukar säga: ”Det var inte bättre förr. Det är värre nu.” (Eriksson, 1991).

Noter

1 Kännedom har inget samband med popularitet när vi prövar det bland *samtliga* svarande. Ökad kännedom leder heller inte till ökad uppskattning i dynamiska analyser. Dock bland politikernas *egna väljare* finner vi ett samband mellan kännedom och popularitet – ju mer känd desto mer populär.

2 Snittpopulariteten bland egna partiets väljare är dock klart högre bland 2020 års partiledare (+27) än bland 2020 års lokala göteborgspolitiker (+18). Wannholt (D) och Svensson (FI) är inte medtagna i jämförelsen med partiledarna.

3 Samtliga åtta göteborgska lokalpolitiker som vi har mätningar för under västlänkstriden mellan 2010/11 och 2014 tappade i popularitet: Anneli Hulthén (S) med -21 enheter, David Lega (KD) med -4, Jonas Ransgård (M) med -5, Kia Andreasson (MP) med -16, Theo Papaioannu (VV) med -1, Helene Odenljung (L) med -2, Mats Pilhem (V) med -4. Observera det stora opinionstappet för Kommunstyrelsens ordförande Anneli Hulthén (S) och för Kia Andreasson (MP).

4 Om vi jämför populariteten 1996 (två år efter ett val) med 2020 blir förändringen per parti följande: S -15 enheter, L -7, M-9, MP- 2, V -2, C -6, KD-3. SD, FI och D hade inga representanter i Göteborgs fullmäktige 1996.

5 Ranglistan över Göteborgs mest impopulära lokalpolitiker redovisar vi här lite mer undanskymt i en not: 1. Jörgen Fogelklou (SD) -21 2018, 2. Kia Andreasson (MP) -16 2014, 3. Lars Hansson (SD) -13 2017, 4. Mikael Jansson -13 2010, 5. Arne Steen (SD) -10 2013.

Referenser

Andersson, Dennis & Oscarsson, Henrik (2017). Göteborgare tycker om infrastrukturprojekt. I Andersson, Ulrika & Bergström, Annika (red) *En brokig gemenskap.* Göteborg: SOM-institutet.

Andersson, Denis, Oscarsson, Henrik & Solevid, Maria 82018). Västlänken – en fråga om förtroende. I Carlander, Anders & Rönnerstrand, Björn (red) *Hemma väst.* Göteborg: SOM-institutet.

Eriksson, Claes (1991). *Yttrat av rollfiguren Allan Preussen i föreställningen Grisen i säcken.* Göteborg: Kulturtuben.

Holmberg, Sören (2012). Blir politiker mer kända och populära under valår? I Berg, Linda & Oscarsson, Henrik (red) *Omstritt omval.* Göteborg: SOM-institutet.

Holmberg, Sören (2013). Politikerkännedom. I Bergström, Annika & Ohlsson, Jonas (red) *En region för alla?* Göteborg: SOM-institutet.

Holmberg, Sören (2016). Vi vill ha kända och populära politiker. I Bergström, Annika & Harring, Niklas (red) *Hållbarhetens horisont.* Göteborg: SOM-institutet.

Holmberg, Sören (2020). Göteborgska lokalpolitiker har svårt att vinna väljarnas uppskattning. I Carlander, Anders & Andersson, Ulrika (red) *Digitala är vi allihop?* Göteborg: SOM-institutet.

Oleskog Tryggvason, Per, Oscarsson, Henrik & Wessman, Freja (2021). Ledare vi gillar och ogillar. I Andersson, Ulrika, Carlander, Anders, Grusell, Marie & Öhberg, Patrik (red) *Ingen anledning till oro (?)* Göteborg: SOM-institutet.

Oscarsson, Henrik & Holmberg, Sören (2016). *Svenska väljare.* Stockholm: Wolters Kluwer.

Oscarsson, Henrik & Holmberg, Sören (2020). *Swedish Voting Behavior.* Göteborg: SNES.

Solevid, Maria & Arkhede, Sofia (2017). *SOM-undersökningen i Göteborg 2016*. Göteborg: SOM-institutet.

Thomassen, Jacques (2020). Party Government and Democracy. I Oscarsson, Henrik & Holmberg, Sören (red) *Research Handbook on Political Partisanship.* Cheltenham: Edward Elgar.

Trygghet
&
tillit

SPEGLAR MITT EGET KVARTER UPPLEVELSEN AV MIN STAD?

LINA BJERKE, CHARLOTTA MELLANDER OCH JONNA RICKARDSSON

Sammanfattning
I detta kapitel undersöker vi hur synen på Göteborg och det egna bostadsområdet varierar mellan olika typer av bostadskvarter. Kan individens närmiljö förklara hur pass nöjd hen är med sin stad som helhet? Deskriptiva resultat visar att individer i mer resurssvaga områden i allmänhet har en mer positiv bild av Göteborg än boende i resursstarkare områden, samtidigt som de i större utsträckning upplever sin direkta närmiljö som otrygg. En negativ närmiljö, eller en negativ syn på närmiljön, verkar alltså inte spilla över på individens syn på staden, utan individer tenderar att ha olika syn på sitt närområde och sin stad. Skillnader i syn på staden mellan individer i olika resursområden kan också spegla skillnader i förväntningar på staden, där individer i resursstarka områden kan tänkas ha högre förväntningar på staden och dess kvaliteter.

Är upplevelsen av en stad densamma oavsett var i staden man bor? I det här kapitlet tittar vi närmare på göteborgarnas åsikter om sin stad och sitt bostadsområde och om dessa varierar mellan områden med olika socioekonomisk status. Å ena sidan är sträckorna inom en stad sällan längre än att vi kan ta oss runt och uppleva stadens alla områden oavsett var i staden vi bor. Å andra sidan kommer det egna bostadsområdet och stadsdelen med en rad kvaliteter som kan påverka helhetsupplevelsen av staden. Förekomst och kvalitet på offentlig service, såsom grundskolor eller kollektivtrafikens frekvens och tillförlitlighet är exempel på service som varierar inom staden. Andra exempel på olikheter stadsdelar emellan som kan påverka synen på sitt närområde och sin stad är känslan av kriminalitet och trygghet, skillnader i tillgång till kultur, natur, och mötesplatser.

En individs upplevelse av sin stad kan därmed tänkas vara en funktion av faktorer både på stadsnivå och på kvartersnivå. En rad studier visar att större, framgångsrika städer tenderar att utveckla en ekonomisk segregation (Glaeser m fl, 2009; Moretti, 2012). Den ekonomiska ojämlikhet som bland annat lyfts av Piketty (2014) är alltså inte bara mellan människor och städer, utan också inom städer och stadsdelar (Diamond, 2016). Den ekonomiska segregationen skapar en rad utmaningar för de som bor i marginaliserade områden. Chetty med flera (2014) har i omfattande studier visat hur möjligheten för unga att klättra socioekonomiskt till stor

Bjerke, Lina, Mellander, Charlotta & Rickardsson, Jonna (2021). Speglar mitt eget kvarter upplevelsen av min stad?. I Björn Rönnerstrand, Maria Solevid & Henrik Oscarsson (red) *Hög tid för Göteborg*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

del beror på vilket kvarter de vuxit upp i. Rothwell och Massey (2014) visar att skillnaden i livstidsinkomst mellan individer som har vuxit upp i de ekonomiskt svagaste respektive de ekonomiskt starkaste områdena i staden, är lika stor som den mellan individer som gått ut gymnasiet respektive universitetet. Områdens socioekonomiska förhållanden är relativt svårföränderliga och statiska över tid, och individer i resurssvaga områden väljer ofta att flytta till starkare områden när möjlighet ges, istället för att stanna kvar och försöka förändra situationen där de bor (Cortright & Mahmoudi, 2014; Freeman, 2005; Freeman & Braconi, 2004). En sådan förflyttning är både ett resultat av existerande skillnader mellan områden och en orsak till att skillnader ökar. Den resulterade boendesegregeringen är en av dagens stora utmaningar då den skapar en allt större ojämlikhet mellan rika och fattiga, en situation som hindrar en långsiktig positiv ekonomisk och social utveckling (Florida, 2017).

Hur och var enskilda individer bor, och den aggregerade spridningen av människor till olika delar av staden beror på en rad olika faktorer. Individers boendesituation bestäms till stor del av individuella preferenser och ekonomiska förutsättningar. Resultatet blir att individer med svagare ekonomisk ställning i större utsträckning bor i kvarter som är billigare och i flertalet perspektiv mindre attraktiva. Det är helt enkelt så långt budgeten räcker. De med bättre ekonomi tenderar istället att välja en bostad i ett dyrare kvarter. Som ett ytterligare perspektiv tillkommer komplexiteten i den svenska bostadsmarknaden. Våra storstäder karaktäriseras av bostadsbrist, höga bostadspriser och långa hyresköer vilket minskar valmöjligheterna för hushåll med lägre inkomster och kapital. Fördelningen av människor över olika områden i en stad har därmed element av såväl frivillig som mer ofrivillig bosättning. Hela detta resonemang för oss till slutsatsen att om individer har starka preferenser för var de vill bo, kommer upplevelsen av sin plats i stor utsträckning bero på individuella förutsättningar att möta dessa bostadspreferenser.

Det finns förhållandevis lite forskning om kopplingen mellan den direkta närmiljö man bor i och uppfattningen av staden som helhet men inom psykologin har det ändå gjorts en rad studier. Hidalgo och Hernandez (2001) visar hur en individs koppling till sin plats kan delas in i olika geografiska nivåer och dimensioner. Kopplingen till det egna närområdet är ofta svagare än kopplingen till större geografiska nivåer, så som stadsdel och stad. Giuliani (2003) visar i en granskning av en stor del av forskningen att cirka 70 procent av de studier som undersöker individers upplevelse av sin plats fokuserar på bostadskvarteret, det vill säga den direkta närmiljön, medan väldigt få fokuserar på staden som helhet. Det är få studier som kombinerar olika geografiska nivåer inom staden för att kartlägga individers kopplingar till sin plats (Lewicka, 2010). Vi saknar också fler studier som undersöker hur synen på staden varierar mellan områden med olika socioekonomiska förhållanden.

Uppfattningen om sin plats hänger också ihop med individernas karaktärsdrag. Florida med flera (2011) studerade hur pass nöjda individer var med sina plat-

ser och förutom platsernas egna kvaliteter så påverkade faktorer som individens utbildningsnivå och inkomst. Ju högre utbildning och ju högre inkomst – desto mer nöjda var individerna med sin närmiljö. Det skulle kunna vara en effekt av att den högre inkomsten och utbildningen gör att individen har råd att bo i ett ekonomiskt mer fördelaktigt kvarter, vilket i sin tur påverkar hur platsen uppfattas och hur pass nöjd individen är med densamma. De visade också att individer som tyckte att grundskolan höll god kvalitet, där det fanns ett rikt kulturutbud, samt goda förutsättningar för social samvaro med familj och vänner också tenderade att vara mer nöjda med sina platser.

I detta kapitel försöker vi sammanfoga forskningen kring individens koppling till sin plats, segregation, samt den forskning som lyfter hur pass nöjd man är med sin plats. Vår hypotes är att individens direkta närmiljö kan påverka uppfattningen om staden, vilket innebär att uppfattningen om samma stad sannolikt skiljer sig mellan områden med olika socioekonomisk status. Baserat på exempelvis Hildago och Hernandez (2001) kan dock kopplingen till platsen spela olika roll beroende på om man tänker sig platsen ur ett rent fysiskt perspektiv, eller som en mer social koppling. Men frågan om hur platsen (staden eller den direkta närmiljön) uppfattas är viktig eftersom vi ofta tittar på en generell och genomsnittlig utveckling av en stad, samtidigt som den uppfattade verkligheten potentiellt kan variera mycket inom samma stad. En sådan generalisering kan ge en skev bild och sämre underlag för träffsäkra politiska beslut och strategier.

För att testa denna hypotes använder vi oss av enkätdata från de lokala SOM-undersökningarna i Göteborg 2016–2020 vilka inkluderar sammantaget ca 15 000 göteborgare. Enkäten innehåller, utöver en hel del frågor om deltagarens syn på Göteborg och det egna bostadsområdet, även information om var enkätdeltagaren bor: både i vilket stadsdelsnämndsområde, SDN, (enligt indelningen som fanns 2011–2020) och i vilket primärområde som individen bor i. Enkäten erbjuder även en indelning av alla primärområden i fyra olika resursområdeskategorier.

Indelningen av primärområden i en av fyra resursområdeskategorier baseras på medelinkomst och andel som tar del av ekonomiskt bistånd. SOM-institutet delar in alla primärområden i en av följande kategorier: (i) resursstarka, (ii) medelresurs-starka, (iii) medelresurssvaga och (iv) resurssvaga. Alla stadens tio tidigare stadsdelar har primärområden i kategori (ii) och (iii). Däremot är det två stadsdelar, Angered och Östra Göteborg, som inte har något resursstarkt område. Likaså är det tre stadsdelar som inte har något resurssvagt område; Örgryte-Härlanda, Centrum och Majorna-Linné. Allt detta sammantaget visar att det finns en stor socioekonomisk segregering inom stadsdelar men också mellan dem. I tabell 1 ser vi fördelningen av resursområden inom Göteborgs olika stadsdelar.

Tabell 1 Fördelning av olika resursområden inom Göteborg stadsdelsnämndsområden[1], (antal och procent)

	Resurs-svaga		Medel-resurssvaga		Medel-resursstarka		Resurs-starka		Totalt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Angered	7	64	1	9	3	27	0	0	11	100
Östra Göteborg	4	67	1	17	1	17	0	0	6	100
Örgryte-Härlanda	0	0	3	25	6	50	3	25	12	100
Centrum	0	0	1	11	4	44	4	44	9	100
Majorna-Linné	0	0	4	44	4	44	1	11	9	100
Askim-Frölunda-Högsbo	3	25	5	42	1	8	3	25	12	100
Västra Göteborg	3	23	1	8	2	15	7	54	13	100
Västra Hisingen	4	44	1	11	1	11	3	33	9	100
Lundby	1	14	3	43	1	14	2	29	7	100
Norra Hisingen	1	13	3	38	3	38	1	13	8	100

Kommentar: Göteborgs 96 primärområden har delats in resursområdeskategorierna resurssvaga, medelresurssvaga, medelresursstarka och resursstarka. Tabellen visar antal och procent av respektive resursområde per stadsdel.

Källa: SOM-undersökningarna i Göteborg 2016–2020.

Utgångspunkten i nedan deskriptiva dataanalys är hur synen på Göteborg och sitt eget närområde varierar beroende på vilken typ av närområde man bor i, det vill säga hur resursstarkt området är. Det är alltså viktigt att komma ihåg att det kan vara ett resursstarkt område i en stadsdel med låg genomsnittlig inkomst, eller vice versa. Vi väljer att fokusera på skillnader mellan olika typer av resursområden, för att fånga individers direkta närmiljö, snarare än att fånga genomsnittliga nivåer inom olika geografiskt uppdelade områden, såsom stadsdelar.[2]

Synen på staden

Vi börjar med att titta närmare på hur synen på Göteborg varierar mellan resursområden. I enkäten ställs frågor om hur respondenten uppfattar kvaliteten på en rad faktorer som staden erbjuder. Påståenden i figur 1 har följande svarsalternativ: ”helt riktigt”, ”delvis riktigt”, ”delvis felaktigt” samt ”helt felaktigt”. I figur 1 visas andel per resursområde som instämmer *helt* i dessa olika påståenden.

Vid en snabb titt på figur 1 ser vi att skillnaderna är större mellan olika påståenden om staden än inom påståenden mellan de olika resursområdena samt Göteborg som helhet (sorterad efter detta). Göteborgarna tycks vara mest nöjda med restaurangutbud och serveringar och tycks anse att det finns goda möjligheter för mötesplatser. En betydligt lägre andel anser att staden är trygg och jämlik. En liten andel tycker också att staden erbjuder bra grundskolor och sjukvård. Det finns också ett antal skillnader mellan resursområden som är viktiga att poängtera.

Figur 1 Andel respondenter per resursområde som instämmer helt i påståendet om Göteborg (procent)

Andel per resursområde (samt hela Göteborg) som instämmer helt i följande påstående om Göteborg

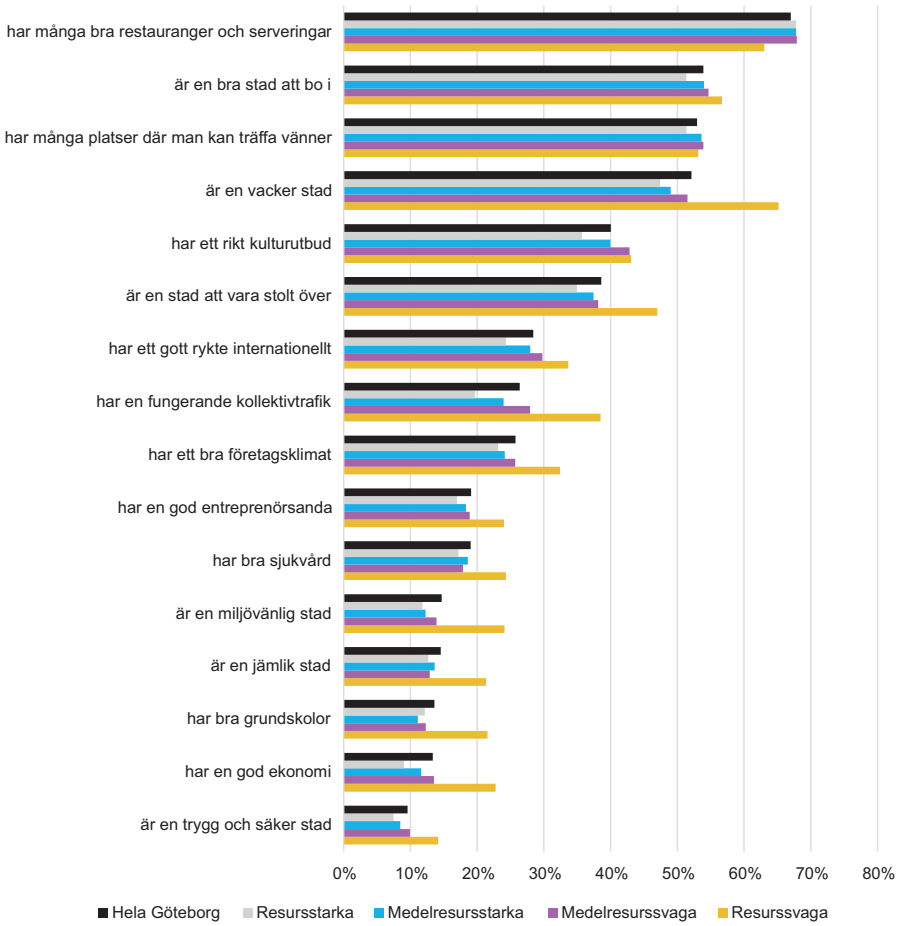

Kommentar: Varje påstående har följande fyra svarsalternativ: *'Helt felaktigt'*, *'Delvis felaktigt'*, *'Delvis riktigt'* och *'Helt riktigt'*. Figuren visar andel per resursområde (samt hela Göteborg) och påstående som svarat 'Helt riktigt'. Påståendet 'Göteborg är en vacker stad' finns inte med i SOM-undersökningen i Göteborg 2016 (antal svarande=11 405). För resterande påståenden är antal svarande mellan 13 328 och 14 821.

Källa: SOM-undersökningarna i Göteborg 2016–2020.

Det är tydligt att respondenter i resurssvaga områden är mer benägna att instämma helt i de positiva påståendena om stadens kvaliteter. De som bor i de mest resurssvaga områdena har alltså, något överraskande, en mer positiv bild av Göteborg

och vad staden kan erbjuda än de som bor i resursstarka områden (57 procent att jämföra med 51 procent). Vi ser också en skillnad i uppfattningen om Göteborgs företagsklimat (32 procent vs. 23 procent), där de resurssvaga är något mer benägna att instämma helt i att det är bra. Likaså gäller för uppfattningen om kollektivtrafiken (38 procent vs. 20 procent), grundskolorna (22 procent vs. 12 procent) och sjukvården (24 procent vs. 17 procent), där individer i resurssvaga områden i större utsträckning instämmer helt i påståendet att Göteborg har en bra service inom dessa områden. Detsamma gäller uppfattningen om huruvida Göteborg är en jämlik stad där de resursstarka har en relativt låg andel som helt håller med om ett sådant påstående (21 procent vs. 13 procent). Skillnader mellan resurssvaga områden och övriga i svar på ovan nämnda påståenden är statistiskt säkerställda (p <0,000).

Variationen mellan resursområden i figur 1 kan ses som något paradoxal då individer i kvarter med större socioekonomiska utmaningar uppfattar Göteborg mer positivt. Det skulle kunna bero på att man faktiskt ser bortom sin egen närmiljö och uppfattar Göteborg i bredare bemärkelse. Det är delvis i linje med Hildago och Hernandez (2001) som menar att individens uppfattning om den fysiska platsen går bortom det egna kvarteret. Samtidigt ger inte det en förklaring till varför individer i resursstarka områden rankar Göteborgs kvaliteter relativt lägre. Det skulle kunna vara så att förväntningarna ser annorlunda ut i resursstarka områden i en jämförelse med de förväntningar individer i resurssvaga områden har.

En del i uppfattningen om sin stad är hur man ser på framtiden, både för sig som individ och för staden som helhet. Individens uppfattning om sin stad speglas troligen även i frågan om man skulle rekommendera andra att flytta till staden. I tabell 2 presenteras fördelning av svar per resursområde på frågorna (1) om Göteborgs utveckling går åt rätt eller fel håll och (2) om respondenten skulle rekommendera andra att flytta till Göteborg. [3] På frågan om Göteborgs utveckling ser vi ett liknande mönster som i figur 1 ovan, dvs. att individer som bor i resurssvaga områden har en mer optimistisk syn. Medan 38 procent av respondenterna i resurssvaga områden anser att Göteborg är på väg åt rätt håll är motsvarande siffra endast 28 procent i resursstarka områden. Det är dock svårt att säga varför individer i resurssvaga områden är mer optimistiska vad gäller stadens utveckling. Baserat på tidigare forskning, som visar på ökade skillnader mellan socioekonomiskt svaga och starka områden, hade vi förväntat oss en mer negativ syn på stadens utveckling i socioekonomiskt svaga områden. Återigen kan dessa diskrepanser bero på gruppernas olika förväntningar. En annan anledning skulle kunna vara att stadens insatser är mer synliga i resurssvaga områden, eftersom mer insatser faktiskt behövs på dessa platser. Detta resultat är i linje med Strömblad (2003) som finner att invånare i mer invandrartäta områden tenderar att vara mer positiva till sin egen möjlighet att påverka utvecklingen på politisk väg. En anledning enligt Strömblad är att dessa områden är mer politikertäta och områden där fler lokala åtgärdsprogram genomförs. Genom denna närhet uppfattas det som att politiken

ser villkoren i resurssvaga områden, samtidigt som den efterfrågar åsikter och förslag från de som bor i området.

Tabell 2 Uppfattning om Göteborgs utveckling och om man skulle rekommendera Göteborg som bostadsort. Svarsdistribution per resursområdeskategori (procent)

	Allmänt sett, tycker du att utvecklingen i Göteborg går åt rätt håll eller åt fel håll?				*Skulle du rekommendera andra att flytta till Göteborg?*			
	Åt rätt håll (%)	Åt fel håll (%)	Ingen uppfattning (%)	*Summa (% / n)*	Ja (%)	Nej (%)	Vet ej (%)	*Summa (% / (n)*
Primärområden								
Resurssvaga	38	31	31	100/2 629	70	7	23	100/2 616
Medelresurssvaga	33	37	30	100/3 870	76	7	17	100/3 908
Medelresursstarka	32	39	28	99/3 943	78	6	17	101/3 971
Resursstarka	28	46	26	100/4 214	77	6	17	100/4 248
Hela Göteborg	32	39	29	100/14 656	76	6	18	100/14 743

Kommentar: Antal svarande=14 656 (Göteborgs utveckling), antal svarande = 14 743 (rekommendera Göteborg som bostadsort).

Källa: SOM-undersökningarna i Göteborg 2016–2020.

På frågan om respondenten skulle rekommendera andra att flytta till Göteborg svarar 76 procent *Ja*. Vad beträffar den här frågan är individer i resurssvaga områden dock något mindre benägna att rekommendera staden i jämförelse med individer som bor i något av de tre resursstarkare områdeskategorierna. Skillnaden mellan resurssvaga områden och resterande är statiskt signifikanta, medan skillnaderna mellan de tre resursområdena inte är det. Dock skiljer sig inte andelen som svarat *Nej* signifikant mellan resursområden, utan endast andelen som svarat *Ja* och *Vet ej*.

Som en utveckling av detta resonemang testar vi en del av ovan diskuterade samband i regressionsanalyser tillsammans med en rad andra förklaringsvariabler. Genom att koda om beroende variablerna (frågor om individens syn på Göteborg) så att de tar värdet 1 om respondenten har en positiv åsikt om Göteborg och 0 om respondenten har en mindre positiv eller negativ åsikt om Göteborg kan vi analysera sambanden med hjälp av en logistisk regressionsmodell. I dessa analyser undersöker vi alltså om skillnader i åsikt om Göteborg mellan resursområden är statistiskt signifikanta även när vi kontrollerar för andra faktorer som kan påverka individers syn på staden. Resurssvaga områden är referensgruppen vilket innebär att de övriga områdena jämförs med dessa områden. En fullständig variabellista presenteras i appendix.

I regressionsanalyserna kontrollerar vi för följande faktorer utöver resursområde: boendesituation (dummyvariabler för huruvida individen bor i villa/radhus, bor ensam och äger sin bostad), ålder (kontinuerlig variabel), kön (dummyvariabel, kvinna=1), utbildning (dummyvariabel =1 om individen har en examen från högskole-/universitetsutbildning på minst tre år), civilstånd (dummyvariabler för om individen är ensamstående (referenskategori), i ett förhållande, sambo, gift/i partnerskap eller änka/änkling), hushållsinkomst (12 kategorier), självrapporterat hälsotillstånd (11 steg, 0 =mycket dåligt och 10 =mycket gott), samt livstillfredsställelse (4 steg, 1 =inte alls nöjd och 4 =mycket nöjd). Vi kontrollerar även för geografi, det vill säga var individen bor på stadsdelsnivå, genom att inkludera dummyvariabler för stadsdelar (stadsdelar fixed effects).[4]

Om vi börjar med modell 1 och påståendet att Göteborg är en bra stad att bo i så ser vi att individer som bor i resursstarka och medelresursstarka områden är mindre troliga att instämma helt i detta påstående även när vi kontrollerar för en rad bakgrundsfaktorer. Detta bekräftar bilden som vi redan visat ovan. Förhållandet mellan att instämma helt och högre hushållsinkomst är negativt vilket ytterligare förstärker relationen mellan socioekonomi och synen på staden. Vi ser också att det är en lägre sannolikhet att instämma helt i påståendet om man bor i villa/radhus. Sannolikheten att instämma helt i påståendet är också lägre för äldre individer och individer med högre utbildningsnivå. Kvinnor är mer benägna att instämma helt än män. Däremot är individer i parrelationer mindre benägna att instämma helt.

I modell 2 undersöker vi hur benägenheten att rekommendera Göteborg som bostadsort varierar mellan resursområden och med olika individkaraktäristiska. Resursområdena är inte statistiskt signifikanta, vilket innebär att benägenheten att rekommendera Göteborg som bostadsort inte skiljer sig mellan resursområden när vi kontrollerar för individuella bakgrundsfaktorer. Däremot varierar benägenheten signifikant mellan könen, med ålder, hushållsinkomst och livstillfredsställelse. Kvinnor, yngre individer, individer med högre inkomst och individer med högre självuppskattad livstillfredsställelse är mer benägna att rekommendera Göteborg än män, äldre individer, individer med lägre inkomst och med lägre livstillfredsställelse.

I modell 3 tittar vi på sambandet mellan individens syn på stadens utveckling, om den går åt rätt eller fel håll, och individens resursområde samt övriga bakgrundsfaktorer. Vi ser att boende i resurssvaga områden är betydligt mer sannolika att svara att utvecklingen i staden går åt rätt håll i jämförelse med alla övriga resursområdeskategorier och samtliga resursområdesvariabler är statistiskt signifikanta ($p < 0{,}01$). Till skillnad från de två föregående regressionsmodellerna har kvinnor och de som är gifta/i partnerskap en mer negativ syn på stadens utveckling än män respektive de som inte är gifta/i partnerskap.

Tabell 3 Åsikter om Göteborg (logistiska regressionskoefficienter) 2016–2020

	Göteborg är en bra stad att bo i	Rekommendera Göteborg som boendeort	Utvecklingen i Göteborg går åt rätt håll
Resurssvaga *(referenskategori)*			
Medelresurssvaga	-0,089 (0,069)	-0,051 (0,079)	-0,215*** (0,072)
Medelresursstarka	-0,130* (0,073)	-0,054 (0,084)	-0,261*** (0,077)
Resursstarka	-0,159** (0,073)	-0,065 (0,085)	-0,337*** (0,078)
Villa/radhus	-0,241*** (0,056)	-0,148** (0,066)	-0,224*** (0,061)
Äger bostaden	0,079* (0,046)	0,072 (0,056)	0,062 (0,049)
Bor ensam	-0,176*** (0,067)	0,156** (0,078)	-0,015 (0,070)
Ålder *(16–85)*	-0,010*** (0,001)	-0,018*** (0,001)	-0,025*** (0,001)
Kvinna	0,192*** (0,037)	0,338*** (0,044)	-0,207*** (0,039)
Högutbildad	-0,193*** (0,039)	-0,034 (0,047)	0,050 (0,042)
Ensamstående *(referenskategori)*			
I ett förhållande	-0,321*** (0,098)	-0,107 (0,116)	-0,346*** (0,108)
Sambo	-0,292*** (0,067)	-0,023 (0,080)	-0,065 (0,069)
Gift/partnerskap	-0,218*** (0,065)	0,046 (0,077)	0,130* (0,068)
Änka/änkling	0,307** (0,121)	0,097 (0,131)	0,205 (0,142)
Hushållsinkomst *(1–12, 12=Över 1 100 000 SEK)*	-0,038*** (0,008)	0,035*** (0,009)	-0,018** (0,008)
Hälsotillstånd *(0–10, 10=Mycket gott)*	0,005 (0,011)	-0,015 (0,012)	0,030** (0,012)
Livstillfredställelse *(1–4, 4=Mycket nöjd)*	0,795*** (0,035)	0,789*** (0,040)	0,464*** (0,037)
Konstant	-1,366*** (0,143)	-0,850*** (0,159)	-0,652*** (0,151)
Stadsdelar Fixed Effects	Ja	Ja	Ja
Antal svar	13 165	13 216	13 078
Pseudo R^2	0,051	0,063	0,050

Kommentar: Logistiska regressioner. Kolumn 1: Göteborg är en bra stad att bo i (beroende var.) där 1=Helt riktigt och 0= Delvis riktigt / Delvis felaktigt / Helt felaktigt. Kolumn 2: Skulle du rekommendera andra att flytta till Göteborg (beroende var.) där 1= Ja och 0=Nej / Vet ej. Kolumn 3: Tycker du att utvecklingen i Göteborg går åt rätt eller fel håll (beroende var.) där 1= Rätt håll och 0=Fel håll / Ingen uppfattning. * p <0,10 ** p <0,05 *** p <0,01. Standardfel klustrade på SDN-nivå i parentes. För mer information om kodning, se tabell 6 i appendix.

Källa: SOM-undersökningarna i Göteborg 2016–2020.

Sammantaget kan vi se att individer i resurssvaga områden i regel är minst lika positivt inställda till sin stad, dess utveckling samt vad staden har att erbjuda som de individer som bor i mer resursstarka områden. Vi ser till och med indikationer på att de är något mer positiva till sin stad. Nedan tittar vi vidare på hur synen på sitt bostadsområde och boende skiljer sig mellan resursområden.

Synen på bostadsområdet

Nu lämnar vi det större perspektivet ”staden” för närområdesperspektivet och undersöker synen på det egna bostadsområdet och boendet. Eftersom individer i mer resursstarka områden (där inkomster och bostadspriser är högre) i större utsträckning har ekonomiska förutsättningar att välja sitt bostadsområde, är de sannolikt också mer nöjda med sitt område. Individer i resurssvaga områden har sämre ekonomiska förutsättningar att välja boende och bostadsområde och kan förväntas vara något mindre nöjda med sin boendesituation. Figur 2 presenterar genomsnittliga svar per resursområde på en rad påståenden om det egna bostadsområdet baserat på svarsskalan där 1 är *helt felaktigt* och 5 är *helt riktigt*.

Frågorna är i hög grad relaterade till de sociala strukturer och tidigare forskning (Hildago & Hernandez, 2001) som menar att individens koppling till sin plats i högre grad berör det absoluta närområdet. Då frågorna i figur 2 nedan fokuserar på själva närområdet och dessutom berör sociala aspekter, finns det god anledning att tro att individer i resurssvaga områden uppfattar närområdets kvaliteter som sämre jämfört med individer som bor i resursstarka områden.

Det är tydligt att det finns stora skillnader mellan resurssvaga och resursstarka områden och att individer i resurssvaga områden är mer negativt inställda till sitt bostadsområde. Individer i resurssvagare områden känner sig mindre trygga, är mer oroade för att utsättas för brott och upplever också gängproblematiken som mer påtaglig. Detta tycks även påverka friheten för individer i resurssvagare områden, såvida att man i större utsträckning inte vill gå ut ensam på kvällen (se Sahlin Lilja m fl, 2021, i denna volym).

Vi ser även skillnader mellan resursområden om vi fokuserar på påståenden som rör känslan av samhörighet i området. De som bor i resursstarka områden har mer interaktion (medelvärde 2,8 vs. 3,2) och samhörighet med grannar (2,8 vs. 3,4), och har mer tillit till sina grannars vilja att hjälpa till om så skulle behövas (3,1 vs. 3,7). Vi finner liknande mönster om vi tittar på en relaterad fråga i de lokala SOM-undersökningarna i Göteborg om tillit där respondenter tillfrågas i vilken utsträckning de kan lita på människor i sitt bostadsområde/ i allmänhet. Jämfört med individer i mer resursstarka områden, är de i resurssvaga områden i genomsnitt betydligt mindre benägna att lita på människor i allmänhet och människor i sitt eget område i synnerhet (se exempelvis Arkhede & Solevid, (2017)). Dessa skillnader i tillit mellan resursområden är statistisk säkerställda ($p < 0{,}000$). Resultatet som visar på lägre tillit i resurssvaga områden kan påverkas av att en större andel här är utrikesfödda (se också Rönnerstrand & Solevid, 2021, i denna volym).

Figur 2 Hur är din syn på ditt bostadsområde?

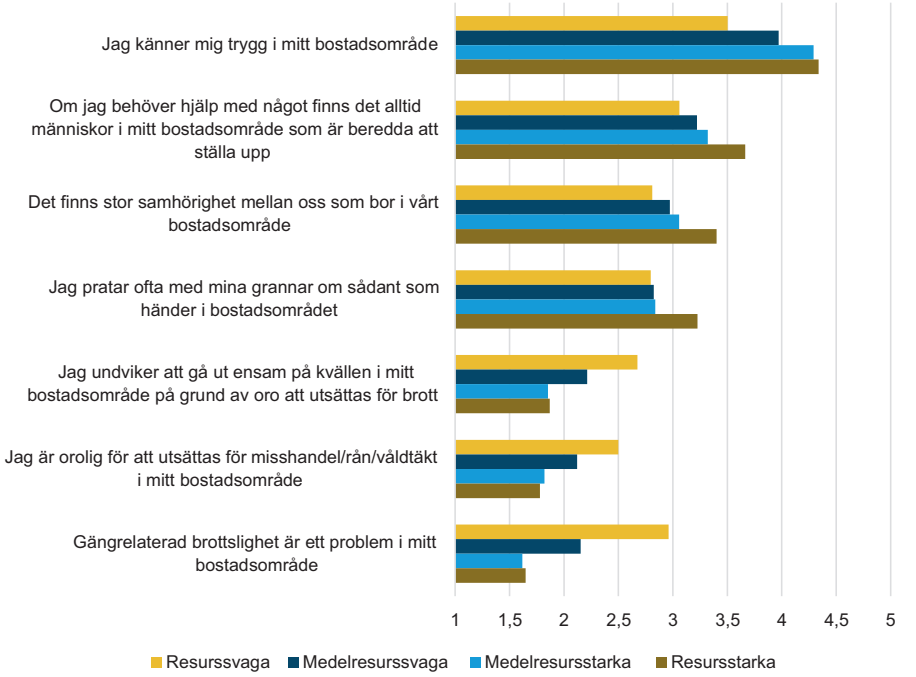

Kommentar: Enkätfrågan lyder *'Här följer några påståenden om ditt bostadsområde. Markera för varje påstående det svar som ligger närmast din egen uppfattning'* där 1= *'Helt felaktigt'* och 5= *'Helt riktigt'*. Figuren visar genomsnittliga värden per resursområde och påstående. Påståenden 2–4 finns med i enkäten 2016–2020, N= 14 461–14 590. Påståenden 1 och 5–7 finns med i enkäten 2018–2020, Antal svarande = 8 648–8 705.

Källa: SOM-undersökningarna i Göteborg 2016–2020.

Hur man uppfattar sitt område kan även färgas av andras syn på ens område. Tabell 4 illustrerar hur respondenterna tror att andra göteborgare uppfattar ens bostadsområde. Svaren presenteras i procent per svarsalternativ och resursområde. Vi ser en tydlig bild där de resursstarka områdena, men även de medelresursstarka, har en mycket större tilltro till att andra göteborgare har en positiv bild av den plats där de bor. Endast 1 respektive 3 procent av respondenterna i resursstarka och medelresursstarka områden tror att andra kan uppleva deras områden som mycket eller ganska negativa. För de som bor i resurssvaga områden är uppfattningen den motsatta, hela 42 procent i resurssvaga områden tror att andra har en mycket eller ganska negativ syn på deras område, medan endast 8 procent tror att andra har en mycket positiv bild av ens område. Skillnaderna mellan resursområden som visas i tabell 4 är statistiskt säkerställda, p <0,000.

Tabell 4 Hur man tror att andra uppfattar ens bostadsområde, svarsfrekvens per resursområdeskategori, 2018–2020 (procent)

	Mycket negativa (%)	Ganska negativa (%)	Varken eller (%)	Ganska positiva (%)	Mycket positiva (%)	Summa (% / Antal svar)
Primärområden						
Resurssvaga	15	27	24	25	8	99 / 1 556
Medelresurssvaga	2	8	18	47	25	100 / 2 279
Medelresursstarka	0	3	9	46	42	100 / 2 296
Resursstarka	0	1	6	42	50	99 / 2 566
Hela Göteborg	3	8	13	42	34	100 / 8 697

Kommentar: Frågan lyder: *'Vad tror du andra som bor i Göteborg tycker om ditt bostadsområde? De flesta är:'* Tabellen specificerar svarsalternativen. Tabellen visar procent per svarsalternativ och resursområde. Antal svarande=8 697. Avrundningar gör i vissa fall att summan enbart uppgår till 99 procent.

Källa: SOM-undersökningarna i Göteborg 2018–2020.

Tabell 5 Procent per resursområde som övervägt att flytta från sitt bostadsområde 2016–2017, 2020 (procent)

	Procent som är nöjd med sitt nuvarande boende	Procent som övervägt att flytta från det område där de bor
	Instämmer helt (% / Antal svar)	Ja (% / Antal svar)
Primärområde		
Resurssvaga	44 / 451	43 / 706
Medelresurssvaga	57 / 918	36 / 935
Medelresursstarka	64 / 1 056	31 / 806
Resursstarka	77 / 1 298	22 / 638
Hela Göteborg	62 / 3 723	32 / 3 085

Kommentar: I första kolumnen i tabellen visas procent per resursområde som instämmer helt i påståendet *'Jag är nöjd med mitt nuvarande boende'*. Andra svarsalternativ är: instämmer delvis, instämmer knappast, instämmer inte alls. Antal svarande=6 002 (2016–2017). I kolumnen till höger i tabellen visas procent per resursområde som svarat *Ja* på enkätfrågan *'Har du under de senaste 12 månaderna övervägt att flytta från det område där du bor?'*. Antal svarande=9 717 (2016–2017 och 2020).

Källa: SOM-undersökningarna i Göteborg 2016–2017 och 2020.

Slutligen tittar vi på hur pass nöjd man är med sitt boende samt funderingar kring att flytta därifrån (tabell 5). Vad beträffar nöjdhet med sitt boende ser vi stora och statistiskt säkerställda skillnader mellan resursområden (p <0,000). Endast 44

procent i resurssvaga områden är helt nöjda med sitt nuvarande boende att jämföras med 77 procent i resursstarka områden. De som bor i resurssvaga områden har också under de senaste tolv månaderna i högre grad övervägt att flytta från sitt bostadsområde. Hela 43 procent av respondenterna uppger att så är fallet, vilket kan jämföras med 22 procent i de resursstarka områdena (skillnader mellan resursområden är statistiskt säkerställda, p <0,000).

Precis som tidigare väljer vi att utveckla detta resonemang ytterligare genom att testa tre av ovan visade samband i regressionsanalyser med flera adderade förklarandevariabler. Vi kodar om de beroende variablerna så att de tar värdet 1 eller 0, (specificerat mer nedan), och testar sambanden genom logistiska regressionsmodeller. Vi inkluderar samma kontrollvariabler som i föregående regressionsanalyser, se ovan för en mer detaljerad beskrivning av dem. Resultaten presenteras i tabell 6.

I modell 1 låter vi frågan ”Vad tror du att andra göteborgare tycker om ditt bostadsområde?” vara beroende variabel där 1=De är mycket/ganska positiva och 0= De är mycket/ganska negativa /varken positiva eller negativa. Resultaten visar tydligt att individer i såväl medelresursvaga, medelresurstaka och resursstarka områden är mer benägna att tro att andra göteborgare har en positiv åsikt om deras område än individer i resurssvaga områden. Individer i resursstarka områden är mest sannolika att svara att andra har en positiv syn på deras område, följt av individer i medelresursstarka områden. Alla resursområdesvariabler är statiskt signifikanta.

Vi finner liknande resultat på resursområdesnivå i modell 2 där vi tittar på sannolikhet att instämma helt (=1 i analysen) i påståendet ”Jag är nöjd med mitt nuvarande boende”. Individer i såväl medelresurssvaga, medelresursstarka som i resursstarka områden är mer sannolika att vara nöjda med sin boendesituation än individer i resurssvaga områden, där individer i resursstarka områden är de som är mest troliga att vara nöjda med sitt boende. Sambanden är statistiskt säkerställda.

I modell 3 undersöker vi hur funderingar på att flytta från sitt bostadsområde varierar på resursområdesnivå när vi kontrollerar för övriga förklarandevariabler. Här är koefficienterna för resursområdesvariablerna negativa och statistiskt signifikanta, vilket innebär att individer i medelresurssvaga, medelresursstarka och resursstarka områden är mindre sannolika att vilja flytta från sitt område jämfört med individer i resurssvaga områden. Individer i resursstarka områden är minst sannolika att överväga en flytt från området.

Resultaten i regressionsanalyserna överensstämmer alltså med de deskriptiva sambanden i tabellerna ovan även när vi kontrollerar för en rad potentiella förklaringsvariabler. Vad gäller resultaten för övriga förklaringsfaktorer ser vi att individer i villa/radhus, individer som äger sin bostad och individer med högre självskattad livstillfredsställelse är mer troliga att vara nöjda med sitt boende, uppleva att andra har en positiv syn på deras bostadsområde och mindre troliga att överväga att flytta från sitt område.

Tabell 6 Åsikter om sin boendesituation (logistiska regressionskoefficienter) 2016–2020

	Andra har en positiv syn på mitt område	Jag är nöjd med mitt boende	Jag har funderat på att flytta från området där jag bor
Resurssvaga *(referenskategori)*			
Medelresurssvaga	0,902***	0,333***	-0,248***
	(0,103)	(0,114)	(0,088)
Medelresursstarka	1,575***	0,442***	-0,384***
	(0,118)	(0,124)	(0,095)
Resursstarka	2,544***	0,727***	-0,547***
	(0,127)	(0,125)	(0,096)
Villa/radhus	0,433***	0,463***	-0,512***
	(0,101)	(0,101)	(0,078)
Äger bostaden	0,374***	1,032***	-0,350***
	(0,084)	(0,078)	(0,060)
Bor ensam	-0,054	-0,023	0,052
	(0,112)	(0,113)	(0,086)
Ålder	0,005**	0,023***	-0,028***
(16–85)	(0,002)	(0,002)	(0,002)
Kvinna	-0,010	0,121*	0,013
	(0,066)	(0,064)	(0,049)
Högutbildad	0,181**	-0,261***	0,085
	(0,071)	(0,069)	(0,052)
Ensamstående *(referenskategori)*			
I ett förhållande	-0,258*		-0,026
	(0,136)		(0,133)
Sambo	-0,064	-0,272**	0,308***
	(0,117)	(0,110)	(0,085)
Gift/partnerskap	0,101	-0,241**	-0,035
	(0,113)	(0,109)	(0,085)
Änka/änkling	0,181	0,189	0,061
	(0,219)	(0,220)	(0,181)
Hushållsinkomst	-0,037**	-0,002	0,050***
(1–12, 12=Över 1 100 000 SEK)	(0,014)	(0,014)	(0,010)
Hälsotillstånd	0,010	0,041**	-0,001
(0–10, 10=Mycket gott)	(0,019)	(0,019)	(0,015)
Livstillfredställelse	0,495***	0,862***	-0,482***
(1–4, 4=Mycket nöjd)	(0,059)	(0,062)	(0,046)
Konstant	-3,181***	-4,733***	2,622***
	(0,244)	(0,260)	(0,189)
Stadsdelar Fixed Effects	Ja	Ja	Ja
N	7751	5440	8813
Pseudo R^2	0,288	0,177	0,103

Kommentar: Logistiska regressioner. Kolumn 1: *'Vad tror du att andra göteborgare tycker om ditt bostadsområde'* (beroende var.) där 1=De är mycket/ganska positiva och 0= De är mycket/ganska negativa /varken positiva eller negativa. Kolumn 2: *'Jag är nöjd med mitt nuvarande boende'* (beroende var.) där 1= Instämmer helt och 0= Instämmer delvis / Instämmer knappast /Instämmer inte alls. Kolumn 3: *'Har du under de senaste 12 månaderna övervägt att flytta från det område där du bor'* (beroende var.) där 1= Ja och 0=Nej. * p <0,10 ** p <0,05 *** p <0,01. Standardfel klustrade på SDN-nivå i parentes. För mer info om kodning, se tabell 6 i appendix

Källa: SOM-undersökningarna i Göteborg 2018–2020 / 2016–2017 / 2016–2017 och 2020.

Diskussion

I detta kapitel undersöker vi om upplevelsen av Göteborg är densamma oavsett vilket kvarter man bor i. Vi analyserar både uppfattningen om staden som helhet och synen på sitt direkta närområde. Baserat på tidigare forskning kan man förvänta sig att individer har lättare att se fysiska kvaliteter som hela staden har att erbjuda medan sociala kvaliteter är starkare kopplade till närområdet. Vi studerar dessa frågor med hjälp av enkätdata från de lokala SOM-undersökningarna i Göteborg 2016–2020 riktad mot individer som bor i Göteborgs Stad.

Mycket av det vi finner är enligt förväntan. Individer i resursstarka områden känner sig tryggare i sitt bostadsområde och vågar i större utsträckning röra sig ute under kvällstid. De är inte lika rädda för att råka ut för ett brott och upplever i högre grad att grannar skulle ställa upp för dem vid behov. Individer i resurssvaga områden är i stället mindre benägna att uppfatta sitt närområde som en trygg plats och väsentligt fler har funderat på att flytta därifrån. De upplever också att individer utanför deras bostadsområde har en mer negativ uppfattning om området. Dessa skillnader mellan olika resursområden ter sig som förväntat. Andra skillnader resursområden emellan är mer överraskande, och främst svaren på de frågor som rör synen på Göteborg som helhet. I en rad frågor tenderar individer i resurssvaga områden att ge Göteborg ett högre betyg än de som bor i resursstarka områden. De anser i högre grad att Göteborg är en vacker stad och något att vara stolt över. De anser även i högre utsträckning att staden är jämlik och är mer positivt inställda till den service som erbjuds såsom skola, vård och kollektivtrafik.

Det är dock svårt att dra några direkta slutsatser om varför vi ser detta mönster eftersom det kan finnas flertalet bakomliggande faktorer som påverkar. Det kan dels bero på att förväntningarna ser olika ut där de som bor i resursstarka områden också förväntar sig mer av sin stad. Det skulle också kunna bero på att resurser som satsas i socioekonomiskt utsatta områden uppfattats som positiva och att saker och ting rör på sig i rätt riktning. Det skulle också kunna bero på en uppfattning om att stadens utbud ses ur ett vidare geografiskt perspektiv, som även innefattar områdena bortom det egna närområdet. Med andra ord, även om det som erbjuds i närområdet är begränsat så har staden ändå mycket att erbjuda bortom individens direkta närmiljö. Det som talar för denna förklaring är att en relativt stor andel av respondenterna i resurssvaga områden har en positiv bild av Göteborg *samtidigt* som de under de senaste 12 månaderna funderat på att flytta från sitt bostadsområde. Ett sådant samband skulle också kunna förklaras av att frågorna som rör Göteborgs kvaliteter är aspekter som kanske bör ses i ett vidare geografiskt perspektiv än den direkta närmiljön. Samtidigt förklarar det inte varför de som bor i resurssvaga områden rankar det som Göteborg har att erbjuda *högre* än vad de som bor i resursstarka områden gör.

Den stora vattendelaren tycks dock vara tryggheten och tilliten – faktorer som i högre grad är kopplade till sociala strukturer. Här målas det upp en tydlig bild

av att de resurssvaga områdena anser situationen vara sämre. Man känner sig mindre trygg, man känner att det är mindre sannolikhet att få hjälp vid behov, man undviker i högre grad att gå ut ensam och man anser i högre utsträckning att gängrelaterad brottslighet är ett problem i bostadsområdet. Man är också mindre benägen att lita på andra, både i det egna närområdet och i allmänhet vilket också diskuteras av Rönnerstrand och Solevid i denna volym (2021).

Sammantaget är alltså individer i resurssvaga områden minst lika nöjda (om inte mer nöjda) med Göteborg som stad, samtidigt som de i högre grad önskar komma bort från sitt närområde. Detta resultat är delvis i linje med tidigare forskning som visar på hur individer i socioekonomiskt utsatta områden väljer att flytta till ett annat område när inkomsten ger dem möjlighet. Resultatet av detta är att det i Göteborg, som i så många andra städer, finns en risk att socioekonomiskt svaga områden alltjämt förblir svaga. När inkomsterna ökar stannar man inte kvar och höjer den genomsnittliga standarden utan de används snarare som en biljett därifrån. När möjligheten finns väljs ett område som tillfredsställer de preferenser som den nya budgeten tillåter, vilket ofta är ett område som ger bättre förutsättningar.

Sammanfattningsvis har göteborgarna ändå en relativt stor samsyn på sin stad. Faktorer som rankas högt av individer i resurssvaga områden rankas också relativt högt av individer i resursstarka områden. Individer är i allmänhet mer benägna att ranka faktorer som restauranger och serveringar högt. Man säger att staden kan erbjuda många platser att träffa vänner, att det är en bra stad att bo i och att den är vacker. Man är också i allmänhet mindre benägen att tycka att staden levererar då det gäller trygghet och säkerhet, skolor, jämlikhet, sjukvård och ekonomi i allmänhet. Så även om resursstyrkan i området man bor i delvis färgar i vilken grad man uppfattar dessa faktorer som positiva, så finns det ändå i grund och botten en slags gemensam bild av stadens styrkor och svagheter.

Noter

1 Stadsdelsnämnder fanns som politiska, geografiska enheter under samtliga SOM-undersökningar som denna analys bygger på, men försvann vid årsskiftet 2020/2021.

2 I vissa delar av analysen lyfter vi även upp svaren för hela stadsdelen, eftersom individer i ett resurssvagt område i en socio-ekonomiskt stark stadsdel, kan ha möjlighet att utnyttja vissa faktorer som den stadsdelen har att erbjuda – även om det inte ligger i den alldeles direkta närmiljön.

3 Svar för stadsdelar återfinns i appendix.

4 Vi klustrar även standardfelen på stadsdelsnivå.

Referenser

Solevid, Maria & Sofia Arkhede (2017). *SOM-undersökningen i Göteborg 2016*. SOM-rapport nr 2017: 31.

Chetty, Raj, Nathaniel Hendren, Patrick Kline & Emmanuel Saez (2014). Where Is the Land of Opportunity? The Geography of Intergenerational Mobility in the United States. *The Quarterly Journal of Economics*, 129(4), 1553-1623.

Cortright, Joe & Dillon Mahmoudi (2014). Lost in Place: Why the persistance and spread of concentrated poverty – not gentrification – is our biggest urban challenge. *CityRepor*t, Tillgänglig från: https://cityobservatory.org/wp-content/uploads/2014/12/LostinPlace_12.4.pdf

Diamond, Rebecca (2016). The Determinants and Welfare Implications of US Workers' Diverging Location Choices by Skill: 1980–2000. *American Economic Review*, 106(3), 479-524.

Giuliani, Maria Vittoria (2003). Theory of attachment and place attachment, I M. Monnes, T. Lee, M. Bonaiuto (Eds.). *Psychological theories for environmental issue, Ashgate, Hants*. 137-170.

Mellander, Charlotta, Richard Florida & Kevin Stolarick (2011). Here to stay – the effects of community satisfaction on the decision to stay. *Spatial Economic Analysis*, *6*(1), 5-24.

Florida, Richard, Charlotta Mellander & Kevin Stolarick (2011) Beautiful places: the role of perceived aesthetic beauty in community satisfaction, *Regional Studies*, 45(1), 33-48.

Florida, Richard (2017). *The new urban crisis: Gentrification, housing bubbles, growing inequality, and what we can do about it*. Simon and Schuster.

Freeman, Lance (2005). Displacement or succession? Residential mobility in gentrifying neighborhoods. *Urban Affairs Review*, *40*(4), 463-491.

Freeman, Lance & Frank Braconi. (2004). Gentrification and displacement New York City in the 1990s. *Journal of the American Planning Association*, *70*(1), 39-52.

Glaeser, Edward, Matt Resseger & Kristina Tobio (2009). Inequality in Cities. *Journal of Regional Science*, 49:4, 617-646.

Hidalgo, M. Carmen & Bernando Hernandez (2001). Place attachment: Conceptual and empirical questions. *Journal of environmental psychology*, *21*(3), 273-281.

Lewicka, Maria. (2010). What makes neighborhood different from home and city? Effects of place scale on place attachment. *Journal of environmental psychology*, *30*(1), 35-51.

Mellander, Charlotta, Richard Florida & Kevin Stolarick (2011). Here to stay—the effects of community satisfaction on the decision to stay. *Spatial Economic Analysis*, *6*(1), 5-24.

Morretti, Enrico (2012) *The New Geography of Jobs*, New York: Houghton Mifflin Harcourt.

Piketty, Thomas (2014) *Capital in the Twenty-First Century*, Cambridge, MA: Belknap Press.

Rönnerstrand, Björn & Maria Solevid (2021). Förtroende och tillit i en segregerad stad. I Björn Rönnerstrand, Maria Solevid & Henrik Oscarsson (red) *Hög tid för Göteborg*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Sahlin Lilja, Hanna, Sebastian Lundmark & Frida Sandelin (2021). (O)trygghet i Göteborg? Från kust till inland, I Rönnerstrand, Björn, Maria Solevid & Henrik Oscarsson (red). *Hög tid för Göteborg*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Strömblad, Per (2003) Politik på stadens skuggsida, Doktorsexamen vid Uppsala universitet.

APPENDIX

Tabell 1 Andel respondenter per stadsdel som instämmer helt i påståendet om Göteborg (procent)

	Angered	Östra Göteborg	Örgryte-Härlanda	Centrum	Majorna-Linné
är en bra stad att bo i	57	57	55	56	54
har ett bra företagsklimat	30	31	25	24	20
har en fungerande kollektivtrafik	40	30	26	24	22
har en god ekonomi	23	20	12	12	9
har ett rikt kulturutbud	45	44	41	40	40
har bra grundskolor	22	20	12	11	8
har bra sjukvård	26	23	19	19	16
är en miljövänlig stad	25	20	12	14	10
har många platser där man kan träffa vänner	51	52	53	55	55
har många bra restauranger och serveringar	61	63	67	70	70
är en trygg och säker stad	15	15	9	9	9
har ett gott rykte internationellt	33	35	28	29	28
har en god entreprenörsanda	23	24	20	19	16
är en jämlik stad	24	20	13	14	10
är en stad att vara stolt över	48	45	37	38	34
är en vacker stad	66	61	48	47	44

Källa: SOM-undersökningarna i Göteborg 2016–2020.

Tabell 1 forts. Andel respondenter per stadsdel som instämmer helt i påståendet om Göteborg (procent)

	Askim-Frölunda-Högsbo	Västra Göteborg	Västra Hisingen	Lundby	Norra Hisingen
är en bra stad att bo i	53	51	54	53	51
har ett bra företagsklimat	27	23	29	27	28
har en fungerande kollektivtrafik	26	21	26	26	32
har en god ekonomi	13	11	15	13	14
har ett rikt kulturutbud	40	37	37	40	40
har bra grundskolor	13	15	17	11	17
har bra sjukvård	20	19	19	18	19
är en miljövänlig stad	15	12	17	14	16
har många platser där man kan träffa vänner	53	53	50	54	51
har många bra restauranger och serveringar	66	69	66	67	65
är en trygg och säker stad	10	7	9	8	9
har ett gott rykte internationellt	27	25	28	26	28
har en god entreprenörsanda	19	17	21	18	21
är en jämlik stad	13	12	17	14	16
är en stad att vara stolt över	37	38	40	38	42
är en vacker stad	55	51	57	50	57

Kommentar: Varje påstående har följande fyra svarsalternativ: *'Helt felaktigt', 'Delvis felaktigt', 'Delvis riktig' och 'Helt riktigt'*. Figuren visar andel per stadsdel och påstående som svarat *'Helt riktigt'*. Påståendet *'Göteborg är en vacker stad'* finns inte med i SOM-undersökningen 2016 (Antal svarande=11 405). För resterande påståenden är antal svarande mellan 13 328 och 14 821.

Källa: SOM-undersökningarna i Göteborg 2016–2020.

Tabell 2 Uppfattning om Göteborgs utveckling och om en skulle rekommendera Göteborg som bostadsort. Svarsdistribution per stadsdel (procent)

	Allmänt sett, tycker du att utvecklingen i Göteborg går åt rätt håll eller åt fel håll?			*Skulle du rekommendera andra att flytta till Göteborg?*		
	Åt rätt håll (%)	Åt fel håll (%)	Ingen uppfattning (%)	Ja (%)	Nej (%)	Vet ej (%)
Stadsdelsnämndsområden						
Angered	42	27	30	69	8	24
Östra Göteborg	36	32	32	72	6	22
Örgryte-Härlanda	32	39	29	78	7	15
Centrum	33	39	27	80	6	15
Majorna-Linné	31	41	28	79	6	15
Askim-Frölunda-Högsbo	30	42	29	76	6	18
Västra Göteborg	30	47	24	75	6	19
Västra Hisingen	29	42	29	71	6	22
Lundby	32	38	30	77	6	17
Norra Hisingen	33	37	30	72	6	21

Kommentar: Antal svarande=14 663 (Göteborgs utveckling), antal svarande = 14 751 (Rekommendera Göteborg som bostadsort).

Källa: SOM-undersökningarna i Göteborg 2016–2020.

Tabell 3 Hur är din syn på ditt bostadsområde?

	Angered	Östra Göteborg	Örgryte-Härlanda	Centrum	Majorna-Linné	Askim Frölunda Högsbo	Västra Göteborg	Västra Hisingen	Lundby	Norra Hisingen
Jag känner mig trygg i mitt bostadsområde	3,75	3,71	4,34	4,18	4,09	4,06	4,25	4,07	4,00	3,99
Om jag behöver hjälp med något finns det alltid människor i mitt bostadsområde som är beredda att ställa upp	3,38	3,20	3,29	3,07	3,24	3,39	3,79	3,56	3,21	3,49
Det finns stor samhörighet mellan oss som bor i vårt bostadsområde	3,14	2,94	3,05	2,78	3,01	3,14	3,52	3,31	2,94	3,21
Jag pratar ofta med mina grannar om sådant som händer i bostadsområdet	3,06	2,78	2,85	2,65	2,82	3,02	3,36	3,15	2,78	3,10
Jag undviker att gå ut ensam på kvällen i mitt bostadsområde på grund av oro att utsättas för brott	2,48	2,52	1,84	1,98	1,97	2,16	1,96	2,02	2,18	2,28
Jag är orolig för att utsättas för misshandel/rån/våldtäkt i mitt bostadsområde	2,27	2,34	1,79	2,00	1,99	2,04	1,77	1,93	2,12	2,09
Gängrelaterad brottslighet är ett problem i mitt bostadsområde	2,61	2,50	1,51	1,70	2,03	1,20	1,95	2,18	2,04	2,18

Kommentar: Frågan lyder *'Här följer några påståenden om ditt bostadsområde. Markera för varje påstående det svar som ligger närmast din egen uppfattning'* där 1= 'Helt felaktigt' och 5=' *Helt riktigt'*. Figuren visar genomsnittliga värden per resursområde och påstående. Påståenden 2–4 finns med i enkäten 2016–2020, antal svarande= 14 461–14 590. Påståenden 1 och 5–7 finns med i enkäten 2018–2020, antal svarande = 8 648–8 705.

Källa: SOM-undersökningarna i Göteborg 2016–2020.

Tabell 4 Hur man tror att andra uppfattar ens bostadsområde, svarsfrekvens per stadsdel i (procent)

	Mycket negativa (%)	Ganska negativa (%)	Varken eller (%)	Ganska positiva (%)	Mycket positiva (%)
Stadsdel					
Angered	15	24	21	27	13
Östra Göteborg	8	23	24	33	12
Örgryte-Härlanda	0	1	7	46	46
Centrum	0	1	7	48	45
Majorna-Linné	0	2	6	44	49
Askim-Frölunda-Högsbo	1	6	20	45	28
Västra Göteborg	2	7	7	37	46
Västra Hisingen	12	14	10	35	29
Lundby	2	9	17	43	29
Norra Hisingen	3	12	25	44	16

Kommentar: Frågan lyder: *'Vad tror du andra som bor i Göteborg tycker om ditt bostadsområde? De flesta är'* med i tabellen specificerade svarsalternativ. Tabellen visar procent per svarsalternativ och stadsdel. Antal svarande=8 701.

Källa: SOM-undersökningarna i Göteborg 2018–2020.

Tabell 5 Procent per stadsdel som är nöjd med sitt boende samt som har övervägt att flytta från sitt bostadsområde

	Procent som är nöjd med sitt nuvarande boende	Procent som övervägt att flytta från det område där de bor
	Instämmer helt (%)	Ja (%)
Stadsdel		
Angered	49	39
Östra Göteborg	47	43
Örgryte-Härlanda	62	33
Centrum	64	31
Majorna-Linné	59	33
Askim-Frölunda-Högsbo	64	28
Västra Göteborg	75	24
Västra Hisingen	65	29
Lundby	61	33
Norra Hisingen	64	31

Kommentar: I första kolumnen i tabellen visas procent per SDN som instämmer helt i påståendet *'Jag är nöjd med mitt nuvarande boende'*. De andra svarsalternativen är: *'instämmer delvis', 'instämmer knappast', 'instämmer inte alls'.* Antal svarande=5 524–6 006 (2016–2017). I kolumnen till höger i tabellen visas procent per stadsdel som svarat *'Ja '* på enkätfrågan *'Har du under de senaste 12 månaderna övervägt att flytta från det område där du bor?'*. Antal svarande=9 893 (2016–2017 och 2020).

Källa: SOM-undersökningarna i Göteborg 2016–2017 och 2020.

Tabell 6 Variabelbeskrivning

Variabel	Förklaring
Resurssvag Medelresurssvaga Medelresursstarka Resursstarka	Resursområdeskategori vilken individen bor i=1 0=annars Resurssvag är referenskategorin vilken de övriga jämförs med.
Villa/radhus	Om individen vid tidpunkten för undersökningen bor i villa/radhus=1 0=annars
Äger bostaden	Om individen eller någon i hushållet vid tidpunkten för undersökningen äger individens boende=1 0=annars
Bor ensam	Om individen bor ensam i hushållet=1 0=annars
Ålder	Individens ålder
Kvinna	Om individen är kvinna= 1 0= annars
Högutbildad	Om individen har en eftergymnasial utbildning på minst tre år=1 0=annars
Ensamstående I ett förhållande Sambo Gift/partnerskap Änka/änkling	Individens civilstånd=1 0=annars Ensamstående är referenskategorin vilken de övriga jämförs med.
Hushållsinkomst	Hushållets inkomst i 12 kategorier: <100 000 101 000–200 000 201 000–300 000 301 000–400 000 401 000–500 000 501 000–600 000 601 000–700 000 701 000–800 000 801 000–900 000 901 000–1 000 000 1 001 000–1 100 000 >1 100 000
Hälsotillstånd	Svar på frågan hur individen bedömer sitt allmänna hälsotillstånd. 11 kategorier där, 0=mycket dåligt och 10=mycket gott
Livstillfredsställelse	Svar på frågan om hur nöjd individen på det hela taget är med livet. 4 kategorier där, 1=mycket nöjd 2=ganska nöjd 3=inte särskilt nöjd 4=inte alls nöjd

*All data är hämtade från SOM-undersökningarna i Göteborg

FÖRTROENDE OCH TILLIT I EN SEGREGERAD STAD

BJÖRN RÖNNERSTRAND OCH MARIA SOLEVID

Sammanfattning
Detta kapitel undersöker relationen mellan institutionellt förtroende och mellanmänsklig tillit i Göteborg och hur detta samband ser ut beroende på andelen invandrare i bostadsområdet. Kapitlet visar att institutionellt förtroende är tydligt kopplat till mellanmänsklig tillit samt att tilliten är lägre i områden med hög andel utrikesfödda. Det finns dock inget systematiskt mönster att sambandet mellan institutionsförtroende och tillit ter sig på ett särskilt sätt i områden med högre andel utrikesfödda, med ett viktigt undantag. Bland personer med högt förtroende för skolan och förskolan minskar inte en högre andel utrikesfödda i området den mellanmänskliga tilliten i lika hög utsträckning som bland personer med lågt förtroende för skolan. Resultaten indikerar att satsningar på skolan och förskolan som kan bygga förtroende för dessa verksamheter kan betala sig i högre tillit – inte minst i etniskt segregerade områden i Göteborg.

Det är inte lätt att veta om de människor som bodde i Göteborg för 400 år sedan litade på varandra, eller om de hade förtroende för den tidens auktoriteter och institutioner. Vi har också begränsad kunskap om hur göteborgarna betraktade de många utlänningarna – holländare, tyskar, skottar – som befolkade och byggde staden. Men att Göteborg från första början var en utpräglad invandrarstad råder det ingen tvekan om.

Detta kapitel handlar om förtroende och tillit i den nutida, hårt segregerade staden Göteborg. Både mellanmänsklig tillit och förtroende för institutioner är viktiga indikatorer på demokratins allmäntillstånd. Få företeelser lägger en bättre grund för ett gott samhälle och en fungerande demokrati än när människor hyser förtroende för samhällets institutioner och känner tillit till sina medmänniskor (Putnam, 1993; Putnam, 2000). Misstro mot andra minskar människors vilja att engagera sig i demokratin och i det för demokratin så viktiga civilsamhället (Putnam, 1993; Uslaner & Brown, 2005). Lågt förtroende för demokratins institutioner är ett problem eftersom det riskerar människors tilltro till, och acceptans för, de beslut som politik och förvaltning fattar (Hetherington, 1998).

Förtroende och tillit är snarlika begrepp. I grunden handlar de båda om att acceptera osäkerhet i hopp om att bli väl behandlad av andra. En sak som skiljer begreppen åt är *vem* den andra är. Förtroende är en vertikal relation. Det riktas

Rönnerstrand, Björn & Solevid, Maria (2021). Förtroende och tillit i en segregerad stad. I Björn Rönnerstrand, Maria Solevid & Henrik Oscarsson (red) *Hög tid för Göteborg.* Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

uppåt, mot auktoriteter och institutioner, och gäller uppfattningen om att till exempel politiker eller myndigheter är kompetenta, har goda intentioner, har integritet och förutsättningar för att fullgöra sin uppgift på ett bra sätt (Grimmelikhuijsen & Knies, 2017; de Fine Licht & Brülde, 2021). Tillit är istället en horisontell relation, som riktas mot andra människor. Det kan ses som en stereotypisk uppfattning om huruvida andra okända människor är att lita på (Nannestad, 2008).

Detta kapitel tar sin utgångspunkt dels i tidigare forskning som visat ett positivt samband mellan institutionellt förtroende och mellanmänsklig tillit, dels i forskning som visat ett negativt samband mellan invandring/etnisk segregation och tillit. Studier visar att det förtroende som goda institutioner åtnjuter leder till mer tillit till andra människor (Sønderskov & Dinesen, 2016; Delhey & Newton, 2005). En omfattande forskningslitteratur visar också att invandring, etnisk segregation och etnisk mångfald tenderar att påverka tilliten negativt (Putnam, 2007; Dinesen & Sønderskov, 2012; Dinesen & Sønderskov, 2015).

Men frågan är i vad mån förtroende för institutioner kan avhjälpa den negativa effekt som invandring och etnisk segregation kan ha på tilliten? Den tidigare forskningen ger preliminära indikationer att politiska och institutionella faktorer kan mildra påverkan. För Göteborg är detta något av en ödesfråga. Forskning visar inte bara på bråddjupa skillnader i tillit mellan olika bostadsområden, utan även på en negativ påverkan av andelen invandrare i bostadsområdet på tilliten (Arkhede & Solevid, 2017).

I detta kapitel undersöker vi relationen mellan institutionellt förtroende och mellanmänsklig tillit i Göteborg. Vi gör det dels genom ett index bestående av förtroende för fyra institutioner och dels separat för förtroende för 1) polisen, 2) sjukvården, 3) skolan och förskolan respektive 4) äldrevården. Vidare undersöker vi också sambandet mellan andelen utrikesfödda i bostadsområdet och tillit. Till sist studerar vi om kopplingen mellan förtroende och tillit ser olika ut beroende på andel utrikesfödda i bostadsområdet.

Hur förtroende och tillit hänger ihop

Inom statsvetenskapen har det länge funnits enighet om att både förtroende och tillit är viktiga för en väl fungerande demokrati (Putnam, 1993; 2000). Men det pågår en debatt om hur kopplingen mellan förtroende och tillit ser ut. Att dessa fenomen hänger samman är tveklöst, men *hur* hänger de samman? Diskussionen är delvis överlappande med en angränsande debatt i fältet – om hur goda samhällsinstitutioner hänger samman med tillit. Det som länkar samman dessa två debatter är antagandet att goda samhällsinstitutioner genererar förtroende.

Oavsett om man intresserar sig för kopplingen mellan goda samhällsinstitutioner och tillit eller, som i detta kapitel, kopplingen förtroende för institutioner och tillit, finns det i grunden ett teoretiskt dilemma av ”hönan-och-ägget”-karaktär. Å ena sidan kan tillit ses som en grundförutsättning för goda, och därigenom förtroen-

deskapande, institutioner. Utan tillit saknas goda skäl för att försöka inleda det samarbete som krävs för att skapa gemensamma och fungerande institutioner. Å andra sidan krävs kanske institutionerna för att ge människor skäl att lita på andra (Herreros & Criado, 2008).

Empiriska studier löser svårligen helt den närmast politisk-filosofiska frågan om förutsättningarna för samhällets och institutionernas uppkomst. Men i det korta perspektivet ger analyser av tidsseriedata stöd för att det är institutionernas funktion som påverkar tilliten (Sønderskov & Dinesen, 2014). Vidare finns det också empiriskt stöd för att förtroende för institutionerna leder till högre tillit till andra människor snarare än att det är tillit som påverkar förtroendet (Sønderskov & Dinesen, 2016).

Hur stark påverkan förtroende har på tilliten är sannolikt beroende av vilka institutioner som avses. Kopplingen anses vara särskilt stark när det kommer till rättsvårdande samhällsinstitutioner som polis och domstolar. Inte minst framhålls detta som en illustration till ett teoretiskt argument om mekanismen som binder samman förtroende och tillit. Personer som möter väl fungerande rättsinstitutioner blir trygga med att andra människor har lite att vinna på ohederligt och bedrägligt beteende (Rothstein & Stolle, 2008).

Men alla institutioner är inte direkt involverade i rättskipningen i samhället. Bo Rothstein och Dietlind Stolle (2008) lyfter också fram en alternativ mekanism som handlar om inferens. Teorin kretsar kring medborgarnas möte med den offentliga förvaltningen och säger att människor drar slutsatser om andra människor baserat på mötet med byråkraten på socialförvaltningen, i skolan, och liknande institutioner. Om människor med positioner inom förvaltningen går att lita på, vad har jag då för anledning att misstro människor i allmänhet?

Staffan Kumlin och Bo Rothstein har studerat sambandet mellan å ena sidan människors erfarenhet av olika sorters välfärdsprogram och andra sidan mellanmänsklig tillit. De finner en koppling till tillit som är beroende av om det är fråga om de är delar av välfärden som är universell eller behovsprövad; den förstnämnda typen av välfärd bygger tillit, den sistnämnda bryter ner tillit. Enligt Rothstein och Kumlin beror detta på att behovsprövade välfärdsprogram leder till att människor misstänker att fusk och oegentligheter kan påverka fördelningen av välfärden, vilket i sin tur väcker misstro mot andra människor (Rothstein & Kumlin, 2005).

Invandring och etnisk segregation sänker tilliten

Om förtroende för institutioner, eller erfarenhet av en viss typ av välfärdsinstitutioner, kan höja tilliten har invandring och etnisk mångfald visat sig ha en motsatt effekt. Många studier har undersökt kopplingen mellan etnisk härkomst och tillit. Inte minst har en inflytelserik publikation av Robert Putnam (2007) följts upp av en stor mängd forskning, inklusive studier genomförda i en göteborgsk kontext (Arkhede & Solevid, 2017).

När det gäller hur invandring påverkar tilliten finns åtminstone tre tänkbara mekanismer. En föreslagen mekanism – som vi kan kalla importteorin – handlar om att invandrare från länder med lägre tillit tar med sig misstron till sitt nya hemland, där denna attityd kan spridas i samhället och växa sig stark i vissa områden eller inom vissa grupper. En andra mekanism handlar om interaktionen mellan invandrare och den etniska majoriteten. Den så kallade konfliktteorin (conflict theory) gör gällande att detta möte kan sänka den generella tilliten, inte minst bland majoritetsbefolkningen, samtidigt som solidariteten med ingruppen stärks (Dinesen & Sønderskov, 2015). Motorn i konfliktteorin, det som leder till lägre tillit, är konflikten över begränsade resurser – materiella eller symboliska. En tredje, omdebatterad och dyster mekanism är lanserad av Robert Putnam. Insnörningsteorin (constrict theory) går ut på att människor tenderar att isolera sig i etniskt diversifierade miljöer. Det innebär att all form av tillit blir lidande – även den inom gruppen. Resultaten blir en upplösning eller försvagning av kollektivets gemensamma normer (Putnam, 2007).

Många studier av kopplingen mellan etnisk mångfald och tillit har gjorts under de senaste tjugo åren. I en granskning av 87 tidigare studier visar det sig att samtliga finner ett negativt samband mellan etnisk mångfald och tillit. Den goda nyheten är att effekten inte är särdeles stark, särskilt inte när det gäller generaliserad social tillit, det vi oftast benämner mellanmänsklig tillit, till utgrupper (Dinesen m fl, 2020). På frågan om varför tilliten går ner av etnisk mångfald är litteraturen inte alls lika tydlig – mer forskning behövs för att bena ut vilka mekanismer som påverkar.

Det finns så klart skäl att fråga sig om det finns metoder för att dämpa den negativa effekten av etnisk mångfald på tillit. Relativt få studier finns på detta område, men några forskare har fokuserat på hur lokala integrationsinitiativ (invandrares tillträde till delar av arbetsmarkanden) eller ekonomisk jämlikhet kan påverka (Gundelach & Manatschal, 2017; Kesler & Bloemraad, 2010). Ytterligare forskning baserad på panelstudier i utsatta områden visar att en starkare överordnad identitet är positiv för både tillit och förtroende. En starkare lokal respektive nationell identitet har positivt samband med lokalt respektive nationellt betingad tillit och institutionsförtroende bland boende i Östra Bergsjön och Hjällbo (Esaiasson & Sohlberg, 2020). Men även tidigare nämnda Bo Rothstein och Staffan Kumlin kan sägas ha bidragit härvidlag. I en studie visar de att likabehandling med avseende på fördelningen av välfärdstjänster har en tillitsskapande effekt som är starkare bland utrikesfödda än bland svenskar (Kumlin & Rothstein, 2010).

Mot bakgrund av den forskning som belyser sambandet mellan förtroende och tillit och de studier som argumenterar för att integrationspolicy och institutioner kan dämpa den negativa effekten av etnisk mångfald på tillit intresserar vi oss för hur göteborgarnas förtroende för institutioner påverkar kopplingen mångfald-tillit i den göteborgska kontexten. Det är inte orimligt att vissa typer av institutioner har kapacitet att skapa integration, och därmed ha en dämpande effekt på det negativa sambandet mellan mångfald och tillit.

H1: *Förtroende för samhällsinstitutioner har ett positivt samband med mellanmänsklig tillit.*

H2: *Den mellanmänskliga tilliten är lägre i områden med en högre andel utrikesfödda och högre i områden med lägre andel utrikesfödda.*

H3: *Sambandet mellan förtroende för samhällsinstitutioner och mellanmänsklig tillit är starkare i områden med högre andel utrikesfödda än i områden med lägre andel utrikesfödda.*

Figur 1 Mellanmänsklig tillit i Göteborg (karta, primärområden), 2016–2020

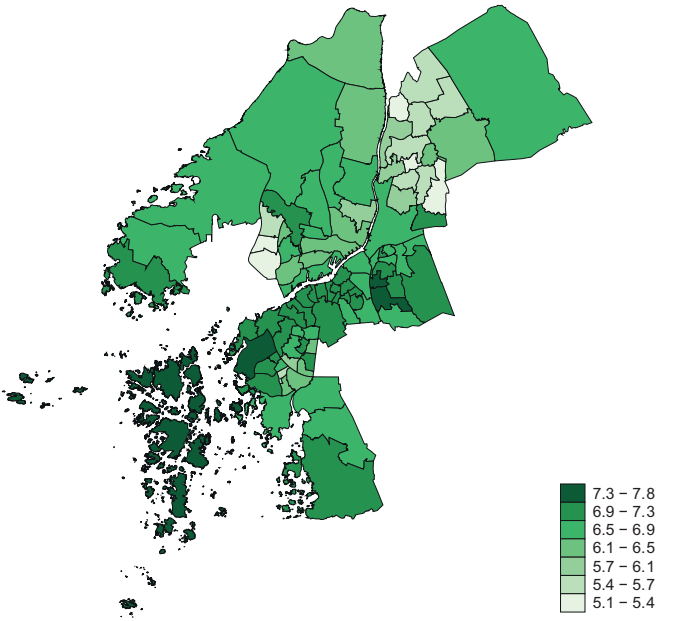

Kommentar: Ljusgröna områden har lägre tillit, mörkgröna områden högre tillit. Frågeformulering: Enligt din mening, i vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet? Svarsalternativ på en skala från 0 till 10, 0 = Det går inte att lita på människor i allmänhet och 10= Det går att lita på människor i allmänhet. Högsbo och Arendal är exkluderade från kartan på grund av att det saknas observationer från dessa områden. En numrerad förteckning av stadens områden jämförbar med kartan i figuren finns längst bak i boken.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

Resultat

Figur 1 är en karta över nivån på den mellanmänskliga tilliten i Göteborgs primärområden. Den ger en bild av den stora variationen i tillit som finns inom Göteborg. För att ytterligare illustrera skillnaderna, låt oss ta båt- och spårvagnsresan från Södra Skärgården till Biskopsgården. I Södra Skärgården är nivån på tilliten högst i staden. På den 11-gradiga tillits-skalan är den genomsnittliga nivån på tilliten

över åren 2016 till 2020 7,8. Omvänt är tilliten i Norra Biskopsgården bland de lägsta, i genomsnitt under dessa år är den 5,1 på samma skala. Vi kan också notera att tilliten är lägre i flera områden i nordost, medan den är högre i flera kustnära områden i väster samt i centrala Göteborg och i östra centrum.

Som nämndes tidigare finns det en omfattande forskningslitteratur som behandlar kopplingen mellan etnisk mångfald och mellanmänsklig tillit. Figur 2 ger en bild av hur detta samband ser ut i Göteborgs primärområden och kompletterar därmed kartan från figur 1. Sambandet är mycket starkt med en korrelation på -.90 och visar att ju större andel utrikesfödda invånare 18–64 år det bor i ett område, desto lägre är nivån på den mellanmänskliga tilliten.

Figur 2 Sambandet mellan andel utrikesfödda och mellanmänsklig tillit på primärområdesnivå i Göteborg

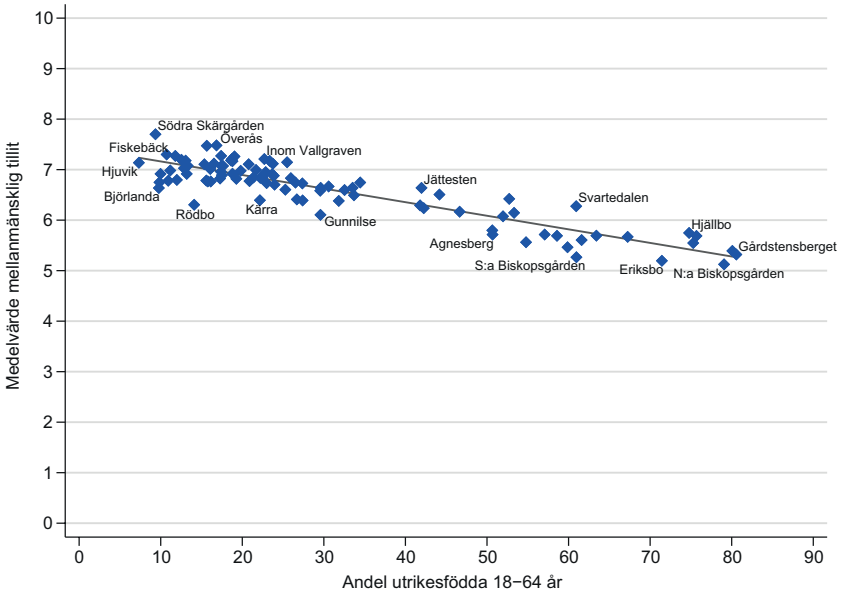

Kommentar: Den vertikala y-axeln visar medelvärdet mellan 0 och 10 per primärområde på frågan *'Enligt din mening, i vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet?'* 0=Det går inte att lita på människor i allmänhet, 10=Det går att lita på människor i allmänhet. Ju högre värde på y-axeln, desto högre är tilliten till andra människor. Den horisontella x-axeln visar andel utrikesfödda i primärområdet och visar medelvärdet åren 2016–2019. Korrelationen mellan andel utrikesfödda 18–64 år och mellanmänsklig tillit på primärområdesnivå är -.90. Motsvarande korrelationer på primärområdesnivå mellan mellanmänsklig tillit och medianinkomst är .76 och mellanmänsklig tillit och andel eftergymnasial utbildning är .82. Med andra ord ökar tilliten i primärområdet ju högre medianinkomst och ju högre andel med eftergymnasial utbildning, men minskar ju högre andel utrikesfödda.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020 och Avdelningen för Statistik och Analys, Göteborgs Stad.

Figur 3 Samband mellan andel utrikesfödda och genomsnittligt institutionsförtroende på primärområdesnivå i Göteborg, 2020

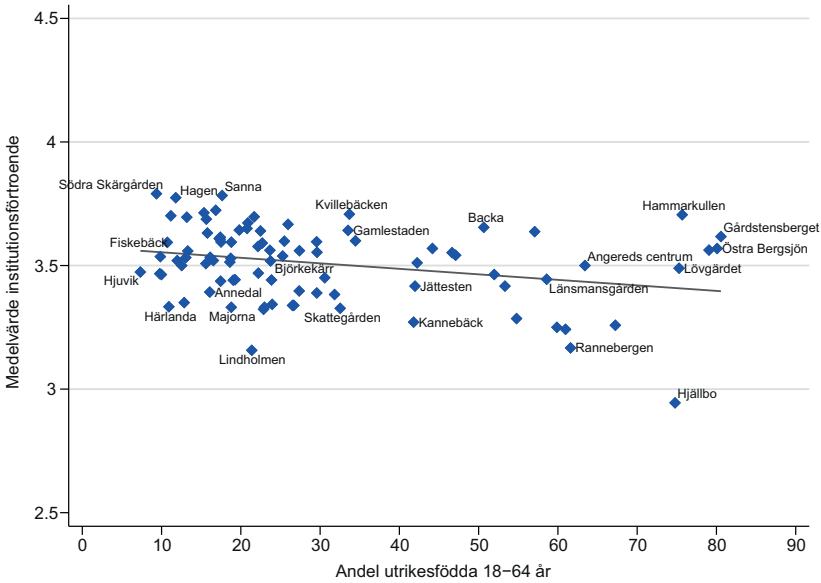

Kommentar: Y-axeln visar medelvärdet på ett institutionsförtroende-index som varierar mellan 1 (Mycket litet förtroende) och 5 (Mycket stort förtroende), det vill säga, ju högre värde på y-axeln, desto högre är förtroendet för institutionerna. Indexet bygger på svaren på frågan *'Hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande institutioner sköter sitt arbete?'* För varje institution (polisen, sjukvården, skolan och förskolan, äldrevården) är svarsalternativen *'Mycket stort förtroende', 'Ganska stort förtroende', 'Varken stort eller litet förtroende', 'Ganska litet förtroende'* respektive *'Mycket litet förtroende'* (skalan är vänd i indexet). Indexet mäter således varje svarspersons genomsnittliga förtroende för polisen, sjukvården, skolan och äldreomsorgen (Cronbach's alpha .74) och i figuren visas genomsnittet bland alla svarande i ett primärområde. X-axeln visar andel utrikesfödda 18–64 år i primärområdet och visar medelvärdet åren 2016–2019. Korrelationen mellan andel utrikesfödda och institutionsförtroende på primärområdesnivå är -.28. vilket är betydligt svagare korrelation jämfört med figur 2 (utrikesfödda och mellanmänsklig tillit).

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2020 och Avdelningen för Statistik och Analys, Göteborgs Stad.

Liksom tillit är förtroende för institutioner också delvis kopplat till etnisk mångfald på primärområdesnivå. Ju högre andel personer födda utanför Sverige, desto lägre är förtroendet för de fyra institutioner (polisen, sjukvården, skolan och förskolan, äldreomsorgen) som tillsammans bildar förtroendeindexet på y-axeln. Men även om sambandet är signifikant är det inte alls lika tydligt som för tillit, korrelationen ligger på -0,28. Att sambandet är svagare är särskilt tydligt bland svarspersoner i primärområden med en högre andel utrikesfödda. Svarspersoner i Hammarkullen, Gårdsten och Östra Bergsjön har tydligt högre institutionsförtroende än svarsper-

soner från till exempel Hjällbo och Rannebergen, trots att samtliga områden har en hög andel utrikesfödda. Resultat från panelstudier och intervjuer med invånare i Hjällbo och Östra Bergsjön visar att förtroendet för svenska samhällsmyndigheter generellt sätt inte är lägre i dessa områden än bland svenskar i allmänhet (Esaiasson, 2020), trots att den (begränsade) tidigare forskningen ofta lyfter fram att så skulle vara fallet (Esaiasson & Sohlberg, 2020).

De två figurerna vi hittills presenterat handlar dock om hur sambanden ser ut på primärområdesnivå, vilket mäter svarspersonernas genomsnittliga tillit och förtroende i ett primärområde. Men de huvudsakliga forskningsfrågor och hypoteser vi ställer i kapitlet handlar om hur sambandet mellan institutionsförtroende och mellanmänsklig tillit ser ut på *individnivå* och hur detta samband påverkas av kontextuella omständigheter, andel utrikesfödda, som vi kan mäta på primärområdesnivå. Tabell 1 ger information om vilka från tidigare forskning kända individ- och kontextfaktorer som påverkar mellanmänsklig tillit (Sønderskov & Dinesen, 2016). I tabellen prövas också H1, det vill säga att förtroende för institutioner har ett positivt samband med mellanmänsklig tillit, och H2, att andel utrikesfödda i primärområdet påverkar tillit.

Resultaten i tabell 1 bekräftar såväl hypotes 1 som 2 samt andra etablerade mönster. Allt annat lika är den förväntade mellanmänskliga tilliten högre bland personer som har ett högre institutionsförtroende jämfört med personer som har ett lågt institutionsförtroende – det ger stöd för hypotes 1. Den predicerade skillnaden i tillit mellan personer med mycket lågt och mycket högt institutionsförtroende är ca 1,3 på den 11-gradiga tillitsskalan. Vidare är tilliten också högre bland kvinnor, medelålders och äldre, högutbildade, personer födda i Sverige samt bland personer som bor i områden med lägre andel utrikesfödda. Det sistnämnda stödjer hypotes 2.

Det ska påpekas att de predicerade skillnaderna i mellanmänsklig tillit är större mellan personer med olika mycket institutionsförtroende än mellan personer med olika kön, ålder, utbildning, födelseland respektive mellan personer som bor i olika primärområden. Uttryckt på ett annat sätt är sambandet mellan institutionsförtroende och mellanmänsklig tillit starkare än sambanden mellan kön/ålder/utbildning/födelseland/primärområde och mellanmänsklig tillit, när faktorerna också kontrolleras för varandra.

Tabell A1 i appendix (modell 6) visar resultat som prövar hypotes 3, det vill säga *Sambandet mellan förtroende för samhällsinstitutioner och mellanmänsklig tillit är starkare i områden med högre andel utrikesfödda än i områden med lägre andel utrikesfödda.* För att testa hypotesen använder vi oss av en så kallad interaktion, det vill säga, vi testar om sambandet mellan institutionsförtroende och mellanmänsklig tillit ser olika ut beroende på i vilket primärområde svarspersonerna bor. Resultaten visar att sambandet *inte* varierar beroende på i vilket primärområde svarspersonerna bor, interaktionstermen är inte signifikant. Med andra ord, sambandet mellan institutionsförtroende och mellanmänsklig tillit ser ungefär likadant ut oavsett i vilket av stadens områden svarspersonerna bor.

Tabell 1 Predicerade medelvärden för mellanmänsklig tillit efter institutionsförtroende, kön, ålder, utbildning, hushållsinkomst, arbetsmarknadssituation, födelseland och andel utrikesfödda i primärområdet, 2020

	Predicerat värde Mellanmänsklig tillit (0-10, 10=Man kan lita på människor i allmänhet)
Institutionsförtroende	
Mycket lågt förtroende	5,40
Mycket högt förtroende	7,67
Kön	
Man	6,74
Kvinna	6,92
Åldersgrupp	
16–29 år	6,35
30–49 år	6,79
50–64 år	7,04
65–85 år	7,03
Utbildning	
Lägst utbildning (Grundskola eller motsvarande)	6,19
Högst utbildning (examen från universitet/högskola)	7,19
Hushållsinkomst	
Låg inkomst (<300 000 SEK/år)	6,70
Hög inkomst (>700 000 SEK/år)	6,87
Arbetsmarknadssituation	
Arbetar	6,84
Arbetslös/i arbetsmarknadsåtgärder	6,63
Födelseland	
Född utomlands	6,48
Född i Sverige	6,91
Andel utrikesfödda 18-64 år i primärområdet	
10	7,01
30	6,79
50	6,57
70	6,35

Kommentar: De predicerade värdena av de oberoende variablerna på mellanmänsklig tillit baseras på en flernivåmodell med 3334 individer i 88 primärområden där institutionsförtroende är specificerat som random slope och tillåts variera mellan primärområden och där samtliga ovan nämnda variabler är inkluderade och kontrollerade för varandra. Samtliga variabler förutom hushållsinkomst och arbetsmarknadssituation uppvisar signifikant samband med mellanmänsklig tillit. Då enkätfrågorna om institutionellt förtroende inte finns med i undersökningarna 2016–2019 baseras resultaten i tabellen enbart på 2020 års undersökning. Fullständig tabell med regressionskoefficienter och p-värden återfinns i appendix (tabell A1, modell 5).

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2020 och Avdelningen för Statistik och Analys, Göteborgs Stad.

För att ytterligare fördjupa våra resultat har vi också använt indikatorerna på förtroende för polisen, sjukvården, skolan/förskolan respektive äldrevården som egna oberoende variabler i våra analyser av tillit. I samtliga fall är det så att högre förtroende för polisen, sjukvården, skolan och förskolan respektive äldrevården också är förknippat med högre mellanmänsklig tillit, det vill säga vi får ytterligare stöd för vår första hypotes. För tre av fyra institutioner (polisen, sjukvården och äldrevården) hittar vi dock ingen signifikant interaktion med variabeln andel utrikesfödda i primärområdet, det vill säga sambanden mellan förtroende och tillit ser inte olika ut beroende på vart man bor vilket ju var förväntningen i hypotes 3 (se tabell A2 i appendix). Resultaten för sambandet mellan förtroende för skolan och förskolan och mellanmänsklig tillit ser dock annorlunda ut.

Figur 4 Predicerat samband (med 95% konfidensintervall) mellan förtroende för skolan/förskolan och mellanmänsklig tillit, vid olika andel utrikesfödda i primärområdet, 2020

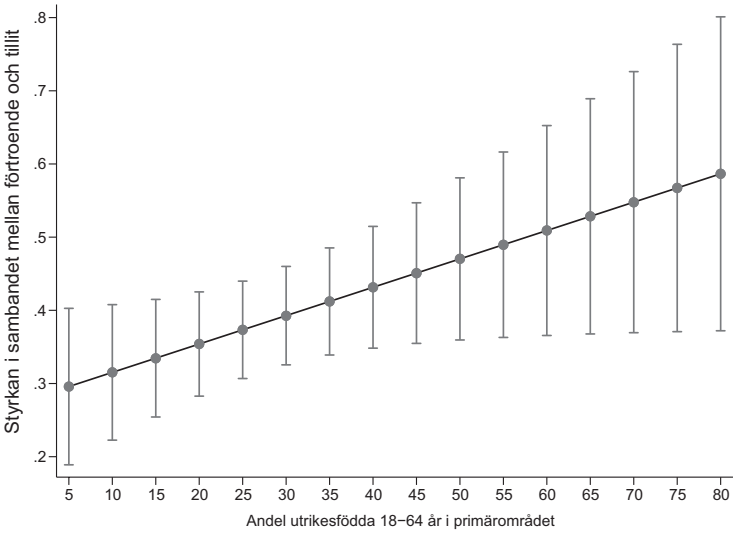

***Kommentar**:* Resultaten i figuren baseras på en flernivåmodell med svarspersoner boende i olika primärområden, där förtroende för skolan/förskolan utgör interaktionsterm, och där förtroende för skolan också är definierat som random slope och tillåts variera mellan primärområden. Figuren illustrerar det genomsnittliga sambandet (fixed part). Övriga variabler i modellen hålls vid sina medelvärden (de är kön, ålder, utbildning, hushållsinkomst, svensk/utländsk bakgrund, arbetslöshet och nöjd med livet). Fullständig tabell återfinns i Appendix (se tabell A2, modell 6).

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2020 och Avdelningen för Statistik och Analys, Göteborgs Stad.

Figur 4 visar hur mycket en enhets ökning av förtroende för skolan och förskolan påverkar mellanmänsklig tillit, vid olika andel utrikesfödda i primärområdet, när övriga variabler i modellen hålls vid sina medelvärden. Linjen lutar uppåt vilket i

det här sammanhanget betyder att sambandet mellan förtroende för skolan/förskolan och tillit blir starkare ju högre andel utrikesfödda som bor i primärområdet. Bland svarspersoner i områden med låg andel utrikesfödda är sambandet mellan förtroende och tillit ungefär 0.30 medan motsvarande samband närmar sig 0.60 bland svarspersoner i områden med hög andel utrikesfödda. Det här betyder att vid låg andel utrikesfödda i primärområdet är det mindre skillnad i mellanmänsklig tillit mellan personer med olika mycket förtroende för skolan/förskolan. Ju högre andel utrikesfödda i primärområdet, desto större blir skillnaderna i tillit mellan personer med olika högt förtroende för skolan/förskolan.

Figur 5 Predicerad nivå av mellanmänsklig tillit (med 95% konfidensintervall) vid olika grad av förtroende för skolan/förskolan och andel utrikesfödda i primärområdet, 2020

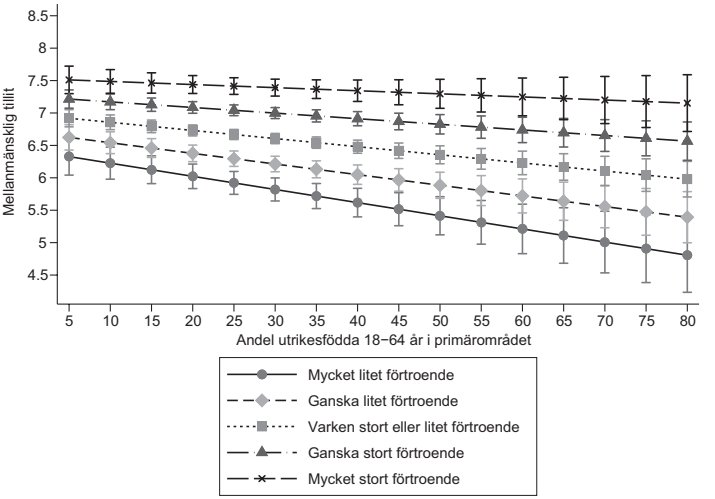

Kommentar: Resultaten i figuren baseras på en flernivåmodell med svarspersoner boende i olika primärområden, där förtroende för skolan/förskolan utgör interaktionsterm, och där förtroende för skolan också är definierat som random slope och tillåts variera mellan primärområden. Figuren illustrerar det genomsnittliga sambandet (fixed part). Övriga variabler i modellen hålls vid sina medelvärden (de är kön, ålder, utbildning, hushållsinkomst, svensk/utländsk bakgrund, arbetslöshet och nöjd med livet). Fullständig tabell återfinns i appendix (se tabell A2, modell 6).

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2020 och Avdelningen för Statistik och Analys, Göteborgs Stad.

För att förstå hur detta samband ser ut mer i detalj kan vi titta på figur 5 som istället visar hur grad av förtroende predicerar tillit, vid olika andel utrikesfödda i området. Y-axeln representerar mellanmänsklig tillit, där högre värde betyder större tillit till andra människor. I figuren ser vi just hur skillnaderna i tillit mellan personer med olika mycket förtroende för skolan/förskolan ökar när andelen

utrikesfödda i primärområdet ökar. Men det figuren framförallt visar är att det är bland personer med lägre institutionsförtroende (linje med cirkel respektive romb) som tilliten minskar ju högre andel utrikesfödda det bor i primärområdet. Personer med högt institutionsförtroende (linje med stjärna respektive triangel) förändrar inte nämnvärt sin tillit till andra människor när andelen utrikesfödda i området ökar. Med andra ord kan det vara så att goda erfarenheter av skolan och förskolan eller fungerande skolverksamheter, manifesterat i ett högre förtroende för de båda verksamheterna, kan vara en tänkbar väg för att minska skillnader i mellanmänsklig tillit mellan invånare i stadens olika områden.

En skola i demokrati?

På 1600-talet befolkades Göteborg av holländare, skottar och tyskar. Idag kommer människor från hela världen; frånsett Sverige är de vanligaste födelseländerna i Göteborg Irak, Iran och Finland. Men Göteborg är inte bara en invandrarstad, det är också en segregerad stad. Spårvagnsresan från Biskopsgården till Örgryte är en journalistisk klassiker som tydligt visar på de skillnader i livsvillkor som finns i staden. Skillnaden i förväntad återstående medellivslängd mellan resursstarka och resurssvaga områden i staden skiljer sig upp till 7,5 år för kvinnor och 9,1 år för männen. Andelen utrikesfödda bland 18–64-åringar varierar mellan 7 (Hjuvik) och 80 (Gårdstensberget och Östra Bergsjön) procent i stadens primärområden.

Vilka utmaningar innebär segregationen i Göteborg för den lokala demokratin? Vilka utmaningar innebär invandring och etnisk segregation för den så viktiga tilliten människor emellan? Finns det skyddsfaktorer för tilliten i en segregerad stad? Svar på dessa frågor utgör viktiga pusselbitar för att bättre förstå politiken och demokratin i Göteborg och är avgörande för vår fyrahundraårings framtida hälsa och vitalitet.

Utgångspunkten för detta kapitel är den stora betydelse som förtroende för samhällsinstitutioner och tillit har för den fungerande demokratin. Vidare finns idag starka belägg för att segregation på etnisk grund leder till lägre tillit – en koppling som också gör sig gällande i Göteborg (Solevid & Arkhede, 2017). Samtidigt lyfter forskningen fram en väg till högre tillit; det förtroende som välfungerande institutioner åtnjuter kan öka tilliten mellan människor.

Den empiriska undersökningen i detta kapitel har testat tre hypoteser. De två första får stöd i analysen. Även i Göteborg finns ett positivt samband mellan förtroende och tillit. Därtill bekräftar vi såväl tidigare internationella studier, som studier av Göteborg; det finns en koppling mellan andel invandrare i bostadsområdet och tillit. Ju högre andel invandrare som bor i ett område desto lägre är tilliten mellan människor.

Förväntningen i vår tredje hypotes var att styrkan på sambandet mellan förtroende och tillit är beroende av andelen invandrare i området – ju högre andel utrikesfödda, ju starkare samband. Hypotesen får ett mycket begränsat stöd. Sambandet mellan

förtroende-indexet och tillit förefaller vara oberoende av andelen utrikesfödda i bostadsområdet. Men analysen visar på ett intressant samband mellan det specifika förtroendet för skola och förskola, andelen utrikesfödda i området och tillit. Kopplingen mellan tillit och förtroende för skolan/förskolan är starkare i områden med hög andel invandrare. Bland personer som hyser mycket högt förtroende för skolan och förskolan påverkar inte en hög andel utrikesfödda tilliten negativt i lika stor utsträckning som för de som har ett lågt förtroende för skola/förskola.

Resultaten från detta kapitel lämnar viktiga bidrag till diskussionen kring förtroende, tillit och segregation. För det första sätter resultaten fingret på att förtroendegivande offentliga institutioner troligen kan stärka tilliten mellan människor i Göteborg. Denna studie är visserligen inte designad för att fastställa pilens riktning – om det är förtroende som påverkar tillit, eller tvärtom – men mot bakgrund av den befintliga forskningen är det en rimlig tolkning. För det andra visar resultaten på den kraft som välfungerande och förtroendeingivande skol- och förskoleverksamhet har för att upprätthålla tilliten. Av mycket central betydelse är att förtroende för skolan och förskolan verkar kunna vara en skyddsfaktor mot misstroende, särskilt i områden med hög andel utrikesfödda.

Sammantaget vittnar detta kapitel om att ambitiösa försök att förbättra verksamheten i kommunens kärnområden kan betala sig i form av högre tillit. Det är en god nyhet för demokratin och för staden Göteborg.

Referenser

Arkhede, S., & Solevid, M. (2017). Mellanmänsklig tillit i en segregerad stad. *U. Andersson, & A. Bergström, En brokig gemenskap*, 29-47. SOM-institutet: Göteborgs universitet.

de Fine Licht, K. & B. Brülde (2021). ”On Defining ”Reliance” and ”Trust”: Purposes, Conditions of Adequacy, and New Definitions.” *Philosophia*.

Delhey, J., & Newton, K. (2005). Predicting cross-national levels of social trust: global pattern or Nordic exceptionalism? *European sociological review*, 21(4): 311-327.

Dinesen, P. T., & Sønderskov, K. M. (2012). Trust in a time of increasing diversity: On the relationship between ethnic heterogeneity and social trust in Denmark from 1979 until today. *Scandinavian Political Studies*, 35(4): 273-294.

Dinesen, P. T., & Sønderskov, K. M. (2015). Ethnic diversity and social trust: Evidence from the micro-context. *American Sociological Review*, 80(3): 550-573.

Dinesen, P. T., Schaeffer, M., & Sønderskov, K. M. (2020). Ethnic diversity and social trust: A narrative and meta-analytical review. *Annual Review of Political Science*, 23: 441-465.

Esaiasson, P. (2020). *Förorten – ett samhällsvetenskapligt reportage*. Stockholm: Timbro.

Esaiasson, P & Sohlberg, J. (2020). ”Caulking the social fabric. How national and local identities promote pro-social attitudes in European diverse and disadvantaged neighborhoods”: Working paper no 29. The Program on Governance and Local Development (GLD). Göteborg: Göteborgs universitet. https://gld.gu.se/media/1693/gld-working-paper-29-final.pdf (senast nedladdad 2021-09-10).

Grimmelikhuijsen, S. & E. Knies (2017). ”Validating a scale for citizen trust in government organizations.” *International Review of Administrative Sciences*, 83(3): 583-601.

Gundelach, B., & Manatschal, A. (2017). Ethnic diversity, social trust and the moderating role of subnational integration policy. *Political Studies*, 65(2), 413-431.

Herreros, F., & Criado, H. (2008). The State and the Development of Social Trust. *International Political Science Review*, 29(1), 53-71.

Hetherington, M. J. (1998). ”The political relevance of political trust.” *American political science review,* 92(4): 791-808.

Kesler C, & Bloemraad I. (2010). Does immigration erode social capital? The conditional effects of immigration- generated diversity on trust, membership, and participation across 19 countries, 1981–2000. *Canadian Journal of Political Science,* 43(2): 319–47.

Kumlin, S., & Rothstein, B. (2005). Making and breaking social capital: The impact of welfare-state institutions. *Comparative political studies*, 38(4): 339-365.

Kumlin, S., & Rothstein, B. (2010). Questioning the new liberal dilemma: immigrants, social networks, and institutional fairness. *Comparative Politics*, 43(1): 63-80.

Nannestad, P. (2008). ”What Have We Learned About Generalized Trust, If Anything?” *Annual Review of Political Science*, 11(1): 413-436.

Putnam, R. (1993). *Making democracy work: civic traditions in modern Italy.* Princeton University Press.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community, Simon and Schuster.* New York: Simon & Schuster.

Putnam, R. D. (2007). E pluribus unum: Diversity and community in the twenty-first century the 2006 Johan Skytte Prize Lecture. *Scandinavian political studies,* 30(2), 137-174.

Rothstein, B., & Stolle, D. (2008). The state and social capital: An institutional theory of generalized trust. *Comparative politics*, 40(4): 441-459.

Sønderskov, K. M. and P. T. Dinesen (2014). ”Danish exceptionalism: Explaining the unique increase in social trust over the past 30 years.” *European Sociological Review*, 30(6): 782-795.

Sønderskov, K. M. and P. T. Dinesen (2016). ”Trusting the state, trusting each other? The effect of institutional trust on social trust.” *Political Behavior,* 38(1): 179-202.

Uslaner, E. M., & Brown, M. (2005). Inequality, trust, and civic engagement. *American politics research*, 33(6), 868-894.

APPENDIX

Tabell A1 Sambandet mellan institutionsförtroende och mellanmänsklig tillit (flernivåregression, ostandardiserade regressionskoefficienter med standardfel inom parentes)

	Beroende variabel: Mellanmänsklig tillit (0=Det går inte att lita på människor i allmänhet – 10=Det går att lita på människor i allmänhet)					
	Modell 1	**Modell 2**	**Modell 3**	**Modell 4**	**Modell 5**	**Modell 6**
Förtroendeindex (1-5, 5=Mycket stort förtroende)		0.772*** (0.045)	0.758*** (0.044)	0.571*** (0.043)	0.571*** (0.043)	0.534*** (0.079)
Andel utrikesfödda (18-64 år) i primärområdet			-0.026*** (0.002)	-0.011*** (0.002)	-0.011*** (0.002)	-0.016 (0.009)
Kvinna				0.170* (0.066)	0.171** (0.066)	0.172** (0.066)
Åldersgrupp (16-29 år referenskategori)						
30-49 år				0.440*** (0.101)	0.439*** (0.101)	0.437*** (0.101)
50-64 år				0.682*** (0.106)	0.685*** (0.106)	0.684*** (0.106)
65-85 år				0.670*** (0.105)	0.675*** (0.106)	0.673*** (0.106)
Utbildning (Låg utbildning referenskategori)						
Medellåg utbildning				0.242 (0.133)	0.241 (0.133)	0.239 (0.133)
Medelhög utbildning				0.560*** (0.131)	0.559*** (0.131)	0.556*** (0.131)
Hög utbildning				1.003*** (0.127)	0.999*** (0.127)	0.997*** (0.127)
Hushållsinkomst (<300 000 kr/år referenskategori)						
301 000 – 700 000 kr/år				0.161 (0.091)	0.163 (0.091)	0.165 (0.091)
>700 000 kr/år				0.169 (0.104)	0.174 (0.104)	0.175 (0.104)
Arbetslös				-0.207 (0.150)	-0.206 (0.150)	-0.203 (0.150)
Född i Sverige				0.424*** (0.092)	0.425*** (0.091)	0.426*** (0.091)
Nöjd med livet (1-4, 4=Mycket nöjd)				0.841*** (0.056)	0.841*** (0.056)	0.840*** (0.056)
Förtroendeindex x Andel utrikesfödda i primärområdet						0.001 (0.002)
Konstant	6.758*** (0.068)	4.046*** (0.170)	4.850*** (0.175)	0.640* (0.278)	0.637* (0.278)	0.772* (0.368)
sd(Förtroendeindex)					0.033*** (0.019)	0.033*** (0.019)
sd(Konstant)	2.104*** (0.026)	2.017*** (0.025)	2.015*** (0.025)	1.879*** (0.023)	1.877*** (0.023)	1.877*** (0.023)
sd(Residual)					0.000 (0.000)	0.000 (0.000)
ICC	0.056	0.051	0.004	0.002	0.000	0.000
Log liklihood	-7258.802	-7116.248	-7072.479	-6837.092	-6836.754	-6836.598
N (individer)	3334	3334	3334	3334	3334	3334
N (primärområden)	88	88	88	88	88	88

Kommentar: * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$. Tabell 1 i kapitlet baseras på modell 5 (här prövas hypotes 1 och 2). Hypotes 3 prövas i modell 6. ***Källa:*** SOM-undersökningen i Göteborg 2020 och Avdelningen för Statistik och Analys, Göteborgs Stad.

Tabell A2 Sambandet mellan förtroende för fyra olika institutioner och mellanmänsklig tillit (flernivåregression, ostandardiserade regressionskoefficienter med standardfel inom parentes)

	Beroende variabel: Mellanmänsklig tillit (0-10,10=Det går att lita på människor i allmänhet)							
	Modell 1	**Modell 2**	**Modell 3**	**Modell 4**	**Modell 5**	**Modell 6**	**Modell 7**	**Modell 8**
Förtroende för polisen (1-5, 5=Mycket stort förtroende)	0.288*** (0.034)	0.299*** (0.062)						
Förtroende för sjukvården (1-5, 5=Mycket stort förtr.)			0.322*** (0.034)	0.356*** (0.061)				
Förtroende för skolan/ förskolan (1-5, 5=Mycket stort förtroende)					0.381*** (0.034)	0.277*** (0.063)		
Förtroende för äldrevården (1-5, 5=Mycket stort förtroende)							0.300*** (0.030)	0.290*** (0.055)
Andel utrikesfödda (18-64 år) i primärområdet	-0.011*** (0.002)	-0.009 (0.007)	-0.010*** (0.002)	-0.006 (0.007)	-0.011*** (0.002)	-0.024*** (0.007)	-0.012*** (0.002)	-0.013* (0.006)
Förtroende för polisen x Andel utrikesfödda		-0.000 (0.002)						
Förtroende för sjukvården x Andel utrikesfödda				-0.001 (0.002)				
Förtroende för skolan x Andel utrikesfödda						0.004* (0.002)		
Förtroende för äldrevården x Andel utrikesfödda								0.000 (0.002)
Kvinna	0.103 (0.067)	0.103 (0.067)	0.189** (0.067)	0.189** (0.067)	0.159* (0.067)	0.164* (0.067)	0.200** (0.067)	0.201** (0.067)
Åldersgrupp (16-29 år referenskategori)								
30-49 år	0.372*** (0.102)	0.373*** (0.102)	0.434*** (0.102)	0.436*** (0.102)	0.425*** (0.101)	0.418*** (0.101)	0.419*** (0.102)	0.419*** (0.102)
50-64 år	0.567*** (0.107)	0.566*** (0.107)	0.630*** (0.107)	0.631*** (0.107)	0.715*** (0.107)	0.708*** (0.107)	0.719*** (0.107)	0.719*** (0.107)
65-85 år	0.513*** (0.108)	0.513*** (0.108)	0.605*** (0.107)	0.607*** (0.107)	0.745*** (0.107)	0.736*** (0.107)	0.750*** (0.107)	0.750*** (0.107)
Utbildning (Låg utbildning referenskategori)								
Medellåg utbildning	0.197 (0.135)	0.198 (0.135)	0.209 (0.135)	0.211 (0.135)	0.244 (0.134)	0.239 (0.134)	0.292* (0.134)	0.291* (0.134)
Medelhög utbildning	0.519*** (0.133)	0.520*** (0.133)	0.514*** (0.132)	0.517*** (0.132)	0.554*** (0.132)	0.549*** (0.132)	0.590*** (0.132)	0.588*** (0.132)
Hög utbildning	0.991*** (0.129)	0.991*** (0.129)	0.998*** (0.129)	0.999*** (0.129)	0.998*** (0.128)	0.993*** (0.128)	1.041*** (0.128)	1.040*** (0.128)
Hushållsinkomst (<300 000 kr/år referenskategori)								
301 000 – 700 000 kr/år	0.134 (0.092)	0.134 (0.092)	0.154 (0.092)	0.153 (0.092)	0.173 (0.092)	0.178 (0.092)	0.177 (0.092)	0.177 (0.092)
>700 000 kr/år	0.123 (0.106)	0.122 (0.106)	0.155 (0.106)	0.154 (0.106)	0.191 (0.105)	0.199 (0.105)	0.216* (0.105)	0.217* (0.105)
Arbetslös	-0.200 (0.152)	-0.201 (0.152)	-0.177 (0.152)	-0.182 (0.152)	-0.242 (0.151)	-0.241 (0.151)	-0.240 (0.151)	-0.239 (0.152)
Född i Sverige	0.424*** (0.093)	0.424*** (0.093)	0.391*** (0.093)	0.393*** (0.093)	0.487*** (0.092)	0.489*** (0.092)	0.528*** (0.092)	0.530*** (0.093)
Nöjd med livet (1-4, 4=Mycket nöjd)	0.939*** (0.056)	0.939*** (0.056)	0.905*** (0.056)	0.907*** (0.056)	0.900*** (0.055)	0.896*** (0.055)	0.937*** (0.055)	0.936*** (0.055)
Konstant	1.371*** (0.273)	1.327*** (0.336)	1.219*** (0.274)	1.082** (0.342)	1.063*** (0.273)	1.433*** (0.331)	1.323*** (0.267)	1.356*** (0.303)
sd(Förtroende)	0.043*** (0.017)	0.043*** (0.017)	0.032*** (0.020)	0.032*** (0.020)	0.040*** (0.017)	0.040*** (0.017)	0.031*** (0.021)	0.031*** (0.021)
sd(Konstant)	0.000 (0.005)	0.000 (0.005)	0.000 (0.001)	0.000 (0.001)	0.000*** (0.000)	0.000 (0.000)	0.000 (.)	0.000 (.)
sd(Residual)	1.903*** (0.024)	1.903*** (0.024)	1.901*** (0.024)	1.901*** (0.024)	1.886*** (0.023)	1.885*** (0.023)	1.892*** (0.024)	1.892*** (0.024)
Log liklihood	-6885.881	-6885.855	-6873.610	-6873.386	-6815.983	-6814.010	-6836.679	-6836.653
N (individer)	3334	3334	3332	3332	3315	3315	3322	3322
N (primärområden)	88	88	88	88	88	88	88	88

Kommentar: * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$. Figur 4 och 5 i kapitlet baseras på modell 6.
Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2020 och Avdelningen för Statistik och Analys, Göteborgs Stad.

(O)TRYGGHET I GÖTEBORG? FRÅN KUST TILL INLAND

HANNA SAHLIN LILJA, SEBASTIAN LUNDMARK
OCH FRIDA SANDELIN

Sammanfattning
Vid tiden för Göteborgs 400-årsjubileum var ordet trygghet på många av göteborgarnas läppar. Göteborgs Stad hade sedan några år inlett ett tydligt fokus på att försöka öka invånarnas trygghet genom projekt som ”Trygg i Göteborg” och genom polisiära insatser för att minska den organiserade brottsligheten. Med tanke på sådana insatser tedde det sig kanske inte underligt att hela 15 procent av de svarande i SOM-undersökningen i Göteborg mellan åren 2018 och 2020 skrev ordet trygghet när de tillfrågades om vilket samhällsproblem eller fråga de tyckte var viktigast för Göteborg. I detta kapitel avhandlas ordet trygghet, dess etymologi (ursprung) och utvecklade betydelse under de senaste århundradena i Sverige. Vidare undersöks vilka faktorer som hänger samman med att känna sig trygg, dels i sitt bostadsområde och dels i staden Göteborg. Genom analyserna framkommer att Göteborgs områden är segregerade i var och vem som känner sig trygg. Personer som bor i områden där andelen med hög utbildning är stor och i områden med en hög andel utrikesfödd befolkning sticker ut som särskilt otrygga. Samtidigt visar analyserna att personer som bor i Göteborgs mer välbärgade områden ofta känner sig väldigt trygga i sitt bostadsområde men upplever staden Göteborg som en relativt otrygg plats.

Det svenska ordet trygghet har gamla språkliga rötter. Ordet har sitt ursprung i det urgermanska ordet ”trewwia” och är besläktat med svenska ord som ”trogen” och ”trohet” och engelska ord som ”truth”, ”true” och ”truce” (Hellqvist, 1922). Begreppsanvändningen av ordet ”trygghet” har dock förändrats under de senaste decennierna. Tidigare underströk ordet betydelsen av en förutsägbar vardag i framförallt ekonomiska termer. Att vara otrygg förstods som att ha oförutsägbar tillgång till arbete, välfärd och sjukvård. Även om ordets gamla konnotationer fortfarande finns kvar vid tiden för Göteborgs 400-årsjubileum, har ordet trygghet numera fått en alltmer starkare sammankoppling med brottslighet, utsatthet och skydd mot våld med en närmare betydelse till begrepp som ”skyddad” och ”säker” (Sahlin Lilja, 2018).

En hypotes är att denna förskjutning av ordets betydelse har att göra med det allt starkare fokus som finns i Sverige på forskning om det som i USA kallas för ”fear of crime”. Sådan forskning introducerades i Sverige under 1980-talet och

Sahlin Lilja, Hanna, Lundmark, Sebastian & Sandelin, Frida (2021). (O)trygghet i Göteborg? Från kust till inland. I Björn Rönnerstrand, Maria Solevid & Henrik Oscarsson (red) *Hög tid för Göteborg*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

”fear of crime” kom, kanske något oturligt, att översättas till ”(o)trygghet” snarare än den mer ordagranna översättningen ”rädsla för brott”.

Faktum är att trygghetsforskningen sedan introducerandet under 1980- och 1990-talen vuxit kraftigt i Sverige. Frågeundersökningar som huvudsakligen syftar till att mäta (o)trygghet finns vid tiden för Göteborgs 400-årsjubileum i en mängd nationella undersökningar utförda av svenska myndigheter och även i en stor mängd lokala trygghetsundersökningar genomförda i svenska kommuner och regioner (Sahlin Lilja, kommande).

Mot bakgrund av den vikt som varit på trygghetsforskning i Sverige de senaste decennierna, kommer detta kapitel att problematisera delar av tidigare forskning om trygghet och utifrån lärdomar från detta försöka förstå och kartlägga hur tryggheten ser ut bland göteborgarna 2018–2020. Ett särskilt fokus läggs på att undersöka huruvida tryggheten skiljer sig mellan olika områden i Göteborg och vilka göteborgare som har privilegiet att uttrycka en känsla av trygghet. Bland annat undersöks vilka faktorer i bostadsområdet – såsom invånarnas ekonomiska välstånd, antal sjukdagar, utbildningsnivå och segregation i härkomst – som är sammankopplade med individens känsla av trygghet i bostadsområdet och en uppfattning av att Göteborg är en trygg och säker stad.

Kapitlet börjar med en kortare översikt av hur forskningen om trygghet och ”fear of crime” sett ut internationellt och i Sverige. Sedan beskrivs vilka frågor och mått som används för att analysera göteborgarnas trygghet. Detta följs av en djupdykning i resultaten, en geografisk karta över tryggheten i Göteborg, och avslutas med en diskussion om vad resultaten kan tänkas medföra samt vilka begränsningar analyserna bör ses i ljuset av.

Begreppen trygghet, brottslighet och fear of crime

Trygghet är ett komplext ämne. Den internationella forskningen om ”fear of crime” brukar mäta rädsla för brott genom att fråga studiedeltagarna hur trygga de känner sig i sitt bostadsområde ensam på kvällstid (eller en variant av en sådan fråga). Denna formulering har kritiserats för att varken nämna brott eller rädsla samt för att definiera otrygghet som något som endast äger rum när man är ensam, utomhus och när det är mörkt (Farrall m fl, 1997; Ferraro & Lagrange, 1987). Genom formuleringen om upplevd otrygghet på kvällen ensam utomhus har forskningen påvisat att kvinnor tenderar att vara mer otrygga än män och att yngre och äldre är mer otrygga än medelålders personer (Hale, 1996; Heber, 2007).

Intervjustudier om rädsla för brott framhäver att känslan av rädsla är flyktig och situationellt betingad, och därför potentiellt sämre lämpad för enkätforskning (Koskela, 1999; Koskela & Pain, 2000). Kriminologer har också framhävt att när kvinnor frågas om hur trygga de känner sig när de är ensamma utomhus i sitt bostadsområde på natten kan frågan tolkas som att handla om rädsla för

sexuellt våld, en rädsla som mer sällan uppvisas av män. Sådana anspelningar genom frågeformuleringen pekas alltså ut som en delförklaring till att kvinnor i snitt rapporterar mer otrygghet än män (Gilchrist m fl, 1998; Pain, 1994; Stanko, 1990, 1995). Det ter sig därför sannolikt att olika trygghetsindikatorer, baserat på hur frågorna formuleras, mäter olika typer av trygghet för män och kvinnor. Då även innebörden av ordet trygghet över åren skiftat betydelse från trygghet i ekonomiska termer till trygghet genom avsaknad av brottslighet och våld, är det möjligt att personer från olika demografiska grupper tolkar ordet olika. Men trots dessa möjliga påverkansfaktorer på skattningar blir det uppenbart genom detta kapitel att trygghet anses viktigt bland göteborgarna och att flera teoretiskt rimliga förklaringsfaktorer verkar förklara nivåskillander i trygghet mellan Göteborgs olika boendeområden.

Länken mellan trygghet och utsatthet för brott

Parallellt med utvecklingen av att ordet trygghet idag handlar om skydd från brott har trygghet också kommit att bli en allt viktigare politisk fråga. En förklaring till en sådan utveckling skulle kunna vara att brottsligheten ökat i Sverige. En empirisk analys av brottsutvecklingen ger dock inte stöd till sådana förklaringar. Det är mer korrekt att säga att brottsligheten snarare ändrat karaktär över tid. Exempelvis har stöldbrottslighet minskat, medan narkotikabrottslighet ökat (Bäckman m fl, 2020; Kristoffersen m fl, 2010; Ole Träskman, 2005). Våldsbrott anmäls idag i större utsträckning än tidigare, men kriminologer har dock framfört att den förändrade faktorn sannolikt är anmälningsbenägenheten och vad man anser vara ett våldsbrott snarare än ökad våldsbenägenhet (Hofer & Tham, 1989; Nilsson, Estrada, & Bäckman, 2017; Nilsson & Andersson, 2009; Tham, 2018; Tham & von Hofer, 2014). Det dödliga våldet, som är en typ av brottslighet som är särskilt allvarlig och kan tänkas leda till mycket rädsla, har historiskt sett varit stabil i Sverige men där en allt större del av våldet numera orsakas av skjutvapen (Lehti m fl, 2019).

Vissa studier påvisar ett samband mellan utsatthet för brott och trygghet på individuell nivå (Balkin, 1979; Liska m fl, 1988) medan andra studier finner endast ett svagt eller inget samband (Furstenberg, 1971; Garofalo, 1979; Holland m fl, 1983; Skogan & Maxfield, 1981). Däremot visar flera tidigare studier att det finns ett samband mellan att känna sig otrygg och indirekta upplevelser av brott. Med indirekta upplevelser av brott åsyftas exempelvis brott som bekanta har utsatts för, eller som har ägt rum i ens bostadsområde. I studier av indirekta upplevelser har personer visat sig bli mest otrygga av att höra om brott från andra, men också att effekten av indirekta brottserfarenheter är beroende av personliga psykologiska egenskaper (Arnold, 1991; Tyler, 1980).

En potentiell förklaring till att indirekta brottserfarenheter spelar större roll är att det är betydligt vanligare att höra om ett brott, än att själv utsättas. Man kan tänka

sig att individen grundar sin uppfattning om brottslighet på vad man hör eller läser om brott, snarare än på faktisk erfarenhet av att ha blivit utsatt för brott där det senare är relativt ovanligt. Psykologer har framfört att en känsla som ”otrygghet” är komplex och uppbyggd av flera komponenter, och föreslås exempelvis att bestå både av stabila emotioner och personliga egenskaper (så kallade *traits*) och känslor som påverkas eller orsakas av situationer (så kallade *states*) (Gabriel & Greve, 2003). Exempelvis kan individer vara olika benägna att vara mörkrädda (ett *trait*), medan att gå igenom en mörk park strax efter att man har läst om ett bestialiskt mord kan vara en situation som kan skapa otrygghet för många (ett *state*).

Oavsett vilken koppling trygghet faktiskt har till brottslighet, kriminalitet och våld står en sak klar; trygghet och oro för brott har hamnat på den politiska agendan och som en viktig politiska fråga nationellt. Forskare menar att den svenska kriminalpolitiska debatten numera är mer alarmistisk och politiserad (Tham, 2018; Andersson & Nilsson, 2009). I de nationella SOM-undersökningarna har lag och ordning under de senaste 10 åren gått från att vara en relativt oviktig fråga till en av de allra viktigaste och totalt 34 procent nämnde det som en viktig fråga år 2020 (Martinsson & Andersson, 2021).

Trygghet viktigt för göteborgarna

Om man undersöker vad göteborgarna skriver ned som viktiga samhällsfrågor för staden Göteborg mellan åren 2018–2020, framkommer det att 15 procent valde att skriva ordet ”trygghet”. Detta kan jämföras med de 2 procent av de svarande i den nationella SOM-undersökningen som skrev ordet trygghet när de tillfrågades om Sveriges viktigaste samhällsfrågor under samma period. I en jämförelse av de olika kategorier av svar som skrevs hamnade *trygghet och sociala frågor* som det näst viktigaste samhällsproblemet i Göteborg, slaget endast av *lag och ordning* (se också Rönnerstrand, Solevid & Oscarsson, 2021, i denna volym). Möjligen beror skillnaden i hur många som skriver trygghet som en viktig fråga eller problem mellan befolkningen i Sverige och i Göteborg på att trygghet ses som en mer lokal än en nationell angelägenhet.

Göteborgarnas fokus på trygghet blir särskilt intressant utifrån perspektivet att trygghet har varit föremål för omfattande satsningar i Göteborg under de senaste åren. Sedan 2010 driver Göteborgs Stad ett kommunalt projekt kallat ”Trygg i Göteborg” som syftar till att öka göteborgarnas trygghet. Men staden har arbetat aktivt med trygghetsfrågor sedan 2004, då projektet ”Ung och Trygg i Göteborg” startades, som sedermera övergick i ”Trygg i Göteborg” i samband med att ansvar för trygghetsarbetet ålades stadens socialförvaltningar. ”Trygg i Göteborg” bedrivs i samarbete mellan Göteborgs Stad och Polisområde Storgöteborg. Projektet bygger på ”Trygg i”-modellen som är utarbetad av Brottsförebyggande rådet (BRÅ) för lokalt trygghetsarbete. Den går ut på att trygghetssamordnaren i stadsområdet (tidigare

stadsdelen) skall ta fram en lokal problembild baserat på medborgardialoger och trygghetsundersökningar tillsammans med kommunpolisen. Denna problembild ligger sedan till grund för ett åtgärdspaket, som ska utvärderas efter hand.

Målet med satsningar som ”Trygg i Göteborg” är alltså att på lokal nivå försöka öka invånarnas upplevda trygghet. Det bör dock uppmärksammas att, samtidigt som sådana initiativ möjligen stärker tryggheten lokalt där arbetet genomförs, förekommer det diskussioner inom forskningen om huruvida ett extra fokus på trygghet till och med kan ha motsatt effekt och öka upplevd otrygghet (BRÅ, 2010b; Lee, 2013). Det är därför viktigt att beakta att detta kapitel *inte* kan uttala sig om Göteborgs Stads satsningar givit frukt. Snarare är målet i detta kapitel att kartlägga hur göteborgarnas upplevda trygghet skiljer sig åt mellan områden och analysera vilka faktorer som hänger ihop med sådana upplevelser. I nästkommande del presenteras det som kapitlet använder sig av för att studera trygghet och de huvudsakliga förklaringsfaktorer som kommer att testas.

Mått på trygghet och tänkta förklaringsfaktorer

I SOM-undersökningen i Göteborg ingår tre frågor som kan fungera som mått på allmän upplevd trygghet. Den första frågan har ställts sedan 2016 och ber invånarna utvärdera om *Göteborg är en trygg och säker stad* genom att hålla med om ett av fyra svarsalternativ: ”Helt riktigt”, ”Delvis riktigt”, ”Delvis felaktigt” samt ”Helt felaktigt”. År 2018 inkluderades ytterligare en fråga som mäter en mer lokal form av trygghet. Den ber invånarna att ta ställning till påståendet *Jag känner mig trygg i mitt bostadsområde* med en svarsskala som går från 1 ”Helt felaktigt” till 5 ”Helt riktigt”. Dessa två frågor kommer att analyseras utifrån vilka som anser sig trygga eller otrygga och vilka områdesfaktorer som verkar förklara de olika svaren på dessa frågor. Analysen kommer alltså dels undersöka individfaktorer men även skillnader mellan olika områden i Göteborg, så kallade primärområden.

Mellan åren 2018 och 2020 fanns det totalt 96 primärområden i Göteborg. Under dessa år bodde det mellan 3 500 och 25 000 invånare inom primärområdena där gränserna för områdena baserades på bland annat fysiska barriärer, markanvändning och trafik- och serviceåtgärder (Stadsledningskontoret, 2020). Då primärområden är inritade efter fysiska barriärer (såsom större vattendrag och berg) verkar det rimligt att anta att de skulle kunna fungera som en representation av en invånares större grannskap eller bostadsområde där denne befinner sig delar eller majoriteten av arbetsfria dagar och kvällar.

Trygghet i SOM-undersökningen i Göteborg jämfört andra undersökningar

I andra svenska trygghetsundersökningar används olika mått på ”allmän” otrygghet. I Undersökningen om Svenska Levnadsförhållanden (ULF) som Statistiska

Centralbyrån utför ställs en fråga om trygghet sedan 1981, och är därmed Sveriges äldsta pågående undersökning som mäter trygghet. Under 00-talet började ett flertal nationella enkäter samla in data om medborgarnas trygghet, bland annat Folkhälsomyndighetens Hälsa på lika Villkor (FHM), och Brottsförebyggande Rådets Nationella Trygghetsundersökningen (NTU). Dessa tre enkätstudier utgår från ett nationellt representativt urval, och torde därför kunna indikera hur resultaten från SOM-undersökningens mätning av trygghet i Göteborg förhåller sig till trygghet i Sverige som helhet.

Men, i likhet med fynden i enkätmetod om frågeformuleringens påverkan på enkätsvar (Schuman & Kalton, 1985; Krosnick, & Schuman, 1988) har forskning på trygghetsfrågor visat att vilken typ av indikator, operationalisering, eller fråga man använder kan ha stor påverkan på resultaten (Farrall m fl 1997; Ferraro & Lagrange, 1987). Det är därför viktigt att beakta att olika trygghetsundersökningar kan ge relativt olika resultat, vilket blir tydligt i den inledande analysen som presenteras i figur 1 nedan.

Resultat från trygghetsindikatorerna i ULF visar att år 2020 var 16 procent av svenskarna otrygga mätt som att de avstått från att gå ut ensam på kvällen på grund av rädsla för brott (se figur 1). Samma nationella siffra från FHM visade att 24 procent av deltagarna avstått från att gå ut ensam på kvällen trots att oro för brott inte nämns i frågans formulering. Om man istället undersöker andelen otrygga med formuleringen om man känner sig trygg i sitt bostadsområde på kvällen när man är ensam, var 28 procent otrygga enligt NTU.

Jämförelsevis med de nationella nivåerna uppgav 11 procent sig otrygga i sina bostadsområden i den lokala SOM-undersökningen i Göteborg år 2020, medan 21 procent av göteborgarna rapporterade att de undviker att gå ut ensam sent på kvällen på grund av oro för brott. När SOM-undersökningen istället frågade om Göteborg är en trygg och säker stad år 2020 svarade 52 procent att de inte höll med. Således är det uppenbart att svaret på frågan hur stor andel som är otrygga påverkas av hur man mäter otrygghet och hur man formulerar frågan. Personer verkar rapportera mer otrygghet när de frågas om en stad som helhet än om de frågas om hur otrygg man känner sig i sitt bostadsområde. Faktorer som till exempel urval, bortfall, samt olika teman i undersökningarna är så klart även en ytterligare möjlig förklaring till de varierande resultaten i de olika undersökningarna.

I resterande delarna av detta kapitel kommer vi fokusera på den lokala SOM-undersökningen i Göteborg där urvalsförfarande, bortfall, och teman är standardiserade över jämförelseåren, snarare än att jämföra olika mått från olika undersökningar.

Figur 1 Frågor om otrygghet från olika källor, andel instämmande svar 1980–2020 (procent)

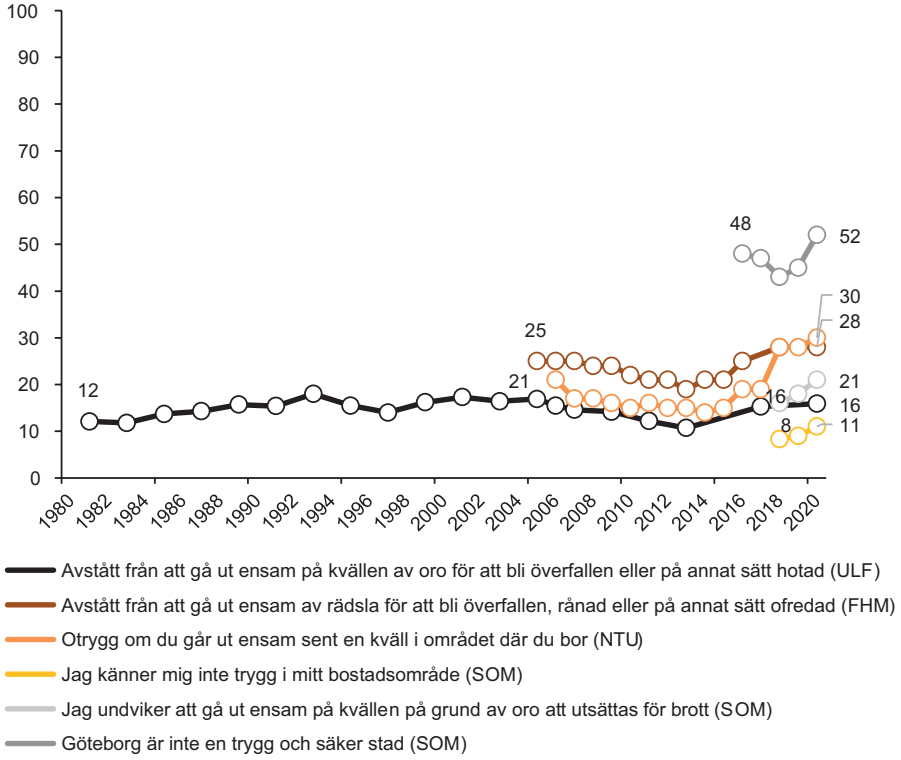

Kommentar: ULF mäter mäter otrygghet genom frågan *'Har du någon gång sedan ... (månad och år – ett år före intervjutillfället) avstått från att ge dig ut på kvällen av oro för att bli överfallen eller på annat sätt hotad? (svarsalternativ: ja/nej/ej aktuellt)'*, NTU genom *'Om du går ut ensam sent en kväll i området där du bor, hur trygg eller otrygg känner du dig då? (svarsalternativ: mycket trygg/ganska trygg/ganska otrygg/mycket otrygg/går aldrig ut ensam på kvällen)'* och FHM genom *'Händer det att du avstår från att gå ut ensam av rädsla för att bli överfallen, rånad eller på annat sätt ofredad? (svarsalternativ: Nej/Ja, ibland/Ja, ofta)'*. För påståendet *'Göteborg är en trygg och säker stad (SOM)'* visar grafen hur stor del av deltagarna som har valt svarsalternativen *'Delvis felaktigt'* samt *'Helt felaktigt'*. För påståendena *'Jag känner mig trygg i mitt bostadsområde (SOM)'* visar grafen andelen som valt svarsalternativ *'1'* och *'2'* och för påståendet *'Jag undviker att gå ut ensam på kvällen i mitt bostadsområde på grund av rädsla att bli utsatt för brott (SOM)'* visar grafen andelen som valt *'4'* och *'5'* på skalan som går från 1 *'Helt felaktigt'* till 5 *'Helt riktigt'*.

Källor: BRÅ, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2018; BRÅ & SCB, 2017; Folkhälsomyndigheten, 2018a, 2018b, 2019; SCB, 2004, 2010, 2019a, 2019b & SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

Trygghet minskar över tid

Sedan 2018 har göteborgarnas trygghet minskat något. Andelen som uppgav att de undvikt att gå ut på grund av oro för brott ökade från 16 procent år 2018 till 21 procent år 2020. Andelen som uppgav att de inte känner sig trygga i sitt bostadsområde ökade från 8 procent år 2018 till 11 procent år 2020. Även andel bifall i påståendet att de var oroliga för att utsättas för misshandel/rån/våldtäkt ökade från 11 till 17 procent, samt andelen som uppgav att gängrelaterad brottslighet var ett problem i bostadsområdet ökade från 12 till 17 procent (se också Bjerke, Mellander & Richardsson, 2021, i denna volym).

Andelen som menade att Göteborg inte var en trygg och säker stad minskade dock från 48 procent år 2016 till 43 procent år 2018, för att sedan öka till 52 procent år 2020.

Även om de flesta förändringar är förhållandevis små är mönstren konsistenta. Resultaten stämmer också relativt väl överens med resultaten från de olika nationella trygghetsundersökningarna som genomförts i Sverige. Resultaten från ULF, FHM och NTU visade på en svagt minskande otrygghet under större delen av 00-talet till mitten av 10-talet, från att därefter börja öka. En möjlig förklaring till den senaste tidens ökning av otrygghet kan möjligen delvis förklaras av att NTU genomgick en omfattande metodologisk förändring år 2017, och ökningen mellan 2017 och 2018 kan därför vara orsakad av förändrad undersökningsmetodologi (BRÅ & SCB, 2017).

Göteborgarnas upplevda trygghet i SOM-undersökningarna

För att få en djupare förståelse för göteborgarnas upplevda trygghet används i detta kapitel en form av regression som kallas flernivåanalys. Denna metod gör det möjligt att hitta förklaringar till en individs upplevda trygghet i både individuella faktorer och attityder så väl som olika områdesfaktorer. Det är viktigt eftersom det på så vis går det att ta hänsyn till att personer som bor inom samma primärområde ofta är lika varandra.[1] Utöver skattningar inom ett primärområde tar vår analys även hänsyn till att skattningar inom ett och samma år (t ex 2018) är mer lika än vad skattningarna mellan åren är. Resultaten av analysen presenteras i figur 2. I figuren ritas det ut hur stor påverkan varje variabel har på tryggheten i bostadsområdet genom en liten diamant med en horisontell linje genom sig. Diamanten pekar ut hur stor påverkan variabeln har och siffran till höger om diamanten skriver ut värdet på påverkan. Den horisontella linjen i diamanten visar standardfelet (ett mått för osäkerheten i skattningen). Den lodräta linjen i mitten visar när påverkan är lika med noll. Alla diamanter och deras horisontella streck som nuddar den lodräta linjen är inte statistiskt signifikanta. Diamanter till vänster om den lodräta linjen hänger ihop med en minskad trygghet och diamanter till höger med en ökad trygghet. Ju längre bort från den lodräta linjen, desto starkare påverkan har variabeln på den upplevda tryggheten i bostadsområdet.

Figur 2 Samband mellan upplevd trygghet i bostadsområdet och individ och kontextfaktorer sammanslaget 2018–2020 (ostandardiserade regressionskoefficienter)

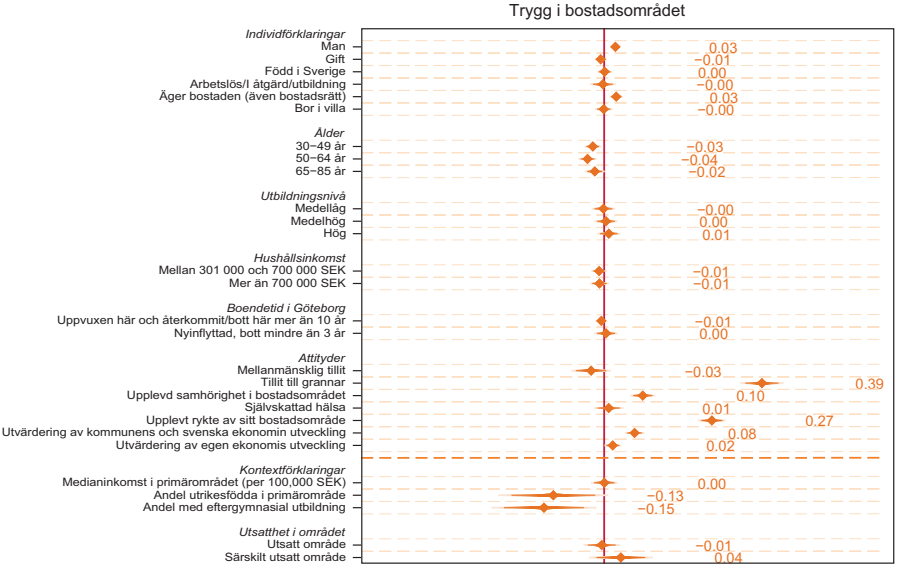

Kommentar: Ostandardiserade regressionskoefficienter från en multilevelregressionsekvation där trygg i bostadsområdet predicerades av individuella faktorer och attityder och kontextuella faktorer i primärområdet. Punkter som nuddar den lodräta linjen är inte signifikanta. Observationerna i modellen är grupperade efter primärområden (nivå 2) och år (nivå 3) där konstanterna och koefficienterna tilläts variera över medianinkomst, andel med eftergymnasial utbildning och andel utrikesfödda i området. Referenskategorier för dummykodade variabler var kvinna, ogift och född utomlands.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2018–2020 och Avdelningen för Statistik och Analys, Göteborgs Stad.

Analysen visar att personer som bor i områden med en större andel eftergymnasialutbildade och en högre andel utrikesfödda tenderar att känna sig mindre trygga i sitt bostadsområde, medan medianinkomsten i området inte är sammanlänkat med en individs trygghetskänsla. Intressant är att utan kontroll för andra attribut har andelen eftergymnasialt utbildade i området ett *positivt* samband med upplevd trygghet i bostadsområdet. Men under kontroll för områdenas medianinkomst och andel utrikesfödda vänds sambandet från signifikant positivt till signifikant negativt.

Ett annat, och för vissa kanske oväntat resultat, är att personer som bor i utsatta och särskilt utsatta områden varken har högre eller lägre känsla av upplevd trygghet i bostadsområdet jämfört med icke utsatta omården (en lista över dessa står att finna i slutet av detta kapitel under appendix 1).[2] En möjlig förklaring till detta icke-samband står kanske att finna i att tidigare forskning har pekat på att sambandet

mellan brottslighet och trygghet är svagt eller icke-befintligt (Furstenberg, 1971; Garofalo, 1979; Baker m fl, 1983; Skogan & Maxfield, 1981).

En annan delförklaring till att graden av utsatthet i området inte predicerar trygghet i bostadsområdet kan ha att göra med variabeln ”tillit till grannar” som har ett starkt samband med att känna sig trygg i bostadsområdet.[3] Ju högre tillit till grannar, ju högre var den upplevda känslan av trygghet. Detta är i linje med tidigare forskning som visat att social samhörighet i bostadsområdet ökar känslan av trygghet. Social samhörighet kan exempelvis handla om att ha regelbundna sociala kontakter med sina grannar. Tidigare studier har också visat att känslan av social samhörighet är relaterat till om man upplever att ens grannskap har förmågan att agera om något oförutsett händer, och detta är i sin tur förknippat med att känna sig trygg i sitt bostadsområde (Gibson m fl, 2002; Salem & Lewis, 1986). En rapport baserad på SOM-undersökningen i Göteborg visar att tilliten och samhörigheten till personer i boendeområdet är mycket lägre för personer boende i resurssvagare områden (i form av medelinkomst och grad av ekonomiskt bistånd) jämfört med individer boende i resursstarkare områden (Rönnerstrand & Sandelin, 2020). Det verkar alltså sannolikt att just den låga tilliten i utsatta områden är den starkare drivande faktor bakom lägre trygghet.

Figur 2 visar å enda sidan att män, personer som äger sin bostad, de som hyser tillit grannar, personer som upplever hög samhörighet med sina grannar, de som upplever att boendeområdet har ett gott rykte i staden, personer som ser positivt på kommunens, Sveriges och sin egen ekonomi känner sig tryggare i sitt bostadsområde. Å andra sidan tenderar personer äldre än 29 år att känna sig mindre trygga i sitt bostadsområde, medan civilstånd, födelseland, arbetsmarknadssituation, inkomst, mellanmänsklig tillit, självskattad hälsa och hur länge personen bott i området inte uppvisar något samband med upplevd trygghet i bostadsområdet.

Möjliga förklaringar till upplevelse av Göteborg som trygg och säker stad

Utöver att undersöka vad som förklarar upplevd trygghet i bostadsområdet undersöks också vad som påverkar huruvida göteborgare upplever staden Göteborg som trygg och säker. Vi har utgått från en liknande modell, med samma uppsättning förklaringsfaktorer, som i den föregående analysen i kapitlet. Resultaten redovisas i figur 3.

I motsats till resultaten för trygghet i bostadsområdet, visade analysen att ju större andel utrikesfödda som bor i ens område, ju tryggare upplevdes Göteborg som stad. Ytterligare skillnader mellan resultaten för trygghet i bostadsområdet jämfört med trygghet i staden är att boenden i områden med högre medianinkomst också upplever staden som mindre trygg, medan områdets utbildningsnivå inte förklarar individens trygghetsupplevelse av staden. Likt tryggheten i bostadsområdet är personer i utsatta och särskilt utsatta områden varken mer eller mindre trygga i staden än boenden i andra områden.

Av individfaktorerna visade analysen att män, personer födda i Sverige, personer med högre årshushållsinkomst än 300,000 kronor och personer äldre än 29 år upplever staden som otryggare än andra. Att uppleva att boendeområdet har ett gott rykte i staden och att Sverige och kommunens ekonomi förbättrats, har ett positivt samband med att känna sig tryggare i staden. Till skillnad från analysen av trygghet i bostadsområdet hänger både mellanmänsklig tillit och tillit till grannarna ihop med att tycka Göteborg är en trygg och säker stad. Tillit till grannar har ett starkare samband med trygghet i bostadsområdet jämfört med påståendet om staden som trygg och säker (jmf figur 2 och 3). Individens civilstånd, arbetssituation, utbildningsnivå, äga sin bostad, att bo i villa, eller hur länge man bott i Göteborg har inget samband med upplevd trygghet i staden.

Figur 3 Samband mellan Göteborg som trygg och säker stad och individ och kontextfaktorer sammanslaget 2018–2020 (ostandardiserade regressionskoefficienter)

Kommentar: Ostandardiserade regressionskoefficienter från en multilevelregressionsekvation där trygg i bostadsområdet prediceras av individuella faktorer och attityder och kontextuella faktorer i primärområdet. Punkter som berör den lodräta linjen är inte signifikanta. Observationerna är nästlade inom primärområden (nivå 2) och år (nivå 3) där konstanterna och koefficienterna tillåtits variera över medianinkomst, andel med eftergymnasial utbildning och andel utrikesfödda i området. Referenskategorier för dummykodade variabler var kvinna, ogift och född utomlands.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2018–2020 och Avdelningen för Statistik och Analys, Göteborgs Stad.

Även om några av områdes- och individfaktorerna samvarierar på liknande sätt med både trygghet i bostadsområdet och trygghet i staden, är det flera av dessa som uppvisar omvända samband. Till exempel är andelen utrikesfödda i området negativt relaterat till trygghet i bostadsområdet men positivt relaterat till trygghet i staden. Tillit till människor i allmänhet har ett marginellt negativt samband med trygghet i bostadsområdet men har ett starkt positivt samband med uppfattningen av staden som trygg och säker.

De två figurerna visar också att vissa faktorer har betydelse för trygghet i bostadsområdet men inte för upplevelsen av Göteborg som en trygg och säker stad, och vice versa. Lägre medianinkomst i området hänger, till exempel, samman med uppfattningen att staden är trygg och säker men har ingen betydelse för tryggheten i området.

Skillnad i trygghet i bostadsområdet och trygg i staden

I figur 4 nedan presenteras en karta över Göteborgs primärområden där varje område kan få en av åtta nyanser av grönt. Ljusgröna områden är områden med låg andel trygga och mörkgröna områden med hög andel trygga. Genom dessa kartor illustreras det hur mycket vanligare det är att känna sig trygg i sitt bostadsområde (många mörkgröna områden i kartan till vänster) än det är att känna att Göteborg är en trygg och säker stad (få mörkgröna områden i kartan till höger).

Det är tydligt att boenden i områden nära kusten och vissa områden i de centrala delarna av staden upplever en stark trygghet i sitt bostadsområde, medan personer som bor i till exempel Biskopsgården, Tynnered, Bergsjön och stora delar av Angered i snitt upplever lägre trygghet i sitt bostadsområde. Jämförelsevis verkar även samma kustområden i snitt uppleva Göteborg som en mindre trygg stad än vad områden närmare inlandet tycker.

Det ser alltså ut att finnas en skillnad mellan områden där trygghet i bostadsområdet närmast verkar höra ihop med otrygg upplevelse av staden och där otrygg i bostadsområdet verkar höra ihop med en tryggare uppfattning av staden.

Figur 4 ***Upplevd trygghet i bostadsområdet och upplevd trygghet i Göteborg över 94 primärområden 2018–2020 (ju mörkare färg av åtta nyanser av grönt desto större trygghet)***

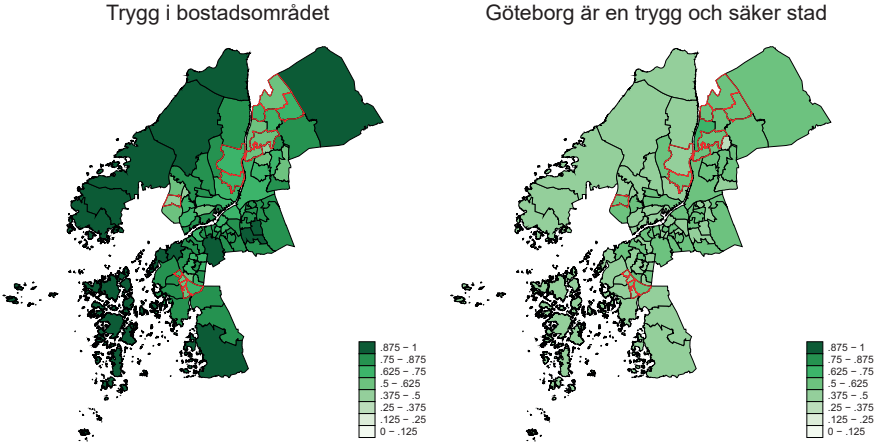

Kommentar: Kartan till vänster visar upplevd trygghet i bostadsområdet och kartan till höger visar upplevd trygghet i Göteborg över 94 primärområden 2018–2020. Primärområderna Arendal och Högsbo är exkluderade från kartan på grund av för få observationer. Områden med röd kantlinje är områden som polisen definierat som utsatta eller särskilt utsatta områden. En numrerad förteckning av stadens primärområden jämförbar med kartorna i figuren finns i slutet av boken.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2018–2020.

För att undersöka detta närmre, skapades ett nytt mått som tar varje respondents svar på upplevd trygghet i bostadsområdet och drar bort (subtraherar) respondentens svar på frågan om Göteborg uppfattades som en trygg och säker stad (se ekvation 1). En person som känner sig lika trygg i sitt bostadsområde som i staden får då värdet 0 på denna variabel. En person som känner sig helt och hållet trygg i sitt bostadsområde men helt och hållet otrygg i staden får då värdet +1 och en person som kände sig helt och hållet otrygg i sitt bostadsområde men helt och hållet trygg i staden får värdet -1.

Ekvation 1

Relativt trygghetsmått = Trygg i bostadsområdet – Göteborg trygg och säker stad

Detta relativa trygghetsmått bör fungera väl för att kartlägga skillnaderna mellan Göteborgs olika områden i vilka som kände sig mindre trygga i sitt område än i staden och vice versa. Men måttet går även att använda för att undersöka vilka individuella och kontextuella faktorer som förutsäger om en person känner sig relativt tryggare eller otryggare i sitt bostadsområde jämfört staden och om denna relation skiljer sig åt från områden som inte är och som är utsatta eller särskilt utsatta.

Kartan i figur 5 visar genomsnittet för områdets relativa trygghetsmått (ekvation 1) där invånarna i mörkgröna områden upplever en mycket större trygghet i bostadsområdet än de gör i staden, vita områden upplever lika mycket trygghet i bostadsområdet som i staden, och ljuslila områden upplever något större trygghet i staden än de gör i bostadsområdet. Personer som bor i i Östra Bergsjön, Hammarkullen, Eriksbo, Agnesberg och Norra Biskopsgården upplever större trygghet i staden jämfört med i sitt boendeområde medan de flesta andra områden i Göteborg känner sig tryggare i bostadsområdet än i staden.

Figur 5 ***Skillnad i upplevd trygghet i bostadsområdet och upplevd trygghet i Göteborg över 94 primärområden 2018–2020 (grön färg större trygghet i området än i staden, lila färg större trygghet i staden än i området)***

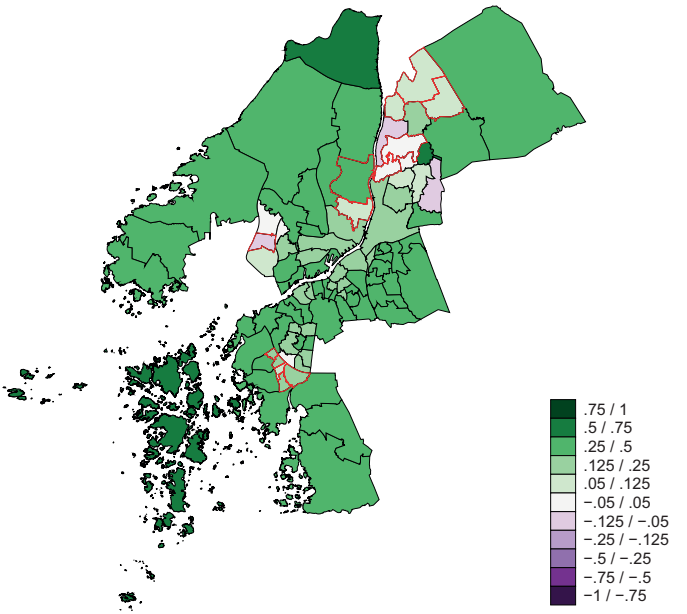

Kommentar: Kartan visar områdets skillnad i upplevd trygghet i bostadsområdet upplevd trygghet i Göteborg över 94 primärområden 2018–2020. Primärområderna Arendal och Högsbo är exkluderade från kartan på grund av för få observationer. Mörkgröna områden har i snitt högre trygghet i bostadsområdet än i staden, vita områden upplever ungefär lika trygghet i området som i staden, och områden med lila nyanser upplever staden som tryggare än bostadsområdet. Områden med röd kantlinje är områden som polisen definierat som utsatta eller särskilt utsatta områden. En numrerad förteckning av stadens primärområden jämförbar med kartan i figuren finns längst bak i boken.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2018–2020.

En analys av vilka faktorer som förklarar att en person känner sig tryggare i sitt bostadsområde än i staden genomfördes med liknande flernivåregression som vid analysen av de två separata måtten. Analysen av den relativa skillnaden mellan att känna sig trygg i sitt bostadsområde jämfört med uppfattningen att staden är trygg visar att områden med en stor andel utrikesfödda är sammankopplat med att vara otryggare i bostadsområdet än i staden (se figur 6). Däremot är andelen eftergymnasialtutbildade inte längre relaterat till skillnaden mellan att känna sig tryggare i området än i staden, vilket skiljer sig från resultaten av enbart trygghet i bostadsområdet där andel eftergymnasialtutbildade hade en stark påverkan. Medianinkomst i området har ingen förklaringskraft till att känna sig tryggare i bostadsområdet än i staden.

Sett till individfaktorer visar resultaten att män, personer födda i Sverige, de som äger sin bostad, personer som är äldre än 29 år, de med högre årshushållsinkomst än 300 000 kr, de som har hög tillit till sina grannar, de som upplever hög samhörighet i bostadsområdet och personer som upplever att bostadsområdet har ett gott rykte i staden är tryggare i bostadsområdet än i staden Göteborg. Samtidigt visar resultaten att individer som har hög mellanmänsklig tillit och att personer som ser positivt på kommunens och Sveriges ekonomi är otryggare i bostadsområdet jämfört med staden som helhet. De två tillitsmåtten står alltså för den starkaste prediktionskraften där ökad mellanmänsklig tillit motsvarar en relativ minskning av trygghet i bostadsområdet och ökad tillit till sina grannar motsvarar en relativ ökning av trygghet i bostadsområdet.

Likt tidigare resultat är civilstånd, arbetsmarknadssituation, utbildningsnivå, boendeform, och hur länge en person bott i staden inte relaterat till skillnad i trygghet i bostadsområdet jämfört med staden. Inte heller personers uppfattning om den egna ekonomiska utvecklingen är kopplat till relationen mellan trygghet i bostadsområdet och trygghet i staden.

Figur 6 Skillnaden mellan upplevd trygghet i bostadsområdet och upplevd trygghet i Göteborg, 2018–2020 (ostandardiserade regressionskoefficienter)

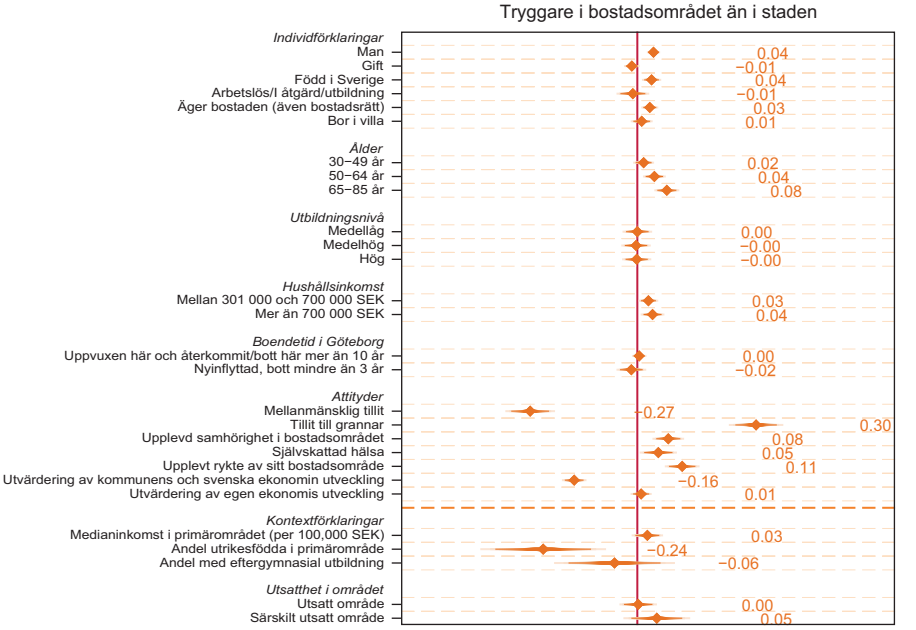

Kommentar: Ostandardiserade regressionskoefficienter från en multilevelregressionsekvation där skillnaden mellan upplevd trygghet i bostadsområdet och upplevd trygghet i Göteborg prediceras av individuella faktorer och attityder och kontextuella faktorer i primärområdet. Observationerna är nästlade inom primärområden (nivå 2) och år (nivå 3) där konstanterna tillåtits variera över medianinkomst, andel med eftergymnasial utbildning och andel utrikesfödda i området. Referenskategorier för dummykodade variabler var kvinna, ogift och född utomlands.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2018–2020 och Avdelningen för Statistik och Analys, Göteborgs Stad.

Slutsatser och begränsningar att tänka på

Det här kapitlet har undersökt hur göteborgarna svarade på två frågor om trygghet: om man känner sig trygg i sitt bostadsområde och om man uppfattar Göteborg som en trygg och säker stad. Resultaten visar att känslan av trygghet är mycket ojämnt fördelad i staden, där vilket område man bor i påverkar upplevd trygghet. Personer som bor i kustnära områden med få utrikesfödda svarar i högre grad att de känner sig trygga i sitt bostadsområde. Däremot uppfattar personer som bor i i rikare, kustnära områden i större utsträckning staden som otrygg, medan boenden i områden med lägre medianinkomst och högre andel utrikesfödda uppfattar staden som tryggare och säkrare i större utsträckning. En ytterligare analys visar också att

den relativa tryggheten mellan att vara trygg i bostadsområdet och att uppleva staden som trygg skiljer sig åt mellan områden. Medan personer som bor i kustområden känner sig trygga i sitt bostadsområde upplever de staden som relativt sett otryggare, och individer som bor längre inåt land där många som är utrikesfödda bor upplever bostadsområdet som otryggare än vad de upplever staden som helhet.

Om målet är att öka göteborgarnas trygghet i staden och bostadsområdet, visar resultaten i detta kapitel att vissa områden bör prioriteras framför andra (såsom områden med hög andel utrikesfödda och områden med mer snedvriden utbildningsnivå). Ytterligare ett resultat är att en av de viktigaste faktorerna för att känna sig trygg (både i bostadsområdet och i staden) är att känna tillit till sina grannar. Vi kan med vår data inte uttala oss om huruvida det är tillit till grannarna som bygger trygghet eller trygghet som bygger tillit till grannar, men att stärka den ena verkar troligt höra samman med att stärka den andra. Om resultaten generaliseras till alla boende i staden skulle kanske en möjlighet för stadens fortsatta arbete för ökad trygghet vara att satsa på att stärka grannars tillit till varandra.

Detta kapitel visar att individens känsla för trygghet har att göra med uppfattningar om staden och om bostadsområdet, men sannolikt också bedömningar av individens egen sociala position i relation till dessa. Relevansen av områdets rykte, uppfattningar om ekonomisk utveckling, känsla av tillit och gemenskap, samt andelen med eftergymnasial utbildning i området indikerar detta. För att ytterligare undersöka den komplexa relationen mellan dessa faktorer och känslor av trygghet skulle en annan typ av undersökningsdesign vara behjälplig, som exempelvis djupintervjuer. Det finns begränsningar med att undersöka trygghet med frågeundersökningar. Som vi tidigare har nämnt är trygghet ett komplext begrepp som har ändrat innebörd över tid. Vidare vet vi inte om studiens deltagare har samma uppfattning om vad ”staden” är, och vad ens bostadsområde är. De svarande har sannolikt olika vanor och grundar sina uppfattningar om både stadens och bostadsområdets trygghet på erfarenheter av att vara på olika platser vid olika tider. Det finns även personliga psykologiska egenskaper som spelar in och som möjligen utelämnats i våra analyser i detta kapitel. Därutöver kan även andra platser vara relevanta att undersöka i relation till medborgarnas trygghet, såsom hemmet, arbetet och kollektivtrafiken.

Vidare finns en historisk och politisk kontext att ta hänsyn till. Sverige är ett land som har blivit mer segregerat och ojämlikt i modern tid. Samtidigt har trygghet blivit en allt viktigare politisk fråga, tillsammans med brottslighet. Det är något som diskuteras mycket, och många anser det vara ett prioriterat område för politikerna att arbeta med. Faktorer som är svåra att undersöka i den här typen av undersökning men som mycket väl kan tänkas påverka uppfattningar om trygghet och hur dessa utvecklas över tid är det pågående kriminalpolitiska samtalet, samt uppfattningar om brottsutveckling och samhällsutveckling. Sådana frågeställningar bör undersökas vidare i framtida forskning.

Trots Göteborgs Stads projekt ”Trygg i Göteborg” som ämnar att öka tryggheten, visar SOM-undersökningen i Göteborg att tryggheten i bostadsområdet minskade från 81 procent trygga till 76 procent trygga mellan 2018 och 2020. En stor majoritet känner sig trygga, men trots satsningar, verkar det alltså ha hänt något när det gäller göteborgarnas upplevda trygghet, men inte i den positiva bemärkelsen. Det torde vara intressant och viktigt att forska på varför denna trend uppkommit de senaste åren och om denna utveckling fortsätter.

Noter

1 Det är alltså möjligt att personers trygghetsskattningar i ett visst område inte uppnår det oberoende mellan skattningarna som krävs för att en standardregression skall kunna räknas ut med precision (om man inte korrigerar för beroendet mellan vissa skattningar ökar chansen att vissa faktorer ser ut att artificiellt påverka tryggheten och andra inte). Med flernivåregressionsanalys (multilevel regression) tar vi alltså hänsyn till att vissa personers svar inom ett område hänger ihop med en annan persons svar från samma område.

2 I analyser definierades ett utsatt primärområde som ett område där majoriteten av de som var med i undersökningen bodde på ett postnummer som polisen år 2018 definierade som ett utsatt eller särskilt utsatt område. Inga förändringar gjordes i definitionen åren 2019 och 2020. För att definieras som utsatt område av polisen skall området präglas av hög kriminalitet, organiserad brottslighet, och ett lågt förtroende för polisen. Särskilt utsatta områden är områden som uppfyllde kriterierna ovan men där brottsligheten är ännu högre och där det beskrivs som att ett parallellsamhälle har ett ökat inflytande på lag och ordning.

3 Variabeln ”tillit till grannar” bygger på frågan ”I vilken utsträckning anser du att det går att lita på människor i det område där du bor”.

Referenser

Andersson, R. & Nilsson, R. (2009). *Svensk kriminalpolitik*. Liber. Stockholm.

Arnold, H. (1991). Fear of Crime and Its Relationship to Directly and Indirectly Experienced Victimization: A Binational Comparison of Models. In *Developments in Crime and Crime Control Research, eds Klaus Sessar and Hans-Jurgen Kerner*.

Baker, Mary Holland; Nienstedt, Barbara C.; Everett, Ronald S.; McCleary, Richard (1983). The Impact of a Crime Wave: Perceptions, Fear, and Confidence in the Police. *Law & Society Review, 17*(2), 319-335. doi:10.2307/3053350

Balkin, S. (1979). Victimization Rates, Safety and Fear of Crime. *Social Problems, 26*(3), 343-358. doi:10.2307/800458

Bjerke, Lina, Charlotta Mellander & Jonna Richardsson (2021). Speglar mitt eget kvarter upplevelsen av min stad? I Björn Rönnerstrand, Henrik Oscarsson och Maria Solevid (red) *Hög tid för Göteborg.* Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

BRÅ (2007). *Nationella trygghetsundersökningen 2006* . https://www.bra.se/statistik/statistiska-undersokningar/nationella-trygghetsundersokningen.html (senast nedladdad 2021-09-10)

BRÅ (2008). *Nationella Trygghetsundersökningen 2007*. https://www.bra.se/statistik/statistiska-undersokningar/nationella-trygghetsundersokningen.html (senast nedladdad 2021-09-10)

BRÅ (2009). *Nationella trygghetsundersökningen 2008*. https://www.bra.se/statistik/statistiska-undersokningar/nationella-trygghetsundersokningen.html (senast nedladdad 2021-09-10)

BRÅ (2010). *Nationella trygghetsundersökningen 2009*. https://www.bra.se/statistik/statistiska-undersokningar/nationella-trygghetsundersokningen.html (senast nedladdad 2021-09-10)

BRÅ (2011). *Nationella trygghetsundersökningen 2010*. https://www.bra.se/statistik/statistiska-undersokningar/nationella-trygghetsundersokningen.html (senast nedladdad 2021-09-10)

BRÅ (2012). *Nationella trygghetsundersökningen 2011*. https://www.bra.se/statistik/statistiska-undersokningar/nationella-trygghetsundersokningen.html (senast nedladdad 2021-09-10)

BRÅ (2013). *Nationella trygghetsundersökningen 2012*. https://www.bra.se/statistik/statistiska-undersokningar/nationella-trygghetsundersokningen.html (senast nedladdad 2021-09-10)

BRÅ (2014). *Nationella trygghetsundersökningen 2013*. https://www.bra.se/statistik/statistiska-undersokningar/nationella-trygghetsundersokningen.html (senast nedladdad 2021-09-10)

BRÅ (2015). *Nationella trygghetsundersökningen 2014*. https://www.bra.se/statistik/statistiska-undersokningar/nationella-trygghetsundersokningen.html (senast nedladdad 2021-09-10)

BRÅ (2016). *Nationella trygghetsundersökningen 2015*. https://www.bra.se/statistik/statistiska-undersokningar/nationella-trygghetsundersokningen.html (senast nedladdad 2021-09-10)

BRÅ (2018). *Nationella trygghetsundersökningen 2017*. https://www.bra.se/statistik/statistiska-undersokningar/nationella-trygghetsundersokningen.html (senast nedladdad 2021-09-10)

BRÅ (2019). *Nationella trygghetsundersökningen 2018*. https://www.bra.se/statistik/statistiska-undersokningar/nationella-trygghetsundersokningen.html (senast nedladdad 2021-09-10)

BRÅ (2020). *Nationella trygghetsundersökningen 2019*. https://www.bra.se/statistik/statistiska-undersokningar/nationella-trygghetsundersokningen.html (senast nedladdad 2021-09-10)

BRÅ & SCB (2017). *NTU Lokal 2017*. https://www.bra.se/statistik/statistiska-undersokningar/nationella-trygghetsundersokningen.html (senast nedladdad 2021-09-10)

Bäckman, O., Estrada, F., Nilsson, A. & Sivertsson, F. (2020). Den ojämlika brottsligheten: Lagföringsutvecklingen i demografiska och socioekonomiska grupper 1973-2017.

Farrall, S., Bannister, J., Ditton, J. & Gilchrist, E. (1997). Questioning the measurement of the 'fear of crime': Findings from a major methodological study. *British Journal of Criminology, 37*(4), 658-679.

Ferraro, K. F. & Lagrange, R. L. (1987). The measurement of fear of crime. *Sociological inquiry, 57*(1), 70-97. https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1475-682X.1987.tb01181.x (senast nedladdad 2021-09-10)

Folkhälsomyndigheten (2018a). *Fakta om Nationella folkhälsoenkäten – Hälsa på lika villkor?* Hämtad från Solna:

Folkhälsomyndigheten (2018b). Nationella folkhälsoenkäten – Hälsa på lika villkor. https://www.folkhalsomyndigheten.se/folkhalsorapportering-statistik/statistikdatabaser-och-visualisering/nationella-folkhalsoenkaten/ (senast nedladdad 2021-09-10)

Folkhälsomyndigheten (2019). Folkhälsodatabasen. http://fohm-app.folkhalsomyndigheten.se/Folkhalsodata/pxweb/sv/B_HLV/B_HLV__eSocialarel__aSocialarel/?rxid=411150ed-c336-4af6-b62d-8611ba87e08e (senast nedladdad 2021-09-10)

Furstenberg, F. F. (1971). Public reaction to crime in the streets. *The American Scholar*, 601-610.

Gabriel, U. & Greve, W. (2003). The psychology of fear of crime. Conceptual and methodological perspectives. British Journal of Criminology, 43(3), 600-614.

Garofalo, J. (1979). Victimization and the Fear of Crime. *Journal of Research in Crime and Delinquency, 16*(1), 80-97. doi:10.1177/002242787901600107

Gibson, C. L., Zhao, J., Lovrich, N. P. & Gaffney, M. J. (2002). Social integration, individual perceptions of collective efficacy, and fear of crime in three cities. *Justice quarterly, 19*(3), 537-564.

Gilchrist, E., Bannister, J., Ditton, J., & Farrall, S. (1998). Women and the 'fear of crime'challenging the accepted stereotype. *British Journal of Criminology, 38*(2), 283-298.

Hale, C. (1996). Fear of crime: A review of the literature. *International review of Victimology, 4*(2), 79-150. http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/026975809600400201 (senast nedladdad 2021-09-10)

Heber, A. (2007). *Var rädd om dig: Rädsla för brott enligt forskning, intervjupersoner och dagspress.* (phD). Stockholm Universitet, Stockholm. http://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A451005&dswid=-4357 (senast nedladdad 2021-09-10)

Hellqvist, E. (1922). *Svensk etymologisk ordbok*. Lund: Gleerups förlag.

Hofer, H. v. & Tham, H. (1989). General deterrence in a longitudinal perspective. A Swedish case: Theft, 1841–1985. *European Sociological Review, 5*(1), 25-45.

Koskela, H. (1999). 'Gendered Exclusions': women's fear of violence and changing relations to space. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography, 81*(2), 111-124.

Koskela, H. & Pain, R. (2000). Revisiting fear and place: Women's fear of attack and the built environment. *Geoforum, 31*(2), 269-280. doi:10.1016/S0016-7185(99)00033-0

Kristoffersen, R., Hildebrant, S., Muiluvuori, M.-L., Gudmundsdottir, H. & Lindsten, K. (2010). Correctional statistics of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden 2004–2008. In: KRUS.

Krosnick, J. A. & Schuman, H. (1988). Attitude intensity, importance, and certainty and susceptibility to response effects. *Journal of personality and social psychology, 54*(6), 940.

Lee, M. (2013). *Inventing fear of crime*. New York: Routledge.

Lehti, M., Kivivuori, J., Bergsdóttir, G. S., Engvold, H., Granath, S., Jónasson, J. O. & Suonpää, K. (2019). Nordic homicide report. Homicide in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden, 2007–2016.

Liska, A. E., Sanchirico, A. & Reed, M. D. (1988). Fear of Crime and Constrained Behavior Specifying and Estimating a Reciprocal Effects Model. *Social Forces, 66*(3), 827-837. doi:10.2307/2579577

Martinsson, Johan & Ulrika Andersson (2021). *Svenska trender 1986–2021*. SOM-rapport 2021: 1. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Nilsson, A., Estrada, F. & Bäckman, O. (2017). The unequal crime drop: Changes over time in the distribution of crime among individuals from different socioeconomic backgrounds. *European Journal of Criminology, 14*(5), 586-605.

Nilsson, R. & Andersson, R. (2009). *Svensk kriminalpolitik*. Stockholm: Liber.

Nilsson, R. & Andersson, R. (2017). *Svensk kriminalpolitik*. Stockholm: Liber.

Ole Träskman, P. (2005). Drug Control and Drug Offences in the Nordic Countries: A Criminal Political Failure too often Interpreted as a Success. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention, 5*(2), 236-256. doi:10.1080/14043850410010739

Pain, R. H. (1994). *Crime, social control and spatial constraint: a study of women's fear of sexual violence.* University of Edinburgh.

Rönnerstrand, Björn & Frida Sandelin (2020). *SOM-undersökningen i Göteborg 2019*. SOM-rapport 2020:36. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Rönnerstrand, Björn, Maria Solevid & Henrik Oscarsson (2021). Hög tid för Göteborg, inledningskapitel. I Björn Rönnerstrand, Maria Solevid & Henrik Oscarsson (red) *Hög tid för Göteborg.* Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Sahlin Lilja, H. (2018). ”Otrygghet” i politisk kommunikation: En begreppslig jämförelse och analys av 1970 and 2010-talen. *Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskab, 105*(2), 170-170.

Salem, G. W. & Lewis, D. A. (1986). *Fear of crime: Incivility and the production of a social problem*: Transaction Publishers.

SCB (2004). *Offer för våld och egendomsbrott 1978–2002*. Retrieved from Stockholm:

SCB (2010). *Förändringar i Undersökningarna av levnadsförhållanden 2006–2008 – En studie av jämförbarheten över tid för välfärdsindikatorerna*. https://www.scb.se/contentassets/753483e3184d409bae5e2982e83cfe49/le0101_2008a01_br_be96br1004.pdf (senast nedladdad 2021-09-05)

SCB (2019a). Statistikdatabasen. http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__ME__ME0003/?rxid=147c91d8-f82b-4178-a321-176841454a61 (senast nedladdad 2021-09-05)

SCB (2019b). Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF/SILC). https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/levnadsforhallanden/levnadsforhallanden/undersokningarna-av-levnadsforhallanden-ulf-silc/#_Fordjupa-dinformation (senast nedladdad 2021-09-05)

Schuman, H. & Kalton, G. (1985). Survey methods. In G. Lindzey & E. Aronson (Eds.), *The handbook of social psychology* (3rd ed., pp. 635-698). New York: Random House.

Skogan, W. G. & Maxfield, M. G. (1981). *Coping with crime: Individual and neighborhood reactions*: Sage Publications Beverly Hills, CA.

Stanko, E. (1990). *Everyday violence: How women and men experience sexual and physical danger*: HarperCollins.

Stanko, E. (1995). Women, Crime, and Fear. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science, 539*, 46-58. http://www.jstor.org.ludwig.lub.lu.se/stable/1048395 (senast nedladdad 2021-09-10)

Tham, H. (2018). *Kriminalpolitik: Brott och straff i Sverige sedan 1965*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Tham, H. & von Hofer, H. (2014). Politikerna, kriminologerna och kriminalpolitiken i Sverige och USA. In L. Finnstad & H. Mork Lomell (red), *Motmæle*. Oslo: Novus Forlag.

Tyler, T. R. (1980). Impact of directly and indirectly experienced events: The origin of crime-related judgments and behaviors. *Journal of Personality and Social Psychology, 39*(1), 13-28. doi:10.1037/0022-3514.39.1.13

APPENDIX 1

Lista på utsatta primärområden i Göteborg

Ett utsatt primärområden är ett område där majoriteten som var med i undersökningen bodde på ett postnummer som polisen år 2018 definierade som ett utsatt eller särskilt utsatt område. Inga förändringar gjordes i definitionen åren 2019 och 2020. För att definieras som utsatt område av polisen skall området präglas av hög kriminalitet, organiserad brottslighet, och ett lågt förtroende för polisen. Särskilt utsatta områden är områden som uppfyller kriterierna ovan men där brottsligheten är ännu högre och där det beskrivs som att ett parallellsamhälle har ett ökat inflytande på lag och ordning.

Primärområde	Primärområdesnummer
Backa	412
Skälltorp	413
Guldringen	507
Skattegården	508
Ängås	518
Grevegården	520
Kannebäck	522
Lövgärdet	601
Agnesberg	602
Gårdstensberget	603
Hjällbo	612
Norra Biskopsgården	701

Pressen, promenaderna & pandemin

GÖTEBORGSKA NYHETSVANOR

ULRIKA ANDERSSON

Sammanfattning
Det här kapitlet fokuserar på göteborgarnas lokala nyhetsvanor och hur användningsfrekvens och val av plattformar skiljer mellan olika samhällsgrupper. Analysen är särskilt inriktad på betydelsen av ålder, samhällsintresse, boendeområde och bakgrund för huruvida medborgarna tar del av nyheter eller inte. Initialt görs en kort exposé över generella förändringar i göteborgarnas nyhetsvanor under perioden 2010–2020, med utgångspunkt i den nationella SOM-undersökningen. Därefter riktas blicken mot SOM-undersökningen i Göteborg, där invånarna har fått svara på frågor om hur ofta de tar del av lokala nyheter från traditionella respektive sociala medier. Resultaten visar bland annat att sociala medier har en viktig funktion som nyhetsdistributör bland unga, boende i resurssvaga områden och utrikesfödda, medan traditionella medier har en stark förankring bland äldre, politiskt intresserade och personer som vuxit upp i Sverige.

Den svenska demokratin har under 2021 firat sina första 100 år. På vägen mot att nå allmän och lika rösträtt spelade den lokala nyhetsjournalistiken en viktig roll, och den utgör fortfarande ett grundläggande fundament i den svenska demokratin. I en tid präglad av nästintill outsinlig tillgång till medier, har dock många lokalmedier kommit att ställas inför allt större utmaningar. I den statliga medieutredningen från 2015 lyfts frågan om den lokala journalistikens kris och dess potentiella konsekvenser för demokratin (SOU 2015:94). Neddragningar av lokalredaktioner och lokalredaktörer riskerar att leda till sämre förutsättningar för att granska viktiga frågor och de med makt i lokalsamhället – en utveckling som kan få konsekvenser för människors möjlighet till delaktighet i och förståelse för samhället.

De lokala mediemarknaderna i Sverige har traditionellt varit starka (Wadbring & Bergström, 2017; Weibull m fl, 2018), ett mönster som även präglat Göteborg (Bergström & Weibull, 2006). Forskning har visat att användningen av lokala nyheter ofta är kopplad till känslor av identifikation, anknytning och förståelse för den ort som individen bor på. Lokala nyhetsmedier ger invånarna möjlighet att få veta vad som händer på orten såväl när det gäller områden som kommunal politik och lokala evenemang som inom mer personligt orienterade intressefrågor (Skogerbø & Winsvold, 2011). Därtill har exponering för lokala nyheter visat sig

Andersson, Ulrika (2021). Göteborgska nyhetsvanor. I Björn Rönnerstrand, Maria Solevid & Henrik Oscarsson (red) *Hög tid för Göteborg.* Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

korrelera positivt med politisk kunskap och politiskt engagemang hos medborgarna (Delli Carpini & Keeter, 1996; Aalberg & Curran, 2012).

Det kapitlet fokuserar på göteborgarnas nyhetsvanor. Mer specifikt riktar det in sig på frågan om i vilken utsträckning invånarna i Göteborg tar del av lokala nyheter och hur användningen av lokalnyheter och lokalmedier ser ut i olika samhällsgrupper. I kapitlet granskas vilken betydelse faktorer som ålder, samhällsengagemang, boendeområde respektive uppväxtområde har för göteborgarnas nyhetsvanor.

Centrala faktorer som förklarar människors nyhetsvanor

Frågan om vad som gör att vanan att ta del av nyheter skiljer sig mellan olika människor har legat i forskningens blickfång länge. Det finns ett antal faktorer som ofta brukar lyftas fram som viktiga förklaringar till vilka medier individen intresserar sig för, hur ofta hen tar del av dem, vid vilka tidpunkter och i vilka sammanhang. Intresset för nyheter har visat sig vara starkt förknippat med människors livssituation, intressen och etablering i samhället (Prior, 2007; Webster m fl, 2006; Ruggerio, 2000). Det handlar exempelvis om vem individen är, i form av kön, ålder och generationstillhörighet, om vilka intressen och intentioner som präglar individen, såsom engagemang i olika samhällsfrågor eller en känsla av man förväntas följa med i vad som händer i lokalsamhället, och om tillgång till de förmågor eller resurser som gör det möjligt för individen att ta del av nyheter. Det senare kan handla om att ha tillräckliga ekonomiska resurser, tillgång till teknisk utrustning respektive kognitiva förmågor. Det räcker inte bara att äga en mobiltelefon eller att titta på ett nyhetsinslag. Man måste veta hur mobilen används och man måste förstå det som sägs i inslaget.

Studier har visat att nyhetsanvändningen ofta tenderar att vara mer frekvent bland individer som är äldre, som har ett stort samhällsintresse respektive är resursstarka, medan intresset för att ta del av nyheter vanligen är något lägre bland yngre personer, bland individer med lågt samhällsengagemang samt i resurssvaga grupper (jfr Bergström & Wadbring, 2020; Edgerly m fl, 2018; Hasebrink, 2016; Ohlsson m fl, 2015; Wadbring, 2015).

Under senare år har det dock kunnat skönjas en förändring i riktning mot att traditionella förklaringsfaktorer möjligen inte spelar lika stor roll för att förstå den digitala nyhetsanvändningen. Ålder är förvisso av stor betydelse, då det råder en klar digital klyfta mellan yngre och äldre generationer. Men en faktor som huruvida individen har en stark eller svag etablering i samhället förefaller däremot vara mindre relevant när det gäller digitala nyhetsmedier, framför allt ifråga om nyhetsläsning i sociala medier (Andersson, 2021). Sociala och kulturella förhållanden spelar dock fortfarande roll för att förklara skillnader användningen av traditionella nyhetsmedier som dagspress, tv och radio (Andersson, 2020; Bergström & Wadbring, 2020; Wadbring & Bergström, 2017; Ohlsson m fl, 2015; Wadbring, 2007).

Frågan är förstås i vilken utsträckning förhållanden likt dessa är av betydelse för göteborgarnas användning av lokala medier. Det kommer att granskas närmare i analyserna som följer nedan.

Nyhetsvanor i Göteborg 2010–2020

Många studier har visat att svenskarna är ett nyhetsintresserat folk. Det gäller både när människor själva får skatta sitt intresse för nyheter och när de får uppge hur ofta de tar del av olika nyhetsmedier (Andersson, 2018). Sett till den senare aspekten utgör göteborgarna inget undantag. Trots att det ibland uttrycks farhågor om att det i det närmaste oändliga medieutbudet riskerar att få människor att välja bort nyheter till förmån för annat innehåll (Strömbäck m fl, 2017; Shehata m fl, 2015), förefaller vanan att ta del av nyheter än så länge vara relativt stabilt förankrad bland invånarna i Göteborg.

Därmed inte sagt att allt är som förr. Det har tvärtom skett tydliga förändringar i vilka plattformar som göteborgarna använder för att ta del av nyheter och samhällsjournalistik. Med utgångspunkt i den nationella SOM-undersökningen 2010–2020 och svaren från respondenter som är hemmahörande i Göteborg, framträder bilden av en tydlig rörelse från papper och tablå till digitala nyhetsmedier – ett mönster som även gäller för befolkningen i stort (Andersson, 2020). Där tryckta dagstidningar och public service förr stod för det huvudsakliga utbudet av lokala, nationella och internationella nyheter, finns idag nyhetsförmedlande organisationer och tjänster som i print och tablå såväl som via internet och mobila applikationer publicerar nyheter under dygnets alla timmar.

Fortfarande har nationella och lokala nyhetssändningar i tv och radio en stark position i göteborgarnas medievardag. Sju av tio tar regelbundet del av riksnyheter från TV4, Sveriges Television och Sveriges Radio medan ungefär sex av tio tar del av public servicemediernas lokala nyhetssändningar (figur 1). Med regelbundenhet avses här användning minst 3 dagar i veckan. Det kan tyckas ha skett en viss nedgång i andelen som väljer nyheter från de tre nyhetsbolagen, åtminstone jämfört med år 2010. Det har dock under samma tidsperiod skett en markant tillväxt av andelen göteborgare som vänder sig till public servicemediernas nyhetssajter svt.se respektive sr.se. Mellan 2014 och 2020 har andelen regelbundna användare dubblats från 22 till 42 procent. Som helhet betraktat har de båda public serviceaktörerna tillsammans med TV4 således fortfarande en solid position som nyhetsdistributörer åt göteborgarna.[1]

Figur 1 Användning av nyhetsmedier minst 3 dagar/vecka bland boende i Göteborg, 2010–2020 (procent)

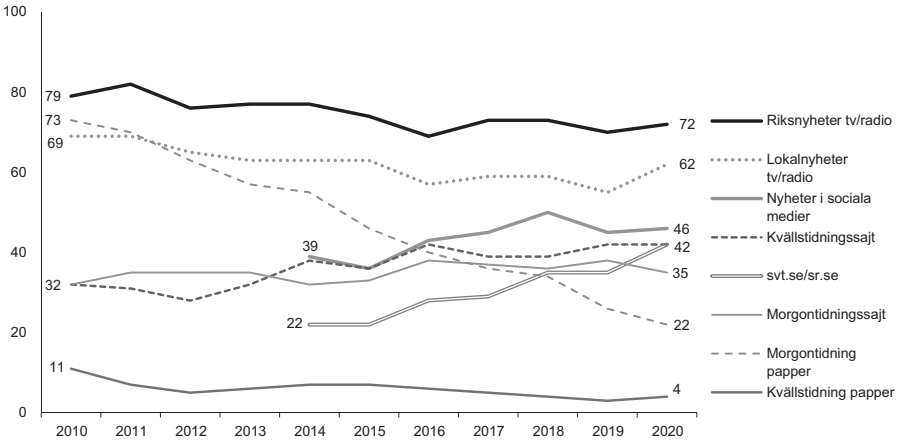

Kommentar: Frågan lyder '*Hur ofta tar du del av nyheter från följande?*'. Lokala nyheter i radio/tv = Sveriges Radio P4, SVT:s lokala nyhetssändningar samt TV4:s lokalnyheter (2010–2013). Riksnyheter = Rapport, Aktuellt, Nyheterna i TV4, Ekonyheterna samt sedan 2015 nyheter i Sveriges Radio P3. Morgontidningar på papper inkluderar dagliga gratistidningar. Figuren baseras på svarande i den nationella SOM-undersökningen som är bosatta i Göteborg. Antal svarspersoner varierar mellan 258 (2010) och 653 (2020).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2010–2020.

Det är tydligt att det har vuxit fram ett digitalt kluster i göteborgarnas nyhetsvanor, vilket huvudsakligen består av de traditionella medieaktörernas nyhetssajter samt nyhetsläsning i sociala medier (figur 1). För morgon- och kvällstidningarna har den regelbundna användningen sedan några år stabiliserats i vad som kan beskrivas som en platåfas. Sedan 2016 har andelen göteborgare som tar del av kvällstidningarnas respektive morgontidningarnas nyhetssajter minst tre dagar i veckan legat omkring 40 procent – marginellt högre för kvällspressen och marginellt lägre för morgonpressen. För morgontidningarnas pappersutgåvor har den branta nedförsbacken däremot ännu inte avstannat. År 2020 är det endast 22 procent av göteborgarna som regelbundet läser någon morgontidning på papper, en andel som för tio år sedan var 73 procent.

En plattform som på relativt kort tid fått en central roll för nyhetskonsumtionen, är sociala medier. Ungefär en tredjedel av invånarna i Göteborg tar regelbundet del av nyheter via olika sociala mediekanaler (figur 1). Denna nyhetsanvändning är ofta mer slumpartad till sin karaktär jämfört med användning av traditionella medier, det vill säga att individen stöter på nyheter i sitt flöde utan att hen aktivt har sökt efter dessa (Bergström & Jervelycke Belfrage, 2018; Boczkowski m fl, 2018; Jervelycke Belfrage, 2018). Nyhetsläsningen tenderar också att öka ju bredare

vänkrets individen har (Beam m fl, 2018). Det har väckts frågor om huruvida det egentligen är ”vanliga” nyheter som människor avser då de uppger att de tar del av nyheter i sociala medier eller om det snarare handlar om ”nyheter” om vad vänner och bekanta ägnar sig åt. Forskning pekar dock mot att det till övervägande del handlar om just nyhetsjournalistik och att aktörerna bakom dessa inslag och artiklar är etablerade nyhetsmedier (Andersson, 2021). Hur omfattande nyhetsläsningen är, sett till hur många inslag som individen tar del av och hur lång tid som ägnas dessa, är däremot fortfarande oklart (jfr Strauss m fl, 2020).

Lokala nyheter i sociala medier särskilt viktiga för unga och för personer med utländsk bakgrund

I den lokala SOM-undersökningen i Göteborg som genomförs årligen sedan 2016, har fokus för frågorna om nyhetsanvändning helt legat på hur ofta svarspersonerna tar del av *lokala nyheter* från medier som Göteborgs-Posten, Göteborgs-Tidningen (GT), gratistidningen Metro (fram till 2018), Dagens Nyheters göteborgsedition (sedan 2019), Sveriges Radio P4:s respektive Sveriges Television lokala nyhetssändningar samt lokala nyheter i Facebook och andra sociala medier. För de traditionella nyhetsmedierna gör i undersökningen ingen åtskillnad mellan huruvida användningen av exempelvis Göteborgs-Posten handlar om papperstidningen eller om tidningens nyhetssajt gp.se. Det är det namngivna nyhetsmediet som helhet som omfrågas.

För att analyserna av den lokala medieanvändningen ska kunna åskådliggöras på ett rimligt sätt när det kommer till jämförelser mellan olika samhällsgrupper, har de aktuella nyhetsmedierna fortsättningsvis kategoriserats som å ena sidan traditionella medier, å andra sidan sociala medier.

SOM-undersökningen i Göteborg visar att göteborgarnas samlade användning av lokala nyhetsmedier till stor del har varit stabil under de år som undersökningen genomförts, det vill säga sedan 2016. Det kan dock ses en viss nedgång i den samlade användningen av traditionella nyhetsmedier mellan 2018 och 2019 (figur 2), vilken är kopplad till gratistidningens Metros slutliga nedläggning i Göteborg 2018. Sedan tidningen introducerades på den göteborgska mediemarknaden i slutet av 1990-talet har Metro haft stor betydelse för nyhetsvanorna, inte minst bland unga vuxna respektive bland boende i resurssvaga områden (Ohlsson m fl, 2015; Wadbring, 2007; jfr Bergström & Wadbring, 2010:387), liksom bland svenskfödda personer med utrikesfödda föräldrar (Andersson, 2005: 26f). Under 2020 går det att se en viss återhämtning i användning av traditionella nyhetsmedier, även om nivån förvisso fortfarande är lägre jämfört med åren före 2019. Sett till den totala användningen, det vill säga traditionella och sociala medier kombinerat, är det 86 procent av invånarna i Göteborg som uppger att de regelbundet tar del av någon form av lokala nyheter minst tre dagar i veckan (figur 2).

Figur 2 Användning av lokala nyheter i traditionella respektive sociala medier minst 3 dagar/vecka bland boende i Göteborg, 2016–2020 (procent)

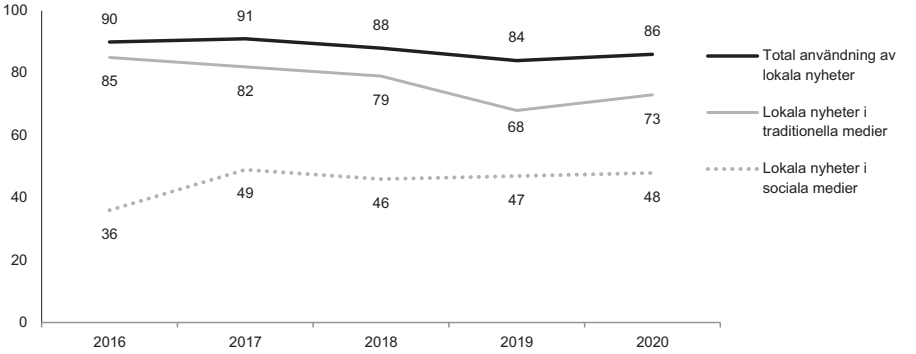

Kommentar: Frågan lyder *'Hur ofta brukar du ta del av lokala nyheter från följande medier?'* med alternativen *'Göteborgs-Posten', 'GT', 'Sveriges Radio P4', 'SVT lokala nyheter', 'Metro'* (t o m 2019), *'DN:s lokala nyheter'* (fr o m 2020), *'Facebook'* samt *'Andra sociala medier'*.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

I takt med att nya, digitala plattformar har vuxit fram, har olika samhällsgruppers nyhetsvanor successivt glidit i olika riktningar (Andersson, 2018, 2021; Bergström & Wadbring, 2020). Sådana skillnader framträder också i SOM-undersökningen i Göteborg. Som underlag används här undersökningsåren 2019 och 2020, eftersom de omfrågade medierna har varit detsamma under dessa båda år. Jämförelser mellan olika åldersgrupper visar ett mönster där användningen av lokala nyhetsmedier skiljer sig både i frekvens och i valet av medier. Unga tar generellt del av nyheter i lägre utsträckning än äldre och föredrar i något högre utsträckning sociala medier framför traditionella medier, medan äldre framför allt väljer de lokala mediernas traditionella distributionskanaler (figur 3). Nyhetsvanorna hos yngre och äldre präglas här av ett i det närmaste spegelvänt förhållande, där det som används mest i den ena gruppen är minst använt i den andra.

Utöver ålder spelar också graden av politiskt intresse roll för i vilken utsträckning individerna tar del av lokala nyheter från morgon- och kvällstidningar respektive tv och radio. Det är framför allt de som saknar intresse som utmärker sig genom en klart lägre användning jämfört med dem som är ganska eller mycket intresserade av politik, 45 procent jämfört med 76–77 procent (figur 3). Detta förhållande ger också utslag i den totala nyhetsanvändningen. För även om nyhetsläsningen i sociala medier ligger på ungefär samma nivå oavsett individens grad av samhällsintresse, påverkar den relativt lägre användningen av traditionella nyhetsplattformar nyhetskonsumtionen som helhet. Sammantaget är det ungefär sju av tio i gruppen utan politiskt intresse som regelbundet tar del av lokala nyheter, oavsett plattform,

medan motsvarande andel i gruppen med stort politiskt intresse är närmare nio av tio personer.

Figur 3 Användning av nyhetsmedier minst 3 dagar/vecka efter ålder och politiskt intresse, 2019/2020 (procent)

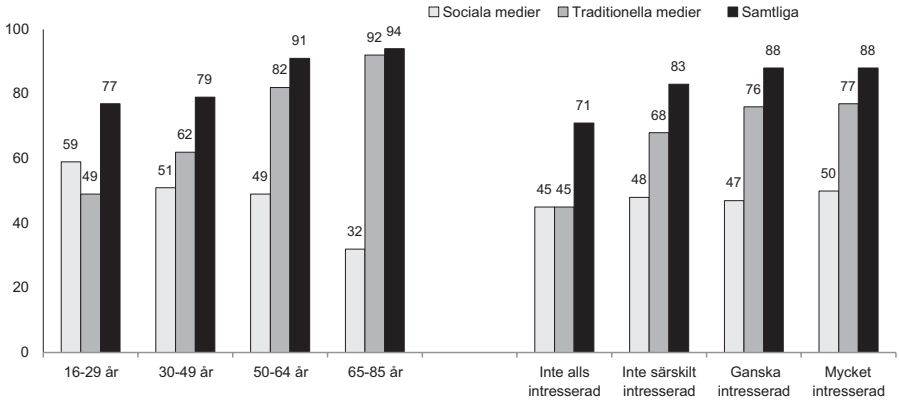

Kommentar: Frågan lyder *'Hur ofta brukar du ta del av lokala nyheter från följande medier?'* med alternativen *'Göteborgs-Posten', 'GT', 'Sveriges Radio P4', 'SVT lokala nyheter', 'Metro'* (t o m 2019), *'DN:s lokala nyheter'* (fr o m 2020), *'Facebook'* samt *'Andra sociala medier'*. Minsta antal svarspersoner är 495 (inte alls intresserad av politik).

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2019–2020.

Det går förstås att fråga sig i vilken riktning sambandet mellan samhällsintresse och nyhetsvanor egentligen går. Är det individens samhällsengagemang som väcker intresset för nyheter, eller är det snarare hur frekvent individen tar del av nyheter som skapar ett intresse för samhället? Förmodligen råder en ömsesidig påverkan där graden av politiskt intresse och nyhetskonsumtionens omfattning bidrar till att förstärka varandra. Men om individen däremot inte har en etablerad vana att ta del av nyheter sedan tidigare, krävs sannolikt ett visst mått av nyfikenhet på, och intresse för, det omgivande samhället för att hen ska ta sig över den initiala tröskeln att etablera en nyhetsrutin.

Tidigare forskning har visat att lokala gratistidningar har haft stor betydelse för nyhetsanvändningen i resurssvaga områden (se t ex Ohlsson m fl, 2015; Wadbring, 2007) samt bland andragenerationsinvandrare (Andersson, 2005:26f). I studierna beskrivs hur Metro har bidragit till att öka dessa gruppers möjlighet till förståelse för och delaktighet i lokalsamhället och den lokala demokratin. Möjligen kan nyhetsläsning i sociala medier sägas ha tagit över något av den roll som Metro tidigare hade. Det finns nämligen en nivåskillnad i hur stor andel av boende i olika resursområden som regelbundet tar del av lokala nyheter i traditionella medier,

där boende i resurssvaga områden har en lägre användningsfrekvens (64 procent) jämfört med boende i resursstarka områden (77 procent) (figur 4). Denna skillnad utjämnas dock när hänsyn tas till nyhetsläsning i sociala medier. Visserligen är skillnaden mellan resurssvaga och resursstarka områden relativt marginell när det gäller sociala medier: 51 procent bland boende i resurssvaga områden jämfört med 46–47 procent bland boende i övriga resursområden. Sett till den totala nyhetsanvändningen är emellertid skillnaderna mellan grupperna i det närmaste utjämnad när sociala medier inkluderas i beräkningen. Sociala medier som distributörer av lokala nyheter förefaller således fylla en viktig funktion i resurssvaga områden.

Figur 4 Användning av nyhetsmedier minst 3 dagar/vecka efter resursområde och uppväxtland, 2019/2020 (procent)

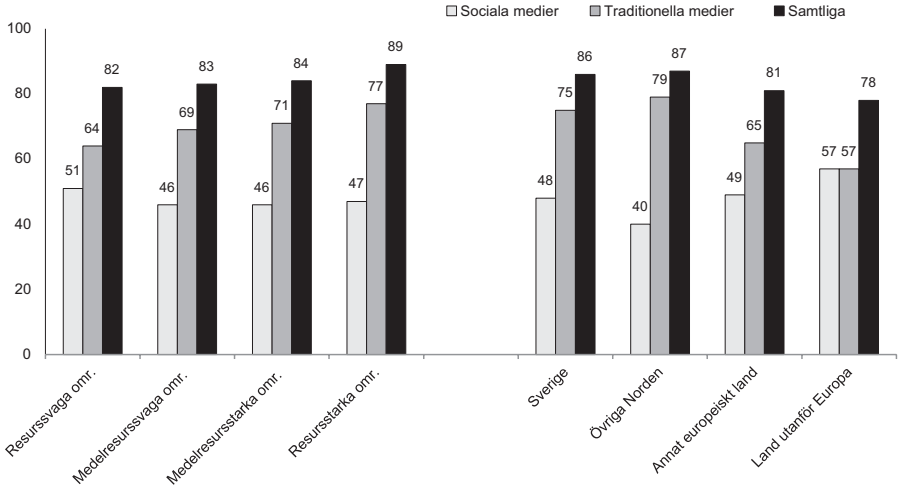

Kommentar: Frågan lyder *'Hur ofta brukar du ta del av lokala nyheter från följande medier?'* med alternativen *'Göteborgs-Posten', 'GT', 'Sveriges Radio P4', 'SVT lokala nyheter', 'Metro'* (t o m 2019), *'DN:s lokala nyheter'* (fr o m 2020), *'Facebook'* samt *'Andra sociala medier'*. Minsta antal svarspersoner är 119 (uppvuxen i annat nordiskt land).

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2019–2020.

Sociala mediers betydelse som nyhetsdistributör är också framträdande när hänsyn tas till var individerna huvudsakligen har vuxit upp.[2] Bland personer uppvuxna i Sverige och övriga Europa (undantaget nordbor) tar närmare hälften regelbundet del av lokala nyheter via Facebook och andra sociala medier (figur 4). Bland personer uppvuxna utanför Europa är andelen något högre, cirka sex av tio regelbundna användare. Sett till traditionella medier finns en klar dominans bland personer uppvuxna i Sverige eller i något annat nordiskt land, medan andelen regelbundna användare gradvis sjunker ju längre avståndet till Sverige blir (som parentes kan

nämnas att gruppen födda i övriga Norden har en klar överrepresentation av äldre individer, vilket spelar viss roll för vilka lokalmedier som används liksom hur frekvent denna användning är). Bland dem som har vuxit upp utanför Europa – och är tillräckligt integrerade för att delta i en frågeundersökning som SOM-undersökningen – har sociala medier samma status som traditionella nyheter, med 57 procent regelbundna användare i vardera kategorin.

Sett i ett internationellt perspektiv finns det, kanske inte så förvånande, stora skillnader i hur medievanorna ser ut i olika länder. Skillnaderna beror bland annat på hur de enskilda ländernas politiska system och mediesystem är uppbyggda, tillgången till professionell journalistik, ländernas demografiska struktur, kulturella värderingar och liknande (Hallin & Mancini, 2004). Vissa länder är mer lika varandra, exempelvis de nordiska länderna, och har därför också större likheter när det gäller mönster i befolkningens nyhetsvanor. I viss mån har ökad globalisering och digitalisering slipat ner en del av det som är landspecifikt (jfr Hallin & Mancini, 2017), men fortfarande kvarstår stora skillnader mellan olika länder (Reuters Institute, 2020). Traditionen att använda nyhetsmedier kan således se olika ut beroende på varifrån i världen en person kommer, och följaktligen kan skillnader framträda mellan svenskars och utrikesföddas användning av svenska medier. Medievanorna är dock inte helt statiska, även om de tenderar att vara ganska trögrörliga. Därför kan exempelvis graden av etablering i samhället påverka såväl första- som andragenerationsinvandrades nyhetsvanor. Beaktat den höga andelen regelbundna nyhetsanvändare bland de av respondenterna i SOM-undersökningen i Göteborg som är uppvuxna utanför Norden, är det rimligt att anta att dessa individer är relativt starkt förankrade i det göteborgska samhället (jfr Alencar & Deuze, 2017; Dalisay, 2012; McLeod m fl, 1996).

Några slutord

Tillgången till lokala nyhetsmedier är en central byggsten i den lokala demokratin. Genom att ta del av lokalnyheter får människor möjlighet att orientera sig i aktuella frågor och förstå olika skeenden i samhället. Dessutom kan varje människa skapa sin egen oberoende uppfattning och dra egna erfarenheter om gemensamma problem, intressen och möjligheter. Det är en viktig förutsättning för att medborgarna självständigt ska kunna fatta kloka och välgrundade beslut i centrala frågor liksom för att stärka känslan av gemenskap. Ytterst handlar det om medborgarens autonomi i förhållande till auktoriteter, myndigheter och andra sociala sammanhang som kan undertrycka möjligheterna att tänka själv.

En växande del av nyhetsanvändningen sker numera på internet och i olika mobila applikationer. Allt fler människor, i synnerhet yngre, hämtar också information och nyheter från andra källor än traditionella nyhetsmedier, exempelvis från sociala medier. Visserligen kommer många av de nyhetsinslag som hittas i sociala medier

från traditionella nyhetsleverantörer, men det florerar också information och nyheter från andra kända och okända aktörer. Utbudet är väsentligt mer omfattande än för bara något decennium sedan och för den nyhetsintresserade finns ett dignande smörgåsbord att välja mer eller mindre fritt från. Samtidigt medför dessa stora flöden av information också möjligheten att välja bort etablerade nyhetsmedier till förmån för alternativ som erbjuder ämnen och vinklar som bättre överensstämmer med de egna personliga referensramarna.

Resultaten från SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020 visar att en majoritet av invånarna regelbundet tar del av lokala nyheter. Vilka plattformar som föredras varierar mellan olika samhällsgrupper och följer samma mönster som för befolkningen som helhet. Det är också tydligt hur sociala medier bidrar till att hålla andelen nyhetsanvändare på en fortsatt hög nivå i grupper som tenderar att vara mindre trogna gentemot traditionella nyhetsmedier. Det gäller framför allt för gruppen unga göteborgare, men också för dem med ett lägre samhällsintresse och för dem som exempelvis inte har vuxit upp med tillgång till prenumererade morgontidningar och public service. Kanske hade andelen sällananvändare av nyheter varit betydligt större i dessa grupper om inte nyheter hade funnits lätttillgängliga i det egna flödet på sociala medier, antingen genom att individen själv valt att följa vissa medieaktörer eller genom att nyheter dyker upp slumpmässigt.

En central fråga i sammanhanget är i vilken utsträckning den nuvarande trenden att lägga allt mer nyhetsmaterial bakom betalväggar påverkar människors möjligheter att få tillgång till ett brett utbud av nyheter. Betalväggarna är helt klart en nödvändighet för de kommersiella nyhetsmediernas överlevnad, men det kan i förlängningen få konsekvenser för både medievanorna och demokratin, inte minst i grupper som har en något svagare position i samhället. Exempelvis utspelar sig det politiska skeendet i hög utsträckning i och via medier och forskning har visat att människor med en mer begränsad nyhetsrepertoar har något mindre kännedom om viktiga samhällsfunktioner (Ohlsson m fl, 2015). Försämrade möjligheter att få till gång till lokala nyheter riskerar också att generera samhälleliga konsekvenser i form av en mindre informerad väljarkår. Det torde även kunna innebär att människors möjligheter att utöva sin väljarmakt på ett insiktsfullt sätt försämras, inte minst i redan resurssvaga grupper. Därför är det också av synnerlig vikt att slå ett skyddsnät om den lokala journalistiken, för att stärka dess position. Därtill behövs fortsatta mätningar av göteborgarnas nyhetsvanor, för att kunna följa i vilken riktning vanorna förändras, vilka medier som är betydelsefulla för olika grupper och – inte minst – om det finns tecken på att någon samhällsgrupp rör sig allt längre bort från det flöde av nyheter och information som nyhetsmedierna erbjuder.

Noter

[1] Det kan i sammanhanget nämnas att den ökning av andelen regelbundna användare som kan ses mellan 2019 och 2020 för dessa medier i viss mån är kopplad till utbrottet av coronapandemin 2020 och de återkommande myndighetsgemensamma pressträffar som direktsändes i tv och radio, vilka lockade en stor publik (jfr Andersson, 2020).

[2] Det bör nämnas att svarsfrekvensen generellt är lägre bland personer uppvuxna utanför Sverige jämfört med svenskfödda respondenter. Se metodkapitlet i samma volym.

Referenser

Aalberg Toril & James Curran (2012). *How Media Inform Democracy: A Comparative Approach*. New York: Routledge.

Alencar, Amanda & Mark Deuze (2017). *News for assimilation or integration*? Examining the functions of news in shaping acculturation experiences of immigrants in the Netherlands and Spain. *European Journal of Communication*, 32(2): 151–166.

Andersson, Ulrika (2005). *Nya svenskar och svenska medier.* Göteborg: Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet.

Andersson, Ulrika (2018). *Svenska nyhetsvanor*. Stockholm: Myndigheten för press, radio och tv.

Andersson, Ulrika (2020). *Svenska nyhetsvanor i normaltider och kristider*. Stockholm: Myndigheten för press, radio och tv.

Andersson, Ulrika (2021). *Sällananvändare av nyheter – sociala medier, politiskt intresse och tillit spelar avgörande roller*. Rapport 2021:2. Göteborg: Medier & Demokrati, Lindholmen Science Park.

Beam, Michael A., Jeffrey T. Child, Myoah J. Hutchens & Jay D. Hmielowski (2018). Context collapse and privacy management: Diversity in Facebook friends increases online news reading and sharing. *New Media & Society*, 20(7): 2296–2314.

Bergström, Annika & Maria Jervelycke Belfrage (2018). News in Social Media. Incidental consumption and the role of opinion leaders. *Digital Journalism,* 6(7): 583–598.

Bergström, Annika & Ingela Wadbring (2010). Nya tidningsformer – konkurrenter eller komplement? I Sören Holmberg & Lennart Weibull (red) *Nordiskt ljus.* Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Bergström Annika & Ingela Wadbring (2020). Människors nyhetskonsumtion. I Gunnar Nygren & Ingela Wadbring (red) *På väg mot medievärlden 2030. Journalistikens villkor och utmaningar.* Lund: Studentlitteratur.

Bergström, Annika & Lennart Weibull (2006). Tidningsläsning i Göteborgsregionen. I Lennart Nilsson (red) *Nya gränser – Västsverige*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Boczkowski, Pablo J., Eugenia Mitchelstein & Mora Matassi (2018). "News Comes across When I'm in a Moment of Leisure: Understanding the Practices of Incidental News Consumption on Social Media." *New Media & Society,* 20(10): 3523–3539.

Dalisay, Francis (2012). Media use and acculturation of new immigrants in the United States. *Communication Research Reports,* 29(2): 148–160.

Delli Carpini, Michael X. & Scott Keeter (1996). *What Americans Know about Politics and Why It Matters*. New Haven, CT: Yale University Press.

Edgerly, Stephanie, Emily K. Vraga, Leticia Bode, Kjerstin Thorson & Esther Thorson (2018). New media, new relationship to participation? A closer look at youth news repertoires and political participation. *Journalism & Mass Communication Quarterly,* 95(1): 192–212.

Hallin, Daniel C. & Paolo Mancini (2004). *Comparing Media Systems: Three Models of Media and Politics*. Cambridge, MA: Cambridge University Press.

Hallin, Daniel C. & Paolo Mancini (2017). Ten Years After *Comparing Media Systems*: What Have We Learned? *Political Communication*, 34(2): 155–171.

Hasebrink, Uwe (2016). Audiences and information repertoires. I Bob Franklin & Scott A. Eldridge (red) *The Routledge companion to digital journalism studies*. New York: Routledge.

Jervelycke Belfrage, Maria (2018). Young people do consume news in social media – with a little help from their friends! I Yvonne Andersson, Ulf Dahlqvist & Jonas Ohlsson (red) *Youth and news in a digital media environment. Nordic-Baltic perspectives.* Göteborg: Nordicom.

McLeod, Jack M., Katie Daily, Zhongshi Guo, William P. Everland Jr, Jan Bayer, Seungchan Yang & Hsu Wang (1996). Community integration, local media use, and democratic processes. *Communication Research,* 23(2): 179–209.

Ohlsson, Jonas, Adam Shehata & Ingela Wadbring (2015). Lokala nyheter och lokala opinioner. I Annika Bergström & Jonas Ohlsson (red) *Alla dessa val*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Prior, Markus (2007). *Post-broadcast democracy: How media choice increases inequality in political involvement and polarizes elections*. Cambridge, MA: Cambridge University Press.

Reuters Institute (2020). *Digital News Report 2020.* Oxford: Reuters Institute for the study of journalism/Oxford University. https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2020-06/DNR_2020_FINAL.pdf

Shehata, Adam, Ingela Wadbring & David N. Hopmann (2015). A longitudinal analysis of news-avoidance over three decades: From public service monopoly to smartphones. Paper for the ICA conference, 21-25 May 2015, San Juan, Puerto Rico.

Skogerbo, Eli & Marte Winsvold (2011). Audiences on the move? Use and assessment of local print and online newspapers. *European Journal of Communication*, 26(3): 214–229.

SOU 2015:94 (2015). *Medieborgarna & medierna. En digital värld av rättigheter, skyldigheter – möjligheter och ansvar.* Stockholm: Statens offentliga utredningar.

Strauss, Nadine, Brigitte Huber & Homero Gil de Zúñiga (2020). ”Yes, I saw it – but didn´t read it…” A cross-contry study, exploring relationships between incidental news exposure and news use across platforms. *Digital Journalism,* 8(9): 1181–1205.

Strömbäck, Jesper, Kajsa Falasca & Sanne Kruikemeier (2017). The Mix of Media Use Matters: Investigating the Effects of Individual News Repertoires on Offline and Online Political Participation. *Political Communication*, 35(3): 413–432.

Wadbring, Ingela (2007). The Role of Free Dailies in a Segregated Society. *Nordicom Review*, Jubilee Issue 2007: 135–147.

Wadbring, Ingela (2015). Journalistikens publiker. I Michael Karlsson & Jesper Strömbäck (red) *Handbok i journalistikforskning*. Lund: Studentlitteratur.

Wadbring, Ingela & Bergström, Annika (2017). A local crisis or a print crisis? Local news use over three decades. *Journalism Studies,* 18(2): 175–190.

Webster, James G., Patricia F. Phalen & Lawrence W. Lichty (2006) *Ratings Analysis. The Theory and Practice of Audience Research*. Mahwah: Lawrence Erlbaum.

Weibull, Lennart, Wadbring, Ingela & Ohlsson, Jonas (2018). *Det svenska medielandskapet. Traditionella och sociala medier i samspel och konkurrens.* Stockholm: Liber.

”HELVETETS FÖRGÅRD” ELLER ”EUROPAS GRÖNASTE STAD”?[1]

En studie av göteborgarnas friluftsvanor och kopplingarna till subjektiv hälsa och miljöpolitiska attityder

NIKLAS HARRING, ERIK JÖNSSON OCH MATTIAS SANDBERG

Sammanfattning
Friluftsvanor har visat sig ha effekter på individers hälsa och sägs påverka i vilken mån vi prioriterar miljöskydd. I den här studien undersöker vi i vilken mån göteborgarna säger sig vara i naturen och bedriva friluftsliv. Vi inleder med en kort historisk exposé om friluftsliv och tillkomsten av grönområden i Göteborg och diskuterar bland annat hur staden under årens lopp både har benämnts som ”Helvetes förgård” och som ”Europas grönaste stad”. Därefter analyserar vi hur friluftsvanor skiljer sig mellan olika grupper i Göteborg, hur det har förändrats över tid och hur göteborgarnas friluftsvanor ser ut jämfört med övriga svenskars. Därefter visar vi att friluftsvanor är svagt associerade med subjektiv hälsa och om man prioriterar miljöfrågor. Vi avslutar med en kort utblick om Göteborg och friluftsvanor.

Att spendera tid i naturen och bedriva friluftsliv sägs påverka både vår hälsa positivt (Hartig & Kahn, 2016; Bratman m fl, 2019) och i vilken grad vi prioriterar och värderar miljön som politisk fråga (Rosa & Collado, 2019). Den officiella svenska definitionen av friluftsliv är ”vistelse utomhus i natur- och kulturlandskapet för välbefinnande och naturupplevelser utan krav på tävling” (SFS 2003:133). För att friluftsliv ska bedrivas krävs därmed människor som kan och vill uppsöka naturpräglade områden, men också att dessa finns tillgängliga och nära där människor lever och verkar. Friluftsforskning har bland annat pekat på betydelsen av närhet till grönområden, framförallt för vardagligt friluftsliv för motion och socialt umgänge (Fredman m fl, 2019; Hansen m fl, 2021).

En nationell enkätundersökning av svenskarnas friluftsvanor visade att de vanligaste aktiviteterna är nöjes- och motionspromenader (95 procent av de svarande uppgav att de gjort det de senaste 12 månaderna), följt av att ströva i skog och mark (90 procent), arbeta i trädgård (ca 84 procent), solbada (ca 81 procent) och picknick eller grilla i naturen (ca 80 procent). De främsta anledningarna till att människor ägnar sig åt friluftsliv handlar om fysisk aktivitet, avkoppling och vara

Harring, Niklas, Jönsson, Erik & Sandberg, Mattias (2021). ”Helvetets förgård” eller ”Europas grönaste stad”?. I Björn Rönnerstrand, Maria Solevid & Henrik Oscarsson (red) *Hög tid för Göteborg*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

nära naturen (Sandell & Fredman, 2014). Dessa aktivitetsmönster skiljer sig dock åt mellan olika socioekonomiska och etniska grupper (Gentin, 2015; Ordóñez-Barona, 2017).

Hur ser det då ut i Göteborg? Är göteborgaren i naturen? I det här kapitlet kommer vi att studera i vilken grad göteborgarna uppger sig spendera tid i naturen och se hur friluftsliv är kopplat till individfaktorer såsom klass, kön, ålder och etniskt ursprung, samt kontextuella faktorer som i vilken del av staden man bor. Vidare kommer vi att studera i vilken mån ”tid i naturen” är associerat med subjektiv hälsa och i vilken mån man prioriterar miljöfrågor som viktiga samhällsproblem.

Att knyta friluftsliv till en storstad som Göteborg är mer självklart än vad det först låter. Friluftslivet kan beskrivas som ett modernt fenomen; en i jakt på ljus, frisk luft och kroppsrörelse framvuxen motrörelse till industristädernas framväxt. Under 1900-talets inledande hälft demokratiserades friluftslivet när allt fler medborgare fick tillgång till fritid (till exempel 12 dagars lagstadgad semester på 1930-talet) och med växande ekonomiska resurser ökade möjligheter för till exempel cykel-, bil-, fjäll- och sportstugesemestrar (Sandell & Sörlin, 2008).

Med ökat välstånd och demokratisering följde också en ökad efterfrågan på friluftsliv, inte minst i tätortsnära områden, något som i sin tur skapade trängsel, slitage och nedskräpning. Allemansrätten och strandskyddet utvecklades under 1940–50-talen som svar på denna utveckling. Att säkerställa att allmänheten relativt fritt ska kunna få röra sig i skog, hagmarker, fjäll och stränder innebär en inskränkning i äganderätten (Sandell & Svenning, 2011). Under 1960–70-talen blev friluftslivet en alltmer tydlig del av välfärdsprojektet och det gjordes stora investeringar i friluftsinfrastruktur, bland annat motionscentraler med upplysta och märkta leder, inte minst i tätortsnära naturområden (Pries & Qviström, 2021; Sandell & Svenning, 2011).

I dagens växande Göteborgsregion hamnar återigen skogs- och jordbruksmark inpå nybyggda bostäder. Tätortsexpansion, tillsammans med nya aktivitetsmönster, kommer med stor sannolikhet att öka betydelsen av fortsatt kommunal friluftsplanering och skötsel, för att undvika konflikter och att säkerställa friluftslivet som allmänintresse (Petersson Forsberg, 2014).

Friluftslivets förutsättningar i det segregerade Göteborg: en exposé

Göteborg är en socialt och ekonomiskt skiktad stad och under de senaste årtiondena har segregationen, med etniska förtecken, blivit ett alltmer utmärkande drag. Klasskillnader är inte förbehållet bostads- och arbetsmarknaden, utan spiller även över i tillkomsten, användningen och synen på stadens grönområden, parker, stränder och skogar. Det här är ett fenomen med historiska rötter. Medan Trädgårdsföreningen på 1840-talet planerades som en plats för stadens elit med staket och entréavgift, var arbetarbefolkningen framförallt hänvisade till det vildare och öppnare Slottsskogen.

Under 1900-talet införlivade det expanderade Göteborg jordbruksfastigheter och lantliga grannsocknar. Syftet bakom markinköpen handlade om bostadsbyggande, vattenförsörjning och lokalisering av sanatorium med mera. Det är mångt och mycket på sådana marker som friluftslivet idag bedrivs. Skatås-Delsjöns friluftsområde, med över en miljon besökare per år, präglades tidigare av betesdjur på trädlösa utmarker tillhörande gårdar som Kärralund, Kålltorp och Stora Torp. Spåren av torpruiner och stengärdesgårdar finns ännu kvar, liksom de större grusvägar som bland annat anlades som skogsbilvägar (Hallén, 2018). Exemplet vittnar om den snabba förändring som Göteborg och samhället i stort har genomgått. Sådana utvecklingskurvor – från torplandskap till frisbeegolf – påminner oss om svårigheten att förutse framtiden, till exempel vilken roll som friluftslivet kommer att spela framgent.

Rör vi oss fram mot 1900-talet sista årtionden beskrev den dåvarande miljöministern, Birgitta Dahl, Göteborg som ”helvetets förgård” på Socialdemokraternas partikongress 1987. Kängan var riktad mot raffinaderiernas och fordonsfabrikernas hälsofarliga utsläpp. Men Göteborg är kontrasternas stad, och insprängt bland vägar, taggtråd och reningsverk, finner vi Rya skog som är Göteborgs äldsta formellt skyddade grönområde från 1928. Industriexploatering och naturskydd har vandrat hand i hand under 1900-talet, och på få ställen är det tydligt som vid den gamla skogen intill Göta älvs mynning. Idag utgör Göteborgs parker och skyddade naturområde även en betydande resurs för växande besöksnäringen. Internationellt rankas Göteborg högt upp på listan bland världens ”grönaste städer” (Aftonbladet, 2018), och har även utsetts till världens mest ”hållbara turistdestination” (Gable, 2020).

Den omfattande bostadssegregationen uppmärksammas dock sällan i den internationella marknadsföringen av Göteborg som turistdestination. Även i detta avseende finns intressanta iakttagelser gällande grönområden och dess fördelning. Förenklat finner vi de mest välbärgade stadsdelarna utmed kusten, medan de socioekonomisk mest utsatta områdena beskrivs som ”betongförorter”. Betong-epitet skyler dock det faktum att områdena ofta är lokaliserade högt upp i terrängen, och bär naturromantiska namn som Lövgärdet, Bergsjön och Gårdsten. Denna iakttagelse är intressant att titta närmare på i ljuset av internationell forskning, som ofta pekar på en ojämn fördelning och tillgänglighet till grönska (Heynen m fl, 2006; Rutt & Gulsrud, 2016; Shanahan m fl, 2014). I många städer världen över är miljörättvisa en brännande fråga (Wolch m fl, 2014). Enkelt uttryckt fångar begreppet det faktum att tillgången på nyttor och onyttor är ojämnt fördelade i rummet. Samtidigt som det saknas parker och träd i socioekonomiskt utsatta bostadsområden är de boende där ofta mer utsatta för dålig luftkvalitet och höga bullernivåer. Frågor om miljörättvisa och tillgänglighet till grönområden för olika socioekonomiska och etniska grupper är relativt outforskade i en svensk kontext. Dock är det viktigt att inte bara mäta tillgänglighet i termer av avstånd och fysiska barriärer, utan att även beakta frågor om kvalitéer och skötsel av grönområden,

och inte minst de boendes upplevelse av tillgänglighet och intresse för friluftsliv och den tätortsnära naturen.

Vi kan alltså konstatera att ”friluftsliv” och att ”vara i naturen” är vida begrepp som förändras över tid. I samband med SOM-undersökningen i Göteborg har frågor om vanor och beteenden ställts, av särskilt intresse för detta kapitel är frågan om göteborgarnas friluftsvanor. Sedan 2016 har göteborgarna årligen blivit tillfrågade om hur ofta de varit ute i naturen, eller bedrivit friluftsliv, under det gångna året. Svaret ges på en sjugradig skala och sträcker sig från det lägsta alternativet ”ingen gång” till det högsta alternativet ”flera gånger i veckan”.

Figur 1 Vistelse i naturen, 2016–2020 (procent)

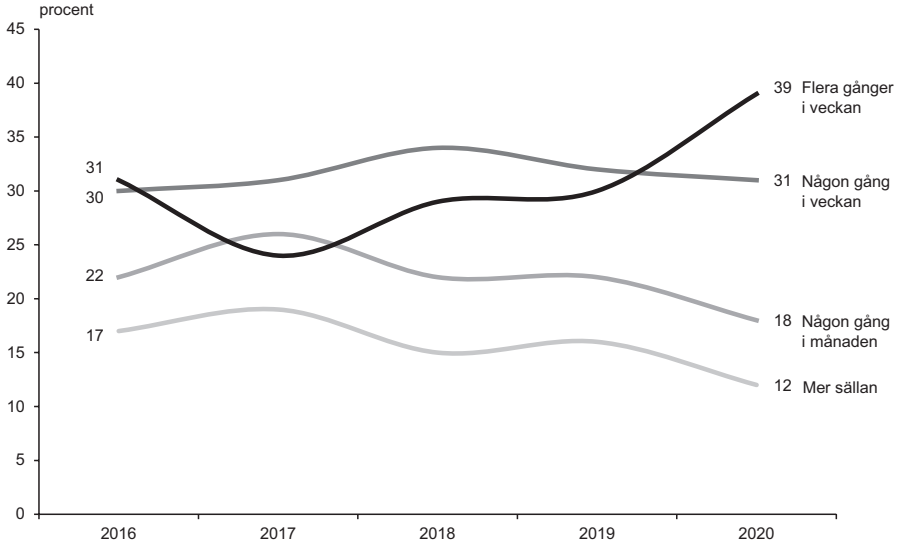

Kommentar: Frågan lyder *’Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande? … varit ute i naturen/friluftsliv’* med svarsalternativen ’*ingen gång*’, ’*någon gång under de senaste 12 månaderna’*, ’*någon gång i halvåret*’, ’*någon gång i kvartalet*’, ’*någon gång i månaden*’, ’*någon gång i veckan*’ samt ’*flera gånger i veckan*’. Kategorin *’mer sällan’* består av en sammanslagning av de fyra lägsta svarsalternativen.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

Under pandemiåret 2020 har det rapporterats om ett ökat intresse för friluftsliv som ett sätt att komma ut och umgås (se till exempel Hansen m fl, 2021). Figur 1 ovan visar att 39 procent av de svarande uppger att de bedriver friluftsliv flera gånger i veckan. Andelen ”högaktiva” friluftsutövare bland de svarande i Göteborg har ökat sedan 2017, med en tydlig uppgång mellan 2019 och 2020. Uppgången i den översta svarskategorin har dessutom inte varit på bekostnad av den näst högsta

Tabell 1 Vistelse i naturen och sociodemografiska- och ekonomiska faktorer 2016–2020

	2016	2017	2018	2019	2020
Samtliga	61	55	63	62	70
Kön					
Kvinna	66	60	66	64	73
Man	55	49	60	59	66
Ålder					
16-29	55	48	55	53	64
30-49	54	48	58	58	68
50-64	67	61	69	69	70
65-85	69	63	72	68	76
Utbildning					
Lågutbildade	55	53	58	53	64
Medellåg	57	52	63	61	65
Medelhög	63	54	64	64	71
Högutbildade	64	56	63	64	73
Hushållsinkomst					
Mycket låg	55	52	61	57	62
Ganska låg	62	53	62	64	67
Medel	61	53	63	61	70
Ganska hög	64	56	61	61	72
Mycket hög	64	58	67	66	76
Stadsområde					
Nordost	52	54	59	54	63
Centrum	61	53	63	61	69
Sydväst	67	60	64	65	75
Hisingen	61	54	64	64	70
Huvudsaklig uppväxt					
Sverige	62	54	63	62	71
Annat land i Norden	57	64	65	73	74
Annat land i Europa	64	65	61	68	74
Land utanför Europa	51	46	62	51	63

Kommentar: Frågan lyder *’Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande? … varit ute i naturen/friluftsliv*’ med svarsalternativen ’*ingen gång*’, ’*någon gång under de senaste 12 månaderna’*, ’*någon gång i halvåret*’, ’*någon gång i kvartalet*’, ’*någon gång i månaden*’, ’*någon gång i veckan*’ samt ’*flera gånger i veckan*’. I tabellen visas en sammanslagning av kategorierna ”någon gång i veckan” och ”flera gånger i veckan”.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

kategorin, det rör sig alltså inte endast om förändringar inom den grupp personer som i stor utsträckning redan vistas i naturen. Snarare ser vi att det främst är kategorierna ”någon gång i månaden” och ”mer sällan” (här en sammanslagning av de fyra lägsta kategorierna) som minskat – personer som tidigare knappt vistades i naturen har under pandemiåret 2020 i allt högre utsträckning friluftsat eller på annat sätt besökt naturen. Resultaten från SOM-undersökningarna i Göteborg tycks därför kunna bekräfta resultaten från Hansen med flera (2021) om ökade besök i naturen under 2020.

I tabell 1 har vi slagit samman de två högsta svarsalternativen och som vi kan se uppger hela 70 procent av göteborgarna att de under år 2020 vistades i naturen någon gång eller flera gånger i veckan. Jämfört med föregående år ser vi att ökningen är relativt stor, +8 procentenheter, varför vi har anledning att misstänka att Covid-19 har spelat roll för göteborgarnas friluftsvanor. Under åren 2016–2019 var nämligen denna andel lägre, och pendlade mellan 55 och 63 procent. Den exakta innebörden av vad ”naturen” och ”friluftsliv” i dessa sammanhang betyder kan vi förstås inte klargöra genom denna typ av frågeställning, men klart är att en övervägande majoritet av Göteborgs invånare, åtminstone enligt sin egen definition, är ute i naturen eller bedriver friluftsliv minst en gång i veckan.

Vi ser också i tabell 1 att friluftsvanor skiljer sig åt mellan olika grupper. Kvinnor är i viss utsträckning oftare i naturen än vad män är, men avstånden könen emellan ser ut att ha minskat något under den studerade perioden. År 2020 faller dock fortfarande 7 procentenheter fler av kvinnorna in i kategorin som oftast vistas i naturen. Tittar vi på ålder så ser vi att äldre personer tenderar att vistas oftare i naturen än yngre personer – mellan ålderskategorierna 16–29 år och 65–85 år skiljer det systematiskt 10–15 procentenheter i samtliga undersökningar. De två mittersta ålderskategorierna befinner sig någonstans däremellan. I samma storleksordning är skillnaderna mellan låg- och högutbildade, samt hushåll med mycket låg och mycket hög inkomst. Ju högre utbildning och inkomst desto mer benägen är man att ägna sig åt friluftsaktiviteter. Vi finner också att de som är födda i ett land utanför Europa är mindre benägna att uppge detta jämfört med de som är födda i Sverige, Norden eller ett annat europeiskt land.

Studerar vi stadsområden ser vi att personer bosatta i Nordost i något lägre utsträckning är i naturen, samt att invånarna i Sydväst besöker naturen något mer frekvent. Så här långt kan vi alltså konstatera att kvinnor; äldre personer, snarare än yngre; högutbildade, snarare än lågutbildade; och personer med högre hushållsinkomst, snarare än personer med lägre hushållsinkomst; alla uppvisar högre vistelsefrekvens i naturen. Skillnaderna är emellertid inte särskilt stora, men likväl är det ett mönster som bestått under den undersökta perioden.

Figur 2 Naturbesök uppdelat på primärområde, 2016–2020

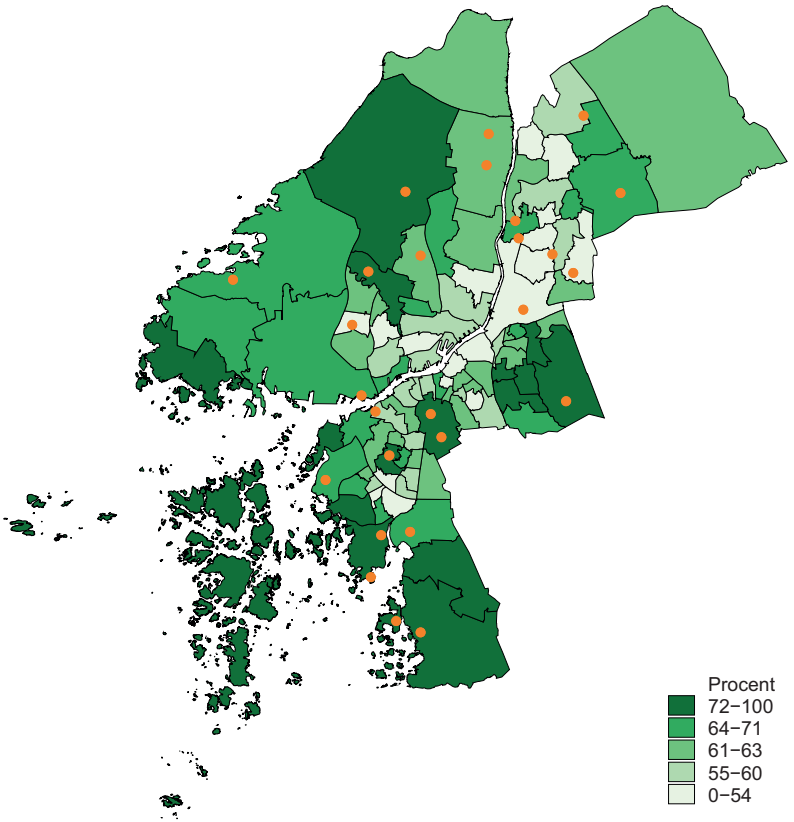

Kommentar: Figuren illustrerar de andelar som uppgett antingen ’*någon gång i veckan*’ eller ’*flera gånger i veckan’* på frågan om hur ofta man under de senaste 12 månaderna varit ute i naturen/friluftsliv för varje primärområde i Göteborg. För frågans exakta lydelse, se kommentar till tabell 1. För att uppnå tillräckligt många svarande från varje primärområde har datamaterialet för perioden 2016–2020 slagits samman. Primärområdena Linnarhult, Arendal, Högsbo, Agnesberg och Rödbo har även efter denna sammanslagning färre än 50 svarande varför genomsnittligt värde för de mellanområden dessa primärområden tillhör har använts. Varje kategori/färg innehåller en femtedel av Göteborgs primärområden, den ljusaste färgen illustrerar därför den femtedel av primärområdena som har lägst andel av befolkningen som på veckobasis är ute i naturen. De orangea prickarna märker ut ungefärlig plats för de 26 platser Göteborgs Stad lyfter fram som naturområden.[2] Viktigt att betona är att friluftsliv och naturupplevelser inte bara handlar om ”naturområden”, vilket ofta innebär skog i en svensk kontext. I en kuststad som Göteborg har friluftsliv på stränder och på havet med stor sannolikhet en stor betydelse för friluftslivet. En numrerad förteckning av stadens områden jämförbar med kartan i figuren finns längst bak i boken.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

Vi såg i tabell 1 att skillnaderna mellan stadsområden inte var särskilt stora, men vad händer om vi bryter ner dessa stadsområden på primärområden? I figur 2 har vi gjort just detta, och fram träder en bild som skvallrar om en större variation än vad vår analys på stadsområdesnivå gör gällande. Vi finner att man är som mest benägen att uppge ett veckovist idkande av friluftsliv om man bor i de sydvästra områdena, nordvästra Hisingen samt i de östra delarna av centrala Göteborg. Nedslag i statistiken visar att fler än 75 procent av invånarna i primärområdena Änggården, Björkekärr och Södra Skärgården uppger att de är ute i naturen åtminstone en gång i veckan. Studerar vi de ljusare fläckarna ser vi att dessa centreras kring områden som sträcker sig över Kortedala/Bergsjön, Angered, Frölunda Torg och Biskopsgården. I primärområdena Frölunda Torg och Norra Kortedala är det exempelvis bara omkring 50 procent av invånarna som uppger att de är ute i naturen på veckobasis. Lägst är siffran i Norra Biskopsgården, där endast 36 procent är ute i naturen minst en gång i veckan. Även tydliga skiljelinjer finns mellan primärområden som ligger geografiskt väldigt nära varandra. Mellan de två angränsande primärområdena Önnered och Grevegården är skillnaden 24 procentenheter i den kategori som mest frekvent är ute i naturen eller bedriver friluftsliv. På liknande sätt skiljer det mellan Frölunda Torg och intilliggande Ruddalen 20 procentenheter.

De här skillnaderna mellan olika områden är intressanta givet att de flesta göteborgare, till skillnad från invånare i många andra städer i världen, trots allt har nära till naturen. De orangea prickarna på kartan illustrerar en relativt god fördelning av det som Göteborgs stad klassar som viktiga ”naturområden”. Att det trots denna närhet till naturområden ändå framträder skillnader i friluftsutövande i olika stadsdelar, kan helt enkelt bero på att andra faktorer än närhet också spelar roll, såsom socioekonomisk situation i området, andel utlandsfödda samt normer och hur vi associerar kring begrepp som ”natur” och ”friluftsliv”. Angående förståelse av begreppet har tidigare enkätstudier visat att vandring i skog och mark liksom i fjäll starkt förknippas med ordet friluftsliv, medan t.ex. ”gå i en park i staden” inte i lika hög utsträckning förstås som friluftsliv (Sandell & Fredman, 2014).

Här är det viktigt att understryka att enkätfrågan inte specificerar om man bedriver friluftsliv i sitt närområde eller inte, utan om man bedriver friluftsliv eller är i naturen överhuvudtaget. Av tidigare studier vet vi att så kallad närnatur och tätortsnära natur är grundläggande för friluftslivet, liksom att ”enklare” aktiviteter så som promenader, hör till de vanligaste friluftslivsaktiviteterna (Fredman m fl, 2019; Hansen m fl, 2021). Dessa insikter pekar på att svarande sannolikt inkluderar vardagliga friluftslivsaktiviteter i närnaturen när de får frågan om de ”varit ute i naturen/friluftsliv”. Samtidigt understryker detta ännu en gång att ”friluftsliv” och ”natur” inte är självklara begrepp, och att de svarandes (olika) tolkningar av dessa begrepp, och vilka miljöer de förknippas med, behöver studeras vidare och mer precist för bättre förstå vad som ligger bakom de skillnader i friluftslivsutövande som vi påvisat mellan olika stadsdelar.

En annan faktor som möjligtvis kan bidra till skillnader i naturvistelse är om man bor i hus med trädgård eller i ett flerfamiljshus. Tidigare studier har bl.a. visat att trädgårdsarbete utgör en vanlig form av friluftsaktivitet (Sandell & Fredman 2014). Ytterligare en faktor som kan påverka skillnaderna mellan stadsdelar handlar om i vilken utsträckning som boende i olika områden själva valt, och haft ekonomiska möjligheter att välja, bostadsområden som ligger i anslutning till populära naturområden. Framtida forskning får studera vidare hur ovanstående faktorer samspelar, skapar möjligheter för friluftsliv, normer kring vad man bör ägna sin fritid åt liksom hur begrepp som natur och friluftslivs tolkas. ”Tillgången” till naturområden är helt enkelt inte det enda som spelar roll för intresse och möjligheter till friluftsliv.

Här kan det därför vara intressant att jämföra göteborgarnas friluftsvanor med hur det ser ut i riket i övrigt och då särskilt de två andra storstadsområdena, Stockholm och Malmö. För att göra det använder vi oss nu i stället av de nationella SOM-mätningarna och finner att alla tre storstäderna ligger under Riks-genomsnittet (65 procent) vad gäller andel som säger sig bedriva friluftsliv veckovis. Göteborgare och stockholmare ligger ganska lika (61 respektive 59 procent) medan Malmö sticker ut i jämförelsen av storstadsområdena. Där är procentsatsen betydligt lägre med enbart 46 procent av malmöiterna som säger att de bedriver friluftsliv på veckobasis.

I övrigt gäller i stort samma mönster vi kunde identifiera i Göteborg (tabell 1) för Stockholm och Malmö. Även här är kvinnor, äldre, högutbildade och rikare personer något oftare i naturen än personer med motsatta egenskaper är. Däremot skiljer sig människor bosatta i storstadsområdena något mot övriga Sverige som helhet. Med avseende på utbildning och hushållsinkomst finns det i Sverige som helhet knappt några skillnader i naturbesök mellan en låg- och högutbildad person eller en person med mycket låg inkomst jämfört med en person med mycket hög inkomst.[3]

Vilka göteborgare vistas mest i naturen?

Till skillnad från tabell 1, där vi undersökt enstaka faktorer var för sig, redovisar vi i tabell 2 resultaten från analyser vi gjort där vi försöker bena ut vilka faktorer som kvarstår som signifikanta efter kontroll för varandra. Uppsättningen faktorer som analyseras är de samma som i tabell 1, med andra ord studeras här sambanden mellan kön, ålder, utbildning, inkomst, stadsområde, ursprung och naturvanor.

Tabell 2 Vistelse i naturen, OLS-regression, 2016–2020

Kön[1]	
Man	-.26*** (.02)
Ålder[2]	
30–49 år	-.05 (.04)
50–64 år	.20*** (.04)
65–85 år	.30*** (.04)
Utbildning[3]	
Medellåg	.49*** (.05)
Medelhög	.58*** (.05)
Hög	.62*** (.05)
Hushållsinkomst (1–5)[4]	.11*** (.01)
Stadsområde[5]	
Centrum	.09* (.04)
Sydväst	.18*** (.05)
Hisingen	.10* (.04)
Ursprung[6]	
Annat land i Norden	-.03 (.09)
Annat land i Europa	.13* (.06)
Land utanför Europa	-.18*** (.05)
Konstant	4.97*** (.07)
Adj R^2	.04
N	12 888

Kommentar: Som beroendevariabel används frågan om hur ofta de svarande är i naturen, för frågans exakta lydelse se tabell 1. [1]Referenskategori för kön är kvinna. [2]Referenskategori för ålder är 16–29 år. [3]Referenskategori för utbildning är lågutbildade. [4]Hushållsinkomst: mycket låg = 0 – 200 000 kr, ganska låg = 201 000 – 400 000 kr, medel = 401 000 – 700 000 kr, ganska hög = 701 000 – 900 000 kr, mycket hög = mer än 901 000 kr. [5]Referenskategori för stadsområde är nordost. [6]Referenskategori för ursprung är Sverige. Standardfel inom parentes. ***p<.001, **p<.01, *p<.05.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

Sambandet mellan kön och att vistas i naturen eller bedriva friluftsliv är signifikant – jämfört med kvinnor svarar män i genomsnitt något lägre på frågan om hur ofta man är ute i naturen. Sambandet är emellertid svagt och saknar praktiskt taget någon relevans då den endast motsvarar en fjärdedels skalsteg på den sjugradiga svarsskalan. Ålder har ett positivt och signifikant samband med att vara ute i naturen – ju äldre vi blir desto oftare är vi ute i naturen. Vi finner också att utbildningsnivå och inkomst har viss betydelse, där personer som genomgått högre utbildning i genomsnitt oftare är ute i naturen än personer med endast grundskoleexamen,

och personer med högre inkomster är oftare ute i naturen än personer med lägre inkomster. Vidare finner vi att de som bor i de sydvästra stadsdelarna och Hisingen oftare är i naturen än de som bor i de nordöstra stadsdelarna. Personer i Sverige som är födda i länder utanför Europa är i mindre utsträckning i naturen än personer födda i Sverige, medan personer födda i ett annat europeiskt land i större utsträckning är i naturen än Sverigefödda. Något som är värt att ta i beaktande är analysens låga R^2-värde, vilket skvallrar om att det huvudsakligen är andra faktorer än just demografiska faktorer som förklarar variansen i vår beroende variabel.

Spelar friluftsande någon roll? Om sambandet med hälsa och miljöpolitiska attityder

Men spelar detta överhuvudtaget någon roll? Har det någon betydelse om människor är i naturen eller inte? Det finns forskning som menar det. Bland annat har det hävdats att människor som spenderar mycket tid i naturen mår bättre (Hartig & Kahn, 2016; Bratman m fl, 2019). Det kan dels förklaras av tillgänglighet till grönområden kan stimulera till fysisk aktivitet, dels att naturupplevelser i sig kan verka avstressande och inverka positivt även på den mentala hälsan (Bratman m fl, 2019). Ett sådant samband tycks vi också skönja i vårt datamaterial (tabell 3). Vi använder oss här av frågan: ”hur bedömer du ditt allmänna hälsotillstånd?” där en elvagradig svarsskala använts och ”0” motsvarar ”mycket dåligt” och ”10” ”mycket gott”. Desto mer frekventa friluftsvanor göteborgarna säger sig ha desto bättre säger de sig också må. Med den här typen av datamaterial är det svårt att fastslå vilken riktning sambandet har; om människor som frekvent bedriver friluftsliv mår bättre av det eller om det är så att människor som mår bra också är de som bestämmer sig för att ge sig ut i ”skog och mark”. Det skulle också kunna vara någon gemensam bakomliggande variabel som påverkar både ens subjektiva hälsa och friluftsvanor.

I tabell 3 har vi även undersökt om det finns samband mellan att vara i naturen och en uppsättning andra företeelser. Ett samband som tidigare forskning har uppmärksammat är det mellan tid i naturen och i vilken mån man prioriterar miljöskydd (för en översikt se Rosa & Collado, 2019). Med hjälp av ett antal indikatorer från de SOM-undersökningen i Göteborg är det ett samband vi finner i vårt datamaterial. På en fråga där göteborgarna får uppge de samhällsproblem de anser vara viktigast idag i Göteborg, finner vi att de som ofta är i naturen är något mer benägna att ange just miljön som en viktig politisk fråga (modell iv i tabell 3). Analyserna visar att sannolikheten för att en person som uppger att hen som mest är ute i naturen en gång per kvartal ska uppge miljön som viktigt samhällsproblem är knappt 8 procent. Samma siffra för personer som befinner sig i naturen minst en gång per vecka är 11 procent. Det finns en skillnad, om än liten. Sambanden mellan naturkontakt och upplevelse är komplexa, och vi behöver beakta en lång rad av samverkande faktorer. Som en grund för det här

Tabell 3 Olika beroendevariabler, OLS- och logistiska regressioner, 2016–2020

	Subjektiv hälsa (0–10)	Satsa miljövänligt samhälle, 2016 (1–5)	Satsa miljövänligt samhälle, 2020 (1–7)
OLS-regressioner	(i)	(ii)	(iii)
Vistelse i naturen[1]			
Någon gång i månaden	.47***	.11*	.22*
	(.06)	(.05)	(.11)
En eller flera gånger i veckan	.82***	.13**	.31***
	(.05)	(.04)	(.10)
Konstant	5.63***	4.93***	6.48***
	(.11)	(.10)	(.19)
Adj R^2	.11	.12	.17
N	12 618	2 814	1 597

	Prioritera miljöskydd/-frågor (0–1)	Medlem i miljöorganisation, 2016–2017 (0–1)
Logistiska regressioner	(iv)	(v)
Vistelse i naturen[1]		
Någon gång i månaden	.26*	.10
	(.11)	(.20)
En eller flera gånger i veckan	.43***	.53**
	(.10)	(.18)
Konstant	-1.48***	-3.12***
(.23)	(.48)	
Pseudo R^2	.07	.08
N	12 672	4 987

Kommentar: [1]Som referenskategori används en sammanslagen kategori av de personer som uppger att de som mest varit ute i naturen 'någon gång i kvartalet' under de senaste 12 månaderna. I samtliga modeller görs kontroller för kön, ålder (4 kategorier), utbildning (4 kategorier), inkomst (1-5), subjektiv vänster-högerplacering (1-5), stadsområde (4 kategorier) samt ursprung (4 kategorier). Standardfel inom parentes. ***p<.001, **p<.01, *p<.05.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

sambandet ligger bland annat forskning där miljöengagerade personer redogjort för ursprunget för sitt engagemang, och här framträder positiva naturupplevelser i barndomen som en betydelsefull källa (Chawla, 1999). Det är viktigt att understryka att de flesta studier enbart visar på svaga samband mellan naturkontakt, -upplevelse och miljöengagemang, och att en anledning till detta kan vara, vilket vi tidigare nämnt, den stora bredd av upplevelser, miljöer, motiv och varianter av aktiviteter som ryms inom begreppen natur och friluftsliv (Wolf-Watz m fl, 2014). Vidare kan vi även konstatera att det finns ett positivt samband mellan att vara ute i naturen och att vilja satsa mer på ett miljövänligt samhälle. Sambanden är svaga och tar vi dessutom de låga sambandens storlek i beaktande står det närmast klart att det inte finns någon substantiell skillnad mellan personer som nästan aldrig är ute i naturen och de som är ute nästan varje dag – det rör sig endast om några få decimaler på en fem- (2016) och sjugradig skala (2020). Att vara medlem i någon form av miljöorganisation kan också anses vara ett sätt att, åtminstone indirekt, värna om skyddet av miljön. Som ett sista led i vår analys av sambanden mellan att vistas i naturen och att prioritera miljöskydd visar modell (v) att personer som oftare är ute i naturen också tenderar att i större utsträckning vara medlemmar i just miljöorganisationer. Liksom i fallet att uppge miljön som viktigt samhällsproblem i Göteborg (modell iv) är skillnaderna mellan en person som sällan är i naturen (drygt 5 procent, eller omvandlat 1 på 20) med en person som ofta är i naturen (9 procent, eller knappt 1 på 10) små när det kommer till att vara medlem i en miljöorganisation.

Sammantaget pekar resultaten i tabell 3 mot att det i Göteborg verkar finnas ett samband mellan att vara ute i naturen och att på ett eller annat sätt också vilja värna om eller engagera sig i densamma, även om sambanden är svaga. I samtliga fall rör det sig dock om samband som kvarstår efter att ha kontrollerat för faktorer som utbildning och ideologisk orientering – faktorer som ofta står för en stor del av förklaringen till den varians som finns bland individers olika attityder och åsikter på miljöområdet (Harring m fl, 2017; Jönsson, 2021).

Avslutande kommentar

Göteborg har, som flera andra städer framsprungna där större flodmynningar möter kust, flera skiftande identiteter och anletsdrag. Hamnstaden. Bilstaden. Kunskapsstaden. Evenemangsstaden. Staden med det tveksamma men också framgångsrika samarbetsklimatet (”andan”). Den segregerade staden. Men också den gröna och blå staden, där de mest utmärkande karaktärsdragen är den varierande topografin, älven och havet. Från utsiktsplatser som Ramberget, Masthugget, Redbergsparken och Gårdstensbergen framträder en speciell blandning av vattendrag, trafikleder, trädbevuxna höjder och byggnader som klättrar upp från de leriga dalarna och ner för backarna igen. Som om Liseberg sprängt sina gränser och förlänat sin espri åt staden som helhet.

I det här kapitlet har vi lyft och diskuterat Göteborg som friluftsstad. I Covid19-tider, när bland annat Liseberg, Gamla Ullevi och Göteborgsoperan varit stängda eller haft kraftiga begränsningar vad gäller antal besökare, kan vi konstatera att det är landskapen som minner om det förindustriella Göteborg som tagit emot göteborgarna med öppen famn: Delsjöområdet, Vättlefjäll, Änggårdsbergen och Amundön. När pandemin satt begränsningar för människors resande och aktiviteter inomhus, och när promenader och korvgrillning i skog och mark blivit en av få okontroversiella tillflyktsorter, har investeringarna i det göteborgska friluftslandskapet återigen burit frukt. I linje med tidigare studier (Hansen m fl, 2021), så finner vi att friluftsaktiviteten tycks ha ökat bland göteborgarna under pandemiåret 2020.

Göteborg är en utspridd stad där stora grönområden blandas med byggnader, transportinfrastruktur och industriområden. Vi finner att, denna brokiga stadsmiljö till trots, så skiljer sig inte göteborgarnas friluftsvanor nämnvärt från riksgenomsnittet. Dock finner vi skillnader mellan hur ofta boende i olika stadsdelar uppger att de bedriver friluftsliv. Även när det kommer till vardaglig naturkontakt påminns vi om skillnader i livsvillkor mellan olika stadsdelar. Dock krävs det fördjupade studier för att förstå vad dessa skillnader mellan friluftslivsutövning faktiskt betyder och i vilken utsträckning och på vilket sätt som det är ett problem. I kapitlet har vi också visat på samband, om än svaga sådana, mellan ”högaktiva” friluftlivsutövare och olika indikatorer på miljöintresse- och engagemang. Desto starkare är sambanden som vi påvisat mellan frekventa friluftsvanor och självskattad hälsa hos göteborgarna. Dock kan vi inte utifrån den här studien avgöra om man mår bättre av friluftsliv eller om det är så att människor som mår bra är mer benägna att ge sig ut i ”skog och mark”, i parker och vid stränder. Här kan det finnas bakomliggande förklaringsfaktorer som påverkar både ens subjektiva hälsa och friluftsvanor.

Avslutningsvis, friluftsliv och natur är positivt laddade begrepp, vilket skulle kunna bidra till att aktivitetsgraden överskattas. Det kan likaväl vara så att aktivitetsgraden ”underskattas”, då friluftsliv och natur är mångfacetterade begrepp, vilket skapar utmaningar när det kommer till att tolka vad människor faktiskt ser framför sig när de får frågor om naturvistelser. Var börjar och slutar ”naturen”, egentligen? Kanske är det så att de lite storslagna begreppen natur och friluftsliv inte riktigt fångar den mångfald av naturpräglade fritidssituationer som finns som en ständig möjlighet i en av ”världens grönaste städer”; när grillning på innegårdar ackompanjeras av tornseglare, när vårlökarna utmed cykelbanan i Allén blommar och när man finner stunds vila på skärgårdsbåtarnas soldäck. Eller när paraplyet vräks ut och ut in i ett snedställt höstregn, och med emfas trycks ned i närmsta papperskorg.

Noter

1 http://www.bbc.com/travel/story/20200223-is-gothenburg-europes-greenest-city (senast nedladdat 2021-08-30).

2 Se https://goteborg.se/wps/portal/start/kultur-och-fritid/fritid-och-natur/friluftsliv-natur-och/naturomraden/naturomraden?uri=gbglnk%3Agbg.page.d277fa73-ed91-405c-918d-d0416dd4709e (senast nedladdat 2021-08-30).

3 Dessa resultat redovisas endast i text.

Referenser

Aftonbladet (2018). *Göteborg – världens fjärde grönaste stad.* Tillgänglig: https://www.aftonbladet.se/lokala-nyheter/Xw10gr@ablokal

Bratman, N.G., B.C Anderson, G.M Berman m fl (2019). Nature and mental health: An ecosystem service perspective. *Science. Advances* 5.

Fredman, P., R. Ankre & T. Chekalin (2019). Friluftsliv 2018. Nationell undersökning av svenska folkets friluftsvanor. Naturvårdsverket, RAPPORT 6887.

Gable, M. (2020). *Is Gothenburg Europe's greenest city?* Tillgänglig: http://www.bbc.com/travel/story/20200223-is-gothenburg-europes-greenest-city

Gentin, S. (2015). *Outdoor recreation and ethnicity:* seen in a Danish adolescent perspective Department of Geosciences and Natural Resource Management, Faculty of Science, University of Copenhagen: IGN PhD Thesis.

Hallén, P. (2018). Upptäck Skatås. Roos & Tegner.

Harring, N., C. Lundholm & T. Torbjörnsson (2017). Högre utbildning och miljöattityder. I Ulrika Andersson, U., Ohlsson, J., Oscarsson, H. & Oskarson, M. (Red.) *Larmar och gör sig till*. Göteborg: SOM-institutet, 2017, s. 505–514.

Hartig, T. &., Peter Kahn Jr H. (2016). Living in cities, naturally. *Science 352*, s. 938–940.

Hansen, A., J Arce Falla. & I. Lindborg (2021). Friluftslivet under coronapandemin – Kartläggning av friluftsvanor och vistelse i naturen under coronapandemin i Västra Götaland. *Mistra Sport & Outdoors*, Rapport 2021:1.

Heynen, Nik, A. Perkins, Harrold & Parama Roy (2006). The political ecology of uneven urbangreen space the impact of political economy on race and ethnicity in producing environmental inequality in Milwaukee. *Urban Affairs Review.* 42, s. 3–25.

Jönsson, E. (2021). *Miljö- och klimatopinion i Sverige 2020*. SOM-rapport 2021:34. Göteborg: SOM-institutet.

Ordóñez-Barona, C. (2017). How different ethno-cultural groups value urban forests and its implications for managing urban nature in a multicultural landscape: A systematic review of the literature. *Urban Forestry and Urban Greening* 26, s. 65-77.

Petersson Forsberg (2014). Swedish spatial planning: A blunt instrument for the protection of outdoor recreation. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism* 5 (6), s. 37-47.

Pries, J. & M. Qviström (2021). The patchwork planning of a welfare landscape: reappraising the role of leisure planning in the Swedish welfare state, *Planning Perspectives*.

Remme, R.P., H. Frumkin, A.D Guerry m fl (2021). An ecosystem service perspective on urban nature, physical activity, and health. *PNAS* June 1, 2021, 118(22).

Rosa, C.D. & S. Collado (2019). Experiences in nature and environmental attitudes and behaviors: Setting the ground for future research. *Frontiers in psychology*, *10*, 763.

Rutt, Rebecca Leigh & Marie Natalie Gulsrud (2016). Green justice in the city: A new agenda for urban green space researchin Europé. *Urban Forestry & Urban Greening* 19, s. 123-127.

SFS 2003:133.

Sandell, K. & P. Fredman (2014). Populärt med promenader och strövtåg. I: Friluftsliv i förändring. *Studier från svenska upplevelselandskap*. Peter Fredman, Klas Sandell, Marie Stenseke (red). Carlsson, Stockholm.

Sandell, K. & M. Svenning (2011). Allemansrätten och dess framtid. Utredning om allemansrätten. Naturvårdsverket.

Sandell, K. & S. Sörlin (2008). *Friluftshistoria: från "härdande friluftslif" till ekoturism och miljöpedagogik*: *teman i det svenska friluftslivets historia*. Carlsson, Stockholm.

Shanahan, D.F., B.B Lin., K.J. Gaston., B. Rush & R.A Fuller (2014). Socioeconomic inequalities in access to nature on public and private lands: A case study from Brisbane, Australia. *Landscape and Urban Planning*, 130, s. 14-23.

Wolf-Watz, D., T. Beery, K. Sandell & J. Öhman (2014). Friluftsliv och miljöengagemang. Sammankopplade men utan enkla samband: Friluftsliv i förändring. *Studier från svenska upplevelselandskap.* Peter Fredman, Klas Sandell, Marie Stenseke (red). Carlsson, Stockholm.

Wolch, R.J, J. Byrne, J. & P. J Newell (2014). Urban green space, public health, and environmental justice: The challenge of making cities 'just green enough'. *Landscape and Urban planning,* 125, s. 234-244.

GÖTEBORGARNAS VACCINVILJA

BJÖRN RÖNNERSTRAND OCH FRIDA SANDELIN

Sammanfattning
Kapitlet handlar om vaccinviljan i olika områden i Göteborg och om vilka individuella faktorer som kan förklara göteborgarnas vilja att vaccinera sig. Kapitlet visar att det är stor variation i inställning till vaccinering mot Covid-19 i den göteborgska lokalgeografin. Vidare är vaccinskepticism mer vanligt bland kvinnor, arbetslösa, personer födda utanför Sverige samt de som redan varit sjuka i Covid-19. Högre vaccinvilja återfinns bland högutbildade, äldre personer, och människor med låg självskattad hälsa. Det finns även en marginellt signifikant lägre grad av vaccinvilja bland personer boende i utsatta områden i staden. I linje med den befintliga forskningslitteraturen om vaccinskepticism framkommer också att andelen skeptiska till vaccinering mot Covid-19 är högre bland personer som hyser misstro mot berörda myndigheter, har en negativ syn på demokratin och är politiskt alienerade. Även personer som sympatiserar med Sverigedemokraterna är mer skeptiska till att ta vaccinet.

Covid-19-pandemin har drabbat Göteborg hårt. Mer än 850 göteborgare avled med Covid-19 under perioden mars till mitten av augusti 2021[1]. Många människor blev allvarligt sjuka och trycket på sjukvården i staden var periodvis mycket högt. Det var också stor påverkan på det sociala livet i Göteborg jubileumsåret 2021. Sociala sammanslutningar, fester och evenemang begränsades eller ställdes in. Många arbetsgivare beordrade sina anställda att arbeta hemma och äldre skolelever undervisades periodvis på distans. På grund av pandemin beslöt staden också att skjuta upp huvuddelen av firandet av stadens 400-årsjubileum till 2023.

Historien upprepar sig, brukar det heta. Firandet av Göteborgs 300-årsjubileum sköts också upp på grund av en pandemi. Spanska sjukan kom till Göteborg i början av juli 1918. Det mesta talar för att smittan fördes till staden med ångaren Thorsten, som just anlänt från England. Fem av Thorstens besättningsmän sökte den 4–5 juli vård hos läkare i Göteborg. Anledningen var att de under sjöresan hade fått hosta, hög feber, röda ögon samt värk i kroppen. Läkarna drog därav slutsatsen att sjömännen hade drabbats av den nya sjukdomen.

Till en början tycks göteborgarna dock inte ha tagit hotet på särskilt stort allvar. Stadens läkare medgav visserligen att Spanska sjukan var mycket smittsam, men inledningsvis hävdade de ändå att den var ”ganska ofarlig, något liknande influensa”. Samma uppfattning torgfördes också i några av stadens tidningar, till exempel Göteborgs Aftonblad (6/7 1918).

Rönnerstrand, Björn & Sandelin, Frida (2021). Göteborgarnas vaccinvilja. I Björn Rönnerstrand, Maria Solevid & Henrik Oscarsson (red) *Hög tid för Göteborg.* Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Ganska snart skulle det emellertid visa sig att läkarna och pressen tagit alltför lätt på hotet. Spanska sjukan spred sig snabbt, och det fick mycket långtgående konsekvenser för livet i Göteborg. När dödstalen ökade, uppmanade myndigheterna till god handhygien och social distansering, men uppmaningarna hade ganska liten effekt i stadsdelar med trångboddhet och sanitära förhållanden som ofta var helt undermåliga. Smittspridningen ökade sålunda mycket snabbt. Därför fattade stadsläkaren tillsammans med folkskoleinspektören i oktober 1918 ett beslut om att stänga skolorna. Samma månad förbjöds biografföreställningar och offentliga danstillställningar.

Detta var dock inte tillräckligt för att sätta stopp för smittspridningen. Hur många göteborgare som dog av ”Spanskan” vet man visserligen inte. Många av dödsfallen tycks ha inrapporterats som TBC. Men det mesta tyder på att sjukdomen utgjorde en mycket stor påfrestning för staden. Redan i oktober 1918 var det så många som avled att man tvingades utnyttja de offentliga kommunikationerna för att transportera liken. Därför byggdes spårvagnar om till likvagnar. Därtill kom att så många barn på grund av sjukdomen blivit föräldralösa att man var tvungen att bygga ut barnhemsverksamheten.

Det visade sig också att mängden sjukhusplatser inte räckte till. När Spanska sjukan började sprida sig i staden, fanns det visserligen redan ett epidemisjukhus, men det var redan fullt av patienter med andra sjukdomar, till exempel difteri. För att bereda plats för patienterna tog man därför nästan hela den medicinska avdelningen på Sahlgrenska sjukhuset i anspråk.

Parallellerna mellan Spanska sjukan och Covid-19 är många. Jubileumsåret 2021, under pandemins andra vår, var intensivvårdsavdelningen på Sahlgrenska sjukhuset alltjämt fullbelagd av Covid-19 patienter. De icke-medicinska interventioner som används för att stoppa smittspridningen är desamma som för hundra år sedan. Handhygien och olika former av social distansering utgör fortfarande viktiga motmedel. Men även sjukdomens sociala gradient går igen. Då som nu drabbades Göteborgs mest utsatta områden hårdast.

En viktig, rent av helt avgörande skillnad mellan Spanska sjukan och Covid-19 är vaccinet. Genom samarbete och innovation lyckades flera läkemedelsföretag på rekordfart ta fram flera olika sorters effektiva vaccin mot Covid-19. Förhoppningarna var stora när massvaccineringen mot Covid-19 rullades ut våren 2021. Det stod tidigt klart att vaccinet hade önskvärd effekt. Exempelvis så minskade antalet smittade och döda med Covid-19 på särskilda boenden i Göteborg drastiskt under vårkanten 2021.

Sommarens massvaccinationskampanj ökade andelen vaccinerade göteborgare. Men inte i samma takt som i resten av kommunerna i Västra Götaland. Med cirka 72 procent påbörjade och 41 procent färdigvaccinerade låg Göteborg i mitten av augusti 2021 sämst till av alla kommuner i regionen. En fråga som diskuterades var därför om den relativt sett låga vaccintäckningen i Göteborg var ett resultat av bristande tillgång till vaccin[2], som vissa hävdade, eller bristande efterfrågan.

Ett annat orosmoln var rapporter om ojämlikhet vad gäller vaccintäckningen i Göteborg. I Hovås och Hjuvik var andelen vaccinerade mycket högre än i Biksopsgården och Gårdsten.[3] Relativt snabbt kunde myndigheterna konstatera att vaccinationstakten var lägre bland invandrargrupper. En rapport från Folkhälsomyndigheten (2021) konstaterade att andelen personer över 80 år som fått sin första dos vaccin i april 2021 var 91 procent bland personer födda i Sverige. Bland personer födda i Asien var andelen 66 procent, Mellanöstern 62 procent, Sydamerika 62 procent, Nordafrika 59 procent och övriga Afrika 44 procent.

Det finns många historiska och nutida exempel på vaccinskepticism. Under 1800-talet ledde obligatorisk vaccinering mot smittkoppor till protester och upplopp (Ansell & Lindvall, 2020, kapitel 8). Idag sprids vaccinkritiska röster med vindens/webbens fart (Attwell m fl, 2021) och Världshälsoorganisationen (WHO) pekar ut vaccinskepticism som ett av de stora hoten mot den globala folkhälsan. Fenomenet drivs av kunskapsresistens; att människor mer eller mindre medvetet undviker att ta till sig vedertagen kunskap eller fakta (jmf. Strömbäck m fl, 2021). Det är också en fråga om relationen mellan staten och medborgarna. Ovilja att vaccinera sig kan vara ett resultat av bristande legitimitet.

I detta kapitel skärskådas göteborgarnas inställning till vaccinering mot Covid-19. Fokus riktas mot politiska faktorer, så som betydelse av misstro och politisk alienation. Många tidigare studier har nämligen kunnat visa att förtroende för till exempel myndigheter, politiker, forskare eller medier är förknippat med en större vilja att vaccinera sig eller sina barn. I detta kapitel undersöker vi hur dessa fynd står sig när det gäller pandemisk vaccinering i Göteborg. Därtill anknyter kapitlet till frågan om smittspridningens sociala villkor. Vilken betydelse har socioekonomiska faktorer – utbildning, inkomst, arbetsmarknadssituation och etnisk härkomst – för vaccinvilja och förtroende? Och vilken betydelse har socioekonomiska förutsättningar i boendeområdet för vaccinviljan?

Förklaringar till pandemisk vaccinering

Kunskapen om människors inställning till pandemisk vaccinering bygger i stor utsträckning på lärdomar från (A)H1N1-pandemin 2009. Studier av vaccineringen mot den så kallade Svininfluensan visade på stor variation både mellan och inom länder. Men framför allt kunde många studier peka ut individfaktorer förknippade med pandemisk vaccinationsvilja. Därtill finns redan en del studier kring vaccinering mot Covid-19 publicerade. Sammantaget går det att urskilja fem kategorier av faktorer som tros påverka viljan till pandemisk vaccinering: risk och sårbarhet, demografi och socioekonomi, information och kunskap, politiska åsikter och ideologi samt misstro och politisk alienation.

Risk och sårbarhet
En typ av förklaringar till vaccinvilja handlar om olika aspekter av människors upplevda risk och sårbarhet. Exempel på detta är studier som lyfter fram riskfaktorer för allvarlig sjukdom som en drivkraft till att vilja vaccinera sig (Schwarzinger, Flicoteaux m fl, 2010; Börjesson & Enander, 2014; Carlander & Andersson, 2020; Head, Kasting m fl, 2020; Lazarus, Ratzan m fl, 2021). Motsatt effekt har upplevelsen av att vaccinet är förknippat med biverkningar. Personer som tror att biverkningar är vanliga är mindre villiga att vaccinera sig (Lau, Yeung m fl, 2010).

Demografi och socioekonomi
En andra kategori av förklaringar handlar om demografi och socioekonomi. Exempel på det är att personer med lägre utbildning var mindre villiga att vaccinera sig mot (A)H1N1-pandemin. På liknande sätt förhöll det sig med personer som tillhör etniska minoriteter (Vaux, Van Cauteren m fl, 2011; Velan, Kaplan m fl, 2011). Men socioekonomi och demografiska faktorer är också kopplade till Covid-19-vaccinering. Studier gjorda i USA visar att män och personer som tillhör den etniska majoriteten har högre vaccinationsvilja (Khubchandani m fl, 2021). Malik och kollegor (2020) fann högre vaccinvilja bland personer med en anställning jämfört med arbetslösa.

Information och kunskap
En tredje kategori av faktorer är information och kunskap. Att ha god kunskap samt att hysa förtroende för information om vaccinet och smittan påverkar vaccinviljan positivt (Lau, Yeung m fl, 2010; Maurer, Uscher-Pines m fl, 2010).

Politiska åsikter och ideologi
Ett fjärde sorts förklaringar siktar in sig på betydelsen av politiska åsikter och ideologi. I USA tar detta sig bland annat uttryck i en skillnad i inställning till barnvaccinering beroende på partisympati. Bland republikaner finns en mer utbredd skepticism gentemot vetenskaplig expertis, vilket gör denna grupp mer negativ till vaccin (Motta, 2021). Det finns också flera studier från USA som kopplar partitillhörighet eller ideologi till pandemisk vaccinvilja. Ett exempel är studier av inställningen till vaccin mot Svininfluensan (Baum, 2011; Mesch & Schwirian, 2015) och mot Covid-19 (Latkin m fl, 2021). Även här visar sig republikaner vara mer skeptiska.

Misstro och politisk alienation
Även förtroende för myndigheter, politiker och vårdapparaten har betydelse. En femte kategori av förklaringsfaktorer handlar således om den betydelse förtroende har när det gäller att stimulera vaccinvilja. Denna faktor visade sig vara av betydelse när det gällde (A)H1N1-pandemin (Prati, Pietrantoni m fl, 2011; Rönnerstrand 2013; Mesch & Schwirian 2015). Flera studier har redan kommit som visar på ett positivt samband mellan förtroende och vaccinvilja med avseende på Covid-19 (Prati, 2020; Lazarus, Ratzan m fl, 2021).

Det forskare ibland benämner *vertikalt förtroende* handlar om inställningen till auktoriteter såsom myndigheter eller andra samhällsinstitutioner. Förtroende är framåtblickande. Den som hyser förtroende har goda förhoppningar om att till exempel en myndighet fullgör sitt uppdrag på ett bra sätt (de Fine Licht & Brülde, 2021; Weibull & Holmberg, 2020). Människor tenderar att hysa förtroende för institutioner som upplevs kompetenta och bärare av viktiga värden. Misstro känner människor för institutioner som upplevs inkompetenta eller som utrycker värden subjektet inte delar (Poortinga & Pidgeon, 2003; Siegrist, 2021).

I detta kapitel utgår vi från antagandet att vaccinering är ett attraktivt val om den institution som bär det operativa ansvaret för vaccineringen är förtroendeingivande. Därtill kan även aspekter av förtroende som handlar om politisk cynism och alienering spela en roll. Misstro i form av politisk social alienering har historiskt sett varit en grogrund för vaccinskepticism (Ansell & Lindvall, 2020). Vi tror därför att personer som har en negativ bild av hur demokratin fungerar och som hyser misstro mot politiker och beslutfattare kan tänkas välja bort vaccinet som ett slags uttryck för en känsla av alienering eller utanförskap.

Vaccinvilja är beroende av både individfaktorer och kontext

Inställningen till att vaccinera sig mot Covid-19 uppmättes i SOM-undersökningen i Göteborg under hösten 2020. Frågeformuleringen löd *Hur sannolikt är det att du kommer att vaccinera dig mot coronaviruset om möjligheten ges?* Svarsalternativen var ”Mycket sannolikt” ”Ganska sannolikt” ”Varken sannolikt eller osannolikt”, ”Ganska osannolikt” och ”Mycket osannolikt”.[4]

Resultaten visar att under hösten 2020 uppgav 15 procent av göteborgarna att det var mycket osannolikt att de skulle vaccinera sig, och 14 procent att det var ganska osannolikt. Andelen som menade att det var mycket sannolikt var 28 procent, och 23 procent uppgav att det var ganska sannolikt. Det var med andra ord en större andel som uppgav vaccinationsvilja hösten 2020 än tvärtom. Totalt tjugo procent av göteborgarna visade på obeslutsamhet och valde svarsalternativet att det varken var sannolikt eller osannolikt.

Tabell 1 Självskattad sannolikhet att vaccinera sig mot coronaviruset i Göteborg, 2020 (procent)

Mycket sannolikt	Ganska sannolikt	Varken sannolikt eller osannolikt	Ganska osannolikt	Mycket osannolikt	Summa	Antal Antal svar
28	23	20	14	15	100	3 956

Kommentar: Frågan löd ’*Hur sannolikt är det att du kommer att vaccinera dig mot coronaviruset om möjligheten ges?*’.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2020.

I det här kapitlet kommer vi fortsättningsvis fokusera på den grupp människor som svarade att det var mycket osannolikt att de kommer vaccinera sig, alltså omkring var sjunde göteborgare[5]. Denna grupp är intressant eftersom respondenter som väljer ett ändpunktsalternativ på en svarsskala känner starkt och beslutsamt kring den aktuella frågan.

Kartan i figur 1 illustrerar variationen i inställning till vaccinering mot Covid-19 i den göteborgska lokalgeografin. Stadens 36 mellanområden har färglagts efter graden av vaccinmotstånd. Ju mörkare färg desto mer utbredd är skepticismen. Motståndet mot vaccin varierar från 0 procent till över 25 procent av invånarna i vissa områden. Kartan visar att motståndet är störst i delar av Angered och Bergsjön i nordöstra delen av staden samt i Biskopsgården och Backa på Hisingen. Även i området Tynnered i sydväst är vaccinoviljan utbredd. Lägst nivå av vaccinovilja återfinns i kustnära områden i sydvästra delen av staden som i Askim, Hovås och Billdal men även i Gamlestaden och Utby. Men det framgår också att inställningen i vissa fall skiljer sig mycket åt mellan angränsande områden.

Figur 1 ***Vaccinskeptiska i Göteborgs mellanområden, från ljusaste grön (max 10 procent i området är skeptiska) till mörkaste grön (25–28 procent i området är skeptiska)***

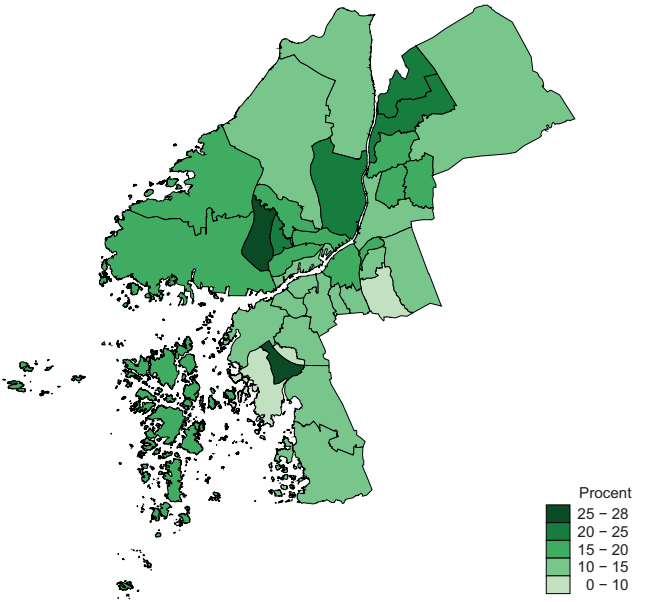

Kommentar: Kartan andelen vaccinskeptiska i Göteborg över 36 mellanområden. Antal observationer i mellanområdena varierar mellan 38 i Södra Skärgården och 241 i Majorna-Stigberget-Masthugget. En numrerad förteckning av stadens mellanområden jämförbar med kartan i figuren finns längst bak i boken.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2020.

Kartan över vaccinovilja i Göteborg väcker frågor. Vad förklarar att inställningen skiljer sig så mycket åt mellan områden i samma stad? Svaret har knappast med geografi att göra, utan på den sociala kontexten och sammansättningen av personer som bor i området.

Tabell 2 (modell 1) visar sannolikheten att hitta vaccinskepticism i olika demografiska grupper i Göteborg med hjälp av oddskvoter. Om oddskvoten är större än 1 är sannolikheten för vaccinskepticism högre jämfört med referenskategorin (ref.kat.). Utfallet visar större sannolikhet för vaccinskepticism bland kvinnor, yngre, lågutbildade, arbetslösa, individer födda utanför Sverige, personer med subjektivt god hälsostatus samt de som varit sjuka i Covid-19. Däremot visar sig hushållsinkomst och civilstånd inte ha samband med vaccinvilja.

SOM-undersökningen i Göteborg möjliggör även analyser av hur boendeområdets sammansättning samvarierar med attityder bland individer bosatta där. I tabell 2, modell 2 testas hur olika kontextuella faktorer hänger samman med inställningen till vaccin, under kontroll för individuella faktorer. Resultaten visar att om individen bor i ett av polisen kategoriserat som utsatt område i Göteborg[6], samt att ju högre antalet genomsnittliga sjukdagar i området är, desto större är sannolikheten marginellt att individen har ett starkt vaccinmotstånd. Däremot återfinns inte något samband mellan områdets inkomst- eller utbildningsnivå och inställning till vaccin.

Andra kategorier av förklaringar till skillnaden i sannolikhet att vaccinera sig är information/kunskap samt i vilken grad man har förtroende för information om vaccinet. Konsumtion av nyheter på traditionellt vis som i tidningar och radio tros kunna leda en välvillig inställning till vaccin medan större konsumtion av nyheter på sociala medier istället kan bidra till en större vaccinskepticism där kritiska förhållningssätt till vaccin är förekommande i större utsträckning. Resultaten av olika typer av nyhetskonsumtions samvariation med vaccinvilja visas i tabell 3 i form av en logistisk regression. Kontrollerat för demografiska och socioekonomiska faktorer visar resultaten att varken regelbunden konsumtion av traditionella medier eller regelbunden nyhetskonsumtion via sociala medier visar stöd för att påverka vaccinviljan. Resultaten går med andra ord emot tidigare forskning som visar att ökad information och kunskap (som kan antas främjas genom konsumtion av traditionella medier) minskar oviljan att vaccinera sig.

Tabell 2 Skeptisk till vaccin mot coronaviruset och demografi och socioekonomi 2020 (oddskvoter, standardfel)

	Modell 1		**Modell 2**[1]	
	Individfaktorer		Individ- och kontextfaktorer	
Kön (kvinnor=1, män=0)	1.57***	(0.16)	1.57***	(0.16)
Ålder (16–85)[2]	0.98***	(0.00)	0.98***	(0.00)
Utbildning				
Låg (ref.kat.)	1.00		1.00	
Medellåg	0.89	(0.17)	0.89	(0.18)
Medelhög	0.89	(0.17)	0.93	(0.21)
Hög	0.45***	(0.09)	0.48**	(0.10)
Inkomst				
Låg (ref.kat.)	1.00		1.00	
Medel	1.13	(0.17)	1.16	(0.14)
Hög	1.08	(0.17)	1.15	(0.17)
Gift (gift=1, ej gift=0)	0.93	(0.11)	0.91	(0.10)
Bakgrund (född utanför Sverige=1, född i Sverige=0)	1.75***	(0.21)	1.64**	(0.25)
Arbetslös (arbetslös =1, ej arbetslös=0)	1.74**	(0.32)	1.71**	(0.32)
Subjektivt hälsotillstånd (0–10)[3]	1.08**	(0.03)	1.09**	(0.03)
Sjuk pga. corona (sjuk=1, ej sjuk=0)	1.41*	(0.21)	1.39**	(0.17)
Kontextuella faktorer				
Utsatt område (utsatt område=1, ej utsatt=0)			1.30+	(0.19)
Medianinkomst			1.10	(0.13)
Andel med eftergymnasial utbildning			0.65	(0.33)
Antal sjukdagar per capita			1.02+	(0.01)
Konstant	0.16***	(0.09)	0.14**	(0.08)
Pseudo-R2	0.05		0.05	
Antal svar	3 406		3 406	

Kommentar: Frågan lyder '*Hur sannolikt är det att du kommer att vaccinera dig mot coronaviruset om möjligheten ges*'. Skeptisk till vaccin = svarsalternativet *'Mycket osannolikt'*. Ej skeptisk till vaccin = svarsalternativen *'Ganska osannolikt', 'Varken sannolikt eller osannolikt', 'Ganska sannolikt'* och *"Mycket sannolikt'*. Oddskvoterna i tabellen visar hur många gånger oddset att individens sannolikhet att inte ta vaccin mot covid-19 förändras jämfört med referensgruppen. Oddskvoter som är högre än 1 innebär att oddset ökar för mycket negativ inställning till vaccin, medan oddskvoter lägre än 1 innebär att oddset minskar. +p < 0,1 *p < 0,05 **p < 0,01 ***p < 0,001. Siffror inom parentes motsvarar standardfelet. [1]Modellen estimerades med klustrade standardfel på primärområdesnivå. Anledningen till att en flernivåanalys inte användes var att variationen i kontextvariablerna inte var tillräckligt hög. [2]Ålder mäts kontinuerligt från 16 till 85 år. [3]Subjektivt hälsotillstånd mäts kontinuerligt på en skala 0 'Mycket dåligt' till 10 'Mycket gott'.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2020 och Avdelningen för Statistik och Analys, Göteborgs Stad.

Tabell 3 Skeptisk till vaccin mot coronaviruset och nyhetskonsumtion 2020, (oddskvoter, standardfel)

	Logistisk regression (oddskvoter)	
Nyhetskonsumtion av traditionella medier[1]	0.94	(0.22)
Nyhetskonsumtion av sociala medier[2]	1.13	(0.14)
Kontrollvariabler (jfr tabell 1)[3]	Redovisas ej här	
Konstant	0.15***	(0.07)
Pseudo-R2	0.05	
Antal svar	3 022	

Kommentar: Frågan lød *'Hur sannolikt är det att du kommer att vaccinera dig mot coronaviruset om möjligheten ges*'. Skeptisk till vaccin = svarsalternativet *'Mycket osannolikt'.* Ej skeptisk till vaccin = svarsalternativen *'Ganska osannolikt', 'Varken sannolikt eller osannolikt', 'Ganska sannolikt'* och *"Mycket sannolikt'.* Oddskvoterna i tabellen visar hur många gånger oddset att individens sannolikhet att inte ta vaccin mot covid-19 förändras jämfört med referensgruppen. Oddskvoter som är högre än 1 innebär att oddset ökar för mycket negativ inställning till vaccin, medan oddskvoter lägre än 1 innebär att oddset minskar. +p < 0,1 *p < 0,05 **p < 0,01 ***p < 0,001. Siffror inom parentes motsvarar standardfelet. [1]Med nyhetskonsumtion av traditionella medier avses ta del av lokala nyheter i GP, DN, SVT eller P4 minst 3 dagar i veckan. [2]Med nyhetskonsumtion av sociala medier avses ta del av lokala nyheter på Facebook eller andra sociala medier minst 3 dagar i veckan. [3]De logistiska regressionerna är gjorda med alla demografiska och socioekonomiska variabler i tabell 1, modell 1 men presenteras inte här. Fullständig tabell återfinns i appendix.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2020.

Däremot visar sig partitillhörighet och ideologi vara sammankopplat med en individs vilja att vaccinera sig mot Covid-19 i Göteborg. I tabell 4 presenteras en logistisk regression som visar att sannolikheten att vara vaccinskeptisk är marginellt signifikant att vara närmare två gånger så stor om man sympatiserar med Sverigedemokraterna jämfört med Vänsterpartiet, även under kontroll för politisk ideologi, demografiska och socioekonomiska faktorer (se fullständig tabell i appendix). Resultaten visar även att sympatisörer till Centerpartiet och Liberalerna är mindre vaccinskeptiska än de som tycker att Vänsterpartiet är det bästa partiet. Tabell 4 visar vidare att individer som placerar sig själva som varken till vänster eller höger på den klassiska vänster-högerskalan har större sannolikhet att vara vaccinskeptiska, jämfört med om man är klart till vänster, något till vänster eller något till höger.

Tabell 4 Skeptisk till vaccin mot coronaviruset i Göteborg och politisk orientering och ideologi 2020, (oddskvoter, standardfel)

	Logistisk regression (oddskvoter, standardfel)	
Partisympati[1]		
Vänsterpartiet (ref.kat.)	1.00	
Socialdemokraterna	0.70	(0.15)
Centerpartiet	0.43*	(0.16)
Liberalerna	0.54+	(0.19)
Moderaterna	0.91	(0.25)
Kristdemokraterna	0.60	(0.24)
Miljöpartiet	0.98	(0.26)
Sverigedemokraterna	1.73+	(0.49)
Feministiskt initiativ	1.52	(0.67)
Demokraterna	0.73	(0.21)
Ideologi		
Klart till vänster	0.54**	(0.13)
Något till vänster	0.50***	(0.09)
Varken vänster eller höger (ref kat.)	1.00	
Något till höger	0.55**	(0.10)
Klart till höger	0.73	(0.16)
Kontrollvariabler (jfr tabell 1)[2]	Redovisas ej här	
Konstant	0.20***	(0.09)
Pseudo-R2	0.07	
Antal svar	2 899	

Kommentar: Frågan löd '*Hur sannolikt är det att du kommer att vaccinera dig mot coronaviruset om möjligheten ges*'. Skeptisk till vaccin = svarsalternativet *'Mycket osannolikt'*. Ej skeptisk till vaccin = svarsalternativen *'Ganska osannolikt', 'Varken sannolikt eller osannolikt', 'Ganska sannolikt'* och *"Mycket sannolikt'*. Oddskvoterna i tabellen visar hur många gånger oddset att individens sannolikhet att inte ta vaccin mot covid-19 förändras jämfört med referensgruppen. Oddskvoter som är högre än 1 innebär att oddset ökar för mycket negativ inställning till vaccin, medan oddskvoter lägre än 1 innebär att oddset minskar. +p < 0,1 *p < 0,05 **p < 0,01 ***p < 0,001. Siffror inom parentes motsvarar standardfelet. De logistiska regressionerna är gjorda med alla demografiska och socioekonomiska variabler i tabell 1, modell 1 men presenteras inte här. Fullständig tabell återfinns i appendix. [1]Med partisympati åsyftas de som valt ett parti i listan som svar på följande fråga *'Vilket parti tycker du bäst om i Göteborg idag?*'. [2]De logistiska regressionerna är gjorda med alla demografiska och socioekonomiska variabler i tabell 1, modell 1 men presenteras inte här. Fullständig tabell återfinns i appendix.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2020.

Förtroende och viljan att vaccinera sig mot Covid-19 hänger ihop. Tabell 5 innehåller en logistisk regressionsmodell som estimerar sannolikheten för vaccinskepticism efter misstro mot sjukvården och Folkhälsomyndigheten. Tabellen visar att sannolikheten för vaccinskepticism är signifikant högre bland personer som saknar förtroende för sjukvården och över tre gånger så stor bland de individer som inte har förtroende för folkhälsomyndighetens hantering av Coronapandemin, även när hänsyn tas till demografiska och socioekonomiska faktorer.

Tabell 5 Skeptisk till vaccin mot coronaviruset i Göteborg och förtroende 2020, (oddskvoter, standardfel)

	Logistisk regression (oddskvoter, standardfel)
Misstro mot sjukvården (1=litet förtroende, 0= neutralt/stort förtroende)	1.39* (0.20)
Misstro mot folkhälsomyndighetens hantering av Coronapandemin (1=litet förtroende, 0= neutralt/stort förtroende)	3.02*** (0.37)
Kontrollvariabler (jfr tabell 1)[1]	Redovisas ej här
Konstant	0.11*** (0.04)
Pseudo-R2	0.08
Antal svar	3 292

Kommentar: Frågan löd ' *Hur sannolikt är det att du kommer att vaccinera dig mot coronaviruset om möjligheten ges*'. Skeptisk till vaccin = svarsalternativet *'Mycket osannolikt'*. Ej skeptisk till vaccin = svarsalternativen *'Ganska osannolikt', 'Varken sannolikt eller osannolikt', 'Ganska sannolikt'* och *"Mycket sannolikt'*. Oddskvoterna i tabellen visar hur många gånger oddset att individens sannolikhet att inte ta vaccin mot covid-19 förändras jämfört med referensgruppen. Oddskvoter som är högre än 1 innebär att oddset ökar för mycket negativ inställning till vaccin, medan oddskvoter lägre än 1 innebär att oddset minskar. +p < 0,1 *p < 0,05 **p < 0,01 ***p < 0,001. Siffror inom parentes motsvarar standardfelet. [1]De logistiska regressionerna är gjorda med alla demografiska och socioekonomiska variabler i tabell 1, modell 1 men presenteras inte här. Fullständig tabell återfinns i appendix. Fullständig tabell återfinns i appendix.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2020.

Utöver förtroende för institutioner har även olika mått på politisk alienation ett samband med vaccinskepticism. Ett exempel är människors inställning till demokratin. Som framgår av tabell 6 har personer som är missnöjda med hur demokratin fungerar en högre sannolikhet att vara vaccinskeptiska, även under kontroll för demografi och socioekonomi. Tabell 6 visar även mått på politisk alienation. Det är ett sammanslaget mått som summerar respondentens inställning till fem påståenden om politiken i Göteborg[7]. Resultaten i tabell 6 visar att

de som är politiskt alienerade har högre sannolikhet att inte vilja ta vaccin mot coronaviruset, även kontrollerat för missnöje med demokratin, demografiska och socioekonomiska faktorer.

Tabell 6 Skeptisk till vaccin mot coronaviruset i Göteborg och politiskt alienerat förtroende 2020, (oddskvoter, standardfel)

	Logistisk regression (oddskvoter, standardfel)	
Missnöjd med demokratin (1=inte nöjd, 0=nöjd)	1.86***	(0.30)
Politiskt alienerad[1]	1.02***	(0.00)
Kontrollvariabler (jfr tabell 1)[2]	Redovisas ej här	
Konstant	0.04***	(0.02)
Pseudo-R2	0.09	
Antal svar	1 899	

Kommentar: Frågan löd '*Hur sannolikt är det att du kommer att vaccinera dig mot coronaviruset om möjligheten ges*'. Skeptisk till vaccin = svarsalternativet *'Mycket osannolikt'*. Ej skeptisk till vaccin = svarsalternativen *'Ganska osannolikt', 'Varken sannolikt eller osannolikt', 'Ganska sannolikt'* och *"Mycket sannolikt'*. [1]Är ett additativt index som går från 0 till 100 och som innehåller följande fem påstående *'Personer som jag har inget att säga till om i beslut som fattas av politiker i Göteborg'*, *'Jag är insatt i de viktigaste politiska frågorna i Göteborg'*, *'De politiker vi väljer till politiska uppdrag i Göteborg försöker hålla sina vallöften'*, *'Man kan lita på att de flesta tjänstemän i Göteborg för vad som är bäst för staden'*, *'De flesta politiker i Göteborg sysslar med politik enbart på grund av vad de kan få ut av det personligen'* och *'Politiker i Göteborg bryr sig inte särskilt mycket om vad personer som jag tycker'*. Oddskvoterna i tabellen visar hur många gånger oddset att individens sannolikhet att inte ta vaccin mot covid-19 förändras jämfört med referensgruppen. Oddskvoter som är högre än 1 innebär att oddset ökar för mycket negativ inställning till vaccin, medan oddskvoter lägre än 1 innebär att oddset minskar. +p < 0,1 *p < 0,05 **p < 0,01 *** p < 0,001. Siffror inom parentes motsvarar standardfelet. [2]De logistiska regressionerna är gjorda med alla demografiska och socioekonomiska variabler i tabell 1, modell 1 men presenteras inte här. Fullständig tabell återfinns i appendix.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2020.

Att stoppa smittan kräver legitimitet

I Sverige var Spanska sjukans mest aggressiva fas mellan juli 1918 till juni 1919, då 0,6 procent av den svenska befolkningen avled. Sjukdomen fortsatte dock att cirkulera i landet ända fram till 1930. Det är ännu för tidigt att säga om kulmen är uppnådd för Corona-relaterad överdödlighet i Sverige. Hur länge Corona-pandemin kommer pågå är också svårt att säga, inte minst med tanke på eventuella nya mutationer. En faktor som blir avgörande för när smittan kan stoppas är hur många som väljer att vaccinera sig. Den så kallade Delta-varianten som i skrivande

stund dominerar smittspridningen är mycket smittsam och för att nå flockimmunitet krävs en mycket hög vaccinationstäckning, inte bara i Sverige, utan globalt.

Det står klart att vaccinationskampanjen sommaren 2021 föll ut olika i olika delar av Göteborg. I början av augusti var andelen vaccinerade med minst en dos omkring 49 procent i Angered och 79 procent i Västra Göteborg. Resultaten från detta kapitel kompletterar bilden. För det första visar kapitlet att skillnaderna i faktisk vaccinering mellan stadens olika delar troligen inte bara härrör från variation i tillgång eller tillgänglighet. Även efterfrågan på vaccin skiljer sig åt mycket åt inom staden. För det andra framkommer att det även inom stadsdelarna finns variation. Ett exempel är att det inom Västra Göteborg finns stora skillnader mellan primärområden när det gäller hur utbredd skepticismen mot vaccinet är.

Vidare kan detta kapitel visa något viktigt när det gäller betydelsen av bostadsområdens sociala struktur. Även under kontroll för individfaktorer, vars samband med vaccinskepticism vi strax skall diskutera, finns en lägre vaccinvilja bland boende i utsatta områden. Kort sagt, att bo i ett utsatt område verkar spela roll för vaccinviljan även med hänsyn taget till om man är lågutbildad, utrikes född, har en låg inkomst eller är arbetslös.

Utöver frågan om hur vaccinviljan varierar inom Göteborg undersöker kapitlet också olika individuella förklaringar till vaccinskepticism. Den befintliga forskningen lyfter fram ett antal olika kategorier av förklaringar: riskfaktorer (ålder, sämre hälsa), socioekonomi (utbildning och högre inkomst), informationsvägar/kunskap och förtroende är förknippat med pandemisk vaccinvilja. Därtill finns en politisk dimension. Partisympati och ideologi har i den tidigare forskningen kopplats till vaccinvilja med avseende på pandemier. Många av dessa, men inte alla, verkar stämma när det gäller göteborgarnas inställning till att vaccinera sig mot Covid-19.

Personer med högre risk för allvarlig Covid-19-infektion är mindre skeptiska till vaccinet. Exempel på det är åldersfaktorn och den självskattade hälsan. Äldre personer med sämre hälsa är mindre skeptiska till vaccinet. Därtill spelar socioekonomiska faktorer en roll. I linje med vad som framkommit i den tidigare forskningen är lågutbildade och personer födda utrikes mer skeptiska.

Det sistnämnda har även observerats när det gäller faktisk vaccinering. Folkhälsomyndighetens egna undersökningar visar att personer födda utrikes vaccinerar sig i lägre utsträckning än personer födda i Sverige, men ger inga förklaringar till skillnaderna. Forskning visar att en stor del av skillnaden i (A)H1N1-vaccinering i USA mellan olika etniska grupper kan förklaras av socioekonomiska och demografiska skillnader (Mulinari, Wemrell m fl, 2017). Resultaten från detta kapitel visar på en skillnad mellan utrikes födda och personer födda i Sverige även under kontroll för socioekonomiska faktorer.

Även kön spelar roll – men på ett, som det verkar, motsägelsefullt sätt. I denna undersökning visar sig kvinnor vara mer skeptiska män. Däremot tecknar siffror över faktisk vaccinering en motsatt bild. Fram till augusti 2021 har män vaccinerat

sig i mindre utsträckning än kvinnor. Det kan finnas flera förklaringar till denna diskrepans. En är att kvinnor och män ställer sig olika till risk och osäkerhet; generellt tenderar kvinnor att hysa ett större mått av riskaversion än män. När frågan om vaccinvilja ställdes under hösten 2020 så var visserligen flera vaccin på gång, men stor osäkerhet rådde likväl om vaccinens effektivitet och säkerhet samt kring det praktiska genomförandet av massvaccineringen. När nu vaccinet finns tillgängligt kan det uppfattas som mer riskabelt att inte skydda sig mot Covid-19.

När det gäller kopplingen mellan informationskällor och vaccinvilja framkommer inget samband. Varken konsumtion av nyheter i traditionell media eller nyheter via sociala medier verkar spela någon roll. Tidigare forskning betonar betydelse av informationskällor för vaccinvilja. Möjligen har nyhetsrapporteringen varit så pass omfattande att intensiteten i den egna användningen inte slår igenom, under kontroll för andra faktorer.

Vid sidan av riskfaktorer, socioekonomi och informationsvägar lyfter kapitlet upp två olika politiska förklaringsfaktorer: dels handlar det om ideologi och partisympati, dels handlar det om förtroende och politisk alienation. Sverigedemokraternas sympatisörer sticker ut som mer skeptiska än sympatisörer till övriga partier. Därtill är personer klart till höger samt de som varken står till vänster eller höger på den politiska vänster-högerskalan mindre intresserade av att ta vaccinet.

Vaccinviljans politiska förtecken är inte överraskande. Spår av partipolitiska skillnader kunde observeras också i samband med vaccinationen mot A(H1N1)-pandemin för drygt tio år sedan. Redan då var Sverigedemokraternas sympatisörer mer skeptiska till vaccinet, då tillsammans med Miljöpartiets sympatisörer (Holmberg & Hedberg, 2020). Vidare finns det många forskningsstudier från andra länder som också finner partipolitiska skillnader i vaccinvilja, vilket beskrevs ovan. Men även om det inte är överraskade är det likt väl beklagligt att samhället inte lyckats mobilisera tilltro till vaccinet i alla politiska läger.

Vad beror de partipolitiska skillnaderna på? Det är inte själva politiken det kommer an på – det finns exempelvis inget i Sverigedemokraternas politik som vänder sig mot vaccinet. En rimlig förklaring kretsar i stället kring misstro och upplevelser av politisk alienation – attityder som är vanligare bland just SD-sympatisörer. Detta visar sig också stämma; under kontroll för politisk alienation försvinner sambandet mellan partipolitisk tillhörighet och vaccinskepticism. Med andra ord, det som gör att Sverigedemokraternas sympatisörer är mer skeptiska till vaccinet är att Sverigedemokrater hyser ett högre mått av politisk alienation. Men även andra uttryck för politiskt missnöje hänger samman med vaccinovilja. Resultaten visar att misstron gentemot sjukvården och Folkhälsomyndighetens hantering av pandemin är högre bland personer som är vaccinskeptiska. Det samma gäller för personer som är kritiska till hur demokratin fungerar.

Betydelsen av de politiska förklaringsfaktorerna går inte att överskatta. För äldre eller personer med riskfaktorer för allvarlig Covid-19-infektion är vaccinet ett

attraktivt val. Risken för biverkningar överskuggar inte tillnärmelsevis vinsten av det skydd som vaccinet ger. Annat kan det vara för personer som inte själva tror sig vara utsatta för risk för allvarlig Covid-19-infektion. Att nå en hög täckningsgrad handlar om att övertyga yngre personer utanför riskgrupperna att vaccinera sig. För även om Covid-19 har visat sig vara en lömsk sjukdom kan symptomen för många liknas vid en vanlig förkylning. Lägg därtill den lilla men inte obefintliga risken för allvarliga biverkningar. I vilken grad vill människor ställa upp på att vaccinera sig när den egna risken är låg, till exempel för att bidra till minskad smittspridning, eller för att staten säger åt människor att göra det? Det är i grunden en fråga om statens legitimitet. Tungan på vågen kan då bli förtroende för berörda myndigheter och tilltron till vårt demokratiska samhällssystem.

Noter

1 https://www.socialstyrelsen.se/statistik-och-data/statistik/statistik-om-covid-19/statistik-over-antal-avlidna-i-covid-19/dodsfall-per-kommun-covid19/ 2021-08-16.

2 ”Göteborg har lägst andel vaccinerade mot covid-19 i Sverige”, Göteborgsposten 2021-06-28, av Filip Persson.

3 ”Unik statistik pekar ut vaccinklyftan i Göteborg” i Göteborgsposten 2021-09-15, av Filip Persson.

4 Svaren samlades in under en period då ett stort antal vaccinstudier i olika faser pågick, men då inget vaccin ännu hade blivit godkänt av EU. Det var först den 18 november 2020 vaccintillverkarna Pfizer/BioNTech presenterade resultaten från en Fas-3 studie med 44 000 deltagare som uppvisat mer än 95 procent skyddseffekt mot Covid-19 28 dagar efter första dosen. Pfizer/BioNTechs vaccin var också det första vaccin som godkändes av EU vilket skedde 21 december 2020. Därefter följde godkännanden av Moderna (6 januari 2021) samt Astra Zeneca (29 januari 2021). Vaccineringen startade i Sverige den 27 december 2020, först då Göteborgsundersökningens fältarbete var avslutat. Med andra ord så fick respondenterna uppge sannolikheten att de skulle ta ett möjligt vaccin som ännu inte var känt eller blivit godkänt under tidpunkten för undersökningens genomförande.

5 Vaccintvekan har en definition i den engelskspråkiga forskningslitteraturen: ”delay in acceptance or refusal of vaccination despite availability of vaccination services” MacDonald, N. E. (2015). ”Vaccine hesitancy: Definition, scope and determinants.” *Vaccine* 33(34): 4161-4164.

6 En förteckning över stadens utsatta områden finns i appendix 5.

7 ”Personer som jag har inget att säga till om i beslut som fattas av politiker i Göteborg”, ”Jag är insatt i de viktigaste politiska frågorna i Göteborg”, ”De politiker vi väljer till politiska uppdrag i Göteborg försöker hålla sina vallöften”, ”Man kan lita på att de flesta tjänstemän i Göteborg för vad som är bäst för staden”, ”De flesta politiker i Göteborg sysslar med politik enbart på grund av vad de kan få ut av det personligen” och ”Politiker i Göteborg bryr sig inte särskilt mycket om vad personer som jag tycker”. Svarsskalan går från ”Instämmer helt”, ”Instämmer delvis”, ”Instämmer knappast”, ”Instämmer inte alls” och ”Ingen uppfattning”. Variabeln är ett standardiserat additativt index som löper mellan 0-1. Cornbachs’ alfa är 0,78.

Referenser

Ansell, Ben W. & Johannes Lindvall (2020). *Inward Conquest: The Political Origins of Modern Public Services*, Cambridge University Press.

Attwell, Katie., Cornelia Betsch., Eve Dubé., Jonas Sivelä., Arnaud Gagneur., L. Suzanne Suggs., Valentina Picot & Angus Thomson (2021). Increasing vaccine acceptance using evidence-based approaches and policies: Insights from research on behavioural and social determinants presented at the 7th Annual Vaccine Acceptance Meeting. *International Journal of Infectious Diseases*, 105, 188-193.

Baum, Matthew A. (2011). *Red state, blue state, flu state: Media self-selection and partisan gaps in swine flu vaccinations.* Journal of health politics, policy and law: 1460569.

Börjesson, Marcus & Ann Enander (2014). Perceptions and sociodemographic factors influencing vaccination uptake and precautionary behaviours in response to the A/H1N1 influenza in Sweden. *Scandinavian Journal of Public Health* 42(2): 215-222.

Carlander, Anders & Ulrika Andersson (2020). *Oro, vaccinationsintention samt bedömningar av den svenska coronastrategin*. SOM-undersökningen om coronaviruset 2020, SOM-institutet.

Folkhälsomyndigheten (2021). Covid-19 vaccinationstäckning och födelseland. Artikelnummer 21102. https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/c/covid-19-vaccinationstackning-och-fodelseland-/?pub=92033

Head, Katherine J., Monica L. Kasting, Lynne A. Sturm, Jane A. Hartsock & Gregory D. Zimet (2020). <? covid19?> A National Survey Assessing SARS-CoV-2 Vaccination Intentions: Implications for Future Public Health Communication Efforts. *Science Communication* 42(5): 698-723.

Holmberg, Sören & Per Hedberg (2020). *Vilka vaccinerade sig mot svininfluensan 2009/2010?* SOM-rapport nr 2020:39.

Lau, Joseph T. F., Nelson C. Y. Yeung, K. C. Choi, Mabel. Y. M. Cheng, H. Y. Tsui & Sian Griffiths (2010). Factors in association with acceptability of A/H1N1

vaccination during the influenza A/H1N1 pandemic phase in the Hong Kong general population. *Vaccine* 28(29): 4632-4637.

Lazarus, Jeffrey. V., Scott C. Ratzan, Adam Palayew, Lawrence O. Gostin, Heidi J. Larson, Kenneth Rabin, Spencer Kimball and Ayman El-Mohandes (2021). A global survey of potential acceptance of a COVID-19 vaccine. *Nature medicine* 27(2): 225-228.

MacDonald, Noni E. (2015). Vaccine hesitancy: Definition, scope and determinants. *Vaccine* 33(34): 4161-4164.

Maurer, Jurgen, Lori Uscher-Pines & Katherine M. Harris (2010). Perceived seriousness of seasonal and A (H1N1) influenzas, attitudes toward vaccination, and vaccine uptake among US adults: does the source of information matter? *Preventive medicine* 51(2): 185-187.

Mesch, Gustavo S. & Kent P. Schwirian (2015). Social and political determinants of vaccine hesitancy: Lessons learned from the H1N1 pandemic of 2009-2010. *American journal of infection control* 43(11): 1161-1165.

Motta, Matthew (2021). Republicans, Not Democrats, Are More Likely to Endorse Anti-Vaccine Misinformation. *American Politics Research*, 49(5): 428-438.

Mulinari, Shai, Maria Wemrell, Björn Rönnerstrand, S. V. Subramanian & Juan Merlo (2017). Categorical and anti-categorical approaches to US racial/ethnic groupings: revisiting the National 2009 H1N1 Flu Survey (NHFS). *Critical Public Health*: 1-13.

Oscarsson, Henrik, Jesper Strömbäck & Erik Jönsson (2021). *Svenska klimatförnekare*. I Ulrika Andersson, Anders Carlander, Marie Grusell & Patrik Öhberg (red) *Ingen anledning till oro (?)*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Poortinga, Wouter & Nick F. Pidgeon (2003). Exploring the dimensionality of trust in risk regulation. *Risk Analysis: An International Journal* 23(5): 961-972.

Prati, Gabriele. (2020). Intention to receive a vaccine against SARS-CoV-2 in Italy and its association with trust, worry and beliefs about the origin of the virus. *Health Education Research* 35(6): 505-511.

Prati, Gabriele, Luca Pietrantoni & Bruna Zani (2011). *Compliance with recommendations for pandemic influenza H1N1 2009: the role of trust and personal beliefs*. *Health Education Research* 26(5): 761-769.

Rönnerstrand, Björn (2013). Social capital and immunisation against the 2009 A(H1N1) pandemic in Sweden. *Scandinavian Journal of Public Health* 41(8): 853-859.

Schwarzinger, Michael, Rémi Flicoteaux, Sébastien Cortarenoda, Yolande Obadia and Jean-Paul Moatti (2010). Low acceptability of A/H1N1 pandemic vaccination in French adult population: did public health policy fuel public dissonance? *PLoS One* 5(4): e10199.

Siegrist, Michael (2021). Trust and risk perception: A critical review of the literature. *Risk analysis* 41(3): 480-490.

Vaux, Sophie, Dieter Van Cauteren, Jean-Paul Guthmann, Yann Le Strat, Véronique Vaillant, Henriette de Valk & Daniel Lévy-Bruhl (2011). Influenza vaccination coverage against seasonal and pandemic influenza and their determinants in France: a cross-sectional survey. *BMC public health* 11(1): 30.

Velan, Baruch, Giora Kaplan, Arona Ziv, Valentuna Boyko & Liat Lerner-Geva (2011). Major motives in non-acceptance of A/H1N1 flu vaccination: the weight of rational assessment. Vaccine 29(6): 1173-1179.

Weibull, Lennart & Sören Holmberg (2020). *Institutionsförtroende bygger samhällen*, SOM-institutets temarapport 2020:1, Göteborgs universitet.

APPENDIX 1

Tabell 3 Skeptisk till vaccin mot coronaviruset och nyhetskonsumtion 2020, (oddskvoter, standardfel)

	Logistisk regression (oddskvoter, standardfel)	
Nyhetskonsumtion av traditionella medier[1]	0.94	(0.22)
Nyhetskonsumtion av sociala medier[2]	1.13	(0.14)
Kön (kvinnor=1, män=0)	1.44**	(0.16)
Ålder (16–85)[3]	0.98***	(0.00)
Utbildning[4]		
Låg (ref.kat.)	1.00	
Medellåg	0.94	(0.22)
Medelhög	0.95	(0.22)
Hög	0.52**	(0.12)
Hushållsinkomst[5]		
Låg (ref.kat.)	1.00	
Medel	1.20	(0.18)
Hög	1.10	(0.19)
Gift (gift=1, ej gift=0)	0.91	(0.12)
Bakgrund (född utanför Sverige=1 född i Sverige=0)	1.69***	(0.23)
Arbetslös (arbetslös =1, ej arbetslös=0)	1.67**	(0.33)
Subjektivt hälsotillstånd (0–10)[6]	1.08*	(0.03)
Sjuk pga. corona (sjuk=1, ej sjuk=0)	1.43*	(0.22)
Konstant	0.15***	(0.06)
Pseudo-R2	0.05	
Antal svar	3 022	

Kommentar: Frågan löd '*Hur sannolikt är det att du kommer att vaccinera dig mot coronaviruset om möjligheten ges*'. Skeptisk till vaccin = svarsalternativet *'Mycket osannolikt'*. Ej skeptisk till vaccin = svarsalternativen *'Ganska osannolikt', 'Varken sannolikt eller osannolikt', 'Ganska sannolikt'* och *'Mycket sannolikt'*. Oddskvoterna i tabellen visar hur många gånger oddset att individens sannolikhet att inte ta vaccin mot covid-19 förändras jämfört med referensgruppen. Oddskvoter som är högre än 1 innebär att oddset ökar för mycket negativ inställning till vaccin, medan oddskvoter lägre än 1 innebär att oddset minskar. +p < 0,1 *p < 0,05 **p < 0,01 ***p < 0,001. Siffror inom parentes motsvarar standardfelet. [1]Med nyhetskonsumtion av traditionella medier avses ta del av lokala nyheter i GP, DN, SVT eller P4 minst 3 dagar i veckan. [2]Med nyhetskonsumtion av sociala medier avses ta del av lokala nyheter på Facebook eller andra sociala medier minst 3 dagar i veckan. [3]Ålder mäts kontinuerligt från 16 till 85 år. [4]Låg = grundskola eller motsvarande, Medellåg = gymnasium eller motsvarande, Medelhög = eftergymnasial utbildning ej högskola/universitet eller högskola/universitet kortare än 3 år, Hög = högskola/universitet minst 3 år. [5]Låg= Max 300 000 kr, Medel=301 000-700 000, Hög=Mer än 700 000. [6]Subjektivt hälsotillstånd mäts kontinuerligt på en skala 0 'Mycket dåligt' till 10 'Mycket gott'.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2020.

APPENDIX 2

Tabell 4 Skeptisk till vaccin mot coronaviruset i Göteborg och politisk orientering och ideologi 2020, (oddskvoter, standardfel)

	Logistisk regression (oddskvoter, standardfel)	
Partisympati[1]		
Vänsterpartiet (ref.kat.)	1.00	
Socialdemokraterna	0.70	(0.15)
Centerpartiet	0.43*	(0.16)
Liberalerna	0.54+	(0.19)
Moderaterna	0.91	(0.25)
Kristdemokraterna	0.60	(0.24)
Miljöpartiet	0.98	(0.26)
Sverigedemokraterna	1.73+	(0.49)
Feministiskt initiativ	1.52	(0.67)
Demokraterna	0.73	(0.21)
Ideologi		
Klart till vänster (ref.kategori)	0.54**	(0.13)
Något till vänster	0.50***	(0.09)
Varken vänster eller höger	1.00	
Något till höger	0.55**	(0.10)
Klart till höger	0.73	(0.16)
Kön (kvinnor=1, män=0)	1.71***	(0.21)
Ålder (16–85)[2]	0.98***	(0.00)
Utbildning[3]		
Låg (ref.kat.)	1.00	
Medellåg	1.12	(0.26)
Medelhög	1.11	(0.25)
Hög	0.65+	(0.15)
Hushållsinkomst[4]		
Låg (ref.kat.)	1.00	
Medel	1.06	(0.26)
Hög	1.11	(0.20)
Gift (gift=1, ej gift=0)	1.10	(0.15)
Bakgrund (född utanför Sverige=1 född i Sverige=0)	1.57**	(0.23)
Arbetslös (arbetslös =1, ej arbetslös=0)	1.48+	(0.32)
Subjektivt hälsotillstånd (0–10)[5]	1.10**	(0.04)
Sjuk pga. corona (sjuk=1, ej sjuk=0)	1.33	(0.23)
Konstant	0.20***	(0.09)
Pseudo-R2	0.07	
Antal svar	2 926	

Kommentar: Frågan löd '*Hur sannolikt är det att du kommer att vaccinera dig mot coronaviruset om möjligheten ges*'. Skeptisk till vaccin = svarsalternativet *'Mycket osannolikt'*. Ej skeptisk till vaccin = svarsalternativen *'Ganska osannolikt', 'Varken sannolikt eller osannolikt', 'Ganska sannolikt'* och *"Mycket sannolikt'.* Oddskvoterna i tabellen visar hur många gånger oddset att individens sannolikhet att inte ta vaccin mot covid-19 förändras jämfört med referensgruppen. Oddskvoter som är högre än 1 innebär att oddset ökar för mycket negativ inställning till vaccin, medan oddskvoter lägre än 1 innebär att oddset minskar. +p < 0,1 **p* < 0,05 ***p* < 0,01 *** *p* < 0,001. Siffror inom parentes motsvarar standardfelet. [1]Med partisympati åsyftas de som valt ett parti i listan som svar på följande fråga Vilken parti tycker du bäst om i Göteborg idag?. [2]Ålder mäts kontinuerligt från 16 till 85 år. [3]Låg = grundskola eller motsvarande, Medellåg = gymnasium eller motsvarande, Medelhög = eftergymnasial utbildning ej högskola/universitet eller högskola/universitet kortare än 3 år, Hög = högskola/universitet minst 3 år. [4]Låg= Max 300 000 kr, Medel=301 000-700 000, Hög=Mer än 700 000. [5]Subjektivt hälsotillstånd mäts kontinuerligt på en skala 0 'Mycket dåligt' till 10 'Mycket gott'.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2020.

APPENDIX 3

Tabell 5 Skeptisk till vaccin mot coronaviruset i Göteborg och förtroende 2020, (oddskvoter)

	Logistisk regression (oddskvoter, standardfel)	
Misstro mot sjukvården (1=litet förtroende, 0= neutralt/stort förtroende)	1.39*	(0.20)
Misstro mot folkhälsomyndighetens hantering av Coronapandemin (1=litet förtroende, 0= neutralt/stort förtroende)	3.02***	(0.37)
Kön (kvinnor=1, män=0)	1.67***	(0.18)
Ålder (16–85)[1]	0.98***	(0.00)
Utbildning[2]		
Låg (ref.kat.)	1.00	
Medellåg	0.95	(0.19)
Medelhög	0.95	(0.19)
Hög	0.50**	(0.10)
Inkomst[3]		
Låg (ref.kat.)	1.00	
Medel	1.06	(0.15)
Hög	1.02	(0.17)
Gift (gift=1, ej gift=0)	0.97	(0.12)
Bakgrund (född utanför Sverige=1 född i Sverige=0)	1.78***	(0.23)
Arbetslös (arbetslös =1, ej arbetslös=0)	1.55*	(0.30)
Subjektivt hälsotillstånd (0–10)[4]	1.10**	(0.03)
Sjuk pga. corona (sjuk=1, ej sjuk=0)	1.42*	(0.22)
Konstant	0.11***	(0.22)
Pseudo-R2	0.08	
Antal svar	3 292	

Kommentar: Frågan löd ' *Hur sannolikt är det att du kommer att vaccinera dig mot coronaviruset om möjligheten ges*'. Skeptisk till vaccin = svarsalternativet *'Mycket osannolikt'*. Ej skeptisk till vaccin = svarsalternativen *'Ganska osannolikt', 'Varken sannolikt eller osannolikt', 'Ganska sannolikt'* och *"Mycket sannolikt'*. Oddskvoterna i tabellen visar hur många gånger oddset att individens sannolikhet att inte ta vaccin mot covid-19 förändras jämfört med referensgruppen. Oddskvoter som är högre än 1 innebär att oddset ökar för mycket negativ inställning till vaccin, medan oddskvoter lägre än 1 innebär att oddset minskar. +p < 0,1 *p < 0,05 **p < 0,01 ***p < 0,001. Siffror inom parentes motsvarar standardfelet. [1]Ålder mäts kontinuerligt från 16 till 85 år. [2]Låg = grundskola eller motsvarande, Medellåg = gymnasium eller motsvarande, Medelhög = eftergymnasial utbildning ej högskola/universitet eller högskola/universitet kortare än 3 år, Hög = högskola/universitet minst 3 år. [3]Låg= Max 300 000 kr, Medel=301 000-700 000, Hög=Mer än 700 000. [4]Subjektivt hälsotillstånd mäts kontinuerligt på en skala 0 'Mycket dåligt' till 10 'Mycket gott'.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2020.

APPENDIX 4

Tabell 6 Skeptisk till vaccin mot coronaviruset i Göteborg och politiskt alienerat förtroende 2020, (oddskvoter, standardfel)

	Logistisk regression (oddskvoter, standardfel)	
Missnöjd med demokratin (1=inte nöjd, 0=nöjd)	1.85***	(0.30)
Inte politiskt alienerad[1] (1=inte politiskt alienerad, 0=politiskt alienerad)	1.02***	(0.00)
Kön (kvinnor=1, män=0)	1.44*	(0.22)
Ålder (16–85)[2]	0.98***	(0.00)
Utbildning[3]		
Låg (ref.kat.)	1.00	
Medellåg	0.80	(0.24)
Medelhög	0.89	(0.26)
Hög	0.59+	(0.17)
Inkomst[4]		
Låg (ref.kat.)	1.00	
Medel	1.09	(0.23)
Hög	1.10	(0.26)
Gift (gift=1, ej gift=0)	1.14	(0.19)
Bakgrund (född utanför Sverige=1 född i Sverige=0)	1.66**	(0.30)
Arbetslös (arbetslös =1, ej arbetslös=0)	1.87*	(0.55)
Subjektivt hälsotillstånd (0–10)[5]	0.12**	(0.05)
Sjuk pga. corona (sjuk=1, ej sjuk=0)	1.59*	(0.33)
Konstant	0.04***	(0.02)
Pseudo-R2	0.10	
Antal svar	1 899	

Kommentar: Frågan löd '*Hur sannolikt är det att du kommer att vaccinera dig mot coronaviruset om möjligheten ges*'. Skeptisk till vaccin = svarsalternativet *'Mycket osannolikt'*. Ej skeptisk till vaccin = svarsalternativen *'Ganska osannolikt', 'Varken sannolikt eller osannolikt', 'Ganska sannolikt'* och *"Mycket sannolikt'*. [1]Är ett sammanslaget mått som innehöll följande fem påstående *'Personer som jag har inget att säga till om i beslut som fattas av politiker i Göteborg'*, *'Jag är insatt i de viktigaste politiska frågorna i Göteborg'*, *'De politiker vi väljer till politiska uppdrag i Göteborg försöker hålla sina vallöften'*, *'Man kan lita på att de flesta tjänstemän i Göteborg för vad som är bäst för staden'*, *'De flesta politiker i Göteborg sysslar med politik enbart på grund av vad de kan få ut av det personligen'* och *'Politiker i Göteborg bryr sig inte särskilt mycket om vad personer som jag tycker'*. Oddskvoterna i tabellen visar hur många gånger oddset att individens sannolikhet att inte ta vaccin mot covid-19 förändras jämfört med referensgruppen. Oddskvoter som är högre än 1 innebär att oddset ökar för mycket negativ inställning till vaccin, medan oddskvoter lägre än 1 innebär att oddset minskar. +p < 0,1 *p < 0,05 **p < 0,01 ***p < 0,001. Siffror inom parentes motsvarar standardfelet. [2]Ålder mäts kontinuerligt från 16 till 85 år. [3]Låg = grundskola eller motsvarande, Medellåg = gymnasium eller motsvarande, Medelhög = eftergymnasial utbildning ej högskola/universitet eller högskola/universitet kortare än 3 år, Hög = högskola/universitet minst 3 år. [4]Låg= Max 300 000 kr, Medel=301 000-700 000, Hög=Mer än 700 000. [5]Subjektivt hälsotillstånd mäts kontinuerligt på en skala 0 'Mycket dåligt' till 10 'Mycket gott'.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2020.

APPENDIX 5

Lista på utsatta primärområden i Göteborg

Ett utsatt primärområden är ett område där majoriteten som var med i undersökningen bodde på ett postnummer som polisen definierade år 2018 som ett utsatt eller särskilt utsatt område. Inga förändringar gjordes i definitionen åren 2019 och 2020. För att definieras som utsatt område av polisen skulle området präglas av hög kriminalitet, organiserad brottslighet, och ett lågt förtroende för polisen. Särskilt utsatta områden är områden som uppfyllde kriterierna ovan men där brottsligheten var ännu högre och där det beskrevs som att ett parallellsamhälle hade ökat inflytande på lag och ordning.

Primärområde	Primärområdesnummer
Backa	412
Skälltorp	413
Guldringen	507
Skattegården	508
Ängås	518
Grevegården	520
Kannebäck	522
Lövgärdet	601
Agnesberg	602
Gårdstensberget	603
Hjällbo	612
Norra Biskopsgården	701

Metodredovisning

SOM-UNDERSÖKNINGEN I GÖTEBORG 2016–2020[1]

FRIDA SANDELIN

Sammanfattning
SOM-undersökningen i Göteborg har hittills genomförts under fem år mellan 2016 och 2020.[2] Undersökningen har utförts främst genom postala enkäter men respondenterna har även givits möjligheten att svara via webben. Varje undersökning har genomförts under så identiska förutsättningar som möjligt för att resultaten från de olika åren ska vara jämförbara. SOM-undersökningen i Göteborg har under perioden 2016–2020 skickats ut till totalt 30 000 slumpmässigt utvalda personer, både svenska och utländska medborgare, folkbokförda i Göteborgs kommun i åldrarna 16–85 år. Den genomsnittliga nettosvarsfrekvensen under denna period var 52 procent. Svaren har samlats in mellan september och december respektive år.

SOM-institutet genomför sedan 2016 varje år en enkätundersökning i Göteborgs Stad i syfte att spåra utvecklingen och förändringar i attityder, värderingar och politiskt beteende i en lokal kontext. SOM-undersökningen i Göteborg genomförs parallellt med den nationella SOM-undersökningen och den västsvenska SOM-undersökningen. SOM-institutet vid Göteborgs universitet har sedan starten 1986 genomfört undersökningar i syfte att kartlägga allmänhetens vanor och attityder på temat Samhälle, Opinion och Medier. SOM-institutet är en centrumbildning vid Göteborgs universitet och har sin bakgrund i ett samarbete mellan forskare vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG) och Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet.

SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020 har genomförts i samverkan med Göteborgs Stad, Göteborg & Co, ett par övriga organisationer[3] samt med forskare från olika discipliner.

Urval

Vilka som får möjlighet att delta i SOM-undersökningen i Göteborg slumpas årligen fram genom ett sannolikhetsurval. Urvalet bildar ett slags Göteborg i miniatyr och speglar sammansättningen i befolkningen. Urvalsramen utgörs av Skatteverkets folkbokföringsregister och innefattar alla svenska och utländska medborgare som har sin primära adress i Göteborgs kommun i åldrarna 16–85 år. Tabell 1 redovisar

Sandelin, Frida (2021). SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020. I Björn Rönnerstrand, Maria Solevid & Henrik Oscarsson (red) *Hög tid för Göteborg*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

urvalsstorleken 2016–2020. Under åren 2017, 2018 och 2019 var urvalet 5 000 personer. År 2016 bestod det av 7 000 personer, ett större urval på grund av ett metodexperiment om effekten av incitament i undersökningen.[4] Undersökningen år 2020 omfattande ett totalurval om 8 000 personer, och gjordes i två editioner som gick ut till ett urval om 4 000 personer vardera. Anledningen till det utökade urvalet år 2020 var ett tillfälligt större forskningsprojekt som deltog i undersökningen samt på grund av att SOM-institutet genomförde en studie som undersökte utfallet av utökat sidantal i formulären.[5] Under perioden 2016–2020 har alltså totalt 30 000 göteborgare bjudits in för att delta i undersökningen.

Tabell 1 Urval i SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020

År	Antal formulär	Urvalsstorlek
2016	1	7 000[1]
2017	1	5 000
2018	1	5 000
2019	1	5 000
2020	2	8 000[2]
Totalt		**30 000**

Kommentar: [1]Urvalet i 2016 års undersökning delades upp i en experimentgrupp på 1 990 personer och en kontrollgrupp på 5 010 personer. Experimentet 2016 utvärderade effekten av incitament i undersökningen (se Arkhede m fl 2017). [2]Urvalet i 2020 års undersökning delades upp i två formulär som skickades ut till 4 000 personer vardera.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

Frågeformulär

SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020 har normalt bestått av mellan 46 och 50 frågor fördelade på mellan 8,5 eller 9 sidor (se tabell 2). Undantaget var 2020 då ett av formulären bestod av 63 frågor fördelat på 12 sidor. Formulären består både av samverkansspecifika frågor som utarbetas av SOM-institutet i samråd med samverkande parter och forskningsprojekt, samt SOM-institutets egna frågor.[6] Frågorna är av olika karaktär men har fokus på lokala frågor i Göteborg. Frågorna delas in olika underrubriker som till exempel *Staden Göteborg*, *Politik och demokrati i Göteborg* och *Att bo i Göteborg*. Flertalet frågor har ställts sedan starten 2016 vilket möjliggör jämförelser över tid. Enkätformuläret utformas i A4-format.

Tabell 2 Formulärets innehåll, SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020

År	Antal frågor	Sidor enkätfrågor	Totalt antal sidor
2016	46	8,5	12
2017	45	8,5	12
2018	48	9	12
2019	47	9	12
2020 Formulär 1	50	9	12
2020 Formulär 2	63	12	16

Huvuddelen av frågorna har fasta svarsalternativ med rutor för respondenten att kryssa i. Ett mindre antal frågor är fritextfrågor där respondenten fritt får möjlighet att skriva ut sitt svar. Dessa frågor rör bland annat vilken/vilka lokala morgontidningar de läser, vilka samhällsfrågor/problem de tycker är viktigast i Göteborg idag och vilket yrke de har/har haft. Svaren på de öppna frågorna kodas av en grupp biträdande forskare på SOM-institutet efter fördefinierade kodscheman med uttömmande och ömsesidigt uteslutande kategorier försedda med en unik numerisk kod. Kodscheman finns tillgängliga i kodboken för 2020 års SOM-undersökning i Göteborg som finns att ladda ner på SOM-institutets webbsida (www.gu.se/som-institutet).[7]

Fältarbete

Fältarbetet för SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020 har i stora drag följt samma upplägg varje år.[8] Tabell 3 visar fältarbetets moment år 2020 och vilka dagar utskicken gick ut. Utskick och insamling av enkäter utförs av ett fristående fältföretag[9] i nära samarbete med SOM-institutet som kontinuerligt utvärderar genomförandet. Under 2016–2020 har undersökningsföretaget svarat för den tekniska delen av datainsamlingen såsom tryck, distribution och skanning. SOM-institutet har svarat för allt innehåll i utskick och enkäter, för programmering och insamling av de digitala enkäterna samt för påminnelser via SMS.

Datainsamlingsarbetet under 2016–2020 har startat varje höst i september och pågått till december varje år.[10] Arbetet har inletts med ett utskick av ett aviseringskort som informerat respondenterna att de blivit slumpmässigt utvalda att delta i årets SOM-undersökning i Göteborg. En vecka senare har enkäten skickats ut tillsammans med ett följebrev, en informationsbroschyr om SOM-institutets verksamhet samt en penna. Sedan 2019 ingår numera även information om undersökningen på nio olika språk. Under resterande del av fältperioden genomfördes en serie påminnelseinsatser per brev och SMS. Inloggningsuppgifter och länk till

webbenkäten har inkluderats i samtliga utskick. På tack- och påminnelsevykortet började inloggningsuppgifter inkluderas först i undersökningen 2020 som då började skickas ut med ett omslutande kuvert. Telefonpåminnelser ingick till halva urvalet i fältplanen för 2017 och i hela 2018 men togs därefter bort.[11] De utvalda respondenterna har när som helst under fältperioden kunnat avböja sin medverkan genom att ta kontakt med SOM-institutet varpå påminnelserna har upphört.

Fältperioden för SOM-undersökningen i Göteborg år 2019 var något kortare än övriga år på grund av att en extra påminnelse (ett femte missiv) togs bort i 2019 års undersökning, men som sedan återinfördes 2020. Skälet till att ett extra missiv åter började skickas ut var med anledning av resultatet av ett metodexperiment som genomfördes i den västsvenska SOM-undersökningen 2019. Ett ytterligare missiv visade sig öka svarsfrekvensen främst bland män och boende i storstäder, två grupper som är underrepresenterade i undersökningen (Sandelin, 2021b). Undersökningen har varje år stängt i mitten eller slutet av december, men enkäter som inkommit strax därefter har mottagits.

Under fältperioderna under åren 2017–2020 har det varje vecka skickats ett tackbrev till de respondenter som svarat under veckan som gått. Tackbrevet har innehållit en belöning i form av en trisslott, alternativt en Sverigecheck (värde 50 kr) till de som var 17 år eller yngre när fältarbetet inleddes. Belöning till respondenter som besvarat enkäten infördes mot bakgrund av resultat av 2016 års metodexperiment då effekten av incitament testades i SOM-undersökningen i Göteborg. I experimentet framkom att incitament i form av trisslotter hade positiv effekt på nettosvarsfrekvensen, ungefär 4–6 procentenheter, utan att försämra datakvaliteten (Arkhede, Oscarsson & Vernersdotter, 2017). Från och med 2017 erbjöds därför denna belöning till samtliga svarande (med undantag för personer som var 17 år eller yngre när fältarbetet inleddes som istället fick en Sverigecheck värde 50 kr).

Fältarbetet har avslutats med att fältföretaget gjort en slutskanning av inkomna enkäter och sammanställer en datafil som skickas till SOM-institutet för validering i början av januari året efter att undersökningen startade. Vid datavalideringsprocessens slut har enkäterna avidentifierats och alla personuppgifter raderats. De fysiska enkäter som kommit in senare har förstörts i enlighet med bestämmelser om sekretessavfall.

Tabell 3 Fältarbetets moment i SOM-undersökningen i Göteborg 2020

7 september	Utskick av aviseringsvykort.
14 september	Utskick **1** av enkät, följebrev, informationsbroschyr, information på nio språk, svarskuvert och penna. Möjligheten att svara på webben introduceras.
23 september	Utskick av tack-/påminnelsevykort (med omslutande kuvert).
1 oktober	Utskick av påminnelse-**SMS 1**.
8 oktober	Utskick **2** av enkät, följebrev och svarskuvert till respondenter som ännu inte sänt in enkäten.
20 oktober	Utskick av påminnelse-**SMS 2**. Innehållande möjlighet att svara nej.
29 oktober	Utskick **3** av enkät, följebrev och svarskuvert till respondenter som ännu inte sänt in enkäten.
5 november	Utskick av påminnelse-**SMS 3**. Innehållande möjlighet att svara nej.
12 november	Utskick **4** av enkät, följebrev och svarskuvert till respondenter som ännu inte sänt in enkäten.
19 november	Utskick av påminnelse-**SMS 4**. Innehållande möjlighet att svara nej.
30 november	Utskick **5** av enkät, följebrev, svarskuvert och bortfallsenkät till respondenter som ännu inte sänt in enkäten.
21 december	Fältstopp

Webbenkäter

Undersökningsdesignen som används kallas blandad datainsamling (*mixed mode*). Det innebär att flera datainsamlingsmetoder används i en och samma undersökning. Respondenterna kan, förutom att besvara enkäten på papper, även fylla i enkäten på webben. Den digitala versionen av formulären har programmerats i webbverktyget Qualtrics och administrerades av SOM-institutet, medan pappersenkäten administrerades av fältföretaget.

Under 2016 var det 16 procent av bruttourvalet som besvarade enkäten på webben (549 personer). Sedan dess har andelen som svarat på webben ökat till 24 procent under 2020, vilket utgjorde 967 personer (se tabell 4). Andelen av de digitala svaren som år 2020 kom från en dator var 50 procent, 46 procent från en mobiltelefon och resterande 4 procent från en surfplatta. Andelen svar som kommer från en dator har minskat till förmån för de som svarar på mobil över tid. Dessa olika enheter (*devices)* kan i sin tur ha olika skärmstorlek, något som är centralt för upplevelsen av frågeformulären. Bland respondenter som svarade på webben återfinns ett något högre svarsbortfall hos dem som svarar på mobilen jämfört med dem som svarar på datorn. I övrigt syns inga andra skillnader i datakvalitet som kan härledas till skärmstorlek.

Tabell 4 Antal och andel webbsvar för SOM-undersökningarna i Göteborg 2016–2020 (antal, procent)

År	Antal webbsvar	Andel av svarande
2016	549	15,9
2017	378	14,1
2018	422	16,6
2019	460	19,1
2020	967	24,4

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

Inflöde

De flesta respondenter som valde att svara på en undersökning gjorde det redan under de första veckorna (figur 1). De första dagarnas ojämna inflöde mellan åren i figur 1 beror framför allt på vilken veckodag enkäten nått ut i förhållande till helgens postfria dagar. Längre in i fältarbetet kan skillnader i inflöde huvudsakligen förklaras av små skillnader i fältplanens upplägg. Vid fältdag 30 hade 35 procent av bruttourvalet svarat på enkäten och ungefär 85 procent av de slutgiltiga svaren kom in före november varje år.

Figur 1 Kumulativt inflöde av enkäter i SOM-undersökningen 2016–2020 (kumulativ procent av bruttourvalet)

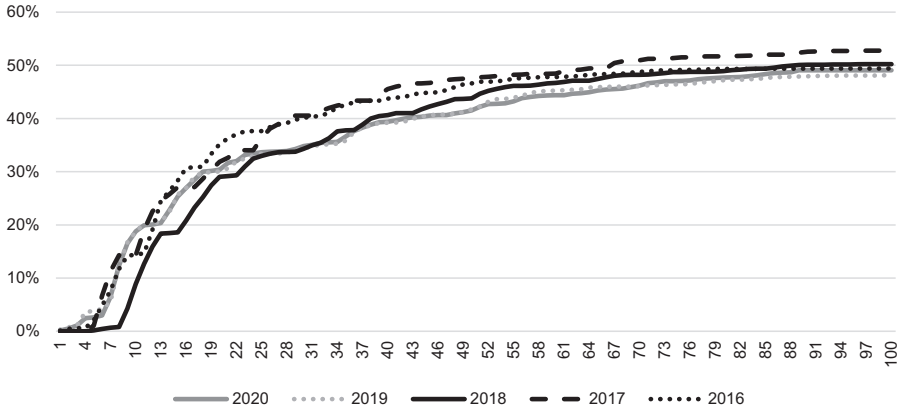

Kommentar: Inflödet redovisas med utgångspunkt i 2020 års fältperiod i relation till jämförbara fältdagar för övriga års undersökningar.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

Inflödet på webben har skiljt sig något från inflödet av pappersenkäter i den bemärkelse att personer som svarar via webben gör det senare under fältarbetet än personer som svarar på papper, vilket delvis förklaras av att de SMS-påminnelser som skickas ut med länk till svar via webb görs senare under undersökningsperioden.

Svarsfrekvens och bortfall

Av det ursprungliga urvalet på totalt 30 000 personer (bruttourvalet) under perioden 2016–2020 var det totalt 15 041 personer som besvarade och skickade in formuläret. Från bruttourvalet avförs det så kallade naturliga bortfallet och därefter beräknas svarsfrekvensen, så kallad nettosvarsfrekvens. Det naturliga bortfallet är personer som SOM-institutet via Skatteverkets befolkningsregister får reda på är avlidna, emigrerade eller inte längre bor i Göteborg. Till det naturliga bortfallet hör också personer som själva eller genom anhöriga, hör av sig till SOM-institutet under fältarbetets gång eller svarar via den bifogade bortfallsenkäten i sista påminnelsen, att en person är fysiskt eller mentalt oförmögna att svara på undersökningen, är bortrest under större delen av fältperioden, har språksvårigheter eller inte alls talar svenska. Sammanlagt 1 358 personer, motsvarande 4,5 procent, har räknats som naturligt bortfall i 2016–2020 års undersökningar.

Tabell 5 Svarande och bortfall i SOM-undersökningen i Göteborg 2016-2020 totalt och per år

	2016–2020	2016	2017	2018	2019	2020
Bruttourval	30 000	7 000	5 000	5 000	5 000	8 000
Naturligt bortfall	1 358	332	227	211	192	396
Nettourval	28 669	6 668	4 773	4 789	4 808	7 631
Antal vägrare/ej anträffade	13 628	3 210	2 099	2 248	2 396	3 675
Antal svarande	15 041	3 458	2 674	2 541	2 412	3 956
Svarsfrekvens Brutto	50%	49%	53%	51%	48%	49%
Svarsfrekvens Netto	52%	52%	56%	53%	50%	52%

Kommentar: Med nettourval avses bruttourval minus naturligt bortfall. Som naturligt bortfall räknas: adress okänd, avflyttad; bortrest på längre tid; studier/militärtjänstgöring på annan ort; boende/studier/arbete utomlands; sjuk, fysiskt/mentalt oförmögen att svara; avliden; ej svensktalande/språksvårigheter. Bruttosvarsfrekvenserna som här rapporteras följer den standard som upprättats av den amerikanska organisationen AAPORs definition (RR2) (AAPOR, 2015.)

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

Nettosvarsfrekvensen har varierat över åren mellan 48 och 53 procent. En översikt över svarande och bortfall över åren finns i tabell 5. Efter att incitament började införas till hela urvalet från och med 2017 noteras en uppgång i svarsfrekvens i 2017 års undersökning då den ökade till 56 procent. Därefter har svarsfrekvensen minskat igen, men år 2020 noterades en svag uppgång i svarsfrekvens med två procentenheter från året innan, vilket kan indikera en viss stagnation i minskningen av svarsviljan, vilket går på tvärs mot opinionsundersökningar överlag.

Representativitet

Naturligt bortfall och svarsvägran riskerar att leda till avvikelser från representativiteten mellan population och urval, vilket måste tas i beaktande när materialet analyseras. Vilka som svarar och vilka som inte svarar har betydelse för tolkningen av resultaten från undersökningen. Om en viss grupp är underrepresenterad och samma grupps svar tenderar att skilja sig från övrigas blir studiens resultat mindre giltiga för populationen som helhet. Om svarsbenägenheten i en grupp varierar påtagligt mellan åren kan det också förklara variationer i svarsmönster för enskilda frågor.

I tabell 6 framgår det hur svarsbenägenheten i SOM-undersökningen i Göteborg varierat beroende på kön, ålder, stadsområde och resursområde över tid. Representativiteten över åren har varit ganska lik. Kvinnor svarar som grupp i större utsträckning än män. 54 procent av kvinnorna och 50 procent av männen svarade på undersökningen år 2020. Skillnaden mellan män och kvinnors svarsfrekvens har varit stabil på fyra procentenheter sedan 2017. År 2016 var differensen fem procentenheter.

Representativiteten i olika åldersgrupper och områden i staden medför en stor utmaning. Som mest skiljde det 33 procentenheter i svarsfrekvens mellan åldersgruppen som svarade i lägst utsträckning (20–29 åringar) och i högst utsträckning (70–79 åringar) år 2020. Även när det gäller svarsfrekvens i stadens olika stadsområden är skillnaderna stora. År 2020 var det enbart 37 procent som svarade i stadens nordöstra delar jämfört med 57 procent bland boende i centrum, en skillnad på 20 procentenheter. SOM-institutet använder även ett egenberäknat mått som kallas *resursstyrka i boendeområdet.* Måttet beräknas utifrån medelinkomst och andel som tar emot ekonomiskt bistånd i stadens primärområden. Tabell 6 visar att även resursstyrka spelar stor roll när det gäller skillnad i svarsfrekvens. Under 2020 skiljde det 26 procentenheter i svarsfrekvens bland boenden i resursstarka områden (62 procent) och boenden i resurssvaga områden (36 procent).

SOM-institutet lägger stor vikt vid att undersöka vilka grupper som väljer att svara – och kanske framförallt de som väljer att inte svara – på enkäterna. Analyser av orsaker till svarsbortfall men även dess konsekvenser är avgörande för att säkerställa SOM-undersökningarnas kvalitet. Införandet av incitament i 2017 års undersökning var ett försök att hantera problematiken med svarsbortfall och

underrepresentativitet, då trisslotter visat sig vara en mer effektiv belöning i de yngre åldersgrupperna än i de äldre (Arkhede m fl, 2017). År 2019 genomfördes en studie i SOM-undersökningen i Göteborg i syfte att öka svarsfrekvensen bland grupper som svarar i låg utsträckning genom att erbjuda delar av urvalet incitament (trisslott eller Sverigecheck värd 50 kronor) redan innan de hade besvarat enkäten. Resultaten från det metodexperimentet visade dock att incitament utan krav på besvarad enkät, inte ökade svarsfrekvensen mer bland underrepresenterade grupper jämfört med de som svarar i högre utsträckning (Lundmark m fl., kommande). SOM-institutet fortsätter kontinuerligt att undersöka hur representativiteten bland grupper som är svåra att nå kan förbättras.

SOM-institutet har tidigare också studerat vilka konsekvenser skevheterna i representativiteten har för undersökningens träffsäkerhet genom att vikta resultaten för kön, ålder och geografisk hemvist och jämfört utfallet i viktade och oviktade grupper. Elias Markstedt (2014) har i de nationella SOM-undersökningarna visat att träffsäkerheten i attitydfrågor om politiska förslag och bedömningar av ekonomin är hög trots de sjunkande svarsfrekvenserna. Frågor om nyhetskonsumtion påverkas däremot något mer av att delar av befolkningen har en lägre representativitet i svarsunderlaget. Låga svarsfrekvenser har alltså en effekt på svarens träffsäkerhet i vissa typer av frågor där det existerar stora generationsskillnader. För närvarande pågår en ny studie på SOM-institutet med uppdaterade vikter som på nytt kommer undersöka effekten av träffsäkerhet på olika frågor i undersökningen bland de grupper som svarar i lägre utsträckning. Studien planeras att publiceras under 2022.

SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020 besvarades av 15 041 personer vilket motsvarar en nettosvarsfrekvens på 52 procent. SOM-institutet fortsätter att utvärdera och utveckla tillvägagångsätt och metod för att optimera datakvaliteten och dess påverkan på analysmöjligheter.

Tabell 6 Svarsandel (netto) i olika grupper, SOM-undersökningen i Göteborg, 2016–2020 (procent)

		2016	2017	2018	2019	2020
	Samtliga	50	56	53	50	52
Kön	Kvinnor	53	58	55	52	54
	Män	47	54	51	48	50
Ålder	16–19 år	43	49	45	40	43
	20–24 år	35	39	38	35	41
	25–29 år	40	48	42	41	40
	30–39 år	44	49	47	45	45
	40–49 år	46	52	52	49	49
	50–59 år	54	62	55	53	56
	60–69 år	67	70	66	62	64
	70–79 år	70	77	77	73	73
	80–85 år	58	71	74	76	66
Födelseland	Född i Sverige	57	63	59	57	60
	Född utrikes	39	39	37	35	35
Stadsområde	Nordost	43	40	40	38	37
	Centrum	56	61	58	55	57
	Sydväst	56	62	58	52	50
	Hisingen	49	55	52	50	55
Resursområde	Resursstarka	59	64	62	57	62
	Medelresursstarka	56	61	58	55	55
	Medelresurssvaga	52	57	53	52	54
	Resurssvaga	40	42	40	37	36

Kommentar: Resultaten baseras på registerdata från Skatteverkets registertjänst *Navet*. Indelningen av resursområden baseras på medelinkomst och andel som tar emot ekonomiskt bistånd i stadens primärområden.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

Noter

1 Kapitlet bygger på metodredogörelser för kapitel baserade på de nationella och västsvenska SOM-undersökningarna, se exempelvis Falk (2020) samt 2020 års metodrapport, se Falk, Sandelin & Weissenbilder (2021).

2 Samtidigt som SOM-undersökningarna i Göteborg genomfördes även de nationella SOM-undersökningarna de västsvenska SOM-undersökningarna.

3 År 2020 inkluderade det Göteborgs Stad genom Konsument- och medborgarservice och Göteborgs 400-års-jubileum på Göteborg & Co.

4 Resultaten av experimentet om incitament redovisas i Arkhede m fl (2017).

5 Resultaten av experimentet om enkätlängd redovisas i Sandelin (2021a).

6 SOM-institutets egna frågor i SOM-undersökningen i Göteborg är oftast samma frågor som också ställs i de nationella och västsvenska SOM-undersökningarna sedan många år tillbaka, vilket möjliggör jämförelser mellan undersökningar och över tid.

7 www.gu.se/som-institutet/som-undersokningarna

8 Skillnader i fältperiodens upplägg: 2016, 2019 och 2020 genomfördes inga telefonpåminnelser. 2017 genomfördes ett experiment: sju telefonpåminnelser till halva urvalet och inga till resterande urval. Resultat och utförligare beskrivning av det experimentet finns tillgängligt i Arkhede (2018). 2018 genomfördes tre telefonpåminnelser. Under 2019 skickades det ut en papperspåminnelse mindre än övriga år.

9 Institutet för Kvalitetsindikatorer – Indikator anlitades för första gången 2017. Undersökningen 2016 hanterades av Kinnmark Information AB.

10 2020 pågick fältperioden 14 september till 21 december. 2019: 16 september till 15 december. 2018: 24 september till 31 december. 2017: 14 september till 31 december. 2016: 30 september till 17 december.

11 2017 ingick sju telefonpåminnelser till halva urvalet som del i ett experiment att utvärdera effekten av telefonpåminnelser. 2018 ingick tre påminnelser. Anledningen till att telefonpåminnelserna senare togs bort är då de har visat sig ge starkast effekt på de äldre respondenterna, en grupp som redan är överrepresenterad bland de svarande. På så sätt bidrog de till ytterligare åldersskevheter, med en enbart marginell höjning av svarsfrekvens (Arkhede, 2018).

Referenser

AAPOR (2015). Standard definitions. *The American Association For Public Opinion Research* 8:e edition.

Arkhede, Sofia (2018). Effects of telephone reminders on survey response rates in the SOM-surveys. LORE methodological note 2018:1, Göteborgs universitet.

Arkhede, Sofia, Oscarsson, Henrik & Frida Vernersdotter (2017). Incentivizing the SOM-surveys: Estimating the effects on questionnaire response rates. LORE methodological note 2017:1, Göteborgs universitet.

Falk, Elisabeth, Sandelin, Frida & Marcus Weissenbilder (2021). *SOM-undersökningen i Göteborg 2020 – En metodrapport.* SOM-rapport nr 2021:4. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Falk, Elisabeth (2020). Den nationella SOM-undersökningen 2020. I Ulrika Andersson, Anders Carlander, Maria Grusell & Patrik Öhberg (red) *Ingen anledning till oro(?).* Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Markstedt, Elias (2014). Representativitet och viktning – Riks-SOM som spegel av det svenska samhället 1986–2013. Rapport 2012:30 v2. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Lundmark, Sebastian, Frida Sandelin & Björn Rönnerstrand (Kommande). Unconditional vs. conditional incentives in the 2019 Gothenburg SOM Survey.

Sandelin, Frida (2021a). The effect of increasing the number of questions and length of the questionnaire. Note on methodological research 2021:2. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Sandelin, Frida (2021b). Effects of a fourth postal reminder in the SOM-surveys. Note on methodological research 2021:1. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Bilagor

OM FÖRFATTARNA

Jakob Ahlbom, doktorand i statsvetenskap vid Stockholms universitet. Hans forskning handlar om väljarbeteende, ideologier och åsiktsstrukturer.
Kontakt: jakob.ahlbom@statsvet.su.se

Ulrika Andersson, docent, är verksam som forskare och biträdande föreståndare vid SOM-institutet, Göteborgs universitet. Hennes forskning är framför allt inriktad på medieanvändning, medieförtroende, nyhetsmediers innehåll samt villkoren för journalistiskt arbete på nyhetsredaktioner.
Kontakt: ulrika.andersson@som.gu.se

Lina Bjerke, doktor i nationalekonomi och verksam vid internationella handelshögskolan i Jönköping. Hennes forskning är inriktad mot regionalekonomi med särskilt fokus på innovation och kompetensförsörjning i olika typer av regioner.
Kontakt: lina.bjerke@ju.se

Niklas Harring, docent, verksam vid Statsvetenskapliga institution samt knuten till Centre for Collective Action Research (CeCAR) vid Göteborgs universitet. Hans forskning är inriktad på miljöopinion och attityder till klimat- och miljöpolitik.
Kontakt: niklas.harring@pol.gu.se

Sören Holmberg, seniorprofessor vid Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Han är en av grundarna av Quality of Government Institute och forskar kring opinionsbildning, väljarbeteende, representativ demokrati och samhälleliga styrsystem. Han är en av initiativtagarna till SOM-institutet.
Kontakt: soren.holmberg@pol.gu.se

Erik Jönsson, verksam som biträdande forskare vid Centre for Collective Action Research (CeCAR) och Valforskningsprogrammet vid Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet. Arbetar inom forskningsprojektet ”Den svenska miljö-, energi- och klimatopinionen” (MEK). Han är speciellt intresserad av forskning om miljö- och klimatopinion.
Kontakt: erik.jonsson@gu.se

Hanna Sahlin Lilja är doktorand vid Sociologiska Institutionen, Lunds Universitet. Hennes avhandling kartlägger den framväxande trygghetsforskningen i Sverige. Forskningsintressen inkluderar brottsutveckling, kriminalpolitik och kunskapssociologi.
Kontakt: hanna.sahlin@soc.lu.se

Sebastian Lundmark, fil dr i statsvetenskap, är verksam som forskare vid SOM-institutet. Han har skrivit en avhandling om enkätmetod med fokus på mellanmänsklig tillit. Hans nuvarande huvudforskningsområden är att utveckla nya sätt att öka svarsfrekvenser i social utsatta områden samt på metavetenskap med inriktning experimentell metod.
Kontakt: sebastian.lundmark@som.gu.se

Charlotta Mellander är professor i nationalekonomi med inriktning mot regionalekonomi vid Handelshögskolan i Jönköping. Hennes forskning fokuserar på varför vi vill bo på vissa platser och varför vi inte vill bo andra platser, samt vilka effekter det får för platsernas utveckling.
Kontakt: charlotta.mellander@ju.se

Elin Naurin, professor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet. Hon forskar om representativ demokrati och politiskt beteende i bred bemärkelse, men har särskilt fokus på hur graviditet och barnafödande formar individens syn på samhället samt på partiers vallöften och på politikers lyhördhet gentemot väljare.
Kontakt: elin.naurin@pol.gu.se

Jonna Rickardsson, doktorand i nationalekonomi vid CEnSE - Centre for Entrepreneurship and Spatial Economics, Jönköping International Business School. Hon forskar kring väljarbeteende och livstillfredsställelse utifrån ett regionalt perspektiv samt om regionala skillnader i tillgänglighet till media och offentlig service.
Kontakt: jonna.rickardsson@ju.se

Henrik Oscarsson, professor, lärare och forskare vid Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Hans forskning är inriktad på val, demokrati, väljarbeteende och opinionsbildning. Han är forskningsledare för det svenska Valforskningsprogrammet.
Kontakt: henrik.oscarsson@pol.gu.se

Björn Rönnerstrand, fil dr, är verksam som forskare vid SOM-institutet, Göteborgs universitet. Hans forskning handlar om styrning för kollektivt agerande i relation till storskaliga samhällsproblem, med särskild fokus på tillämpning inom miljö- och folkhälsoområdet.
Kontakt: bjorn.ronnerstrand@som.gu.se

Mattias Sandberg, docent, verksam vid Avdelningen för kulturgeografi, Institutionen för ekonomi och samhälle, Göteborgs universitet. Hans forskning är inriktad på olika aspekter av människans relation till natur: bl.a. friluftsliv, utomhuspedagogik, naturvård och landskapsplanering.
Kontakt: mattias.sandberg@geography.gu.se

Frida Sandelin, masterexamen i nationalekonomi, verksam som biträdande undersökningsledare vid SOM-institutet, Göteborgs universitet. Hennes forskningsintressen rör politisk opinionsbildning med fokus på folkhälsa och jämlikhet.
Kontakt: frida.sandelin@som.gu.se

Maria Solevid, docent, är verksam som lärare och forskare vid Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Hon forskar om politiskt beteende med särskilt fokus på politiskt deltagande, väljarbeteende, demokratiattityder och lokal opinion.
Kontakt: maria.solevid@pol.gu.se

Patrik Öhberg, docent i statsvetenskap och verksam som forskare vid SOM-institutet, Göteborgs universitet. Hans forskning handlar om politisk representation, jämställdhet och förvaltningspolitik.
Kontakt: patrik.ohberg@som.gu.se

SOM-INSTITUTETS BÖCKER

ISSN 0284-4788

1. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *SOM-undersökningen 1986*
   Göteborg 1987, 87 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
2. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *SOM-undersökningen 1987*
   Göteborg 1988, 112 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
3. Björkqvist, Karin: *SOM-undersökningen 1988*
   Göteborg 1989, 68 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
4. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Åttiotal*
   Göteborg 1989, 183 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
5. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Medier och opinion i Sverige*
   Göteborg 1990, 140 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
6. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Politiska opinioner*
   Göteborg 1991, 147 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
7. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Åsikter om massmedier och samhälle*
   Göteborg 1991, 150 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
   ISRN GU-STJM-SOM--7--SE
8. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Trendbrott?*
   Göteborg 1992, 260 sidor. Pris 50 kronor (moms tillkommer)
   ISRN GU-STJM-SOM--8--SE
9. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Perspektiv på krisen*
   Göteborg 1993, 250 sidor. Pris 50 kronor (moms tillkommer)
   ISRN GU-STJM-SOM--9--SE
10. Nilsson, Lennart (red): *Västsvensk opinion*
    Göteborg 1993, 250 sidor. Pris 50 kronor (moms tillkommer)
    ISRN GU-STJM-SOM--10--SE
11. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Vägval*
    Göteborg 1994, 320 sidor. Pris 170 kronor (moms tillkommer)
    ISRN GU-STJM-SOM--11--SE
12. Nilsson, Lennart (red): *Västsverige i fokus*
    Göteborg 1994, 150 sidor. Pris 130 kronor (moms tillkommer)
    ISRN GU-STJM-SOM--12--SE
13. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Det gamla riket*
    Göteborg 1995, 305 sidor. Pris 180 kronor (moms tillkommer)
    ISRN GU-STJM-SOM--13--SE
14. Nilsson, Lennart (red): *Västsvensk horisont*
    Göteborg 1995, 250 sidor. Pris 150 kronor (moms tillkommer)
    ISRN GU-STJM-SOM--14--SE. ISBN 91-972694-1-7

15. Jarlbro, Gunilla (red): *Ungdomars opinioner*
Göteborg 1996, 120 sidor. Pris 110 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--15--SE. ISBN 91-972694-2-5

16. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Mitt i nittiotalet*
Göteborg 1996, 470 sidor. Pris 220 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--16--SE. ISBN 91-972694-3-3

17. Nilsson, Lennart (red): *Västsvenska perspektiv*
Göteborg 1996, 238 sidor. Pris 160 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--17--SE. ISBN 91-972694-4-1

18. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Ett missnöjt folk?*
Göteborg 1997, 380 sidor. Pris 220 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--18--SE. ISBN 91-972694-5-X

19. Nilsson, Lennart (red): *Nya landskap*
Göteborg 1997, 290 sidor. Pris 190 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--19--SE. ISBN 91-972694-7-6

20. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Opinionssamhället*
Göteborg 1998, 342 sidor. Pris 220 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--20--SE. ISBN 91-972694-8-4

21. Nilsson, Lennart (red): *Mångfald – bilder av en storstadsregion*
Göteborg 1998, 283 sidor. Pris 190 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--21--SE. ISBN 91-972694-9-2

22. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Ljusnande framtid*
Göteborg 1999, ca 420 sidor. Pris 250 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--22--SE. ISBN 91-973670-1-X

23. Nilsson, Lennart (red): *Region i omvandling*
Göteborg 1999, ca 300 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-2-8. ISRN: GU-STJM-SOM--23--SE

24. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Det nya samhället*
Göteborg 2000, ca 520 sidor. Pris: 275 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-3-6. ISRN: GU-STJM-SOM--24--SE

25. Nilsson, Lennart (red): *Den nya regionen*
Göteborg 2000, ca 325 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-4-4. ISRN: GU-STJM-SOM--25--SE

26. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Land, Du välsignade?*
Göteborg 2001, 485 sidor. Pris: 275 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-6-0. ISRN: GU-STJM-SOM--26--SE

27. Nilsson, Lennart (red): *Flernivådemokrati i förändring*
Göteborg 2002, ca 340 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-7-9. ISRN: GU-STJM-SOM--27--E

28. Oscarsson, Henrik (red): *Spår i framtiden*
Göteborg 2002, ca 212 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-8-7. ISRN: GU-STJM-SOM--28--SE

29. Wadbring, Ingela: Weibull, Lennart & Bergström, Annika (red): *Efter Arbetet.* Synen på nedläggningen och dess konsekvenser. Göteborg 2002, 212 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer) ISSN: 1101-4692 och 0428-4788. ISRN: GU-STJN-SOM--29--SE

30. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Det våras för politiken.* Göteborg 2002, 544 sidor. Pris: 275 kr (moms tillkommer) ISBN: 91-973670-9-5. ISRN: GU-STJN-SOM--30--SE

31. Nilsson, Lennart (red) *Perspektiv på Västsverige* Göteborg 2003, 288 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer) ISBN: 91-89673-01-8. ISRN: GU-STJN-SOM--31--SE

32. Oscarsson, Henrik (red) *Demokratitrender* Göteborg 2003, 343 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer) ISBN: 91-89673-02-6. ISRN: GU-STJN-SOM--32--SE

33. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Fåfängans marknad* Göteborg 2003, 432 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer) ISBN: 91-89673-03-4. ISRN: GU-STJM-SOM--33--SE

34. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Ju mer vi är tillsammans* Göteborg 2004, 440 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer) ISBN: 91-89673-04-2. ISRN: GU-STJM-SOM--34--SE

35. Nilsson, Lennart (red) *Svensk samhällsorganisation i förändring* Göteborg 2004, 570 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer) ISBN: 91-89673-05-05-13

36. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Lyckan kommer, lyckan går* Göteborg 2005, 492 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer) ISBN: 91-89673-06-9. ISRN: GU-STJM-SOM--36--SE

37. Nilsson, Lennart (red) *Nya gränser – Västsverige* Göteborg 2006, 328 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer) ISBN: 91-89673-07-7. ISRN: GU-STJM-SOM--37--SE

38. Nilsson, Lennart (red) *Nya gränser – Skåne* Göteborg 2006, 288 sidor. Pris: 200 kr (moms tillkommer) ISBN: 91-89673-08-5. ISRN: GU-STJM-SOM--38--SE

39. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Du stora nya värld* Göteborg 2006, 560 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer) ISBN: 91-89673-09-3. ISRN: GU-STJM-SOM--39--SE

40. Nilsson, Lennart (red) *Det våras för regionen - Västsverige 1998-2005* Göteborg 2007, 328 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer) ISBN: 978-91-89673-10-6. ISRN: GU-STJM-SOM--40--SE

41. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Det nya Sverige* Göteborg 2007, 560 sidor. Pris: 270 kr (moms tillkommer) ISBN: 978-91-89673-11-3. ISRN: GU-STJM-SOM--41--SE

42. Nilsson, Lennart & Johansson, Susanne (red)
Regionen och flernivådemokratin
Göteborg 2008, 336 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-12-0. ISRN: GU-STJM-SOM--42--SE

43. Nilsson, Lennart & Antoni, Rudolf (red) *Medborgarna, regionen och flernivådemokratin*
Göteborg 2008, 288 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-13-7. ISRN: GU-STJM-SOM--43--SE

44. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Skilda världar*
Göteborg 2008, 616 sidor. Pris: 280 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-14-4. ISRN: GU-STJM-SOM--44--SE

45. Nilsson, Lennart och Susanne Johansson (red) *Att bygga, Att bo, Att leva. En bok om Västra Götaland*
Göteborg 2009, 304 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-15-1. ISRN: GU-STJM-SOM--45--SE

46. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Svensk Höst*
Göteborg 2009, 560 sidor. Pris: 280 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-16-8. ISRN: GU-STJM-SOM--46--SE

47. Nilsson, Lennart (red) *En region blir till*
Göteborg 2010, 504 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-18-2. ISRN: GU-STJM-SOM--47--SE

48. Johansson, Susanne (red) *Regional demokrati. Om politik och medier i Skåne*
Göteborg 2010, 232 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-17-5. ISRN: GU-STJM-SOM--48--SE

49. Oskarson, Maria, Bentgsson, Mattias & Berglund, Tomas (red)
En fråga om klass. Stockholm: Liber
http://www.liber.se/Facklitteratur/Sociologi/Sociologi/En-fraga-om-klass

50. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Nordiskt ljus*
Göteborg 2010, 592 sidor. Pris: 280 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-19-9. ISRN: GU-STJM-SOM--50--SE

51. Nilsson, Lennart (red) *Västsvensk demokrati i tid och rum*
Göteborg 2011, 272 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-20-5. ISRN: GU-STJM-SOM--51--SE

52. Holmberg, Sören, Weibull Lennart & Oscarsson, Henrik (red)
Lycksalighetens ö
Göteborg 2011, 676 sidor. Pris 280 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-21-2. ISRN: GU-STJM--52--SE

53. Bergström, Annika (red) *Västsvensk vardag*
Göteborg 2012. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-22-9. ISRN: GU-STJM--53--SE

54. Nilsson, Lennart, Aronsson, Lars & Norell, PO (red) *Värmländskt landskap*
Göteborg 2012. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-86637-04-0. ISRN: GU-STJM--54--SE

55. Berg, Linda & Oscarsson, Henrik (red) *Omstritt omval*
Göteborg 2012, 216 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-23-6. ISRN: GU-STJM--55--SE

56. Weibull, Lennart, Oscarsson, Henrik & Bergström, Annika (red)
I framtidens skugga
Göteborg 2012, 696 sidor. Pris: 280 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-24-3. ISRN: GU-STJM--56--SE

57. Bergström, Annika & Ohlsson, Jonas (red)
Medborgarna om välfärden
Göteborg 2012, 248 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-25-0. ISRN: GU-STJM--57--SE

58. Ohlsson, Jonas & Bergström, Annika (red)
Vanor och attityder i förändring
Göteborg 2013, 228 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-26-7. ISRN: GU-STJM--58--SE

59. Weibull, Lennart, Oscarsson, Henrik & Bergström, Annika (red)
Vägskäl
Göteborg 2013, 784 sidor. Pris: 340 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-27-4. ISRN: GU-STJM--59--SE

60. Bergström, Annika & Ohlsson, Jonas (red)
En region för alla?
Göteborg 2013, 286 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-29-8. ISRN: GU-STJM--60--SE

61. Bergström, Annika & Oscarsson, Henrik (red)
Mittfåra & marginal
Göteborg 2014, 576 sidor. Pris: 340 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-30-4. ISRN: GU-STJM--61--SE

62. Bergström, Annika & Ohlsson, Jonas (red)
Brytningstider
Göteborg 2014, 322 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-31-1. ISRN: GU-STJM--62--SE

63. Bergström, Annika, Johansson, Bengt, Oscarsson, Henrik & Oskarson, Maria (red)
Fragment
Göteborg 2015, 608 sidor. Pris: 340 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-32-8. ISRN: GU-STJM--63--SE

64. Bergström, Annika & Ohlsson, Jonas (red)
Alla dessa val
Göteborg 2015, 236 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-33-5. ISRN: GU-STJM--64--SE

65. Solevid, Maria (red)
Svenska utlandsröster
Göteborg 2016, 312 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-34-2. ISRN: GU-STJM--65--SE

66. Ohlsson, Jonas, Oscarsson, Henrik & Solevid, Maria (red)
Ekvilibrium
Göteborg 2016, 480 sidor. Pris: 340 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-35-9. ISRN: GU-STJM--66--SE

67. Norell, P O & Nilsson, Lennart (red)
Värmländska utmaningar
Göteborg, 2016. 230 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-36-6. ISRN: GU-STJM--67--SE

68. Bergström, Annika & Harring, Niklas (red)
Hållbarhetens horisont
Göteborg, 2016. 230 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-37-3. ISRN: GU-STJM--68--SE

69. Andersson, Ulrika (red)
Slutna rum och öppna landskap
Göteborg, 2017. 178 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-38-0. ISRN: GU-STJM--69--SE

70. Andersson, Ulrika, Ohlsson, Jonas, Oscarsson, Henrik & Oskarson, Maria (red)
Larmar och gör sig till
Göteborg, 2017. 648 sidor. Pris: 340 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-39-7. ISRN: GU-STJM--70--SE

71. Andersson, Ulrika & Bergström, Annika (red)
En brokig gemenskap
Göteborg, 2017. 192 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-40-3. ISRN: GU-STJM--71--SE

72. Andersson, Ulrika, Carlander, Anders, Lindgren, Elina & Oskarson, Maria (red)
Sprickor i fasaden
Göteborg, 2018. 432 sidor. Pris: 320 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-42-7. ISRN: GU-STJM--72--SE

73. Carlander, Anders & Rönnerstrand, Björn (red)
Hemma Väst
Göteborg, 2018. 170 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-43-4. ISRN: GU-STJM--73--SE

74. Andersson, Ulrika, Rönnerstrand, Björn, Öhberg, Patrik & Bergström, Annika (red)
Storm och stiltje
Göteborg, 2019. 512 sidor. Pris: 340 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-44-1. ISRN: GU-STJM--74--SE

75. Carlander, Anders, Öhberg, Patrik & Mellander, Elias (red)
Ingen kommer undan kulturen
Göteborg, 2019. 250 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-45-X. ISRN: GU-STJM--75--SE

76. Andersson, Ulrika, Carlander, Anders & Öhberg, Patrik (red)
Regntunga skyar
Göteborg, 2020. 488 sidor. Pris: 340 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-47-2. ISRN: GU-STJM--76--SE

77. Carlander, Anders & Andersson, Ulrika (red)
Digitala är vi allihopa?
Göteborg, 2020. 144 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-48-9. ISRN: GU-STJM--77--SE

78. Andersson, Ulrika, Carlander, Anders, Grusell, Marie & Öhberg, Patrik (red)
Ingen anledning till oro (?)
Göteborg, 2021. 472 sidor. Pris: 350 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-49-6. ISRN: GU-STJM--78--SE

79. Rönnerstrand, Björn, Solevid, Maria & Oscarsson, Henrik (red)
Hög tid för Göteborg
Göteborg, 2021. 240 sidor. Pris: 280 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-50-2 ISRN: GU-STJM--79--SE

SOM-institutet
Göteborgs universitet
Box 710
405 30 GÖTEBORG

E-postadress: info@som.gu.se
Hemsida: www.gu.se/som-institutet
Telefon: 031-786 33 00

Beställning av publikationer kan göras på info@som.gu.se
eller på SOM-institutets webbplats.

STADSOMRÅDEN MED TILLHÖRANDE MELLAN- OCH PRIMÄROMRÅDEN

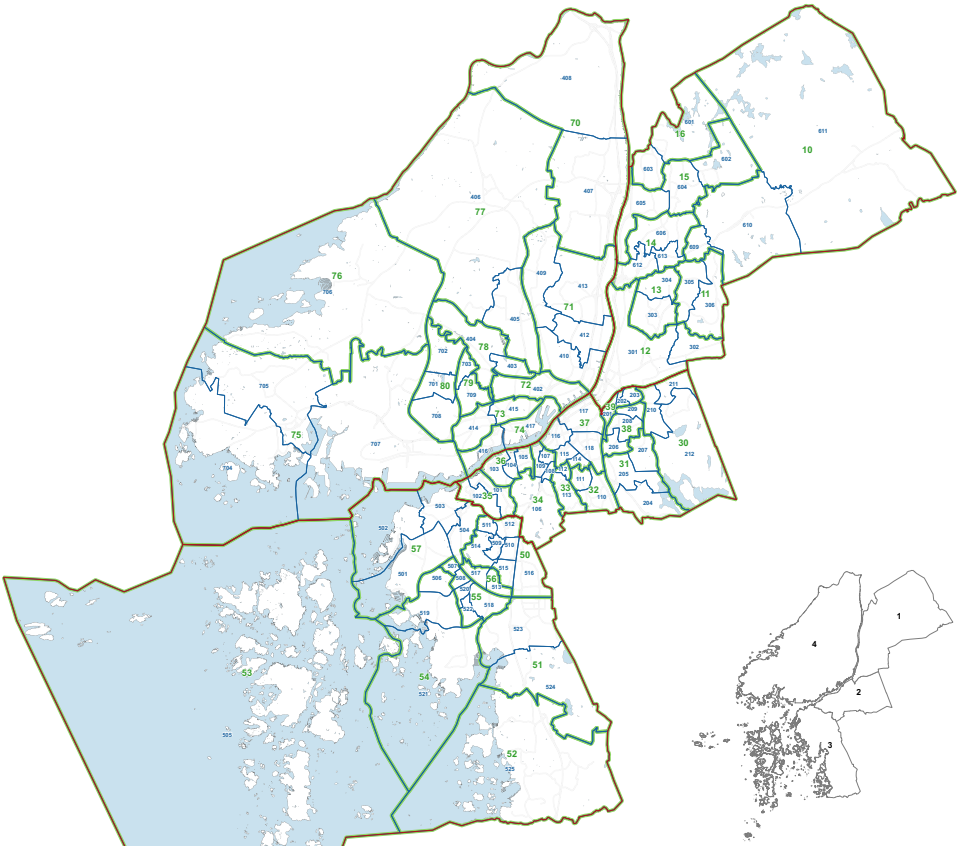

1 Nordost	2 Centrum	3 Sydväst	4 Hisingen
10 Östra Angered 609 Linnarhult 610 Gunnilse 611 Bergum **11 Bergsjön** 305 Västra Bergsjön 306 Östra Bergsjön **12 Gamlestaden-Utby** 301 Gamlestaden 302 Utby **13 Kortedala** 303 Södra Kortedala 304 Norra Kortedala **14 Södra Angered** 606 Hammarkullen 612 Hjällbo 613 Eriksbo **15 Centrala Angered** 602 Rannebergen 604 Angereds Centrum 605 Agnesberg **16 Norra Angered** 601 Lövgärdet 603 Gårdstensberget	**30 Källtorp-Torpa-Björkekärr** 210 Källtorp 211 Torpa 212 Björkekärr **31 Kallebäck-Skår-Kärralund** 204 Kallebäck 205 Skår 207 Kärralund **32 Kroklätt-Johanneberg** 110 Kroklätt 111 Johanneberg **33 Guldheden-Landala** 112 Landala 113 Guldheden **34 Olivedal-Haga-Annedal-Änggården** 106 Änggården 107 Haga 108 Annedal 109 Olivedal **35 Kungsladugård-Sanna** 101 Kungsladugård 102 Sanna **36 Majorna-Stigberget-Masthugget** 103 Majorna 104 Stigberget 105 Masthugget **37 Norra Centrum** 114 Lorensberg 115 Vasastaden 116 Inom Vallgraven 117 Stampen 118 Heden **38 Lunden-Härlanda-Överås** 206 Överås 208 Lunden 209 Härlanda **39 Olskroken-Redbergslid-Bagaregården** 201 Olskroken 202 Redbergslid 203 Bagaregården	**50 Stora Högsbo** 509 Kaverös 510 Flatås 511 Högsbohöjd 512 Högsbotorp 514 Ruddalen 515 Järnbrott 516 Högsbo **51 Askim-Hovås** 523 Askim 524 Hovås 52 Billdal 525 Billdal **53 Södra Skärgården** 505 Södra Skärgården **54 Bratthammar-Näset-Önnered** 506 Bratthammar 519 Önnered 521 Näset **55 Centrala Tynnered** 507 Guldringen 508 Skattegården 518 Ängås 520 Grevegården 522 Kannebäck **56 Frölunda Torg-Tofta** 513 Tofta 517 Frölunda Torg **57 Älvsborg** 501 Fiskebäck 502 Långedrag 503 Hagen 504 Grimmered	**70 Kärra-Rödbo** 407 Kärra 408 Rödbo **71 Backa** 409 Skogome 410 Brunnsbo 412 Backa 413 Skälltorp **72 Kvillebäcken** 402 Kvillebäcken **73 Kyrkbyn-Rambergsstaden** 414 Kyrkbyn 415 Rambergsstaden **74 Norra Älvstranden** 416 Eriksberg 417 Lindholmen **75 Södra Torslanda** 704 Hjuvik 705 Nolered 707 Arendal **76 Björlanda** 706 Björlanda **77 Tuve-Säve** 405 Tuve 406 Säve **78 Kärradalen-Slättadamm** 403 Slättadamm 404 Kärradalen **79 Östra Biskopsgården** 703 Svartedalen 709 Jättesten **80 Västra Biskopsgården** 701 Norra Biskopsgården 702 Länsmansgården 708 Södra Biskopsgården

Kartan är hämtad från Avdelningen för Statistik och Analys, Göteborgs Stad: https://goteborg.se/wps/portal/enhetssida/statistik-och-analys/geografi/kartor (senast hämtad 2021-09-23)